REBREANU

opere

el

LIVIU REBREANU

OPERE 2

Text ales şi stabilit,
note, comentarii şi variante
de Niculae Gherlan
şi Nicolae Liu

NUVELE

CUPRINS

CÂNTECUL IUBIRII....3
PROŞTII....9
CULCUŞUL....17
GOLANII....32
DINTELE....47
NEVASTA....65
OCROTITORUL....73
MĂRTURISIRE....95
STRĂNUTAREA....99
VRĂJMAŞII....104
CEARTA....108
IDILĂ DE LA ŢARĂ....113
TALERII....118
CUCERITORUL....125
CERŞETORUL....132
HORA MORŢII....139
BIBI....164
NOROCUL....171
SOACRA SFÂNTULUI PETRU....177
POZNA....183
A MURIT O FEMEIE....189
CATASTROFA....196
CÂNTECUL LEBEDEI....234
CUIBUL VISURILOR....244
PANTOFII GALBENI....254
OAMENII....259
PUNGAŞUL....261
TAINELE IUBIRII....264
[PĂDUCHII]....271

CÂNTECUL IUBIRII

Prin geamurile petecite se strecoară leneşe cele din urmă tremurări ale amurgului. Lumina ruginie pătrunde în casă din ce în ce mai cernită, umplând odăiţa cu umbre deşirate. În vatră flăcările roşcate pâlpâie domol, se preling ca nişte limbi de şarpe în jurul ceunaşului funinginit, în care apa de mămăligă hohoteşte înăbuşit. Adieri răcoroase rătăcesc pe sub pereţii coşcovi, se furişează înlăuntru şi-nvălmăşesc, câte-o clipă, jocul blajin al focului…

Pe prichiciul cuptorului, moş Costan şade pipernicit şi tăcut, cu privirile pribege, cu gândurile cine ştie unde. În faţa lui, Ileana, o fetişcană ca un bobocel înrourat, răsuceşte repede-repede firul subţirel de în.

— Spune, tăticule… mai spune! bâlbâie fata cu glas moale, care, în liniştea înserării, răsună întocmai ca un fâşâit uşor de aripi.

Barba bătută de brumă a moşneagului tremură o clipă. Se uită galeş, pe sub gene, la Ileana, pe care lumina trandafirie a flăcărilor o învăluie într-o haină scumpă din poveşti, apoi, cu glas lin, cu ochii închişi, parc-ar citi în carte vremile trecute, începe:

— … Uite… era fetişcană, ia, aşa ca tine. O guriţă cât o cireaşă coaptă şi doi ochi albaştri cum e cerul când e mai limpede. Şi cum râdea, cum râdea! îţi fura inima.

A trecut potop de vreme de-atunci, dar îmi aduc aminte de ea, parcă numai ieri aş fi văzut-o. Mai ştii? Poate îmi furase şi mie inima.

Eram pe-atunci ostaş tânăr şi slujeam în Italia, într-un orăşel ca o grădiniţă de flori… C-atunci aşa era lumea. Te

prindea la oaste, te ducea prin câte şi mai câte ţări străine, ş-acolo te ţinea cu zecile de ani. Plecai tânăr de-acasă, fără urmă de mustăcioară pe sub nas, şi te întorceai bătrân, bărbos şi toropit, de abia-abia te mai cunoştea cineva în sat... Aşa era lumea, şi pace...

Ea să fi avut atunci vreo şaptesprezece ani, dar era chipeşă ca un flăcău şi frumoasă, hei, frumoasă ca floarea spinului la începutul primăverii. Avea un nume hăt ciudat... dar noi o poreclisem Minodora, şi Minodora i-am zis cât a umblat printre noi. Şedea într-o cocioabă dărăpănată, în afară de oraş, chiar în preajma lagărului nostru, cu mă-sa dimpreună, o femeie nevoiaşă ca vai de ea. Fata trebuia să zorească ziua-noaptea, ca să câştige de-ale gurii. Alerga şi se sfărâma necontenit printre noi, cu un coş plin de plăcinte, de cozonaci, de covrigi şi alte bunătăţi d-ald-astea. Şi noi, oricât de necăjiţi eram, cumpăram totdeauna şi-i goleam coşul, de ne era foame, de nu ne era, numai s-o vedem veselă... Căci cum râdea fata aceea, cum râdea!...

Apoi, vezi, aşa trecea vremea. Când în slujbă, când slobozi, cum se nimerea.

Şi-mi venise odată rândul de sentinelă. Era toamnă târzie. Sufla un duşman de vânt, aspru şi friguros, de parcă-ţi ciupea obrajii cu cleşte înfierbântate. Şi prin văzduh cetele negre de nouri se vrăjmăşeau ca nişte balauri. Eu, ca să nu mă cutropească somnul, umblam de colo până colo, mai tropăiam, mai căscam, ca omul cu urâtu-n spate. Şi-un întuneric ca acela, de nu-ţi vedeai nici mâna... Numai dintr-o parte pătrundea prin beznă un firicel de lumină galbenă ca faţa unui om mort. Licărirea aceasta însă tremura din ce în ce mai slăbită, uneori se sfârşea de tot, apoi iar răsărea, dar mai stinsă şi mai potolită parcă... Acolo şedea Minodora. Într-o vreme, clipocind, aşa, cu ochii deschişi ca iepurele, mi se păru că aud ceva zgomot dinspre lagăr, ca şi când s-ar fi apropiat cineva încetinel, pe-a furişul. Îmi zgâiam ochii cât

puteam, ca să deosebesc câtuşi de puţin, dar întunerecul era aşa de gros, parcă eram într-un sac.

— Stai! Cine-i? strigai, însă nimeni nu îmi răspunse.

„Bag seama, mi s-a năzărit”, îmi zisei atunci, şi prinsei iarăşi a mişca. Dar de-abia trecu o vreme, cât să-ţi aprinzi luleaua, şi zgomotul de adineaori se auzi din nou, acuma mai aproape şi mai desluşit.

— Cine-i? zic. Cine-i, că trag!

— Sst... sst! şopti cineva întocmai la spatele meu, eu sunt!

— Feldrihan Luca... tu eşti? Încotro?

— Mai domol, bre, făcu el răguşit, să nu te audă... Mă duc...

N-am putut înţelege unde spunea că merge, căci o tivise repede spre casa cu lumină.

Nu mai ştiu cum s-a făcut, cum nu s-a făcut, dar în clipa următoare m-am pomenit şi eu pe urma lui Luca. Alergam ca un smintit prin tufişurile desfrunzite. Rămurelele vlăguite mă plezneau peste ochi, dar eu nu simţeam nimic. Un singur gând îmi rodea sufletul, ca şi cum roade cariul în grindă: „Luca se duce la Minodora”. În răstimpuri, totuşi, mă opream şi ascultam. Înaintea mea auzeam paşii târâţi, repezi, ai lui Luca.

Nu-mi pot da seama cât am alergat aşa... Mie mi s-a părut un veac întreg. În sfârşit, însă, deodată îmi răsări în faţă un ochi de lumină, care mă pironi locului. Ascultai cu băgare de seamă, dar afară de clocotele inimii mele, acum nu mai auzeam nimic... Mai trecu o clipă, două, apoi un ciocănit slab în geam îmi izbi urechile. Ferestruia se deschise lin, în pervaz se ivi căpşorul Minodorei. Câteva vorbe întretăiate, rostite în fugă, bâjbâiră prin întuneric, şi, repede, parcă le-ar fi tăiat cu săcurea, se stinseră, şi fereastra se închise. Pesemne Luca intrase în casă...

Un vânt rece, ca gheaţa, prinse a bate dinspre cocioabă. Simţeam cum mi se strecoară prin came, prin

oase, cum îmi vâjâie în inimă, să mi-o crape. Ş-apoi deodată mă dezmeticii. Îmi veni în minte slujba şi mă întorsei repede la locul meu. Mare noroc că n-a dat nimeni peste mine cât am lipsit. În curând fui schimbat, dar în noaptea aceea n-am închis ochii nicio clipă.

M-am mai zbătut eu ce m-am zbătut, cu gândurile mele de băiat aprins, dar, în sfârşit, ce aveam să fac? Am tăcut... A trecut o zi, au trecut mai multe, dar nimeni, vezi bine, nu bănuia nimic. Fetiţa, tot printre noi, şi mai veselă, s-o sorbi cu ochii...

Apoi... pesemne aşa a fost să fie.

În vremea aceea ne venise la companie un locotenent nou, să fi avut douăzeci de ani, bun şi frumuşel ca un fagure de miere. Cum văzu dânsul pe Minodora, cum o îndrăgi foc şi prinse a o lua mai cu glume, mai cu vorbe dulci... cum fac feciorii... Dar fetişcana numai râdea de el şi-l îmbia cu plăcinte. Şi băiatul tot mai zăpăcit, şi fata, tot mai rece. Îl vedeam adeseori şoptindu-i la ureche te miri ce, dar nu! Minodora râdea şi cu dânsul, ca şi cu ceilalţi, şi atâta...

Într-o zi însă, nu-mi aduc aminte cum, locotenentul nostru şi-a luat inima în dinţi şi a sărutat pe Minodora. A strâns-o în braţe şi a sărutat-o drept pe buze, acolo, dinaintea noastră... a sărutat-o, ei, cum îţi spun. Fata îi trânti în cap coşul cu plăcinte, plânse, blestemă... dar ce se sinchisea el de aceea? A sărutat-o, şi gata! Iar noi râdeam... râdeam să ne prăpădim, ca netoţii. Ştiu eu de ce râdeam? Poate de necaz că n-am sărutat-o noi, poate de bucurie că totuşi a sărutat-o cineva. Ş-am băgat de seamă că şi Luca râdea ca ceilalţi. Dar când s-a depărtat locotenentul, iarăşi am văzut bine cum i s-au încleştat pumnii, cum a scrâşnit din dinţi ca o fiară şi cum a mormăit ceva în sine sâsâind...

A mai trecut ce-a mai trecut, şi iarăşi mi-a venit rândul de slujbă. Minodora parcă uitase sărutarea cu pricina. Ba, în cele din urmă, prinse a face ochi dulci locotenentului,

ştii, cum fac femeile când vreau să scoată pe bărbat din minţi. De vreo două ori locotenentul a îmbrăţişat-o... a îmbrăţişat-o şi a strâns-o cum se cade, şi fata nu s-a mai supărat, ci râdea şi râdea... Hm! Dar totuşi mi se părea că râsul acela e prea prefăcut, prea sună a sec... Vezi, eu ştiam ce ştiam.

Ş-aşa, cum zic, mă puse iar de sentinelă, şi încă Dumnezeu ştie cum, iar la locul de altădată. Era tocmai în preajma Crăciunului, şi turna o ploaie amestecată cu omăt, gata-gata să te înece. M-am oploşit în gheretă, iar acolo, scutit de umezeală, prinse că mi se îngreuneze capul.

Clipoceam de-a binelea, când, deodată, un bocănit scurt în spatele gheretei mă făcu să sar ca fript. Dădui să ies şi mă lovii faţă în faţă cu ofiţerul de inspecţie.

— Cine-a trecut adineaori pe aici? se răsti ofiţerul la mine.

— Să trăiţi, dom' căpitan, nimeni.

— Nimeni? răcni căpitanul. Nimeni? Minţi, hoţule, minţi ca un câine! Eu cu ochii mei am văzut strecurându-se un om pe-aici către casa ceea!... Ai dormit, câine! Ei, las', că te învăţ eu!

În clipa aceea parcă vedeam înaintea mea pe Luca. El, numai el trebuie să fie. Şi, fără să vreau, bolborosii printre dinţi: „Sărmanul băiat!"

După o scurtă şovăire, căpitanul porni repede înainte. „Hai!" zise către mine şi ceilalţi doi ostaşi ce-l însoţeau, şi ne îndreptarăm grăbiţi spre cocioaba în care şedea Minodora. Din ferestrele mici, scofâlcite, izvorau şi acum două fuioraşe de lumină roşiatică, întocmai ca nişte ţâşniri de sânge. Ajunserăm gâfâind în preajma casei şi ne oprirăm. Eram patru cu ofiţerul. Părea că din casă se aud oftări, plânsete înăbuşite.

Încetinel, ne târârăm până sub streaşină. Căpitanul se ridică în vârful picioarelor şi se uită prin geam. Un glas scâncit de femeie răsună deodată ca o horcăire de

moarte: „Ce faci, dragul meu, ce faci?” „Minodoro, unde eşti?... Vino lângă mine... Vino!”

În lumina scăzută a ferestrei văzui desluşit că faţa căpitanului încremeneşte şi se albeşte ca varul.

— Hai! înlăuntru! porunci răguşit ofiţerul şi ne opintirăm fuga spre uşa, care, într-o clipă, fu ridicată din ţâţâni.

Când ne-am pomenit în mijlocul casei, ne-a cuprins spaima de ce-am văzut. Jos, lângă vatră, încolăcit şi schimonosit, zăcea locotenentul nostru, locotenentul care sărutase pe Minodora. Din gât îi bolbocea gârlă sângele. Când şi când, gâfâia înecat. Iar ochii cei de cărbune, ieşiţi din orbite, luceau ca două globuri de marmură... La masă, aşezat pe laviţă, cu fruntea răzimată în palme, Luca privea ca un lup flămând la locotenentul care se lupta cu moartea.

— Mă!... Mă!... ticălosule, tâlharule! răcni deodată căpitanul, şi se azvârli sălbatec asupra lui Luca.

Feciorul ridică fruntea, se uită o clipă la noi şi nu zise nimic. Nu s-a împotrivit, nu s-a apărat. Ghionturile căpitanului cădeau ploaie peste capul lui, peste obraji, dar el nu scoase niciun glas de durere. Răbda loviturile, parc-ar fi fost un morman de piatră, până-l podidi sângele pe gură şi pe nas şi se rostogoli ameţit la pământ...

Şi iac-aşa, săraca Minodora... De-atunci nu am mai văzut-o printre noi... Săraca!... Da-i mult de-atunci, tare mult... Şi totuşi, când îmi aduc aminte de dânsa, mi se pare că numai ieri s-a întâmplat...

Noaptea se revărsase domol, pe nesimţite, şi învăluise pământul în haină de jale. Spuza de stele tresărea sfioasă în văzduhul mohorât. Susurul înăbuşit al frunzelor legănate de răveneala nopţii pătrundea în casă, ca un glas tânguit, care vine de departe şi se stinge.

Fusul Ilenii nu se mai învârte. Iar în ochii ei albaştri, la lumina rumenă a focului din vatră, izvorăşte un bob de

mărgăritar, licăreşte o clipă, apoi se rostogoleşte peste obrajii ca laptele...

PROŞTII

Când să iasă Nicolae Tabără din casă, se poticni în prag, şi cât p-aci să se prăvale cu dăsagii de-a umăr, cum era.

— Bagă de seamă, bărbate, îi zise nevastă-sa cu glasul răguşit de spaimă, bagă de seamă să nu păţeşti ceva, că asta nu înseamnă bine!

— Ia taci mulcom, măi drace, nu-mi tot cobi a rău, mormăi ţăranul necăjit, bojdicăind până în mijlocul ogrăzii. Da' ce să păţesc? urmă apoi mai răspicat. Numai voi s-aveţi grije să nu-mi ticluiţi vreo poznă până ce ne întoarcem noi... Să fii cu ochii în patru la pologul cela din livadă, să nu-l laşi să vi-l mănânce toţi câinii!...

Mai boscorodi el vreo trei vorbe, apoi îşi scoase pălăria de paie zdrenţuită, îşi făcu cruce, închinându-se ca la mătanie, şi rosti domol:

— Doamne-ajută!...

Pe urmă îşi îndesă pălăria în cap, tuşi de două ori, scuipă ascuţit şi se întoarse spre feciorul său, care aştepta somnoros deoparte:

— Hai, băiete, să pornim, să nu întârziem!...

Femeia, luminându-le din prag cu felinarul, adăogă şi ea, cu mintea ei cea proastă:

— Aşa, aşa, grăbiţi-vă, să nu vi se întâmple ceva... D-zeu să v-ajute!...

Dar Nicolae n-o mai auzi. Ieşise repede din ogradă şi o apucase cu paşi voiniceşti pe uliţa ce se întindea ca un brâu albineţ printre casele pitite în noaptea de păcură. În

urma lui, feciorul tăndălea, ca un mânz trudit, ciulind urechile şi uitându-se când în dreapta, când în stânga, parcă i-ar fi fost frică şi nu se năpustească cineva asupra lor.

În colţul ulicioarei ce ducea la gară, felinarul funinginit împrăştia o lumină gălbuie, mucezită. Umbrele pervazurilor se tolăneau răşchirate ca degetele unei mâini uriaşe şi se pierdeau îndată în beznă.

— Taci, că-i bine! răsuflă Nicolae, oprindu-se oleacă sub felinar.

— Oare n-o fi trecut? bâlbâi feciorul, ca să zică şi el ceva.

— Da’ de unde!? Doar l-am fi auzit şuierând, făcu bătrânul cu mândrie, urnindu-se iar înainte.

Gara era pustie toacă. Numai într-un ochi de fereastră clipocea flacăra bolnavă a unei lămpi de veghere. Cele trei perechi de şine licăreau, ca nişte dungi de argint, sub pâlpâirea luminii chircite.

— Bine că ne vedem aici, blogodori Nicolae Tabără, scârjâind prundişul peronului cu paşii săi apăsaţi. De-acu poate veni când i-o plăcea, că numi-e frică…

Dibuiră amândoi prin întuneric, căutând vreun locşor unde să se adăpostească până va sosi trenul. Feciorul, mai îndrăzneţ, se apropie de uşa sălii de aşteptare şi puse încetinel mâna pe clanţă. Era încuiată. Zări în stânga uşii o bancă, o pipăi cu băgare de seamă, parcă s-ar fi gândit să se aşeze sau nu, stătu o clipă la îndoială şi, în sfârşit, se lăsă alături pe lespedea de piatră dinaintea pragului. Bătrânul îşi alunecă sarcina pe bancă şi se cocoloşi şi el lângă fecior.

— Pesemne-i cam devremior, se scânci feciorul într-un târziu cu glas potolit.

— Pesemne… Om aştepta, ce să facem? răspunse Nicolae obosit.

Şi de-acum amuţiră amândoi. Priveau duşi încoace-încolo, se aşezau mai bine pe lespede şi gemeau înăbuşit,

în răstimpuri, parc-ar fi fost strânşi în curele.

Cerul se mai răzbunase. Pete vinete-şterse, presărate rar cu stele, se deschideau prin volbura neagră de nouri. Şi întunericul începu a se limpezi. De jur împrejur, linii spălăcite, nehotărâte, tremurau în beznă. Coamele dealurilor din faţă, ca un tăiuş de ferăstrău uriaş şi hodorogit, se desemnau din ce în ce mai lămurit pe pânzişul cenuşiu al văzduhului, iar deasupra lor coroanele plopilor bătrâni de pe ţărmul Someşului se ridicau negre, ca nişte mâini ameninţătoare. Gâlgâitul trudit al apei rătăcea prin aer ca tânguirile neînţelese ale unor oameni prăpădiţi de nevoi. Flăcăul se cotoşmăni mai bine pe lespede, îşi aduse genunchii până la nas şi, cuprinzându-i cu amândouă braţele, bâigui scurt şi mustrător:

— Nu mai vine…

— Nu, tuşi Nicolae, scotocind în chimir după 30 lulea.

Aprinse şi începu a pâcăi alene, nepăsător, scuipând des şi ţâşnitor printre dinţi.

Gara cu magaziile ei prinse a se dezbrăca de întunerec. Un vânt aspru, tomnatec, vâjâia prin porumbiştea dimprejur, scutura stăruitor olanele coperişurilor. Iar peste linie, ascunsă sub sălciile zăvoiului, hruba de nuiele a hamalului răsări şi ea, trezită din somn, cu ochiul ei roşu, plâns şi ars de sărăcie.

Dinspre târg, deodată, se desluşi zgomotul unor paşi târâţi, greoi, însoţiţi de gemete înfundate. Feciorul ridică fruntea şi trase cu urechea:

— Vine cineva… zise înăbuşit.

Portiţa zăplazului scârţâi prelung şi o babă, gârbovită ca un gânj, cu faţa zbârcită ca o hribă uscată, se apropie de drumeţi.

— Oare n-am întârziat, oameni buni? întrebă dânsa îngrijorată.

— Nu, lele, nu, murmură Nicolae cu pipa între măsele. Da’ până unde? adăogă apoi cu jumătate gura, în vreme ce baba se ghemui pe bancă, gâfâind ca un dobitoc

trudit.

— Până la Beclean, răspunse ea piţigăiat, ştergându-şi obrajii cu mânecile cămăşii. Numai până la Beclean... A, vai de sufletul meu, ce-am alergat!... Mă temeam să nu întârziu, Doamne fereşte, de năpraznicul ăsta de tren, că mi s-a părut că-l aud şuierând când eram pe la biserică. Uuf! Toată-s un lac de apă... Şi dumneavoastră-l aşteptaţi?

— Îl aşteptăm şi văd că nu mai vine...

— Vă duceţi departe?

— Ba nu... Până la Salva...

— Apoi ce să faci? Cată să ne sfărmăm şi să ne izbim, dacă vrem să trăim în pârdalnica asta de lume... Aşa... Ce să facem?

Şi iar mocniră, acuma tustrei, oftând şi gemând în răstimpuri, cum fac ţăranii când nu mai ştiu ce să vorbească.

După o bucată de vreme, un felinar verde ieşi din cocioaba hamalului. Lumina gâtuită se bălăbănea necurmat, dispărea şi iar se vedea.

— Aha! tresări flăcăul, de-acu îndată soseşte.

Felinarul se mări din ce în ce, şi pe urmă se desluşi şi chipul negru, bărbos al hamalului.

— Să dea Dumnezeu bună dimineaţa, făcu Nicolae trăgănat şi smerit, sculându-se şi dându-se la o parte.

— Noroc, bombăni scurt hamalul.

— Oare vine degrabă, domnule? întrebă şi baba, apropiindu-se un pas spre hamalul care înjura, necăjindu-se să potrivească cheia în broasca uşii.

— Ce-mi tot dârlâieşti aici, babo? Ce-mi toci capul şi dumneata?! Nu cumva ţi-ai ţinea gura? se răţoi deodată hamalul, semeţ în sufletul său rânced că poate certa şi el pe cineva care-i mai slab decât dânsul...

Apoi, încetul cu încetul, gara se dezmorţi. Prin săli, pe peron, luminile lămpilor începură a răspândi raze galbene, cârcălite, care tremurau şi se îngrămădeau pe

feţele încreţite ale celor ce aşteptau. Pe ulicioară se auzeau tot mai des leopăiturile paşilor grăbiţi. Când şi când, uruitul roţilor unei trăsuri înjunghia văzduhul, se iuţea apropiindu-se şi se tăia scurt; urma gâfâitul cailor trudiţi, vorbele repezi, aruncate din vârful limbii, ale celor ce soseau…

Acum sala de aşteptare gemea de lume. Ţăranii, cu feţele supte, cu umerii obrajilor ieşiţi în afară, cu barba şi mustăţile zbârlite, se îmbulzeau de-a valma printre muncitorii spâni, cu obrajii ca cenuşa, îmbrăcaţi în straie nemţeşti, murdare şi ferfeniţite.

Apoi, deodată, dintr-o odaie vecină, şeful gării ieşi somnoros, bosumflat, învăluit într-o manta groasă, şi intră în biurou trântind uşa. Se certase cu nevastă-sa, fiindcă îl sculase mai devreme cu cinci minute, şi acuma era furios pe toată lumea. Printre oamenii din sală se răspândiră ca fulgerul şoaptele: „Biletele! Vine ăl ce dă bilete!… Haideţi la bilete!” Şeful însă se plimba plictisit, încoace şi încolo, cu ochii jumătate închişi, pe urmă se opri, se întinse de câteva ori de-i pocniră oasele, îşi aruncă privirea spre ceasornicul din perete şi se repezi pe peron, unde prinse a trece în revistă pe călătorii care tropăiau din picioare, zgribuliţi şi rebegiţi de frig.

În sfârşit, geamul ghişeului se deschise, şi pe marmora soioasă începură a zăngăni banii azvârliţi în pripă. Nicolae Tabără cu feciorul său se umeriră şi dânşii de zor spre rampă, strângând în pumnii încleştaţi paralele umezite de sudoare. Dar un vardist coşcogea se răpşti la ei, aţinându-le calea:

— Unde vă burduşiţi, he? Nu puteţi aştepta până vă vine rândul?… Ei, drăcia dracului!…

Îl înşfăcă pe Nicolae scurt de guler şi-l bruftui îndărăt, apoi, întorcându-se către un domn îmbrăcat bine, se ploconi zâmbind:

— Poftiţi, domnule, poftiţi înainte!…

…Din depărtare, un şuier prelung şi răguşit spintecă

aerul.

— Vine, vine! fierbea lumea neliniştită, îmbâcsindu-se în ruptul capului spre ghişeu.

— Fă-ţi bunătate, domnule, şi ne dă două până la Salva, că ne lasă aici maşina! stărui Nicolae Tabără din dosul rampei, întinzând mâna cu gologanii peste capetele oamenilor.

— Gura, prostule! îl împunse şeful, morocănos, aruncându-i o privire cruntă şi dispreţuitoare, apoi închise repede ferestruica.

Ţăranii se holbară uluiţi unul la altul.

— Cre' că nu ne dă? se auziră printre dânşii câteva voci pline de spaimă, în vreme ce o buduhaiţă de femeie limbută striga în gura mare:

— O, bată-l scârba să-l bată, că mânios l-a mai făcut Dumnezeu!

Şeful însă se dusese numai la aparatul telegrafic, unde bocăni de două ori, pe urmă iar se întoarse la geam.

Şi trenul se apropia mâncând pământul. Scârţâitul sfâşietor al roţilor, pufăitul obosit al locomotivei se topeau într-un răzbubuit surd, aspru, care creştea mereu. Apoi repede intră în gară şi se opri brusc. Conductorul sări jos cel dintâi şi urlă hodorogit:

— Năsăud… o minutăăă!

Câţiva călători coborâră grăbiţi, luptându-se să străbată printre cei de pe peron, care năvăliră furtunatec asupra vagoanelor.

— Unde mergeţi, proştilor? răcni conductorul către ţăranii care alergau zăpăciţi în sus şi în jos, neştiind unde să se urce. Nu acolo, mă! Mai la vale, prostule, mai la vale-s vagoanele pentru boi!

Conductorul striga şi zâmbea mulţumit în sine că a spus o glumă minunată. Când şi când, arunca priviri pline de înţeles unui domn bondoc, care se uita la dânsul şi-l asculta cu un surâs de admiraţie pe buze…

La ghişeu lumea se rărise de-a binelea. Abia vreo

câţiva ţărani bătrâni şi slăbănogi mai forfoteau şi se înghesuiau, parc-ar fi stat pe jăratec. Nicolae cu feciorul şi cu baba, care acum se ţinea de dânşii ca scaiul de oaie, alergând neîncetat de la un capăt al rampei la cellalt, priveau rugători în răstimpuri la vardistul care le răspundea printr-o încruntare din sprâncene şi la şeful care ţăcănea biletele şi-i măsura cu suliţe de dispreţ când din întâmplare îi cădeau înaintea ochilor. În cele din urmă, însă, ajunseră şi ei la ferestruică.

— Două până la Salva, zise Nicolae pleoştit, numărând gologanii unsuroşi pe tabla albă de marmoră.

— Altădată să te înveţi minte, mojicule! îi sâsâi şeful, aruncându-i biletele.

— Iartă, domnule, iartă-ne şi nu ne năpăstui… bâlbâi bătrânul umilit. Că noi suntem proşti, păcatele noastre… Pesemne aşa ne-a lăsat Dumnezeu, proşti şi necăjiţi şi nepricepuţi, păcatele noastre… Da’ dumneavoastră trebuie să fiţi mai iertători, că sunteţi oameni învăţaţi şi…

— Hai, pleacă d-aici, să nu te mai aud flecărind! Mi-e scârbă şi-mi vine rău când vă văd, izbucni şeful strâmbând din nas, apoi trânti geamul şi scuipă cu greaţă.

Nicolae Tabără stătu o clipă nemişcat, clătină încetinel din cap, întrebător şi nedumerit, pe urmă ieşi sprinten, urmat de fecior şi de babă. Când ajunseră pe peron, auziră glasul ascuţit al conductorului:

— Gataaa!

Se repeziră tustrei înainte, spre locomotivă, apoi la mijlocul drumului îşi luară seama şi se întoarseră.

— Urcă-te, mă, urcă-te, bătu-te-ar Dumnezeu să te bată, prostule! zbârnăi prin aer vocea aspră a conductorului.

Nicolae se avântă pe scările unui vagon în ale cărui ferestre zărise capete de ţărani. Se căţără de clanţă şi o smuci cu putere, dar uşa nu îngădui. Şi trenul şuieră prelung şi începu a bubui şi a fosăi.

— Urcaţi-vă, mă, urcaţi-vă! fulgeră din nou conductorul, bâţâind din mâini şi din picioare.

Bătrânul se dădu repede jos şi se azvârli la altă uşă, în vreme ce trenul începu a înainta vuind, iar baba se bocea amarnic, frângându-şi mâinile. În clipa aceea însă conductorul se năpusti ca un viespe asupra lui Tabără, îl înhăţă de după cap, îi trânti un pumn în ceafă şi-l îmbrânci pe scări la vale... Feciorul cu baba stăteau deoparte ca doi pociumbi şi se uitau cu ochii sticloşi de spaimă.

— Să vă sculaţi mai devreme, putregaiule, şi să nu mocoşiţi, fire-aţi ai dracului să fiţi! răcni conductorul, dispărând într-un vagon.

Nicolae Tabără se prăvăli grămadă cu obrazul în prundiş şi sângele îl pridiidi pe gură şi pe nas. Şi aşa rămase un dram bun de vreme, neclintit ca un mort. Creierii îi vuiau, iar sufletul îi sângera şi-l durea mai straşnic decât rănile feţei. Apoi se ridică încet inel, clătinându-se pe picioare, îşi şterse sângele cu poala cămăşii şi aruncă o privire mută în urma trenului, care se pierdea în ceaţa zorilor. Un val amar de vorbe îi răsări în suflet, dar buzele lui crâmpoţite de-abia putură rosti oftând:

— Nu v-ajute Dumnezeu-sfântul!

Printre nourii bolbocaţi în văzduh, la răsărit, o trâmbă de lumină cireşie se zvârcolea şi se înteţea. Tabără îşi avântă povara în spinare şi porni încet înainte pe o cărare spinoasă, cu capul plecat, cu inima urnită, iar feciorul şi baba, tăcuţi şi îngânduraţi, îl urmară pârjol... Din noianul negru de nouri, însă, soarele scăldat în sânge îşi înălţa biruitor capul şi împroşca în feţele drumeţilor o beteală de raze purpurii...

CULCUŞUL

Văzduhul clocotea de zăpuşeală…

O beteală de aur aprins se bălăbănea subt albastrul lăptos al cerului. Fuioarele subţiri de căldură se întortocheau de-a valma peste lanurile gălbejite de soare, alunecau uşor pe deasupra coperişelor ţuguiate ale mahalalelor, se zvârcoleau îndârjite printre turlele tinichelate ale oraşului nemărginit. Câte-o gură de vântişor sec şi aspru răscolea în răstimpuri pulberea albă ca omătul de pe şoseaua ce se întindea, netedă ca un brâu de argint, printre livezile dogorite de arşiţă. Prin prejurimile ofilite, arborii presăraţi rar, ca nişte bulgări de vopseală verde lâncezită pe o icoană colboasă, moţăiau toropiţi de oboseală. Umbre uriaşe păşeau agale peste întreg cuprinsul, se lungeau, se resfirau şi apoi se prăpădeau în zările scăldate în abureală.

— Aaaoh! căscă Dumitrache Cântăreanu, pocnind din încheieturi. Aaaoh, Didico!

Stătea sub un nuc pântecos în „culcuşul” de la „Trei gâşte”, lungit pe spate, cu mâinile încopciate sub ceafă, cu privirile pierdute pe pânza vânătă, limpede şi nesfârşită, care se rotunjea molatec deasupra pământului. Prin frunzişul nucului se strecora o reţea minunată de ochiuri de umbră şi de soare, care se întreceau sprintene pe obrajii lui hopuroşi şi uscaţi ca coaja sâmburelui de măsline. Din haina aşternută pe sub dânsul, prin căptuşeala zdrenţuită, se zgâiau două

buzunare ferfeniţite şi înnegrite de smoală. Jobenul spart şi mucezit, aruncat în spinişul din preajmă, părea o grămăjuie de humă arsă.

— Aaaoh! făcu Cântăreanu din nou după un răstimp. Didico scumpă, mi-e foame!

— la taci din gură, pungaşule, fire-ai al dracului să fii! se răpşti brusc Didina, care şedea alături, răzimată de tulpina nucului, încolăcită, ca un dobitoc, la umbră. Îşi frecă ochii cu dosul palmelor, până ce se roşiră ca două sfecle fierte, apoi, ridicând capul cu o trufie caraghioasă şi aruncând nişte priviri pline de scârbă spre bărbatul ce sta şi acum neclintit, începu a-l ocări: Aoleu, pieri-ţi-ar viţa şi sămânţa, că m-ai sculat din somn tocmai când aţipisem şi eu niţel... Aoleu!...

Cântăreanu se holbă la dânsa, zăpăcit de mirare; bulbii ochilor i se nălbiră deodată ca două globuri de sticlă lucioasă.

— Dar dacă mi-e foame, fă? Dar dacă mi-e foame?... Ei, atunci ce zici, drăcoaico, ce zici?

Femeia dădu să răspunză, în clipa aceea însă Cântăreanu sâsâi ceva, scoase un ţipăt înfundat, dobitocesc, şi-şi încleştă pumnii gata să izbească. Didina se sculă friptă şi începu a se învârti ca o sfârlează în jurul nucului, din a cărui scorbură scoase în grabă un coşuleţ acoperit cu o cârpă pestriţă, soioasă. Întinse basmaua pe iarbă şi răsturnă la repezeală conţinutul coşului: mezeluri scofâlcite, rămăşiţe cigălite de oase de păsări, câteva legături de praz şi o felie sănătoasă de pâine, cârcălită de unsori. Şi, aşternând, blestema printre dinţi şi azvârlea, din când în când, priviri piezişe spre Cântăreanu, care acum nici nu o mai lua în seamă.

— Haide, hoţule, de te înfundă! bombăni pe urmă femeia, aşezându-se bulgăreşte lângă mâncare şi începând a înghiţi grăbită, parc-ar fi alungat-o tătarii.

— Nu mă mai ocărî, fetiţo, fire-ai a dracului!

Să nu mă mai ocăreşti, că te iau la bătaie, mormăi

Cântăreanu c-o pâlpăire de zâmbet sălbatec în colţul gurii, târându-se în patru buşi spre basma.

— Parcă eu nu ştiu că vrei să mă omori, tâlharule, parcă nu ştiu?... Hai, loveşte, că mie nu mi-e frică!... Haide!... Haide!...

— Ţine-ţi clanţa, fă, că mă superi şi, dacă mă superi, o să te fac să-ţi înghiţi toate măselele!...

Didina se mulcomi o clipă, dar apoi deodată izbucni ca o smintită:

— Pesemne ţi-e necaz, golane, că mă vezi mâncând şi pe mine... Ai?

— Ai ghicit, scumpo, rânji Cântăreanu cu răutate. Tu ocăreşti, tu blestemi şi, când colo, tot tu vrei să şi haleşti... Parcă tu ai fi muncit-o!

— O, mânca-te-ar ocna, hămesitule! Da' nu alerg eu toată ziua, nu colind eu toate mahalalele până ce pot ciupi câte ceva de-ale gurii?... Aoleu!... Şi tu stai ca un trântor şi te pârleşti la soare, mânca-te-ar ocnele să te mănânce!

— Acu ţi-a ajuns, dragă! Cară-te de-aci şi lasă să mai halesc şi eu!... Cărei!... Cărei!...

Îi trânti brusc un pumn în piept şi o îmbrânci cât colo, apoi se puse să molfăiască singur cu lăcomia unui câine flămând, înghiţind felii uriaşe de pâine, cu câte-o muşcătură de came, Şi, în vreme ce măcina grăbit ca iepurele, ochii îi sticleau de plăcere, iar pe la colţurile gurii i se prelingeau vine subţirele de bale.

Didina se ghemui bosumflată deoparte, îşi adânci obrajii în poală şi începu a lăcrima.

— Aoleu, mâncate-ar fript pungaşii, aoleu, putrezi-ţi-ar oasele printre zidurile puşcăriei! Aoleu, cum mănânci tu din sudoarea mea şi cum mă laşi pe mine să mă lihnesc de foame! Aoleu, zănaticule, aoleu, candriule, că eu, sărman de capul meu, îmi ciopârţesc ciolanele ca să te îndop pe tine, ş-acuma tu, afurisitule, mă huiduieşti!... Aoleu! Aoleu!

Cântăreanu însă fosăia liniştit, se lingea cu plăcere pe buze, şi numai rareori privea la Didina cu nişte ochi foarte miraţi, parc-ar fi întrebat-o când va conteni plânsul.

Prin frunzişul crâmpoţit al nucilor se strecora un mănunchi de raze galbene, îmbrobodind faţa femeii cu o maramă veştedă de lumină şi făcând să licărească întocmai ca nişte bobiţe de grâu lacrămile ce-i picurau încetinel pe obraji... Deodată, bărbatul, cu mustăţile zbârlite şi pline de fărimituri de pâine şi de came, se întoarse la Didina şi-i zise cu glas dulce, dar poruncitor:

— Iii, Didico, uitasem... I-adu sticla ceea cu ţuică!... Aoleu, cum am uitat ca pământul... Bine că mi-am adus aminte... Ad-o repejor, fetiţo...

Ea nu răspunse. Rămase două clipe nemişcată, dar apoi tot se sculă şi începu a cotrobăi în scorbura nucului. În momentul acesta, însă, dinspre şosea se desluşi un foşnet de paşi târâţi. Cântăreanu întinse capul înainte, ca şi când ar fi vrut să auză sau să vază mai bine, trase repede cârpa peste mâncare şi rosti înăbuşit:

— Sssst! Ssst!

Didina se întoarse ca fulgerul, se lăsă tiptil, îşi făcu mâna cozoroc şi se uită cu băgare de seamă spre şosea. În şanţul crescut cu buruieni şi adumbrit de mărăcini se târa încetinel o mogâldeaţă neagră. Făcea doi-trei paşi, se oprea, pornea din nou. Din când în când, se uita îndărăt, parcă i-ar fi fost teamă că-l urmăreşte cineva.

— Bambaloi! şopti Didina scurt, revenindu-şi în fire şi vârând iar mâna în scorbură, de unde scoase numaidecât o sticlă verde cu ţuică.

— Na! făcu apoi dânsa către Cântăreanu cu o mutră de copil morocănos. Pe obrajii ei, unşi c-un păienjeniş de pulbere cenuşie, erau încrustate două brazde late de lacrămi.

Cântăreanu duse gârliciul la gură şi trase o duşcă zdravănă. Apoi astupă binişor sticla, o aşeză lângă dânsul şi urmă să mănânce cu poftă înnoită. Şi după un dram de

vreme zise femeiei mai împăcat, dar fără să o privească:

— Bea şi tu… dacă vrei!…

Didina se apropie fuga ca o pisică, înşfăcă sticla şi supse o gură bărbătească. Clipi de câteva ori din gene şi din sprâncene, apoi se mototoli lângă Cântăreanu şi-i rânji c-un văl de mulţumire şi de linguşire răsfăţată pe faţă.

— Mi-e foame, tăticule!…

Dar el nu o luă în seamă, nici nu-i răspunse nimic. Femeia totuşi începu să molfăiască şi ea, înghiţind bucături mari, care, alunecându-i pe gât în jos, îi umflau beregata, parcă ar fi înghiţit nuci.

În vremea aceasta sosi şi Bambaloi la culcuş. Era un om scund şi gros, cu faţa scobită de vărsat şi arsă de soare, îmbrăcat în zdrenţe răspetecite, desculţ, c-o pălărie cenuşie blegită de subt care, printre câţiva cârlionţi de păr ca păcura, sticleau o pereche de ochi scufundaţi în fundul capului.

— Trăiţi, băieţi! zise el cu un glas răguşit şi gros, aşezându-se alene deoparte.

Ceilalţi doi tăcură şi se strânseră mai aproape de mâncare, parc-ar fi vrut s-o apere de privirile pofticioase ale noului-venit.

Trecu o bucată bună de vreme fără ca vreunul să scoată o vorbă. Cântăreanu şi Didina se grăbeau cu mâncarea, pe când Bambaloi îşi descheie haina, apoi cămaşa şi începu a-şi scărpina pieptul coperit cu păr lung şi negru, printre care licăreau picuri graşi de sudoare. Într-un târziu, Cântăreanu totuşi deschise vorba şi-l întrebă ca cu gura altuia:

— Făcuşi vreo învârteală?

— Am umflat cinci franci ş-o băncuţă de la un ţăran pe Calea Moşilor.

— Dormea? întrebă atunci Didina cu gura plină.

— L-am întors! sfârşi scurt Bambaloi, lungindu-se cu burta-n sus.

Apoi tăcură iarăşi. Nu se mai auzea decât clănţănitul dinţilor şi plescăitul buzelor celor ce mâncau. Din depărtare însă se strecora până aici respirarea tihnită a oraşului înfumurat, care semăna când cu vuietul unei ape adânci, când cu vâjâitul unui vânt de furtună, când cu mugetul trudit al unui dobitoc uriaş.

— Joci? întrebă Cântăreanu iarăşi, uitându-se la Bambaloi cu nişte ochi cercetători, sfredelitori.

— Cum? zise cel întrebat, ridicându-se pe jumătate şi mângâind cu privirile sticla cu ţuică ce se zărea sub haina lui Cântăreanu.

— Joci *babaroasa?*

— Se poate? mormăi el domol, apoi adăogă repede cu mâinile întinse: Dă-mi şi mie o gură de ţuică, măi Cântărene!

— Ţi-ai găsit... Nu dau...

— Să-ţi stea în gât!

Şi în vreme ce Bambaloi, scrâşnind din dinţi de necaz, se târî mai depărtişor şi scoase de după brâul cafeniu, cu care era încins, un pumn de gologani unsuroşi, pe care îi numără cu zgomot, Cântăreanu potrivi sticla la gură, şi dintr-o duşcă o goli toată, apoi se tolăni cu burta la soare, pufăind şi râgâind ca o gâscă îndopată. Didina, înviorată şi sprintenă, adună rămăşiţele, le cotoşmăni în coş şi le ascunse bine în scorbură; pe urmă se ghemui la poalele nucului, la pândă. Şi, privind dusă spre şoseaua argintită de soare, lălăia din când în când câte-un crâmpei de cântec bătrânesc...

Încetul cu încetul, soarele se apropiase de asfinţit, vărsând, înainte de a se pierde, o ploaie de suliţe galbene asupra pământului însetat. În depărtări, turlele oraşului, îmbrăcate în văluri fantastice de umbre şi luminişuri, străjuiau ca nişte ostaşi uriaşi pe un câmp de bătălie hopuros şi părăginit. De jur-împrejur, însă, niciun zumzet nu mai adia, parcă toată lumea ar fi căzut într-o toropeală

de moarte.

Şi liniştea aceasta abia când şi când era întreruptă de leopăitul uşor al paşilor celor ce soseau la culcuş. Dinspre oraş, oameni zdrenţuroşi, pârliţi şi scofâlciţi la faţă, se târau ca şerpii prin şanţurile şoselei spre culcuşul de la „Trei gâşte”. Didina îi zărea de departe şi şoptea: „Ssst! St!”, iar după ce se apropiau, le zicea pe nume: „Neneciu!”, „Bididiu!”... La culcuş fiecare îşi avea „patul” său călcat şi bătătorit în iarba înaltă şi grasă de sub nucii din preajmă. Vorbeau puţin, scurt şi numai despre învârtelile ce le făcuseră peste zi. Scotea fiecare paralele ce le şterpelise de cine ştie unde, le zuruia cu dragoste în găvanul palmelor, le număra cu multă băgare de seamă de mai multe ori, sau le rânduia în moviliţe de câte un leu pe haina care îi servea de aşternut, apoi, când se plictisea sau când isprăvea, le ascundea frumuşel, ca să nu-l vază nimeni şi întreba pe cei dinprejur:

— Joci?

Care, la rândul lor, răspundeau într-un glas:

— Se poate?

În sfârşit, Bambaloi se puse în mişcare. Scoase dintr-o spărtură tainică a vestei sale o pereche de zaruri de os, le cercetă câteva clipe, apoi începu a le scutura în pumni, privind pe subt gene spre ortacii care picoteau la umbră. Se târî lângă Cântăreanu şi, încolăcindu-se turceşte, sâsâi scurt:

— Haideţi!

Cântăreanu aşternu o bucată de muşama roasă între două rădăcini pe jumătate ieşite din pământ, iar oamenii se aşezară toţi împrejur. Dar, înainte de-a scoate paralele, fiecare îşi trecu mâna peste muşama, ca să se convingă că nu s-a făcut niciun şiretlic.

Începură jocul... Grămăjoarele de gologani asudaţi, rânduite în turnuleţe regulate sau împrăştiate alandala, luceau ca nişte ochi galbeni, vrăjmaşi în văpaia fuioraşelor piezişe de lumină ce se furişau printre frunzele

nucilor.

— Ieşi, Neneciu! şopti răguşit Cântăreanu.

Neneciu, un băietan de vreo douăzeci şi trei de ani, smead şi uscat ca tinicheaua, îmbrăcat ceva mai binişor ca ceilalţi, cu mâinile noduroase şi late ca lopeţile, apucă un pumn de gologani, îi jucă în palmă, apoi îi trânti pe muşama şi, împărţindu-i în două, zise cu glas stins:

— Jumătate şi jumătate!... Răspunde?

— Răspunde!

Cântăreanu strânse crunt din sprâncene, luă zarurile, le scuturâ îndelung în pumnul întredeschis şi le aruncă uşor pe muşama. Şi cu gâtul înţepenit înainte, cu nişte priviri sălbatice, sticlitoare, urmări rostogolirea bucăţilor de os, până ce acestea se opriră într-un colţ.

— Trei şi doi! şopti Cântăreanu, muşcându-şi buzele; apoi, uitându-se la mâna lui Neneciu, care înşfăcase zarurile, zise cu un zâmbet amărât: Fără cacealmale, piciule!

În clipa aceea însă Neneciu azvârlise zarurile, şi acuma toţi îşi plecară capetele, aşteptând cu ochii zgâiţi. Peste faţa lui Neneciu trecu repede o rază de bucurie, dar se stăpâni numaidecât, întinse mâna cu o răceală silită şi numără paralele bâiguind:

— Şase şi şase! şi apoi adăogând: Opt bani!...

Cântăreanu căzuse cu capul pe piept de necaz, dar se dezmetici şi el repede şi numără tremurând optzeci de bani. Apoi împinse tot restul pe muşama şi strigă înăbuşit, în vreme ce pe frunte îi răsăriră câţiva picuraşi de sudoare, culoarea leşiei.

— Ce vine!... Răspunde?

— Răspunde!

Toţi priviră cu ochii holbaţi, cu răsuflarea reţinută, la Neneciu, care aruncase zarurile şi nu făcuse nimica. La spatele lui Cântăreanu, Didina tremura ca o vargă verde de alun. Zarurile însă trecură de mai multe ori de la Neneciu la Cântăreanu fără niciun rezultat, aşa că

jucătorii începuseră a-şi pierde răbdarea. Dar atunci Cântăreanu, aruncând din nou zarurile, făcu unu şi doi, şi Neneciu mătură paralele.

— Ptiu, lovite-ar relele, damblagiule! ţipă Cântăreanu, sărind ca un nebun şi scuipând pe Neneciu între ochi.

Neneciu surise nepăsător, se şterse cu mâneca cămăşii şi jucă mai departe cu ceilalţi tovarăşi, în vreme ce Cântăreanu, zvârcolindu-se ca un peşte de mânie, se întoarse spre Didina şi o luă pe ea la înjurături:

— Fugi d-aici, drăcoaico, că din pricina ta am ghinionul ăsta...

— Aoleu, fire-ai al dracului, dar io-s de vină dacă tu nu ştii să joci?!

— Fugi, pungăşoaico, să nu te iau de păr I Fugi!...

Didina se sculă şi se depărtă doi paşi, clămpănind cu greaţă:

— Mânca-te-ar ocnele!...

Jocul însă nu conteni de loc. Moviliţele de gologani se micşorau sau se măreau din clipă în clipă. Doar grămada lui Neneciu creştea treptat-treptat. Pe feţele tuturor se oglindea o spaimă nedesluşită, iar pe frunte şi sub buza de jos le licăreau cununiţe de sudori reci. Numai pe obrajii lui Neneciu tremura adierea unui zâmbet de bucurie şi de răutate, dar şi la dânsul colţurile gurii se lipiseră de dinţi, dându-i înfăţişarea unei fiare flămânde. De la o vreme, însă, el începu să strecoare şi în buzunare câte ceva. Se făcea că-şi numără câştigul şi slobozea în vestă leu după leu, încet inel, pe nesimţite.

Cântăreanu pierdu tot ce avuse. Scormoni prin toate buzunarele, prin toate rezervoriile ascunse ale hainelor sale, dar zadarnic, căci pierdea mereu, încercase toate mijloacele, se înfuria, înjura, sărea în sus ori de câte ori pierdea, îşi smulgea părul, se închina, apoi iar se vâra în cercul jucătorilor. În sfârşit, după ce se curăţă ca degetul, se întoarse la Didina.

— Hai, fetiţo, dă-mi şi mie ceva părăluţe! Uite, m-am

ars, dar am aşa o presimţire că cu un franc am să câştig tot ce am pierdut!... Hai, dă-mi!...

Didina, în loc de răspuns, îl scuipă în faţă ca pe-o javră şi nici nu se sinchisi de dânsul.

— Dă-mi, Didino... nu mă lăsa de ruşine! o cihăi Cântăreanu necontenit. Haide! Dă-mi!...

— Ia lasă-mă-n pace, golane!... Nu-ţi dau niciun ban, că m-ai înjurat! urlă Didina, strâmbându-se la dânsul ca o pisică ce se apără de o harmalaie de câini.

Cântăreanu stătu câteva clipe ca o stană de piatră. Părea că se gândeşte. Apoi deodată începu a schimba feţe-feţe ca un lunatec. Vinele de pe tâmple i se îngroşară ca nişte lipitori hrănite de sânge, fruntea i se încreţi, nările i se umflară, iar pumnii i se încleştară, aşa că unghiile i se înfipseră adânc în carne. Începu a răsufla repede, sforăind ca un bolnav de plămâni. Se năpusti ca o fiară asupra femeiei, o înhăţă de gât şi o tăvăli jos.

— Dă-mi, că te omor!

Şi o lovi cu pumnii peste cap, peste ochi, peste foaie... Ea ţipa ca din gură de şarpe:

— Nu dau, hoţule, nu dau... Nu dau!... Aoleu! nu dau!... N-am...

Dar Cântăreanu îi urlă în urechi, necontenind cu ghionturile:

— Ba ai, hoaţo, ştiu bine că ai!...

Femeia se zbătea sub loviturile lui ca o broască strivită în călcâi; în câteva rânduri se opintise şi ea să-i împlânte degetele în ochi, dar Cântăreanu băgă de seamă, îşi trase capul îndărăt şi începu s-o lovească cu picioarele în şale. Şi Didina tot mai gemea cu glasul scăzut:

— Nu dau, hoţule, nu dau!... Omoară-mă, dar nu-ţi dau niciun ban!

Cântăreanu parcă-şi pierduse minţile. Se urcă cu genunchii pe pieptul descoperit al femeiei, îşi încleştă mâna în părul ei destrămat şi începu a o bate cu capul de pământ. Căpăţâna Didinei bubuia ca o oală înfundată

când atingea brujii de humă, iar ochii îi ieşiră din orbite ca două cepe mari roşii. Cântăreanu gâfâia şi mugea:

— Te omor, hoaţo, dacă nu-mi dai!... Îţi beau sângele, dacă nu-mi dai!...

— Omoară-mă!... Omoară-mă, că nu mi-e frică!

Atunci Cântăreanu, şi mai întârâtat, vrând s-o facă să tacă, îi trânti un pumn în nas. Două şiroaie de sânge fierbinte, mohorât, bulbuciră brusc din gura şi nările femeiei, îi roşiră bărbia şi gâtul, prelingându-se în picuri rari printre firicelele crâmpoţite de iarbă... Pe Didina o trecură năduşelile, simţi un nod acru în gât, dar nu conteni a blodogori, deşi cu clăbuci de sânge în gură:

— Omoară-mă, omoară-mă, dar tot nu-ţi dau!...

O ploaie de ghionturi îi astupă gura. Părul i se vâlvoi şi se amestecă cu pământ şi fire de iarbă, iar sângele îi vopsi toată faţa cu o mască purpurie de catifea. În sfârşit, gemetele ei slăbiră, buzele-i învineţite şi muşcate începură a tremura convulsiv, iar mâinile ei zgâriate vrăjeau după aer ca nişte aripi zdrobite...

Cântăreanu, pufnind şi răcnind ca un taur aprins, o bătu până ce osteni. Atunci, apoi, îi puse un picior în coaste şi o îmbrânci ca pe-o cârpă netrebnică. Femeia, un morman de carne vie, se rostogoli o bucată deloc şi rămase nemişcată ca un buştean. Numai sânii stropiţi cu sânge, care creşteau şi scădeau în răstimpuri rare, arătau că viaţa nu s-a stins de tot dintr-însa. După un dram bun de vreme, însă, totuşi îşi reveni în fire, începu iar a geme ca un animal beteag, apoi se porni pe plâns şi plânse, plânse cu sughiţuri. Pe urmă, deodată, pe neaşteptate, deznodă dintr-un ciorap o pungulіţă umflată de gologani, o cântări o clipă din ochi şi o aruncă lui Cântăreanu, care stătea deoparte cu capul între genunchi, ştergându-şi sudorile de pe obraji. Cântăreanu se uită întâi la femeie, apoi la pungă şi, fără să scoată un cuvânt, răsturnă gologanii în palmă. O rază de bucurie copilărească luci în ochii lui crunţi la vederea banilor. Se închină de trei ori ş-

apoi se amestecă iarăşi între jucători care, toată vremea cât el bătuse pe Didina, învârtiseră *babaroasa,* nepăsători şi liniştiţi, ca şi când nu s-ar întâmpla nimic.

Didina îşi pipăi ciolanele stâlcite, îşi şterse sânge le de pe faţă şi de pe gât, se cotoşmăni deoparte pe crăcana unui nuc stingher, suspinând şi plângând cu o voce care semăna c-un cântec de jale:

— Aoleu şi d-aoleu că m-a omorât! Arde-te-ar pârjolul, hoţule şi găinarule, că-mi storci şi măduva din oase, şi tot mă omori în bătăi! Urî-te-ar şi soarele, urî-te-ar şi noaptea!... C-ai omorât pe Ghiţă Olteanu de pe Şoseaua Pantelimon, ş-ai făcut spargerea cu omor în Călăraşilor, ş-ai jefuit pe ovreiul din Băneasa!... Aoleu, proasta de mine, că nu te-am dat pe mâna poliţiei, c-aş fi scăpat de tine şi de bătăile tale, aoleu şi d-aoleu!...

Din când în când tăcea, se uita pe-a furişele la Cântăreanu, parcă ar fi vrut să vază ce face. Apoi iar 5 începea mai dihai şi mai jalnic, încât bocetele ei umplură întreg culcuşul... Bărbaţii însă n-o luau în seamă. Ei îşi urmau jocul tăcuţi, cu inimile strânse, cu broboane de sudori pe faţă, şi priveau cu ochii holbaţi la zarurile ce se învălmăşeau cu iuţeala fulgerului pe muşamaua soioasă.

Un zâmbet şiret, şăgalnic plutea acuma pe buzele lui Cântăreanu. Începuse să câştige şi-i venise pofta să glumească. Arunca în răstimpuri câte-o vorbă de şagă către cei dimprejur, dar glumele îi îngheţau pe buze, căci aceştia îi răspundeau prin nişte priviri duşmănoase şi ameninţătoare. Ş-aşa nu-i rămânea decât să tragă cu urechea la oftările Didinei; încrunta din sprâncene când îi pomenea despre isprăvile care aveau nevoie de întuneric, dar totuşi nu se uita la dânsa. În curând însă Bambaloi băgă de seamă că Cântăreanu strecoară parale în gheată. Îl înjură, dar Cântăreanu râse şiret şi mai dosi pe loc doi lei. Şi ochii îi sticleau într-o văpaie de bucurie sălbatecă.

— Ţi s-a întors norocul bătându-ţi gagica! bombăni Bambaloi, care se curăţase ca o lămâie stoarsă şi acuma

privea lihnit la joc.

Cântăreanu zâmbi prosteşte, scutură îndelungat zarurile în palmă, le aruncă şmechereşte, iar ele se opriră pereche-pereche... Şi în vremea aceasta Didina, schingiuită de bătaie, plângea amarnic şi tremura ca o frunză bătută de vânt...

Dar apoi norocul deodată se schimbă ca prin farmec. Cântăreanu începu a pierde şi, în câteva clipe, rămase uscat ca scândura. El însă nu se ostoi. Îşi amanetă ghetele pentru cincizeci de bani, apoi pălăria pentru zece bani. Şi toate se duseră pe apa sâmbetei, căci acuma Neneciu făcea mereu cinci şi cinci, şase şi şase.

Cântăreanu, ars până în suflet de necaz, blestema ca o babă rea de gură şi se bătea cu pumnii în cap:

— Uf, trăsnire-ar Dumnezeu toate femeile... Uf, cu ce gagică m-a bătut pe mine Dumnezeu!... Uf, uf, că i-a părut rău după parale şi m-a făcut să-mi pierd şi ghetele şi pălăria... Apoi, vârându-se printre jucători, li se jelui cu glas plâns: — Vedeţi cum pate omul când are o ibovnică afurisită?... Cât muncesc eu şi mă trudesc pentru dânsa, fire-ar a dracului, şi ea tot îmi cobeşte a rău şi mă ameninţă cu vânzări şi cu năzdrăvănii!... Aoleu, acuşi te omor! Aoleu, cum te ţin eu ca pe-o cucoană şi tu cum îţi baţi joc de mine!...

Dar Neneciu strâmbă din nas scârbit şi îl întrerupse, urlându-i în urechi:

— Ce mai tot cârteşti, bălosule! Omoar-o, dacă vrei, şi nu bate mereu din clanţă!...

Cântăreanu se uită lung şi întrebător la Neneciu, apoi rând pe rând la ceilalţi. Însă pe feţele tuturor citi parcă aceleaşi cuvinte: „Omoar-o şi nu mai bate din clanţă!...”

Îşi întoarse ochii albaştri tulburaţi spre Didina, care plângea şi acuma şi-şi ştergea lacrămile cu poala rochiei de stambă. Mai privi o dată la jucători, scrâşnind din dinţi ca un câine hain, apoi se apropie de Didina.

— M-am ars, fetiţo, m-am ars până la piele! Pentru

blestemele tale… Vezi, Didico, de ce mă tot afuriseşti?…

Didina izbucni deodată într-un hohot amarnic de plâns. Apucă mina hopuroasă şi crăpată a lui Cântăreanu şi o duse la frunte, gemând de nenumărate ori:

— M-ai omorât, tăticule! M-ai omorât! Uită-te la 5 carnea mea… M-ai omorât!

La apus, soarele se ascunse printre coperişele înroşite ale Bucureştilor. Oraşul întreg părea scăldat într-o mare de flăcări trandafirii. Nucii de la „Trei gâşte” aruncau o pată neagră, uriaşă, pe pajiştea care începea a aburi în răcoarea înserării… încetul cu încetul, noaptea se coborî pe pământ cu paşi de lup, învăluindu-l cu o mantie vânătă închisă, cusută cu mii de mii de stele. În zare, oraşul începea a-şi aprinde faclele sale galbene, răspândind în văzduh o ceaţă molatecă şi alburie, amestecată cu un vălmăşag de zgomote lâncezite…

În culcuş, oamenii isprăviseră jocul. Se târâse fieştecare la locul său, şi acuma toţi stăteau întinşi, privind gânditori la cerul împestriţat cu stele, oftând din când în când, ca nişte bolnavi cuprinşi de dureri. Singur Neneciu era neliniştit. Strângea în pumni paralele câştigate, le număra, le vâra în buzunare şi iar le scotea să le numere.

„Aoleu, să nu mi le fure careva la noapte!”

Îşi zicea neîncetat, privind îngrijorat la tovarăşii săi, care gemeau cu jind şi care îi aruncau în răstimpuri câte-o privire pizmătăreaţă.

În sfârşit, scoase o băsmăluţă, înfăşură într-însa banii şi o vârî în sân; apoi se închină repede de mai multe ori, se lungi şi dânsul cu burta-n sus şi începu a pufăi c-un surâs de biruinţă şi de bucurie pe buze…

Într-o parte mai adăpostită, Cântăreanu şi Didina şopteau încetinel, zgârciţi unul lângă altul, ca doi tineri îndrăgostiţi de curând. Femeia gâfâia şi acuma; carnea ei chinuită tremura ca o grămadă de piftie. Pe obraji

lacrimile încă nu i se secaseră şi buzele-i erau umede şi înnegrite ca postavul... Cântăreanu o mângâia şi-i şoptea cu milă:

— De ce mă tot superi, Didino, de ce mă superi?... O să te omor odată, taică, şi mi-ar părea rău... Apoi, după câteva clipe, şi oftând din adâncul sufletului, adăogă: — Dar pentru ce mi te tot împotriveşti?

Didina se alipi de dânsul ca un copilaş de ţâţă la sânul mamei şi-i şopti cu o voce tremurată:

— Omoară-mă, tăticule!... Aş vrea să mor de mâna ta! ...

Şi-n vreme ce Cântăreanu clătină din cap nedumerit, ea întrebă repede, cu o privire exaltată în ochii plini de lacrămi:

— Iubeşte-mă, tăticule!... Aşa-i că mă iubeşti?...

Cântăreanu strânse din umeri şi zise cu glas muiat:

— O să te omor odată, Didico! Mi-e frică c-o să te omor ş-o să mă bag în ocnă pentru tine!...

— Strânge-mă în braţe, tăticule!... Strânge-mă şi mă omoară! murmură femeia, zvârcolindu-se lângă dânsul.

Susururi slabe se furişau prin frunzişul nucilor.

Firicelele de iarbă se înmlădiau şi se legănau prin somn.

O pasăre piruia în apropiere o melodie dulce, lină, trăgănată. Peste culcuş, peste împrejurimi se aşternu o boare subţire, răcoritoare ca un înveliş ţesut din aţă de păianjen... Sus, pe cer, stelele licăreau ca o puzderie nesfârşită de luminiţe de ceară albă, şi licărirea lor părea dulce şi amară ca o sărutare de fată mare... Şi-n depărtare oraşul nesfârşit gemea înăbuşit, ca un uriaş care trage de moarte, şi se mistuia în lumina lui gălbuie şi veştejită...

GOLANII

— Tăticule! Tăticule! ţiui Margareta, lovindu-se repede cu palmele peste piept, către Gonea Bobocel, care se necăjea să-şi croiască drum cu coatele prin furnicarul de lume ce se grămădea la intrarea cafenelei.

Gonea se opri o clipă, întoarse capul şi, văzând pe Margareta, îi strigă cu glas rebegit, zvârcolindu-se furios în puhoiul de oameni:

— Stai că viu, puiule, stai!

Cernea o ploaie măruntă şi grasă ca untura topită. Trotoarele erau negre de umbrelele umflate, care se bălăbăneau şi răpăiau, ca nişte darabanale, sub bătaia picurilor de apă. Lumea, cu rămăşiţe de zâmbete îngheţate pe buze, se grăbea acasă sau se înghesuia la uşile cafenelelor şi ale restaurantelor, ca albinele la urdinişuri când le goneşte furtuna.

Margareta se adăposti subt cortul de pânză sură al unui galantar, unde un pâlc de oameni, muiaţi leoarcă, priveau cu frică la săgeţile albe de ploaie, ca un cârd de găini speriate de uliu. Era o fetişcană jigărită, cu faţa smeadă, bolnăvicioasă, pe care se citea durerea mută şi nehotărâtă a sufletelor pedepsite de Dumnezeu. Îmbrăcată c-o rochie neagră, scurtă, de sub care răsăreau două picioare mari, cu pulpele groase cât cofele, c-o bluză roşă-zinoberie, învăluită ca într-un sac cu un şorţ larg, cum poartă fetiţele de şcoală, vedeai numaidecât că vrea să se facă mai tânără de cum este. Dar obrajii spoiţi

c-un strat gros de pudră şi sulemenele, ochii stinşi, cu cearcănele vinete-negrii, pe care nici dresurile nu le mai puteau ascunde, buzele cărnoase, muşcate şi vopsite cu carmin, care păreau o pată de sânge pe o coală de hârtie, şi pălăria-beretă ţanţoşă, aninată peste claia castanie de păr străin ce-i împovăra capul, erau parcă urmele 15 şi rezultatul celor douăzeci şi şapte de ani, care nu se mai puteau tăgădui.

— Ştii că eşti nostimă, măiculiţă? îi zise Gonea scăpat cu mare greu din vălmăşagul de oameni; apoi, după un scurt răstimp, repetă c-un zâmbet straniu, mângâindu-i bărbia: Aoleu, foarte nostimă!

Fata îl iscodi o clipă şi-l întrebă c-un hohot ascuţit şi silit:

— Sunt bine?

— Parc-ai fi o ştrengăriţă de paisprezece ani... Aoleu, bată-te noroacele, fată, au să te soarbă *fraierii,* au să te soarbă...

Gonea vorbea repede şi căutând să-şi înfigă privirile în ochii fetei. Margareta însă îl smuci de braţ, îl scoase în ploaia care ţârâia cu o monotonie plictisitoare şi-i şopti ca un copil corcolit:

— Vino, cocoşelul mamii, vino să ne plimbăm şi noi niţel!... Vino...

— I-ascultă, fă, mi se pare că eşti cam taram-taram! strigă Gonea scos deodată din ţâţâni. Nu vezi tu cum plouă?... Ce vrei, să mă fac zgulici de dragul tău? Asta o vrei?

— Vino, tăticule, nu mai cârti! îl întrerupse Margareta, astupându-i gura cu palma.

Gonea Bobocel încruntă din sprâncene, bombăni o frântură de sudalmă, dar pe urmă deschise umbrela şi porni:

— Hai, hai, şerpoaico... Acu văd că vrei să-ţi baţi joc de mine... De vreo două zile văd... Dar să nu mă prosteşti, Marghioliţo scumpă, că te zugrum şi-ţi strivesc ţeasta ca

la un pui de năpârcă... Uf!

Plecară agale pe Calea Victoriei. Pe faţa Margaretei plutea o umbră de bucurie şi tremura parcă ar fi gâdilat-o un fior de fierbinţeală. Cu o mână în buzunarul bărbatului, sărea şi se sucea, învrăjbind băltoacele cenuşii de apă ce începuseră a se lăfăi pe trotoar.

— Mergem până-n capul podului, puişorule, aşa-i? Şi bem o halbă de bere, şi mâncăm o pereche de mititei, şi luăm o prăjitură, şi...

— Da, da, duhni scurt Gonea, care păşea morocănos, pufnind de necaz că iar a lăsat să-l biruiască nepriceputa asta de fată.

Margareta ştia că Gonea se frământă şi-l pândea cu coada ochiului. Fălcile bărbatului clămpăneau, iar mustăţile i se zvârcoleau scurt, în răstimpuri. Se întoarse spre dânsa cu nişte sclipiri albe, pătrunzătoare, în ochii care îi jucau în cap ca două mărgele de argint-viu.

— Ei, ce-ai isprăvit?... Ai apucat ceva? zise înăbuşit, mişcând repede degetele de la mâna dreaptă> ca şi când ar fi numărat gologani.

Pe fată o păli frica şi începu a bate din buze fără să poată scoate vreun cuvânt. În sfârşit, însă, se reculese şi rosti răguşit:

— Bine, bre, eşti chior? Nu vezi şi tu că acuma nu-i vreme de învârteală?... Plouă, nene, nu vezi cum plouă? Unde găseşti tu fraieri acu, ai?

Dar Gonea parcă n-ar fi auzit-o; se burzului, roşi ca racul fiert şi păşi din ce în ce mai apăsat, gata-gata să izbucnească:

— Şi n-ai luat nimica?... Nimic, nimic? întrebă cu vocea înecată de mânie.

— O piesă...

— Aoleu, o piesă!... O piesă!... Ce să fac eu c-o piesă, ce să fac? crâşni dânsul, muşcându-şi crunt buzele.

Se apropie de Margareta şi, pe-ascuns, ca să nu-l vadă lumea, îi repezi un ghiont în coaste.

— Eşti nebun, tăticule? sughiţă fata. Vrei să te ducă la poliţie?

— Aoleu, fă, aoleu!... Şi tu mai ai poftă să te plimbi?... Plimbare, domnule, plimbare-i trebuie coniţei!... I-ascultă, fă! Unde-i piesa? Dă-o-ncoace!...

Margareta şovăi o clipă. Gonea se opri brusc, îşi împinse jobenul asudat pe ceafă şi se puse să înjure în gura mare.

— Dă piesa, taică, dă piesa, c-aici te zdrobesc, iac-aici, în clipa asta!... Dă-o-ncoace! Ş-acu du-te, *maşer,* şi-ţi vezi de treabă, că te deşăl, te schilodesc, te...

Fata scoase fuga banul din geantă, i-l aruncă şi se făcu nevăzută, căci lumea, curioasă, se înteţea în jurul lui Gonea, care răcnea cu ochii bolbocaţi ca un smintit.

„Vrea să-mi tragă clapa! Vrea să mă părăsească”! îşi zicea dânsul, simţind că numai gândul acesta îl frige ca un fier înroşit. Capul i se înfierbântase ca un ibric în care clocoteşte ceva. Se opri în faţa unei vitrine, vroind să se hoalbe şi el la nimicurile acelea, pe care cei de seama lui le privesc hămesiţi şi înspăimântaţi, parc-ar vedea nişte lucruri sfinte.

— O piesă! bolborosi Gonea iarăşi şi iarăşi. O piesă... adică nimic, curat nimic Atunci ce nevoie mai am de ea? ... O şontoroagă bătrână ca dânsa să-mi facă atâta inimă friptă? Aoleu, dar prost mai sunt, nene, prost mai sunt!...

Simţea însă, când rostea cuvintele acestea, că minte, că încearcă numai să se amăgească. Şi atunci îl apuca meteahna înjurăturii şi-i venea parcă să se ia de gât cu toată lumea.

„Dar bine, bre, de ce să mă părăsească ea pe mine, de ce? Huohoho!... Şi tot mai are obraz să mă mintă ca pe un gogoman! N-am văzut-o eu alaltăieri cu Aristică? Dar ea — nu, că era un fraier... Am ştiut că minte, şi totuşi, n-am bătut-o... Uf, măgarule, măgarule!... Iar de atunci fasoane şi mofturi şi eu nu mai îndrăznesc să-i fac nimic, căci sunt laş ca o ţoapă... Mă fac de râsul mahalalei,

şmecherii o să-şi bată joc de mine şi tot nu mă încumet s-o zdrobesc, uuh!... Ba mai plec şi la plimbare cu domnişoara”...

Crâşni iar din măsele, bâlbâi vorbe murdare, între buze i se închegă o dungă subţire, gălbuie, de spume, şi începu a da din mâini, parcă s-ar fi înecat.

Deodată, o mână de oţel îl înşfăcă de braţ, iar un glas cunoscut îi pufni la ureche:

— Ce-i cu tine, Goneo?... Ce-ai de umbli aşa ca un mahalagiu de provincie?

Bobocel se întoarse speriat şi răspunse cu glas 30 zugrumat:

— Nimic, Aristică... ce să am? Iacă, mă gândesc...

Ochii lui Aristică scânteiau ca doi tăciuni aprinşi pe faţa roşcovană, lată, pe care o împărţea drept în două perechea de mustăţi galbene ca paiele, întinse de-a curmezişul obrajilor, de la o ureche până la cealaltă. Rânjea cu râsul grosolan al unui mutalău, un râs la care luau parte gura, ochii, mustăţile, obrajii şi chiar nasul lung şi subţire, care tremura şi se îndoia ca o frunză de ţigară.

Gonea, privindu-l, simţi un fior ciudat prin inimă. I se păru că începe să înţeleagă ceea ce nu înţelegea. Aristică era vioi şi tânăr, tânăr încât părea că te înveseleşte cu tinereţea lui. Alături de dânsul el era ca o gloabă mocănească lângă un cal năzdrăvan...

Îi trecu braţul pe după mijloc şi-i zise râzând:

— Hai, Aristică, să luăm o halbă!... Astăzi fac eu cinste...

— Parol? strigă Aristică, bătându-l prieteneşte pe umăr; dar apoi, ca şi când şi-ar fi adus aminte de ceva, strâmbă mofturos din nas şi urmă: Au, au, au! Imposibil, neiculiţă! Trebuie să mă duc, căci mă aşteaptă... Ştii, bre, un mic randevu... Cred că mă-nţelegi?

Gonea nu putu sufla nicio vorbă. Un nod amar i se înţepenise în gât. Dar se silea să zâmbească larg, cu înţeles, deşi presimţirea îi spunea că Aristică se duce

după Margareta. Îl mai văzu o clipă răzbind printre lumea ce prinsese a forfoti iarăşi pe stradă; umerii lui laţi şi ciolănoşi, cu grumajii de taur, îl ridicau parcă din rândul celorlalţi oameni... Şi atunci o dâră luminoasă pătrunse în mintea lui Gonea:

„Puterea... puterea şi tinereţea!”...

Rămase câteva clipe aiurit. Abia acuma începea să-şi dea seama cu tot dinadinsul de ceea ce va să zică putere şi tinereţe, de farmecul ce se ascunde în aceste două cuvinte. Şi acuma parcă înţelegea şi pentru ce Margareta caută să-l părăsească, şi pentru ce dânsul nu poate lupta împotriva lor cum ar trebui...

Ploaia încetase. Prin aerul spălat şi limpezit însă tot mai zbârnăiau, când şi când, stropi întârziaţi, ca nişte boabe scumpe de argint. La spatele cernit al unui nour uriaş se dezvelise o baltă roşă-aprinsă de lumină, rumenind toată faţa oraşului îngenuncheat sub plescăiturile reci ale ploii. Şiragurile de geamuri ale palatelor împodobite începură a arde cu flăcări galbene-roşcate, ca o pădure minunată de făclii de răşină, iar coperişele, turlele şi fumul acela albăstriu, care se aşterne deseori peste capetele Bucureştilor ca un cearşaf nemărginit de dantele, se îmbrăcară într-o haină strălucită de mătase arămie... Numai jos, prin uliţele murdare şi întortocheate, o ceaţă plumburie, gâtuită, leopăia şi se terfelea în noroiul proaspăt, ca o femeie beată, deşirată şi zdrenţoasă...

Gonea rătăci mult pe străzi, cu sufletul răscolit, printre lumea ce năpădise iarăşi trotoarele, mai veselă şi mai numeroasă. Simţea cum i se înfige în inimă tot mai adânc un cui şi nu-l poate smulge, nu ştie de ce să se apuce. Se zvârcoleşte şi se sfarmă ca un tont, dar nu poate face nimic. Când ar fi nevoie s-o scarmene, atunci o gogoleşte şi-i ascultă toanele, iar când ar trebui să se facă n-o vede, n-o aude, atunci o înjură ca un hamal. Ea râde de prostia lui — vede el bine cum râde din toată inima şi cum îl poartă cu ciga-niga.

„Adică şi eu sunt un zevzec şi jumătate, s-a isprăvit!... Şerpoaica mi se urcă în cap, şi foarte bine-mi face, are dreptate, căci sunt prost! Degeaba mă cred eu băiat deştept, sunt mai netot ca orice huidumă”...

Îşi trase pălăria pe ochi şi se îndreptă, plouat, spre casă, mângâindu-şi mustaţa subţire, cănită ca pana corbului şi cârlionţată ungureşte. Sub mustăţi, printre buzele ca două şiruri purpurii, se zgâiau trei dinţi viermănoşi şi înnegriţi, şi o plombă de. Aur care clipea şi licărea mândru în mijlocul feţei înguste şi galbene ca chihlimbarul. Mergea legănat, tacticos, cum avea obiceiul să se poarte totdeauna pe Calea Victoriei, ca să n-aibă boclucuri cu oamenii poliţiei, care îl duşmăneau de mic copil. Şi ca să-şi dea un aer mai boieresc, întoarse ochii pe dos şi începu a fredona, cu o voce de oală crăpată, un cuplet care făcea mare furoare prin mahalalele Bucureştilor.

În colţul străzii însă îl opri brusc un băieţandru pipernicit, cu o mutră tăbăcită, cu degetele lungi şi subţiri ca fusele.

— Bonjur, nea Goneo! îi zise, măcar că acuma pretutindeni pâlpâia lumina zăcută a felinarelor.

— Bonjur, Teacă... Ce vrei? N-ai parale? răspunse Gonea repede, fără să se oprească; îi era frică să nu-l vază cineva stând la taifas c-un pungaş cunoscut.

— Ba am parale, nene, am berechet... Vrusei numai să te întreb ce mai faci.

Şi începu a râde şiret, ca omul care ştie ceva, dar nu vrea să spuie. Gonea îl târî mai deoparte şi se răsti la dânsul:

— Hai, spune, cotarlă, nu-mi umbla cu fasoane!

Pungaşul se făcu deodată serios, îşi scufundă mâinile în buzunarele pantalonilor ferfeniţiţi şi întrebă mândru şi scurt:

— Ai văzut matale pe Margareta?

Gonea îngălbeni, ca şi când i-ar fi trântit două palme.

„Adică şi găinarul ăsta ştie… şi el ştie! Aoleu… Atunci tot oraşul ştie, numai eu mai cred în mofturi!” îşi zgâi ochii la băiatul care-şi făcuse buzele ca gura unei pungi de băşică.

— Zi, mă, zi! lihăi cu o voce de om bolnav.

Teacă se uită la dânsul cu ochii aprinşi de o văpaie sălbatică şi începu a torăi pe nerăsuflate, parcă fiecare vorbă rostită i-ar fi luat un bolovan de pe inimă:

— Am văzut, nene, pe Margareta cu Aristică.

Mergeau la braţ şi râdeau şi tot mergeau. Apoi, odată s-au oprit şi s-au pupat în mijlocul străzii, iar oamenii i-au luat cu huo…

— S-au pupat, mă?

— Da, s-au pupat. Şi Margareta, când m-a văzut, a prins a schimba feţe, însă nea Aristică mi-a cârpit o palmă peste ceafă, uite pe-aici, că şi acu o simt… Şi a zis că dacă-ţi spui matale ceva, o să-mi mute fălcile, o să…

Pungaşul tăcu brusc, sfiederindu-şi ochii în ochii lui Gonea. Văzu că faţa acestuia se schimonoseşte, ca şi când i-ar fi dat otravă. Asta îi mai răcorea sufletul ruginit; dacă l-a lovit celălalt, să pătimească cel puţin ăstalalt.

în mintea lui Gonea gândurile se învâltorau cu aşa iuţeală, că nu le mai putea urmări. Stătea uluit, buimac, şi numai inima i se zvârcolea şi tremura. Dar Teacă nu-i dădu răgaz.

— Hai, neică! îi şopti cu glas mai muiat. Hai să-i vezi!… O să ţi-i arăt cum se plimbă fără pic de ruşine…

Se luă în neştire după băiat, cu paşi de plumb, ca o vită care merge la zalhana. Trecea pe străzi strâmte şi întunecoase, unde oameni palizi, îmbrăcaţi în zdrenţe murdare, alergau zăpăciţi, încoace şi-ncolo, cu necazurile tipărite pe faţă.

Acuma Gonea vedea lămurit că Margareta e gata să-l părăsească. Dar nu putea înţelege ce se petrecea în sufletul lui însuşi. Poate l-o fi fermecat hoaţa?… Nu prea căutase niciodată să-şi dea seama dacă o iubeşte sau nu.

Golanii, de-altmintrelea, rareori îşi pierd vremea cu d-astea. Fetele îi iubesc poate la început, dar şi iubirea lor se schimbă repede într-o frică oarbă, care, la ele, este mult mai trainică decât iubirea. Oricum, însă, îl rodea un necaz nespus când se gândea că azi-mâine n-are s-o mai vază pe lângă dânsul. Începuse să-şi închipuie că fata asta e legată oarecum de sufletul lui, poate chiar de viaţa lui, şi în clipa când s-ar despărţi de ea, viaţa lui ar trebui să ia o întorsătură neaşteptată... Şi deodată simţi o trebuinţă mare să vorbească, să-şi verse focul şi aleanul ce-l mistuia. Îşi mai domoli paşii şi fură cu ochii pe tovarăşul său, care tropăia foarte grav alături de dânsul, examinându-şi din când în când ghetele scâlciate şi înglodate.

— Bine, mă, începu Gonea c-un glas jalnic de femeie, acu şi tu eşti şmecher şi ştii cum merge lumea... Apoi bine, se poate să vie Aristică să-mi ia pe Margareta iac-aşa, din senin? Se poate, bre?... Ei, ce zici tu, că eşti băiat deştept... ce zici?

— Nea Aristică-i mai tare, răspunse Teacă cu o mutră întristată.

— Ei, da, nici eu nu zic că nu-i mai tare... Bine. Dar ce i-am făcut eu lui să se lege tocmai de Margareta mea? Ce i-am făcut, măi Teacă, ia spune!

— De, Margareta câştigă mai mult dintre toate fetele, ştii matale destul de bine, făcu iarăşi Teacă, privind c-un ochi la Gonea, care clătina din cap nerăbdător, căci răspunsurile nu erau de loc pe placul lui.

El avea nevoie de mângâiere, nu de mustrări ascunse. Vru să-l ia la înjurături, dar totuşi se răzgândi şi urmă cu aceeaşi voce cadenţată, dăscălească:

— Câştigă, fireşte, dac-o îngrijeşti cum se cade. Eu am scos-o din mizerie, acu-i lesne să câştige... Ş-apoi nu merit şi eu ceva după ce m-am trudit cu dânsa? Nu merit? ... Ei, spune tu singur, să vedem, nu merit?

— Sigur că meriţi, ţivli pungaşul cu vârful limbii.

— Vezi?... Şi Aristică totuşi vine şi vrea să mi-o incinte şi să mi-o răpească. Apoi crezi tu că ăsta-i lucru cinstit? Aşa crezi?

Când cotiră în strada Sfinţii Voievozi, Gonea zări numaidecât, pe trotoarul din faţă, pe Margareta cu Aristică. Veneau încetinel, şoptindu-şi nas în nas, ca doi logodnici. Gonea simţi că-i joacă genunchii, se opri şi se răzimă de un perete, cu privirile pironite la dânşii. Apoi bâjbâi cu mina, ca şi când ar fi vrut să apuce pe Teacă de braţ, dar Teacă o tulise îndată ce dăduse cu ochii de Aristică. Vedea singur că e caraghios şi se pomeni punându-şi întrebări peste întrebări:

„Ce vreau eu acuma? Ce caut aici? La ce-am mai venit aici când ştiam bine că sunt laş, că nu pot să fac nimica?”

Se uită înspăimântat la cei doi, cu ochii înlăcrimaţi, parcă le-ar fi cerut iertare... Ei însă râdeau şi nici nu-l vedeau. Iar când îl zăriră, Aristică îi strigă prieteneşte, fără urmă de sfială:

— Bonsoar, Goneo!...

Gonea găsi în cuvintele acestea o zeflemea, care-i şfichiuia obrajii ca pleasna unui bici de foc. Şi tot atunci îi fulgeră prin minte ce vrednic ar fi el dacă ar avea acuma îndrăzneala şi puterea să se arunce la fată, şi, în faţa lui Aristică, s-o înhaţe de păr, s-o târască pe pietrele uliţei, să-i ciocănească ciolanele... să facă, în sfârşit, o halima de care să se minuneze Bucureştii. Dar picioarele îi erau atât de grele, încât se părea că sunt bătute cu cuie-n pământ. Numai târziu de tot, când perechea se depărtase de-a binele, se urni şi el după dânşii, şontâc-şontâc, fără să-şi dea seama pentru ce, ca un căţel bătut, pe urmele stăpânului care l-a huiduit.

Deodată însă băgă de seamă că Margareta şi Aristică s-au oprit. Stătu şi el şi se dosi iarăşi lângă perete. La lumina amorţită a unui felinar văzu că umbrele lor se apropie o clipă şi se contopesc.

— O sărută, mormăi Gonea şi mai întunecat.

La câţiva paşi apoi se întâlni piept în piept cu Margareta.

— Bine, fă, se zborşi el la dânsa, tu faci cabazlâcuri cu şmecherii în loc să-ţi câţi de învârtează? Tu…

Se întrerupse, ca să se poată îmbăia în tihnă.

Se simţea parcă mândru şi mulţumit că poate iar să răcnească şi să înjure. Încruntă straşnic din sprâncene, iar fata, văzându-l atât de sărit, se zguli ca o şopârlă şi dârdâi cu glas plâns:

— Iartă-mă, tăticule, iartă-mă!…

— Unde-s gologanii? se răpşti dânsul cu aceeaşi voce răguşită.

— Mi i-a luat, mârâi încet Margareta.

— Aoleu, aoleu! mugi Gonea, întorcându-i spatele înţepat şi pornind ca furtuna, în vreme ce femeia alerga după dânsul, murmurând neîncetat:

— Iartă-mă, tăticule…

— S-a umplut paharul, mândro!… O să te stâlcesc acuma, acuma o să-ţi rup ciolanele! urlă bărbatul fără să se uite măcar la ea.

Gonea totuşi parcă simţea, chiar şi când clămpănea din dinţi şi înjura surugeşte, că el nu mai are nicio stăpânire asupra acestei femei. Mai venea dânsa după el şi-i răbda ocările, dar firul cel vechi, împletit din frică şi din iubire, care o lănţuia strâns de dânsul, începuse a se destrăma. Sufletul Margaretei s-a schimbat cu desăvârşire, şi Gonea vedea din ce în ce mai lămurit că numai el este pricina acestei schimbări. Totdeauna bărbatul este de vină când o femeie îl părăseşte. Dacă bărbatul e bărbat, femeia trage la dânsul, caută scăpare şi adăpost în braţele lui dinaintea tuturor primejdiilor. Căci femeia e slabă şi are nevoie de un apărător voinic în vârtejul caznei fără sfârşit care este viaţa. El însă a fost laş. Şi-a pierdut cumpătul îndată ce a bănuit că Aristică îi dă târcoale. A bătut-o, şi ea ştia că pentru Aristică o bate. Iar când femeia mănâncă bătaie pentru un bărbat, atunci, dacă nu l-a

iubit, va începe să-l iubească… Acuma, fireşte, totul e târziu…

Margareta ciusmuluia în urma lui cu paşi molateci, cu capul plecat puţin, cochet, într-o parte. Buzele-i bâiguiau necontenit „iartă-mă, tăticule”, dar glasul ei se făcea clipă cu clipă tot mai leneş, mai nepăsător. Simţea şi ea că n-are de ce să se teamă.

Furia lui Gonea, într-adevăr, scădea şi se potolea pas cu pas. Sudălmile i se opreau în gât, bolboroselile înverşunate îi amorţiră pe buze. Iar când intrară în strada Occidentului, unde aveau o odaie cu chirie, o luă de mână ca pe un copil rău şi dezmăţat, pe care mă-sa îl strânge acasă de pe drumuri.

În odăiţa săracă şi dărăpănată, amândoi tăcură, ca două buturuge, vreme îndelungată. Ceva neobişnuit şi apăsător fâşâia în aer… Margareta se aştepta ca bărbatul, după toate acestea, s-o bată sau cel puţin s-o înjure şi să se strâmbe la dânsa. Atunci baremi ar putea să ocărască şi să ţipe şi ea, şi n-ar fi nevoită să se ruşineze. Acuma însă, fiind silită să stea aşa neclintită, să ocolească mereu privirile îmblânzite şi întrebătoare ale lui Gonea, o cuprinse o ruşine care o stânjenea şi o necăjea. Şi Gonea înadins parcă nu-şi lua de loc privirea de la dânsa. Se încolăcise pe sofaua roasă din care curgeau şuviţele de scamă şi, oftând în răstimpuri din baierile inimii, îi urmărea cu ochii toate mişcările.

În sfârşit, Margareta nu mai putu răbda liniştea aceasta înăbuşitoare şi începu a se boci cu hohot… Gonea tresări mirat:

— Acu de ce plângi, maică? Ha?…

Fata bâlbâi cu o voce sughiţată şi mustrătoare:

— Nu mai mă baţi, tăticule… nu mai mă baţi!…

Pe Gonea nu-l uimi de loc imputarea aceasta; se întinse pe o rână şi glăsui trăgănat şi căinător ca o bocoavnă străveche:

— Pentru ce să te mai bat… S-a sfârşit, puişorule… vezi

tu bine că s-a sfârşit... Ş-atunci de ce să te bat?... De-acu, iacă, s-a isprăvit... Ce să-i faci? De douăzeci şi trei de ani trăiesc cu fete ca tine, dar încă nu mi s-a întâmplat niciodată să mă părăsească ele pe mine... Acu tu faci de-a-ndoaselea... Ei, ce vrei? Tu, poate, eşti mai şmecheră... sau poate aşa s-a nimerit! Ce poţi şti? Lumea-i ciudată. Rareori îi ghiceşti toanele... Astăzi mă laşi tu pe mine, poimâine o să te lase Aristică pe tine. Vezi, aşa-i lumea, puiule, iac-aşa!

Margareta se târî lângă dânsul ca o pisică bătrână, răsfăţată, şi începu să-l ogoiască:

— Ce-i, Goneo, sufleţelule drag?... Adică pentru că m-ai văzut o dată cu Aristică, tu crezi că...

— Taci din gură, fă, o întrerupse Gonea într-o bobotă de mânie, eu nu sunt tocmai atât de gogoman cum credeţi voi cu Aristică! Eu ştiu ce ştiu şi văd ce văd!...

Apoi, după o tăcere de o clipă, iar se potoli şi urmă mai rar: — Şi când mă gândesc bine-bine, văd şi eu că aveţi dreptate... Acu, ce mai la deal, la vale, eu sunt bătrân... Paizeci şi şapte, asta înseamnă ceva! Dacă nu mi-aş vopsi părul şi mustaţa, aş rămâne mai cărunt ca lustragiul cela din colţul Buzeştilor... Ş-apoi, la urma urmelor, de ce ţi-aş lua tocmai eu gologanii şi de ce nu altul mai tânăr şi mai fercheş? Pentru tine e cam totuna cine ţi-i ia, eu, Aristică sau altul. E vorba numai să ţi-i ia cineva, altmintrelea ai avea belele cu borfaşii... Ei, şi Aristică-i mai tare ca mine, e mai tânăr... mai tânăr...

Dar fata plângea mereu şi sughiţa, şi murmură:

— De ce nu mă mai baţi, tăticule, de. Ce nu mă torturezi?... Ştii tu cum sunt eu... Ciupeşte-mi carnea, dacă vrei să te iubesc!

Gonea o cântări puţin din ochi, apoi continuă rostind vorbele cu greutate, parcă le-ar fi smuls din adâncul pieptului:

— Eu ţi-am luat paralele, dar în schimb te-am îmbrăcat, te-am hrănit, ţi-am cumpărat orice ţi-an poftit ochii şi

inima... C-aşa sunt eu, dragă, aşa e firea mea. Eu sunt îngrijitorul vostru. Trăiesc şi eu destul de bine şi fără muncă pe lângă voi, n-am ce zice, dar de ce să nu trăiesc şi eu bine şi nemuncit? Nu sunt şi eu om? Om sunt, frate, şi-mi place să umblu cu minciuna şi să lenevesc... Ce! în viaţă trebuie să fii deştept... Trebuie să ştii înşela viaţa, altmintrelea e un adevărat iad pentru bietul om... Cu viaţa nu te poţi război, degeaba! Viaţa nu se lasă biruită de oameni, cel mult înşelată. Pentru aceia care izbutesc s-o înşele, ea e o glumă urâtă, pentru cei care se războiesc cu dânsa e un şir neîntrerupt de dureri... Bine, ştiu şi eu că odată ş-odată orice înşelăciune trebuie să iasă la iveală, dar poţi să ştii când o să fie asta? Cel ce a înşelat va fi strivit, da, dar oare nu e. Învins şi cel ce se războieşte?

Margareta nu înţelegea nimic din toată vorbăria aceasta. Ea vedea numai că Gonea nu o bate, şi asta o făcea să-şi aducă aminte de Aristică.

în odaie se înţepeni o tăcere grea ca o pânză neagră, pe care tic-tacul trudit şi răguşit al ceasornicului de masă o dumica în clipe searbede şi plictisitoare. Pe urmă Gonea întrebă scurt:

— Când pleci?

— Unde? murmură fata mirată.

— La Aristică...

Un moment, Margareta şovăi şi se uită tulburată la flacăra galbenă, chircită a lămpii, dar, în sfârşit, răspunse domol, mai mult pentru sine:

— Nu ştiu...

Şi apoi nu mai schimbară nicio vorbă. Mâncară şi se dezbrăcară tăcuţi, parcă acest „nu ştiu” ar fi ridicat un zid de piatră între dânşii. Se aşezară în pat unul lângă altul. Gonea stinse lampa. Margareta îşi hodini capul şi acuma pe braţul încovrigat, mort, al bărbatului, cum se obişnuise în cei doi ani de zile, iar Gonea stătea întins cu faţa-n sus, cu ochii pironiţi la cercul de lumină mohorâtă pe care

candela o tremura în tavan şi număra tic-tacurile ceasornicului. În hârbul candelei untdelemnul sfârâia încetinel, ca o pisică ce toarce la căldură; afară, subt fereastră, paşi grei, îndesaţi, se apropiau în răstimpuri, bocănind din ce în ce mai tare, apoi se depărtau şi se stingeau iarăşi, în tăcerea ce se aşternea clipă cu clipă tot mai deasă.

În creierii lui Gonea gândurile se vâltorau, se întreceau fără încetare şi tot mai nehotărâte. Toate fetele cu care a trăit, gologanii soioşi ce i-a luat i se perindară prin minte ca nişte icoane stranii, iar pe urmă, ca o prăpastie fără fund, i se înfăţişa ziua de mâine, neagră şi pocită, întocmai ca o zi trecută... Căldura ce izvora din trupul adormit al Margaretei i se părea că-i învălmăşeşte toate gândurile şi încetinel-încetinel îi înmoaie creierii, care încep a picura ca ceara topită pe o lespede albă de piatră...

Când se trezi, în odaie stăpânea aceeaşi tăcere năbuşită. Candela sfârâia şi acuma, ceasornicul ţăcănea neobosit, numai de-afară mai pătrundea un zgomot surd, nedesluşit, zgomotul jalnic şi trudit al vieţii. Braţul lui Gonea însă se uşurase, căci Margareta nu-şi mai proptea capul pe dânsul. Un fior rece îl cutremură din creştet până-n tălpi... se simţi deodată atât de stingher şi de părăsit, încât inima i se zgârci de durere.

După un dram de vreme se uită împrejur necrezător şi mirat parcă, apoi se repezi la dulapul de haine şi-l deschise. Era gol.

— A plecat...

Rămase smirna în mijlocul odăii...

Un mănunchi de raze blânde veştede, intră pe fereastra colburoasă, spoind odăiţa c-o lumină tristă şi amărâtă. Firele de praf, dezmorţite de adierea căldurii, începură a juca leneşe şi cumpătate, ca nişte moşnegi cuminţi... Şi odaia totuşi părea pustie ca o şandrama de vechituri.

Încetul cu încetul, Gonea Bobocel se dezmeteci. Sub crucea pieptului îl apăsa o greutate mare. Începu să tremure şi trebui să se lase grămadă lângă pat. Şi, în vreme ce ochii i se înecară într-un val sărat de lacrămi, gemu slab, sfârşit:

— Of, puiule, puiule!...

DINTELE

1.

Într-o noapte, dăscăliţa Aglaia Bujor se trezi leoarcă de sudori, gemând şi bâiguind ca un om bolnav:

— Vai de mine şi de mine!... Oare ce-i?... Aaa...

I se părea că nu i-e bine, dar nu-şi putea da seama ce o doare. Se uită împrejur, cuprinsă de o frică neînţeleasă. În odaie stăpânea un întunerec tulbure, cenuşiu, din care de-abia se desluşeau cele trei geamuri, ca nişte lespezi muruite cu leşie, şi o tăcere limpede, subţire ca pânza de păianjen, tremurată de respirările tihnite ale celor ce dormeau.

— Uf!... uuuf! suspină dăscăliţa după un răstimp de aiureală, pipăindu-şi tâmplele. Apoi bâjbâi cu mâna scaunul din preajma căpătâiului şi, găsind un chibrit, aprinse în pripă luminarea. Valuri-valuri de raze sprintene se împrăştiară prin toate ungherele, în vreme ce femeia, ridicându-se în pat, îşi făcu cruce dârdâind şi începu a murmura frânturi de rugăciuni cu ochii ţintiţi la o iconiţă sfântă din perete.

Pe urmele luminii răsăriră în casă o droaie de umbre ciudate care se alungau, se lungeau şi scădeau, împestriţând pereţii cu chipurile lor jalnice. Tavanul cu grinzile groase, măslinii, parcă se legăna şi el agale peste vălmăşagul de haine şi mobile încremenite, care pe unde le apucase cea dintâi bătaie de aripă a nopţii. Numai

cuptorul, culcat într-un colţ ca un bivol, se holba neclintit spre fereastră, cu ochiul său negru ca o prevestire urâtă.

— Patru! şopti Aglaia privind la ceasornicul ce ţăcănea morocănos pe scaun. Mai este un ceas bun până la ziuă... Doamne, păzeşte-ne de toate relele!

Se închină iar, acuma împăcată, se dădu jos din pat, bău de duşcă un pahar de apă şi pe urmă vru să se culce. Îşi şterse tălpile cu palma, îşi potrivi pernele şi se întinse pe spate. În clipa aceasta însă un junghi, 15 subţire ca un ac, o fulgeră prin falca de jos, îi zgâlţâi de câteva ori gingiile şi dinţii, şi apoi încetă numaidecât, lăsând în urmă o amorţeală grea, năbuşitoare.

Dăscăliţa Aglaia dintru-ntâi nu putuse zice nici vai. Se apucase numai cu pumnii de gură, apăsând şi strângând cu deznădejde. Dar, după ce se dezmetici şi i se mai potoli durerea, îşi trecu mâinile peste faţă, îşi netezi părul ce i se încâlcise pe frunte şi şoşăi cu buzele uscate:

— Aaa... vai de mine! Ce-i asta?... Vai de mine! Uite, afurisitul de dinte cum începe să mă chinuiască! Uite!... Tot ăsta m-a sculat şi adineaori, da, da... Vaaai de mine! ...

Bolborosind mereu, scoase de subt pernă o năframă gălbuie şi-şi înfăşură fălcile, gura şi nasul.

„Ce, Doamne, o mai fi având? se gândi dăscăliţa, zgârcindu-se înfrigurată sub plapomă. O fi dintele cel de aseară, de bună seamă că numai acela trebuie să fie... Vezi, vezi! S-o fi smintit când am muşcat din cojiţa ceea uscată de pâine. Se clătina, ciolanul naibii, mai demult şi mă necăjea, dar acu îşi face de cap... de cap îşi face! Dacă m-o ţinea tot aşa, nu ştiu ce Dumnezeu să”...

Junghiul însă o arse din nou, mai prelungit, mai păgâneşte. Capul dăscăliţei începu a clocoti de durere, parcă i l-ar fi strâns în nişte benzi de fier înroşit.

— Vaaai! gemu dânsa cu doi stropi mari de lacrămi în colţul ochilor. Oare ce vrea dintele ăsta? Ce-e-e vreaaa? Aşa ceva n-am mai pomenit de când trăiesc! Un dinte

blestemat să-ţi facă atâta pacoste?... Ooof!... Pesemne i-e să cază, Doamne fereşte! De, omul îmbătrâneşte şi...

Se întrerupse scurt, înspăimântată de gândul acesta.

— Încă nu, încă nu! şopti ea îndurerată. Nu vreau să rămân ştirbă, mai bine moartea. Ş-apoi tocmai dintele din faţă! Să ai tu colo în loc de dinte un loc negru... fff! Încaltea de-ar fi o măsea, treacă-meargă, dar... Nu pot! Mai degrabă să ştiu că are să-mi bubuie capul ca o căldare de smoală aprinsă decât să rămân ştirbă de tânără.

Era de treizeci şi nouă de ani.

De-acuma însă durerea i se încuibă în fălci şi n-o mai slăbi de loc. Clocea acolo, pâlpâia şi sfârâia ca un vierme ce roade fără încetare. Junghiurile, din ce în ce mai înteţite, o cutremurau din creştet în tălpi, făcând-o să închidă ochii şi să-şi încleşte dinţii. Iar ea gemea din când în când, ofta şi se lovea cu pumnii în piept, mormăind:

— Vrea să mă omoare, afurisitul... vrea să-mi scurteze zilele...

În sfârşit, începu a mătăhăi prin casă cruciş şi curmeziş, ţinându-se cu mâinile de fălci şi suflând din greu, parc-ar fi purtat o povară în spate. Îşi iuţea paşii când durerea o prea cotropea, apoi iar şi-i domolea îngândurată şi totuşi mai liniştită.

Deodată, însă, se opri în mijlocul odăii, încurcată, şovăind ca o nălucă. O teamă nebună îi picura în suflet, teama aceea grozavă pe care o simţi când eşti singur şi neputincios în faţa unui duşman năpraznic. Liniştea ce stăpânea de jur împrejur, mai grea decât plumbul, îi strângea inima, îi învâltora minţile şi le rotocolea în jurul unui singur gând, care o umplea de spaimă. Simţea cum gândul acesta i se înfige şi se încolăceşte în suflet, cum i se împrăştie încet prin toate mădularele, şi ea nu poate să se împotrivească, să se apere cel puţin.

Se apropie de fereastră, scuturându-se buimăcită, parcă s-ar fi deşteptat dintr-un vis urât. Şi, vroind să-şi

gonească din creieri gândurile ce o chinuiau mai mult decât durerea, îşi răzimă fruntea înfierbântată de geamul uns cu o pânză de aburi albăstrii. Răceala însă o făcu să tresară. Se uită afară lung, cu ochii sticloşi şi, băgând de seamă că se crapă de ziuă, îi veni în minte slujnica. O sculă numaidecât să mulgă vacile. Fata se urni bosumflată şi se îmbrăcă, frecându-şi ochii cu pumnii şi bodogănind ceva din care nu se înţelegea decât „dimineaţa... Dumana... lapte!...” Dăscăliţa Aglaia o privi mai întâi necăjită, apoi, clipă cu clipă, tot mai înseninată. Părea că, văzând în jurul ei o fiinţă care se mişcă şi mormăieşte, se simţea şi ea mai uşurată. Încercă să intre în vorbă cu dânsa, ca să mai uite de suferinţă şi să se îmbărbăteze. Servitoarea însă n-avea chef de taifas. Răspundea scurt, morocănos, ca toţi oamenii somnoroşi, şi, luând doniţa de pe cuptor, ieşi afară, lăsând să se furişeze în odaie o dâră de aer proaspăt, care pe dăscăliţă o făcu să se înfioare.

Dar îndată ce rămase iar singură, durerea îşi arătă şi mai avan colţii, silind-o să alerge prin odaie de ici-colo ca o nebună şi să suspine neîncetat:

— Aaah!... Vaaai de mine! Vai de mineeee!...

în gemătele acestea se deşteptă şi dascălul şi, văzând-o în aşa hal, o întrebă cu un glas în care era mai multă mirare decât milă:

— Ce-i cu tine, băbucă?... Ce te-ai pus să te plimbi în cap de noapte ca huhurezii?

— Mă omoară dintele, omule, mă omoară, bătu-l-ar fi Dumnezeu să-l bată! urlă dăscăliţa deodată scoasă din fire, şi se trânti pe un scaun.

— Dă-mi oleacă de apă, mormăi dascălul nepăsător, adăogând apoi mai moale: Şi nu te necăji, băbucă, din pricina dintelui, că ţi-l scot eu cât baţi din palme... Ce mai şi ţii în gură vechituri hodorogite să-ţi facă zile fripte? Uite-acu ţi-l scot dacă vrei, şi mai poţi să şi tragi un puişor până de dimineaţă... Haide repegior!

Dascălul era dentistul satului, vestit că scoate dinţi, măsele dintr-o singură smucitură, fără pic de durere.

Aglaia însă se opri deodată, parc-ar fi lovit-o cineva în moalele capului, şi-i strigă cu o voce aspră, dojenitoare:

— Nu ţi-e ruşine obrazului, om bătrân şi fără minte?! Ai vrea să mă vezi ştirbă, ai? Bată-te mânia lui Dumnezeu, urâtule şi zevzecule!…

Bărbatul se ridică într-o rină şi se uită la dânsa o clipă foarte serios, dar apoi vorbi iar şăgalnic:

— Da’ ce, băbucă, te-ai supărat? Ei, hai, pupă-mă… Fuga!… Nu-nţelegi?…

— Să-ţi fie ruşine, prăpăditule, a-ţi bate joc de suferinţa oamenilor… Că tu habar n-ai ce înseamnă suferinţa! Mănânci, bei, te culci ca un dobitoc şi încolo nu te mai sinchiseşti de nimic…

— Ei, lasă, băbucă!… Ce…

Cuvântul „băbuca”, pe care dascălul îl arunca blajin, dar prea des, o ustura, ca şi când i-ar fi dat palme. I se părea că bărbatul într-adins îşi bate joc de dânsa. De ani de zile n-o mai scotea din băbucă. Ea nu se supărase până acuma, pentru că ştia că vrea s-o resfeţe cu vorba aceasta. Azi însă o durea mai rău ca dintele… Aruncă o privire de ură şi de dispreţ dascălului, care zâmbea cu bunătate, aprinzându-şi o ţigară. Nepăsarea lui o făcea să sufere şi mai mult. Îi venea să sară la dânsul, să-l apuce de gât şi nici să tiu-l lase până nu-i va smulge din minte vorba asta ÎS scârboasă, până nu-l va face să simţă şi el ce înseamnă a suferi. Dar îi era teamă de braţele osoase ale bărbatului şi de pumnii lui uscaţi. Îşi aduse îndată aminte cum a bătut-o odată de a lăsat-o aproape moartă, şi asta o făcu să-şi înăbuşe furia. Ca să nu mai fie silită să-l mai vază, se îmbrăcă la repezeală şi ieşi buzna afară.

— la seama, băbucă, să nu răceşti! Prea te îmbraci subţire, ca o fată mare, şi-i cam răcoare acum, dimineaţa…

Dăscăliţa Aglaia îl blestemă înţepată şi coborî în curte,

unde începu iar a se plimba cu paşi apăsaţi, milităreşti, căci durerea în falcă o cuprinsese din nou, şi mai vrăjmaşă ca înainte. În curând însă obosi. Picioarele i se tăiară în genunchi şi tot corpul i se moleşi de o toropeală grea, apăsătoare. Se aşeză pe laviţa de subt părul din mijlocul curţii, hotărând, în gândul ei, să nu mai crâcnească de loc, oricât ar durea-o, până ce nu vor înceta junghiurile de la sine. Se propti cu spatele de trunchiul încrestat al pomului şi, în vreme ce deasupra ei frunzele ruginite, moarte, zuruiau legănate de vânt, dânsa, cu pleoapele închise, scăldate în lacrămi de durere, asculta cum ronţăie vitele în grajd, cum vâjâie din când în când o suflare aspră prin frunzişul copacilor din grădină şi cum toate astea se amestecă într-un zgomot ciudat, acelaşi ce seamănă foarte bine cu povestea unei vieţi triste.

Un strat întins de ceaţă tomnatecă, murdară, învălea întreg cuprinsul. Coamele dealurilor, îngrămădite unele peste altele, păreau acoperite cu scamă pospăită. Un colţ de pădure răsărea în faţă, ca o pată mare de cerneală, sub care dormea satul ascuns într-o groapă, într-un noian de fum şi de negură, prin care se zvârcoleau câteva licăriri de lumină palidă, tremurată, gata să moară. Ici-colo, coperişele caselor se ridicau negre, posomorite, ca muşuroaiele pe un câmp troienit cu zăpadă stătută. Singură biserica de lemn, cu turnul plecat într-o parte, se înălţa mai mândră, desemnându-se pe cerul leşiatic, ca un om mic la cap şi gros la trup.

Dăscăliţa Aglaia se gândi deodată, că, aşa cum e priveliştea asta mohorâtă, întocmai aşa este şi viaţa ei. Un ogor înţelenit, în care n-a intrat plugul niciodată, pe care n-au crescut decât buruieni şi mărăcini, care a fost vecinie înecat într-o ceaţă tristă şi plictisitoare.

Ce viaţă-i aceasta? Şi ce rost are o astfel de viaţă?... Anii trec în goană, unul câte unul, fiecare întocmai ca şi celălalt. Nicio zi de fericire adevărată, nici măcar un ceas.

Şi omul doar ar avea dreptul să ceară cel puţin un ceas de fericire de la viaţa care-l frământă cum îi place, îl aruncă unde se nemereşte şi face dintr-însul ce vrea…

Viaţa, ei nu i-a adus nimic, nimic. S-a măcinat aşa, ca o moară pustie, fără să-i scârţâie baremi roţile… A pornit la drum frumoasă, tânără, veselă, dornică de-a se zbuciuma, de-a trăi. Sufletul ei era ahtiat după viaţă, şi totuşi, a trebuit să lâncezească mereu într-o aşteptare nelămurită şi nepricepută. Zile întregi stătea visând, şi gândurile îi alergau departe, într-o lume închipuită, într-o goană nebună după ceva ce parcă nu voia de loc să sosească.

Cât ce a răsărit, a dat peste dascălul Vasile Bujor, care pe atunci era şi el tânăr. Şi inima ei a pornit să zvâcnească şi mai puternic. Credea că de-acuma, într-adevăr, o să înceapă să trăiască, să i se împlinească ceea ce aştepta cu atâta patimă… Dascălul îi aducea zaharicale, o privea blând şi drăgostos, îi vorbea cu glas moale. Ea era tânără şi doritoare de iubire. El sau altul, unul trebuia să vie şi s-o iubească. El a venit cel dintâi, el a iubit-o.

Dar în curând fu nevoită să-şi dea seama că s-a înşelat, că golul ce-l purtase în suflet o frământă tot aşa ca şi mai înainte. A trecut o săptămână, o lună, şi atunci a văzut că n-a găsit ceea ce a căutat. Dascălul nu mai era blând şi drăgostos, nu-i mai vorbea cu glas moale. Dascălul era om aşezat, omul tihnei. Lui îi plăcea să mănânce bine, să doarmă mult şi să stea la palavre cu ţăranii. Ce se sinchisea dânsul de visurile ei copilăreşti? Visurile sunt bune numai pentru cei ce nu iau viaţa în serios, căci ele te fac să trăieşti mai mult în gând decât aievea.

Pe dăscăliţa Aglaia însă viaţa aceasta o zugruma, o făcea să-şi blesteme uneori soarta şi să urmărească cu mai multă râvnă clipa aceea de fericire curată, care dă un preţ vieţii. Dar apoi s-a pomenit copleşită de copii. A venit unul, s-a necăjit cu dânsul, l-a ridicat; a venit al doilea, s-a

necăjit şi cu acela… Anii acuma treceau mult mai repede, deşi cu aceeaşi înfăţişare şi neastâmpărând golul ce-i frământa sufletul. Nădăjduia totuşi mereu că, după ce vor creşte copiii, va putea să trăiască şi dânsa. Nădejdea aceasta o mângâia în toate împrejurările, îi dădea putere să se lupte cu toate neajunsurile ce i le aducea viaţa.

Şi acuma, când şi al şaptelea şi cel din urmă copil e mărişor, când, în sfârşit, ar putea urma şi ea să-şi trăiască viaţa cea visată totdeauna, iată că acuma…

Dăscăliţa îşi trecu mâna peste frunte, parcă ar fi vrut să-şi alunge din creieri gândurile care năvăleau s-o chinuiască întocmai ca nişte stafii nemiloase. O rană mare i se deschise în inimă, care sângera, care-i umplea toată fiinţa de o durere nedesluşită, dar cu atât mai istovitoare.

„Sărmana, sărmana mea viaţă!” se gândi ea, ştergându-şi cu poala şorţului lacrămile ce o podideau.

Se cutremură ca deşteptată dintr-un vis şi se sculă în picioare, bâlbâind încăpăţânată:

— Nu-l scot şi nu las să-l scoată nici moartă!

În gingii însă junghiurile începură a fierbe tot mai straşnic. În jurul rădăcinei dintelui părea că se învârteşte, cu o iuţeală ameţitoare, un fir de sârmă înroşită, care sapă şi arde neîncetat măduva osului. Dăscăliţa Aglaia nu mai simţea durere, ci o gâdilare grozavă, atât de grozavă, încât ajungea să-i fie plăcută, încleştă pumnii şi şopti iar, suspinând:

— Nu… nu!…

Urechile îi ţiuiau. Capul îi huruia de durere. I se părea că-i clocotesc creierii.

— Uuuff!…

Şi, în vreme ce pe banca de subt păr dăscăliţa Aglaia gemea şi sâsâia, ghemuită în junghiuri năstruşnice, de după biserică soarele tomnatic îşi înălţa încetinel, greoi, capul roşcovan şi se uita cu milă la dânsa, prin ceaţa ce se frământa în bătaia vântului de dimineaţă…

2.

A doua zi era duminică, şi dăscăliţa Aglaia se sculă veselă, împăcată. Toată durerea îi trecuse, parcă i-ar fi luat-o cineva cu mâna. Se simţea atât de bine, încât vroia să muncească orice, ca o roabă, numai să n-o apuce iar dintele. Îşi îmbrăcă copiii, bărbatul, şi-i porni pe toţi la biserică, până şi pe servitoare.

— Bravo, băbucă, bravo! Ei, vezi, aşa-mi placi mie... aşa! zise dascălul, văzând-o mai voioasă.

— Acu nici tu nu mă mai slăbeşti din „băbucă”, parcă aş fi o hoaşcă de o sută de ani...

În geamuri băteau razele ofilite, arămii ale începutului de toamnă. Lumina aceasta se potrivea atât de bine cu voioşia sufletului rănit al dăscăliţei, încât îi venea s-o soarbă, s-o îmbrăţişeze ca un om îndrăgostit de soare. Îşi scăldă faţa în tremurările razelor, apoi se întoarse să-şi vază de lucru.

Căuta să nu-şi mai aducă aminte de dintele care o căznise ieri toată ziua şi toată noaptea. Zadarnic însă, căci gândurile ei, cu voie, fără voie, se învârteau mereu în jurul suferinţelor îndurate.

Odată, apoi, tot cu gândul la durerea suferită, lăsă toate lucrurile baltă, se şterse pe mâini şi, repezindu-se la pat, scoase de subt pernă un ciob de oglindă, rotundă, mică, cum se găsesc la bâlciuri pentru câţiva gologani. Se aşeză la masă şi se puse să-şi vază dinţii.

— Sunt cam îngălbeniţi, şopti dânsa, închizând gura o clipă. I-a îngălbenit vremea.

Stătu pe gânduri un răstimp şi pe urmă adăogă:

— Şi ce frumoşi şi albi erau odată!

În sfârşit, începu să-şi pipăie dintele cu pricina, îl atinse

mai întâi cu vârful degetului, ca nu cumva să-l smintească. Nu o durea. Atunci îl prinse cu două degete şi-l mişcă cu băgare de seamă. Dintele se clătina puţin, almintrelea, însă, nu se deosebea de loc de ceilalţi.

„Ai zice că-i sănătos tun”, se gândi dăscăliţa Aglaia.

Cercetându-şi dinţii aşa, cu de-amănuntul, îi veni în minte deodată un vis rău, ciudat, visul care o chinuise astă-noapte îndată ce închisese ochii. Visase anume că-i căzuse dintele şi era ştirbă; apoi părea că se uita în oglindă, ca şi acuma, şi plângea, plângea să se prăpădească...

Se gândi mult şi cu teamă la visul acesta şi se posomori din ce în ce mai greu.

„Dintele înseamnă moarte în casă”, îşi zise dăscăliţa Aglaia, ascunzând repede oglinda.

Clătină din cap, ca şi când ar fi vrut să se împotrivească duşmanului nevăzut, iar buzele îi bâlbâiau înfricoşate:

— Poate să fie vreo prevestire?...

Simţea parcă lămurit că se petrece o schimbare mare în sufletul ei, fără însă ca schimbarea aceasta să fie cea aşteptată de dânsa. I se părea chiar că n-ar avea decât să întindă mâna şi ar putea pipăi de-abinelea schimbarea aceasta grozavă, care o durea şi o tulbura în toată fiinţa ei. Dar încă nu se încumeta şi nu voia să pună degetul pe rană. Se agăţa cu deznădejde de gânduri de bine, încercând să înăbuşe pe cele rele, să le facă să amuţească. În acest chip, însă, încetul cu încetul, se pomeni că iar o doare dintele. Dar acuma toată durerea i se îngrămădea în suflet, şi din suflet izvorau şi boabele de lacrimi amare ce se aninau pe pleoapele ei obosite, ca rouă pe frunzele florilor veştede...

Tocmai în clipele acestea de răstrişte se nemeri să sosească de la biserică, în fuga mare, copilul cel mai mic al dăscăliţei Aglaia, un pici durduliu ca un pepene, cu obrajii îmbujoraţi de oboseală, strigând cât îl ţinea gura:

— Mosafiri, măicuţă!... Vin mosafiri!...

Dăscăliţa tresări speriată de ţipetele vesele ale copilului. Îl măsură o clipă din ochi cu o privire de necaz, apoi deodată se răsti la dânsul furioasă şi-l goni pe uşă afară. O ură amară îi cuprinse brusc sufletul, ură împotriva tuturor celor ce i-au încătuşat visurile şi n-au lăsat-o să-şi trăiască viaţa.

— Voi sunteţi de vină! răcni aprinsă dăscăliţa Aglaia, gândindu-se la copii şi la bărbat. Mi-aţi omorât sufletul, ucigaşilor... mi-aţi strivit viaţa!...

Apoi privirile ei căzură fără voie asupra ceasornicului, care arăta ora unsprezece, şi furia i se potoli numaidecât, ca prin farmec. Se uită lung la limba de aramă ce se bălăbănea neobosită încoace şi încolo, ascultă tic-tacurile ei aspre şi şoşăi foarte domol, cu o părere mare de rău în glas:

— Cum mai trece vremea!... Ce repede trece!... întocmai ca şi viaţa...

Şi, uitându-se la minutarele ce stăteau nemişcate şi totuşi se mişcau neîncetat, se gândi să oprească în loc ceasul, ca astfel să oprească poate şi mersul vremii. Dar când vru să ridice mâna, auzi paşii şi râsetele dascălului şi ale copiilor, care se întorceau de la biserică. Şi zgomotele o făcură să-şi revie în fire.

— O să ne vie mosafiri, băbucă! rosti dascălul, întrând în casă. O să vie preoteasa cu notăreasa... Du-te de te îmbracă şi tu niţel, să nu te afle în aşa hal...

Dăscăliţa Aglaia rămase însă mută, mototolită pe un scaun, cu obrajii strânşi în palme, pleoştită şi îndurerată ca o zi de ploaie.

— Da’ ce-i, băbucă? Iar te necăjeşte dintele? zise bărbatul, oprindu-se în faţa ei cu braţele încrucişate pe piept.

— Ţie ţi-e uşor să tot baţi din gură, strigă dăscăliţa amărâtă. Că tu n-ai grije de necazuri... Ţie puţin îţi pasă de ce îndur eu. Te-ai săturat de mine, hai, găseşti altele! ... Dar eu, sărmana de mine, eu? Ce fac eu? Ce s-alege

din viaţa mea, din visurile mele?... Mi-aţi omorât viaţa, voi mi-aţi omorât-o, nu vă rabde pământul!...

Şi începu a plânge cu hohot, izbindu-se cu pumnii peste cap, sughiţând şi bolborosind într-una:

— Mi-aţi omorât viaţa, hoţilor, ucigaşilor!...

Văzând-o aşa, dascălul stătu trăsnit, fără să ştie ce să-i răspundă. Apoi aşeză el prin odaie, ca să poată primi mosafirii cum se cuvine, deschise larg uşa, se propti în prag şi se uită nedumerit la femeie.

Dăscăliţa Aglaia nu se dezmetici decât când intrară mosafirii în casă. Atunci se ridică cu ochii plânşi, se sărută întâi cu preoteasa, pe urmă cu notăreasa, şi după astea se porni din nou pe bocete. Preoteasa era o femeie mică şi grasă ca un butoi de bere, cu obrajii încrustaţi de bătrâneţe şi dogoriţi de soare, plină de pistrui pe sub ochi, cu doi dinţi afumaţi şi găunoşi în falca de jos şi unul în cea de sus. Crezând că dăscăliţa s-a certat cu bărbatul, luă pe dascăl deoparte şi începu a-l povăţui să fie mai bun şi mai blând cu femeia, că almintrelea o să-l pedepsească Dumnezeu, că femeile sunt slabe şi simţitoare şi le prăpădeşte rău plânsul... Notăreasa, zăpăcită, îşi trase scaunul aproape de dăscăliţa Aglaia şi, neştiind cum s-o mulcomească, începu a plânge şi dânsa, ştergându-şi ochii din când în când cu o batistă pestriţă, boţită între degete.

— Aş, aş, mormăi dascălul, mirat de potopul de sfaturi cu care îi bătea capul preoteasa. Nu-i nimic, cucoană, nimica-n lume!... D-ta trebuie să ştii că eu sunt un bărbat de zahăr! Din pricina mea dânsa n-a avut nici atâtica supărare toată viaţa ei. De douăzeci de ani de când o cunosc, nici fă-te-ncolo nu i-am zis... Şi tocmai acum să... Aa, să mă ierţi...

— Ei, lasă, îl întrerupse preoteasa, trăgând şireată cu ochiul. Ştim şi noi prea bine cum sunt lucrurile astea... înţelegem noi...

— Dar nu vezi că mă omori cu înţelesurile d-tale?... Ce-

nţelegi? Ea urma urmelor, nu poţi înţelege nimic... căci n-ai ce-nţelege. Nici eu nu înţeleg nimic... Iaca, o doare un dinte, şi atâta tot!... Şi nu mă lasă să i-l scot... Ce să-nţelegi d-aci?...

Preoteasa rămase o clipă buimăcită, cu buzele pungă, apoi deodată se întoarse la Aglaia.

— Scoate-l, dragă, scoate-l şi-l aruncă la gunoi! Uite, fă aşa cum am făcut şi eu şi alţii de vârsta noastră... Căscă gura şi-şi alunecă degetul cu mândrie peste gingiile goale. Eu n-am ţinut niciodată la hodorogituri, Doamne fereşte! Unu-doi, le-am dat afară! Ce naiba? Să mă mai chinuiesc şi cu d-astea, n-am eu destule necazuri pe cap? ... Popa mă sfătuia că pe dincoace, că pe dincolo... să-mi pun dinţi falşi, să... Auzi tu? Dinţi falşi! Dar nu l-aş fi ascultat, să-mi fi dat aur! Şi-mi pare bine că nu l-am ascultat... bine', zău. Adică ce? Să mă fac de râs... I-auzi, pentru un dinte să rabzi tu atâta şi să plângi şi să te omori? Aaaa...

Bătu în palme de mirare, strânse din ochi şi deschise gura, parcă într-adins ar fi vrut să se mândrească cu cei trei dinţi înnegriţi, care răsăreau din gingiile lucii ca nişte pociumbi putrezi pe o cărare cleioasă.

Notăreasa, tânără şi frumoasă ca o păpuşă din fereastră, cu ochii mari, albaştri ca peruzeaua, cu părul galben şi moale ca mătasa, se zgribuli de groază auzind cuvintele preotesei şi clătină din cap, ca şi când nu i-ar fi putut intra în minte cum e în stare cineva să-şi scoată dinţii şi să rămâie ştirb pentru totdeauna!

— Da, draga mea, uite, aşa-i cum îţi spun... Tu ce zici, Elenuţo? urmă preoteasa, întorcându-se deodată spre notăreasă, pe care întrebarea o tulbură atât de mult, încât nu putu rosti nicio vorbă. Pe urmă însă, îmbărbătându-se, spuse şi ea cu glas tare şi zâmbind, ca să i se vază bine dinţii albi ca zăpada:

— Mai bine să mor decât să rămân ştirbă!...

Şi făcu un gest larg cu mâna, în vreme ce preoteasa,

guralivă, începu iar a torăi:

— Tac-pac... mai bine să mor!... Aşa sunteţi voi cele tinere: frumuseţe-ncoace, frumuseţe-ncolo... Dar, la urma urmelor, ce faci cu frumuseţea? Spune, ce faci?... Se trece, dragă, se duce cum se duce apa la vale... Să ai ce băga-n gură şi cu ce să-ţi învăleşti goliciunea, asta-i asta! încolo, toate sunt mofturi şi copilării. Toate le uiţi, mai târziu, când ai dat faţă cu viaţa, când te-ai izbit de dânsa şi când, mai ales, te-ai luptat cu dânsa. Ce frumuseţe?... Eu ştiu bine, bine de tot, că am păţit, of, Doamne, ce n-am păţit? Am fost şi frumoasă, şi drăguţă, şi şireată, tot ce vrei... Şi toate au trecut. Mi-au mai rămas, uite, ştirbiturile astea şi trăiesc totuşi, poate chiar mai bine ca pe-atunci. Acu noi nu mai umblăm cu frumuseţe şi cu mofturi. Punga porunceşte... buzunarul porunceşte... Când îmbătrâneşte omul, cum am îmbătrânit noi cu Aglaia, nu-i mai arde de nebunii. Atunci îi pare bine că trăieşte...

Dăscăliţa Aglaia îşi înăbuşise lacrămile şi asculta în neştire vorbele preotesei. Se uita curioasă la gura aceea largă, la buzele lătăreţe care se mişcau repede şi fără nicio noimă şi în colţul cărora se bolboceau în răstimpuri buburuze de spumă alburie, la limba care se ivea uneori printre gingiile umede. I se părea că e pe altă lume, într-o lume ciudată, unde nu se vede altceva decât cei trei dinţi găunoşi ai preotesei şi obrajii rumeni, sănătoşi ai notăresei, unde nu se aude altceva decât vocea hodorogită a preotesei... Şi se simţea atât de singură şi de nenorocită, cum nu s-a mai simţit niciodată...

3.

După amiazi durerea se făcu stăpână deplină pe dânsa.

Avea friguri şi i se părea că o mână rece, aspră îi netezeşte fără încetare şira spinării, strecurându-i fiori în carne, în oase, în suflet. Iar mâna aceasta părea că e mâna preotesei, care-i spunea mereu: „Să ai ce băga în gură şi cu ce să-ţi învăleşti goliciunea… încolo, toate sunt mofturi şi copilării. Toate, toate! Până şi frumuseţea, până şi tinereţea”…

Se trânti, îmbrăcată cum era, pe pat, închise ochii, îşi împreună mâinile pe piept şi aşteptă aşa — singură nu ştia ce. Prin creieri îi roiau sumedenie de gânduri, îşi închipuia fel de fel de lucruri, care de care mai ciudate, mai năpraznice. Se gândea când la copiii care, de când o doare pe ea dintele, de-abia mai îndrăznesc să se mişte prin casă, când la dascălul care o necăjeşte într-una să-i scoată dintele şi n-o slăbeşte de loc din „băbucă”. Apoi îşi aduse aminte iar cum un ţăran lung, sfrijit şi spân venise odată cu fălcile legate, încovoiat de durere, să-i scoată o măsea, şi cum dascălul, în loc de cea vătămată, îi smulse una teafără. Ea atunci a crezut că ţăranul are să se ducă acasă şi să moară, şi s-a minunat mult văzându-l a doua zi că umbla ţanţoş şi fluierând pe uliţă.

„Nu mai mor nici oamenii aşa, tam-nesam”, îşi zise dăscăliţa Aglaia în gând.

Aceasta însă o făcu să-şi amintească şi de nevasta unui învăţător din Vărarea, care se prăpădise mai deunăzi şi de care lumea spunea c-ar fi murit din pricina unui dinte beteag.

— Când ţi-e scris să te duci, trebuie să te duci, de vrei, de nu vrei, bolborosi dăscăliţa fără să se mişte. Şi mai bine să te duci iute, dintr-o dată, decât să te munceşti cu durerile şi cu suferinţele…

Începu a se gândi mai înadins la moarte, căutând să-şi închipuie cum ar fi dacă ar muri ea acuma, acuma, în clipa aceasta. Se minuna şi ea că gândul morţii nu o înspăimânta, ci, dimpotrivă, îi făcea o plăcere stranie, cum n-a mai avut niciodată în viaţa ei. Se vedea parcă

întinsă pe un catafalc alb, albă şi ea ca peretele, frumoasă şi nemânjită de strălucnicia vremii, în jurul ei copiii îngenuncheau cu ochii roşiţi de lacrămi, cu buzele învineţite, iar la picioare dascălul o privea nedumerit, ca totdeauna, şi clătina din cap a jale. Auzea plânsorile înăbuşite, întrerupte de sughiţuri, cuvintele de durere, care fâşâiau prin aerul îmbâcsit al odăii, şi îi părea rău că a murit...

Apoi se gândi la zilele de mâine, când ea nu va mai fi în lumea aceasta. Şi parcă vedea că lumea nu s-a schimbat de loc, cu toate că ea lipseşte dintr-însa. În odaie pluteşte acelaşi miros necăcios de sfarog şi de varză acră, numaicât ea nu-l mai poate mirosi. Casa, grădina, satul, câmpiile, toate au rămas la locul lor, oamenii îşi văd de treburi, ca şi când nu s-ar fi întâmplat nimic, ca şi când n-ar lipsi nimeni. Şi din ea n-a mai rămas decât o mână de cenuşă, care, încetul cu încetul, io se face una cu pământul...

Închipuirile acestea o îngroziră. Adică cum? Lumea să rămâie tot lume şi când ea n-o mai fi? Şi de ce să nu mai fie şi dânsa? De ce să moară numai ea singură şi lumea să trăiască înainte, să treacă peste ea ca peste un vierme strivit în picioare? Pentru ce să mai fie lumea lume când ea n-o să se mai poată bucura de dânsa, când numai alţii o să trăiască într-însa?

Şi deodată îi veni o poftă nebună de viaţă... Vroia să trăiască. Oricum, numai să nu lipsească din lume, dintre oameni. Nu-i mai păsa dacă va rămânea şi ştirbă ca preoteasa, dacă nu va avea decât ce să bage-n gură şi cu ce să-şi ascundă goliciunea, chiar dacă nu va avea nimic, numai să trăiască, să simtă că e în viaţă. Se ridică repede din pat şi începu a pipăi toate lucrurile din casă, ca şi când ar fi vrut să se încredinţeze că într-adevăr trăieşte, că n-a murit. Mirosul odăii, care altădată o năbuşea şi o supăra, acuma i se părea dulce ca un parfum. Copacii desfrunziţi, dealurile negre, cerul mohorât, toate păreau

că zâmbesc. Pretutindeni vedea şi simţea viaţa, care e bună, oricât de rea ar fi, pentru că trebuie să fie.

În sufletul ei se sălăşlui o bucurie mare, mută, bucuria aceea pe care o simţi după o lovitură grozavă, bucuria vieţii. Acuma nici durerea nu i se părea atât de ameţitoare. Durerea nu mai era pentru dânsa decât un semn mai mult că trăieşte. Trebuia s-o îndure cu împăcarea cu care eşti nevoit să primeşti tot ce îţi dăruieşte viaţa...

— Ei, băbucă, ţi-e mai bine? o întrebă dascălul, văzând-o atât de schimbată.

— Mai binişor... Acu parcă nu mai mă chinuieşte aşa, rosti Aglaia domol, şi apoi adăogă deodată: Şi zici că ar fi bine să-l scot, ai?

— Fireşte că bine, nevestico, răspunse dascălul din ce în ce mai mirat. Ai scăpa de un ciolan care nu mai face două parale...

— Atunci vino de mi-l scoate!... Vrei?

— Foarte bine. Foarte bine. Dar să nu ţipi dacă te-o durea...

— Aş, ce durere!... Sunt deprinsă cu suferinţa...

Alergă ea însăşi să caute cleştele rece şi cam ruginit, cu care dascălul scotea dinţii bolnavi ai sătenilor. Simţea o plăcere la gândul că va suferi, căci şi suferinţa înseamnă viaţă. Numai inima îi mai slăbi puţin când îşi închipui că peste câteva clipe are să fie ştirbă şi bătrână.

„Hai, hai”, se grăbi dăscăliţa Aglaia, ieşind în cerdac şi aşteptând pe bărbatul său cu gura deschisă şi cu ochii închişi strâns.

— Ţine-te bine! porunci dascălul, potrivindu-şi cleştele pe dintele pricinos.

Dăscăliţa Aglaia se apucă cu amândouă mâinile de parmaclâcul cerdacului. Simţi cum fierul rece îi atinge gingiile, apoi o smucitură şi un pârâit scurt, parcă i-ar fi înfipt un cuţit în gât. Pe urmă gura i se umplu de sânge cald.

— Bravo, nevestico! Ai scăpat! strigă dascălul, mândru şi voios, învârtind cleştele cu dintele prins în vârf.

Aglaia mormăi ceva cu buzele încleştate şi apucă repede paharul cu apă. Apoi, după ce îşi opri sângele şi i se închegă rana, cercetă cu de-amănuntul rădăcina dintelui pe care mai atârnau câteva firicele de sânge înnegrit şi fărâmituri de carne vie trandafirie…

Într-un târziu, când casa se linişti, dăscăliţa Aglaia luă iar oglindiţa de subt pernă şi se privi într-însa lung, cuprinsă de amărăciune. Locul dintelui se holba la dânsa negru, ca gura unui mormânt, lămurindu-i lucrurile pe care până acuma nu vroise înadins să şi le lămurească. Acuma, poate pentru întâia oară, băgă de seamă că în jurul ochilor i se urzise o ţesătură de cute mărunte, subţiri ca pânza păianjenului, că ochii ei cei mari şi negri ca tăciunele îşi pierduseră văpăi le de altădată, că pe la tâmple, pe lângă urechi, printre şuviţele de păr castaniu se mestecau multe fire albe şi urâte.

— Cum am îmbătrânit! oftă dăscăliţa Aglaia, înăbuşindu-şi anevoie lacrămile.

Simţea desluşit că i se desprinde ceva din suflet şi se duce, o părăseşte pentru totdeauna, şi că despărţirea aceasta o doare şi o înfurie. Apucă iute oglinda şi o trânti de pământ. Sticla se sparse în mii de bucăţi, care se împrăştiară prin toată casa, privind-o de pretutindeni ca nişte ochi vrăjmaşi, furioşi.

Dăscăliţa Aglaia se zgudui de mai multe ori, ca şi când ar fi fost cuprinsă de un frig grozav, apoi deodată simţi că lacrămi îi udă obrajii, că buzele îi tremură şoptind:

— Bătrână, oricum, dar cel puţin trăiesc!…

Întunerecul nopţii o învălui în doliu. În casă se zvârcoleau o linişte adâncă şi un suflet amărât. În aer sfârâia, se măcina vremea…

NEVASTA

Ion Bolovanu trăgea să moară…

Stătea chircit în pat, cu un picior întins strună peste cearceaful boţit, cu celălalt cârligat din genunche, parcă i l-ar fi zgârcit cârceii. Mâinile le ţinea răşchirate ca un răstignit, degetele încleştate în aşternutul de paie, din care se zgâiau, spăimântate şi rupte, câteva fire galbene ca părul în barba unui spân. Pieptul descheiat i se ridica în răstimpuri rare, anevoie, horcăind prelung, parcă cu fiecare înălţare i s-ar fi smuls o coardă din suflet. Ochii mari holbaţi se mişcau cu priviri sticloase, pline de groază, ca şi când ar fi văzut ceva nespus de ameninţător.

Nevastă-sa sta la căpătâi cu o luminare de ceară aprinsă în mână, cu faţa rece, nemişcată, şi se uita la dânsul întrebătoare, în vreme ce razele roşcate ale luminei îi îmbujorau puţin obrajii şi făceau să-i licărească ochii.

„Acu Ion moare, iar eu rămân văduvă, se gândea dânsa, urmărind tresăririle de durere ale bolnavului. Acu eu o să mă întorc acasă, şi o să plâng, şi pe urmă poate o să mă mărit a doua oară”…

Bărbatul încercă să-şi ridice capul de pe perna umezită de năduşeală. Muşchii obrajilor lui cenuşii se încordară, vinele de la gât se îngroşară ca nişte şopârle. Boala însă îl birui numaidecât şi capul căzu şi mai istovit pe spate.

„Cum se căzneşte, săracul, îşi zise nevasta, netezindu-şi buzele cu limba. Mi-e milă de dânsul”…

Simţea însă că minte când zicea că i-e milă. Plecă ochii ruşinată şi începu a se gândi: de ce nu i-e milă? Dar nu izbuti să se lămurească.

„Dacă mi-ar fi milă, aş plânge… Uite, toate femeile plâng, numai eu stau ca o stană de piatră. Măcar că mie mi-a fost bărbat”…

Se uită cu o pizmă copilărească la cele câteva femei bătrâne, care tropăiau în jurul patului, frângându-şi mâinile, oftând des şi cu multă poftă şi picurând câte-o lacrimă. Apoi privi iar la Ion şi iar îşi zise: „Mi-e milă de dânsul”…

Femeile aruncau din când în când priviri speriate spre bărbatul bolnav şi şopteau stins şi repede:

— Moare!… Uite-acu moare!

Omul părea că aude şoaptele acestea şi le soarbe fără să vrea. Îşi rotocolea în orbite bulbii albi ca marmora şi privirile lui parcă întrebau ceva, parcă cereau ajutor şi milă adevărată.

Apoi, deodată, se simţi în odaie un zgomot ciudat, friguros, ca şi când două aripi mari, nevăzute ar fi fâlfâit de mai multe ori. În clipa aceea bolnavul îşi îndreptă şi piciorul cel îndoit, se întinse din răsputeri, suspină lung şi uşurat, întoarse ochii cu albul în sus şi pe urmă rămase neclintit. După un dram de vreme, însă, corpul totuşi se mai smuci oleacă, mâinile se adânciră mai grele în aşternut, iar muşchii feţei se schimonosiră, parcă subt apăsarea unei dureri foarte mari.

— Aoleu, c-a murit!… E mort!…

O femeie uscată, cu nasul scurt şi turtit şi cu o năframă vânătă în cap, se năpusti năucă asupra mortului şi începu a-l scutura, sărutându-l cu lăcomie şi ţipând:

— A murit!… a murit!… Vai de mine, dragul mamii, că te-ai dus, şi pe mine m-ai lăsat! De ce te-ai dus singur, puiul mamii, şi de ce nu m-ai luat şi pe mine? Ce mă fac

eu fără de tine, ce mă fac, ce mă fac?

Nevasta se apropie şi dânsa de marginea patului şi se uită lung în faţa mortului. Pe tâmplele lucii zări un şir de bobiţe de sudoare, care păreau gata a se rostogoli pe obraji la vale. Îi veni deodată pofta neînţeleasă să se încredinţeze dacă Ion e mort sau nu! îşi trecu luminarea în cealaltă mână şi atinse cu vârful degetelor mâna mortului, care era rece şi umedă ca pielea de şarpe. Simţi un fior de gheaţă prin inimă şi făcu repede un pas înapoi. O cuprinse o frică grozavă. Luminarea de ceară începu să tremure în stânga ei…

În casa joasă, săturată de un miros pătrunzător de leacuri, stăpâneau fiorii aceia spăimântători ce se ivesc totdeauna în faţa morţii. Femeile alergau fără nicio ţintă de ici-colo, bocindu-se în silă, repetând mereu aceleaşi cuvinte fără rost, care fac şi mai jalnică priveliştea morţii.

Într-un târziu, intră un bărbat.

— A murit? întrebă dânsul cu glas şters şi nepăsător. Şi, cum nimeni nu-i răspunse, îşi făcu cruce şi adăogă, oftând: Dumnezeu să-l odihnească! Apoi, după ce se uită şi el puţin la mort, clătinând din cap şi ştergându-şi mustăţile, se duse la vatră şi urmă mai trăgănat: — Ar fi bine să-l scăldaţi până ce nu apucă a se înţepeni de tot…

Nevasta nici nu se mişcase de lângă pat. O babă îi luă luminarea din mână şi o puse pe masă într-o oală, şoptind piţigăiat:

— I-a fost tare drag, sărăcuţa… Nici nu poate plânge…

Femeia acuma se grămădi pe o laviţă. Faţa nu i se schimbase, dar dârdâia, parcă ar fi luat-o cu frig. Se gândea necontenit la şoapta babei ce o auzise ca prin vis: „I-a fost tare drag”… Şi începu a-şi zice şi dânsa: „Mi-a fost tare drag”… Şi se minuna cum poate rosti cuvintele acestea.

„Mi-a fost tare drag… Adică de ce să-mi fi fost drag? A fost bun? N-a fost. A fost frumos? N-a fost. Apoi de ce să-mi fi fost drag?… Ştia cât vreau să mă mărit cu altul, şi

totuşi m-a luat... Şi pe urmă m-a bătut, mai rău ca pe o slujnică... Nu, nu mi-a fost bărbat. A fost un străin”...

Şi, gândindu-se aşa, i se părea ciudat şi neînţeles vălmăşagul şi fierberea ce umpluseră casa: oamenii forfotind cu feţele zbârcite, îngrijorate, femeile care se învârteau în jurul unei căzi de lemn în care se zărea un cap galben, smead, ce se bălăbănea încoace şi încolo, apoi zgomotul ce se asemăna cu un bâzâit de bondari, străpuns când şi când de câte-un sughiţ de plâns... Şi iar îşi zise că ar trebui să plângă şi ea. Toată lumea lăcrămează: aşa se cuvine când moare cineva. Şi, la urma urmelor, Ion tot i-a fost bărbat. I-a cununat popa. Negreşit trebuie să plângă. Îşi frecă ochii cu pumnii şi-şi acoperi faţa cu şorţul, parcă ar fi vrut să se ascundă dinaintea oamenilor de ruşine că nu-i vin lacrămile.

— Nu pot, nu pot! murmură dânsa, în sfârşit. Nu mi-a fost drag...

Îşi descoperi obrajii şi-şi ţinti privirile la flăcările rumene ce se zvârcoleau pe vatră. Simţea că o cuprinde un frig din ce în ce mai năpraznic. Buzele i se mişcau într-una, parcă ar fi bâlbâit rugăciuni...

Oamenii o vedeau şi cum ei se zbuciumă, o priveau lung şi cu milă, clipeau din ochi, cu înţeles, şi şopteau aşa, ca să-i audă şi dânsa:

— I-a fost tare drag, săraca... tare drag...

Trei zile, cât a fost mortul în casă, nevasta a umblat ca o nălucă, punându-şi fel de fel de întrebări, căznindu-se cu fel de fel de gânduri. Îi era ruşine că nu poate plânge şi ocolea privirile oamenilor. Când vedea mortul în mijlocul odăii, în coşciugul alb, acoperit cu zăbranicul aspru şi înflorit, simţea ceva nedesluşit, ceva ce nu era nici părere de rău, nici bucurie şi nici frică, dar în care găsea câte o urmă din toate acestea.

De mort însă nu s-a mai apropiat până în ziua înmormântării. Şi atunci cineva a luat-o de subţiori şi a dus-o la picioarele cosciugului, aşezat în ogradă pe o

năsălie ce scârţâia în răstimpuri. În mijlocul mulţimii, popa, în odăjdii cusute cu fir, cu barbă rară, argintie, cu cădelniţa în mână, din care se bolboceau nouraşi de fum mirositor, părea un moşneag cuminte şi obosit, ce istoriseşte lumii, cu glas jalnic, cântător, o poveste tristă de demult.

Nevasta, îngenuncheată, îşi răzimase capul de dunga sicriului. Simţea cum ascuţişul lemnului i se brăzdează în piele, cum îi gâdâle zăbranicul obrajii. Când respira, nările i se umpleau de miros de tămâie… Şi, înghiţind cu plăcere fumul acesta năbuşitor, ascultând mormăitul cunoscut al preotului şi răspunsurile grăbite şi răguşite ale dascălului, i se păru că toate acestea i s-au mai întâmplat o dată. Creierul îi vuia. Gânduri şi amintiri îi frământau mintea. Se vede stând în genunchi înaintea aceluiaşi popă, ascultând aceleaşi cântece jalnice, iar alături de dânsa simţea pe mortul din cosciug, pe care a fost silită să-l ia de bărbat, care era slab, bolnav şi răutăcios, pe care îl urâse tot aşa de mult precum iubise pe celălalt, ale cărui priviri îi ardeau şi-i mângâiau inima, care însă trebuia s-o ocolească, altminteri tatăl ei ar fi zdrobit-o… Popa citeşte din ceasloave şi afumă cu cădelniţa, dascălul îi răspunde cu ochii închişi sau întorşi pe dos, iar ea simte din ce în ce mai lămurit că atunci, cealaltă dată, s-a întâmplat ceva grozav, ceva de ce ea nu şi-a putut da seama până astăzi. De-abia acuma, în mijlocul bocetelor prefăcute şi al fumului de tămâie, înţelege dânsa că popa şi atunci a citit de îngropăciune, că i-a prohodit sufletul ei cel dornic de-a iubi şi de-a trăi, că i-a prohodit iubirea.

Şi, cuprinsă deodată de o durere sfârşietoare, începe a plânge cu hohot, a urla prelung ca o fiară rănită, aşa cum ar fi trebuit să plângă atunci. Prin plânsul acesta vrea parcă să-şi jelească iubirea ei strivită atunci pentru totdeauna, iubirea care cu dânsa a fost mai vitregă şi mai crâncenă chiar decât viaţa.

Lumea de la prohod se uită la dânsa mirată. Popa se

opri puţin şi începu a tămâia cu cădelniţa. Iar prin mulţime trecură din gură în gură vorbele:

— I-a fost tare drag...

Pe nevastă, acuma, cuvintele acestea o înţepară ca nişte ace muiate în otravă. Se întrebă uimită de ce-i tot dă zor lumea că i-a fost drag? De unde ştiu oamenii ăştia că i-a fost drag? Sau poate vreau să-şi bată joc de dânsa, de durerea ei?... întoarse repede capul şi privi cu ochii înroşiţi, fulgerători la femeile îngenuncheate şi smerite. Îi venea să se scoale în picioare şi să spuie în gura mare sufletelor ăstora nesimţitoare că nu i-a fost drag, că nu-l plânge pe dânsul, ci îşi plânge viaţa ei prăpădită... Dar privirile cucernice şi blajine pe care le văzu în ochii norodului o spăimântară şi o îmblânziră. Plecă iar capul şi-şi şterse lacrămile cu mâneca de la cămaşă...

Cimitirul era la marginea satului, pe o coastă lină, presărată cu tufiş. Pe drum începură a ţârâi picuri mărunţi şi calzi. Popa deschise umbrela şi-şi iuţi paşii, iar norodul, de asemenea. Cântările sunau mai vesele acuma, feţele se înseninară... Când ajunseră însă la poarta cimitirului, ploaia conteni şi, din dosul unui nour de argint, soarele îşi scoase obrajii înflăcăraţi. Lumea se împrăştie şi o apucă razna, peste morminte, spre groapă, ca să găsească locuri mai bune. Unii, împiedecându-se de cruci rupte şi putrezite, înjurau sâsâind, în vreme ce alţii făceau mare haz pe socoteala dascălului, care alaltăieri, la un botez, băuse până ce răguşise, aşa că astăzi a cântat ca un curcan.

La groapă, cioclii aşezară cosciugul pe dâmbuleţul de lut umed, iar popa începu din nou să citească. Stropi sicriul cu aghiasmă, stropi şi mulţimea, bălălăi de câteva ori cu cădelniţa, mormăind ceva printre dinţi, şi pe urmă se dădu trei paşi înapoi. Groparii vârâră două frânghii pe subt cosciug şi-l sloboziră încetinel în mormânt. Când crezură că e aproape de fund, slăbiră funiile. Sicriul căzu huruind şi plescăind în apa noroioasă ce se adunase acolo

în urma ploii. Popa luă o mână de pământ şi o aruncă în groapă. Oamenii se închinară şi azvârliră cu toţii, rând pe rând, câte-un pumn de lut pe cosciugul ce bubuia ca o darabană. Nevasta vru să facă şi dânsa ca toată lumea, se plecă să ia un bulgăre, dar vreo câteva femei o traseră repede deoparte, şoptind speriate:

— N-o lăsaţi, că vrea să se arunce în groapă!...

Întorcându-se spre casă, lumea părea că uitase cu totul că vine de la înmormântare. Glume grosolane fâşâiau prin aer, însoţite de râsete înfundate... La pomeni se încinse un chef cumsecade. Mesenii ciocniră des pentru sufletul mortului, iar dascălul, şugubeţ ca totdeauna, închină în sănătatea nevestei:

— Şi la anul să bem la nuntă, zise dânsul, trăgând cu ochiul către un bărbat roşcovan din cellalt colţ al mesei, rămas văduv de curând. Căci, de, morţii trăiesc cu Dumnezeu, iar cei vii cu oamenii. Pe morţi trebuie să-i mai lăsăm şi în seama Domnului, că noi avem destule necazuri cu cei vii...

Nevasta şedea mâhnită şi uluită, cu mâinile în poală, cu fruntea plecată. În mintea ei răsunau mereu citaniile popii, şi sufletul i se frământa de durere. Se simţea atât de străină în mijlocul oamenilor, care nu-i pot pricepe suferinţa, care n-o pot compătimi, fiindcă nici ei n-au niciodată parte de compătimire.

O babă, care plângea şi bea fără încetare, se uită la ea cu coada ochiului şi bălbăi clătinând din cap:

— I-a fost tare drag, sărăcuţa... tare drag...

Nevasta nu auzise vorbele dascălului, dar acele ale babei îi zbârnăiră în urechi ca o vijelie. Simţi deodată că tot sângele i se urcă în cap. Cuvintele acestea mincinoase, rostite de atâtea ori, i se păreau cea mai cumplită bătaie de joc. Şi nu se mai putu stăpâni. Se ridică deodată în picioare şi strigă ca o nebună:

— Minţi!... Minţi!... Toţi minţiţi!... Nu mi-a fost drag! Mi-a fost urât! Mi-a mâncat viaţa, mi-a zdrobit viaţa, nu-l

rabde pământul!...

Bărbaţii o priviră necrezători, femeile îşi făcură cruce, iar baba şopti într-ascuns vecinei din dreapta:

— Tare mi-e frică să nu-şi piardă minţile, sărăcuţa... Că prea i-a fost drag...

OCROTITORUL

1.

— Aide, Filibaş, zise directorul, un om acru, cu cioc şi cu ochelari, către aprodul Ion Filibaş, întinzându-i un plic mare, galben, cu eticheta ministerului, să-mi cauţi din fundul pământului pe domnul şef Sulea şi să-i dai plicul ăsta!… Ai înţeles?…

Aprodul se închină adânc, luă plicul, bâlbâi de mai multe ori „da, domnule director”, apoi, cu o privire blândă şi rugătoare, parc-ar fi cerut iertare pentru îndrăzneală, întrebă cu glasul răguşit de respect:

— Aştept vreun răspuns, domnule director?…

— Nimic, mormăi directorul, mângâindu-şi ciocul cu amândouă mâinile şi-adăogând pe urmă mai răspicat: Nimic, ai înţeles?… Ei, aide, pleacă mai repede!…

Filibaş coborî sprinten scările, dar în stradă se opri oleacă, să răsufle. Privi lung, în sus şi în jos, pe Calea Victoriei, la trăsurile ce alergau în goană spre Şosea, la ceasornicul din vârful unei case, şi-şi zise căscând: „Fire-ar al dracului de şef să fie!”… Apoi scoase din buzunarul pantalonilor o batistă pestriţă şi-şi şterse, oftând, gâtul şi fruntea.

Era o zăpuşeală nemaipomenită. Razele soarelui aproape de asfinţit frigeau coperişele caselor, se înfigeau în pereţi, în frunzişul copacilor pleoştiţi de prin grădini.

Străzile şi trotoarele parcă se înmuiaseră de fierbinţeală. Oamenii umblau alene, suflând greu şi făcându-şi vânt în răstimpuri cu pălăriile sau cu batistele.

Aprodul, pornind tacticos în jos, se gândi că domnul şef Sulea stă tocmai în strada Franemazonă.

„E departe rău, îşi zise, îndesându-şi şapca pe ceafă, o să iau tramvaiul, că nu-i scump şi mă dor picioarele... E numai un ban şi jumătate”.

Dar ajungând în Calea Gri viţei, îşi trase şapca pe ochi şi se gândi că ar fi o prostie să cheltuiască. Vreme are berechet, picioarele nu-l dor aşa tare. Cu tramvaiul e mult mai cald decât pe jos, căci în tramvai e îmbulzeală. Mai bine o să bea o ţuică cu un ban, ca să se răcorească, şi mai şi economiseşte cinci parale...

Mergea încet, legănându-se ca o raţă. Asuda tare şi-şi scotea deseori şapca să-şi şteargă chelia. Era scurt şi gros, cu o burtă din pricina căreia nu-şi vedea decât vârful ghetelor. Avea ochi albaştri, dulci, care păreau a zâmbi necontenit, şi nasul — cu nările largi şi înfundate de păr. Barba-i era castanie, încâlcită, presărată cu câteva smocuri de fire albe, şi-i ajungea până la al doilea nasture al tunicii.

În strada Franemazonă află de la proprietăreasă cu Sulea n-a dat pe-acasă de vreo două zile, că e în urmă cu chiria pe o lună şi jumătate, că în fiecare seară vine acasă cu trăsura, dar de chirie nu se sinchiseşte, că scandalizează pe ceilalţi chiriaşi aducând dame în casă şi că, în sfârşit, trebuie să fie cam ţicnit, deoarece vorbeşte singur şi dă din mâini şi pune noaptea să-i cânte gramofonul.

Filibaş era ostenit şi avea şi el poftă de vorbit. Şezu şi spuse proprietăresei că are şapte copii, că la toamnă împlineşte cincizeci şi trei de ani, că pe fata cea mai mare, care-i foarte cuminte şi frumoasă, a cerut-o un funcţionar de la poliţie, dar mă-sa n-a vrut s-o dea fiindcă auzise că funcţionarul e beţiv şi bătăuş, că dânsul e în

serviciu de douăzeci şi cinci de ani, şi toţi superiorii l-au avut drag şi l-au cinstit, numai Sulea îl persecută, că om mai fără suflet şi mai tiran ca Sulea n-a mai pomenit, că îl amendează în fiecare lună fără nicio vină şi nu se gândeşte că bieţii copilaşi îi mor de foame şi că el crede că Sulea n-o să ajungă bine căci e prea ţanţoş şi înfumurat...

Proprietăreasa îl ascultă cu luare-aminte, clătină din cap, îl compătimi şi zise că şi dânsa crede că o să-l bată Dumnezeu pe şef, apoi îi dădu un pahar cu apă şi-l petrecu până la poartă.

„Bună femeie", îşi zise Filibaş, gândindu-se că, dacă Sulea nu e acasă, trebuie să fie negreşit în strada Verde, la avocatul Ştefan Popescu, care e prieten cu şeful şi care are o nevastă oacheşă, tânără şi drăgostoasă.

Pe drum, însă, îi păru rău că a ocărât pe şef. Câine-i Sulea, nici vorbă, dar n-ar fi trebuit să-l ocărască. Te pomeneşti că proprietăreasa, limbută cum este, i-o spune că l-a înjurat, şi atunci o să dea de dracul! Şeful şi altfel are pică pe dânsul şi-i tot făgăduieşte c-o să-l dea afară, darmite când ar mai auzi că l-a vorbit de rău?!

— Bine-i să ai lacăt la gură, mormăi el întristat şi iuţindu-şi paşii.

Trecând prin strada Lipscani, deodată zări pe Sulea în faţa unei vitrine, rezimat în baston, cu gura căscată la nişte manechine îmbrăcate în rochii-pantaloni. Faţa-i era plictisită, parc-ar fi fost bolnav sau n-ar fi avut parale. De altmintrelea era un bărbat de vreo treizeci de ani, cu un corp pe care nicio haină nu putea să stea bine, cu mustaţa roşcată şi tunsă englezeşte, cu buzele groase şi umede, cu barba lată şi totdeauna albă de pudră şi cu monoclu. Se credea foarte frumos şi se lăuda tam-nesam că are succes la femei. Avea un baston cu minerul de argint, pe care îl cumpărase cu trei franci la o licitaţie de la Muntele io de pietate, dar despre care dânsul spunea că l-a căpătat drept amintire de la un prieten al său,

pictor celebru la Paris.

„Pomeneşti lupul, şi lupul la uşă”, se gândi Filibaş, încetinindu-şi paşii şi scotocind după scrisoare. Apoi se apropie cu şapca într-o mină şi cu plicul în cealaltă.

— Vă salut, domnule şef...

Sulea se întoarse repede, speriat, auzind glasul lui Filibaş. Nu dăduse după-amiazi pe la birou şi-i era frică să nu fi venit vreo inspecţie. Se uită repede împrejur şi se reculese numaidecât, căci văzu cum câţiva trecători curioşi cască gura la el şi la aprodul ce stătea descoperit.

— A, Filibaş! Ei? făcu dânsul serios, apropiindu-se de aprod.

Filibaş stătea ca pe cuie şi se muta mereu când pe un picior, când pe cellalt. Îşi alunecă privirea peste faţa gravă a şefului şi-i veni în minte că tot aşa face şi când îl amendează.

— V-am adus o scrisoare din partea domnului director, îngăimă, în sfârşit, întinzându-i plicul şi răsuflând, parcă ar fi scăpat de o povară foarte grea.

Şeful aruncă ochii la adresă şi, văzând. Eticheta, păli. Învârti plicul între degete, ca şi când n-ar fi îndrăznit să-l desfacă, şi prin minte îi fulgeră neîntrerupt: „M-am dus dracului!” Căută totuşi să se stăpânească şi întrebă cu o tremurare în glas şi cu dorinţa de a afla astfel, cel puţin cu o clipă mai târziu, cuprinsul scrisorii:

— Domnul director era la minister când ai plecat?

— Da, răspunse repede şi hotărât aprodul, dar apoi, gândindu-se că poate răspunsul acesta nu e pe placul şefului, începu să bâiguiască: Adică... nu ştiu sigur... poate să fi plecat...

Sulea îl privi lung, încruntă din sprâncene şi zise domol:

— Tare eşti prost, Filibaş... Cum dracu poţi fi aşa de prost?

Filibaş zâmbi, bucurându-se că a scăpat cu atâta, iar şeful rupse plicul cu băgare de seamă şi aruncă o privire înlăuntru. Şi atunci Filibaş văzu că faţa lui Sulea se

însenineză deodată, că ochii îi licăresc, iar colţurile gurii i se lărgesc aşa, încât îi dezvăluie dinţii.

„Mare câine eşti, bată-te Dumnezeu! gândi aprodul, zâmbind totuşi, parcă ar fi vrut să arate că şi el ia parte la bucuria şefului. Dar acu mi se pare că te-am îmblânzit”…

Sulea scoase scrisoarea din plic cu degetele tremurând şi numără repede bancnotele ce erau înfăşurate într-însa, gândindu-se cu plăcere: „Şi tocmai n-aveam niciun ban şi nu mai ştiam de unde să împrumut… Ce om cumsecade, ce om!” Pipăi cu lăcomie hârtiile, se uită cu drag la Filibaş şi prinse a sorbi rândurile în care directorul îi spunea că îi trimite cele două sute de lei ce i-a împrumutat deunăzi, îi mulţumeşte şi, dacă n-are ceva mai bun de făcut, îl roagă să ia masa diseară cu dânsul şi cu nevastă-sa.

„Mă duc, neapărat mă duc! murmură Sulea. Poate că facem şi un pocheraş şi mai ciupesc ceva!… Ce om cumsecade, ce om!”…

Începu a râde. Apoi, zărind iar pe Filibaş, îl bătu pe umăr şi-i zise fără să-şi poată stăpâni bucuria:

— Bravo, Filibaş, bravo! Mulţumesc… Eşti băiat de treabă! Mersi!…

Se întoarse zăpăcit să plece spre Calea Victoriei, dar după ce făcu doi paşi, veni iar spre aprod şi-i întinse mâna prieteneşte.

— Bravo, bravo şi mersi, Filibaş! strigă, simţind că ar fi în stare să şi sărute pe omul care i-a adus, tocmai când era mai necăjit, paralele ce le crezuse pierdute.

Filibaş, dintru-ntâi, se dădu înapoi, parcă n-ar fi putut crede că şeful acesta să-i întinză mâna. Roşi şi începu a râde ca un prost. Îşi şterse palma de dunga pantalonilor şi blodogori, fără să ştie ce zice, ca un copil, căruia i se face o bucurie la care nu se aşteptase niciodată:

— Vă salut, domnule şef…

În clipa următoare simţi cum nişte degete uscate, osoase, dar totuşi moi şi catifelate, îi strâng uşor mâna. Îl trecu un fior de plăcere. Mişcă din picioare, se 25 închină

şi rânji iar, mai prost şi mai roşu. I se părea că inima îi creşte, i se umflă şi bate tot mai repede, încât i-e frică să nu pleznească. Buzele îi tremurau, făcând să-i tremure şi barba, iar fruntea i se umplu deodată de năduşeală.

„Îmi dă mâna, îi trecea necontenit prin creieri, îmi dă mâna… Şeful îmi strânge mâna… Aoleu, ce-i asta?”

Şeful se mai gândi că poate ar fi bine să-i dea şi un bacşiş. Omul ăsta merită neapărat un bacşiş… Dar pe urmă îi veni în minte că trebuie să se bărbierească şi trebuie să dea bărbierului francul. Îi mai zise o dată foarte călduros:

— Foarte bine, Filibaş… Las’, că nici eu n-am să te uit…

Apoi o apucă repede pe trotoar în sus, fluierând vesel şi învârtind bastonul între degete.

Filibaş rămase locului nemişcat şi uluit, privind cu mirare şi cu evlavie în urma şefului. Parcă tot nu-i venea a crede că Sulea, Sulea cel straşnic, care îngrozise pe toţi inferiorii de la minister, i-a strâns lui într-adevăr mâna.

„Se poate?… Ei, nu se poate, nu se poate!”…

Dar în mâna dreaptă simţea şi acuma atingerea aceea ciudată, şi prin spinare îi trecu iar un fior de plăcere. Se uita la lumea ce trecea pe lângă dânsul grăbită, fără să-l ia în seamă, şi în gândul lui întreba: „Aţi văzut cum mi-a întins mâna?… Ei, ce ziceţi?.. Aţi văzut?”…

Şi i se părea că toţi oamenii zâmbesc la dânsul, şi-l felicită, şi-i spun c-au văzut.

„Câine, câine, murmură, gândindu-se la Sulea cu o dragoste plină de respect, dar câine bun… Mă, să-mi dea el mâna, aşa din senin, în mijlocul străzii, în faţa lumii!… Mare lucru!”…

Îşi puse şapca pe cap şi privi mirat după Sulea, care tocmai atunci se urca într-o trăsură. Şi se pomeni deodată că începe să-i fie drag şeful şi-i pare rău că până adineaori l-a urât şi l-a ocărât.

„E un om de zahăr, orice s-ar spune — se gândi dânsul, pornind vesel şi mândru spre casă, căci acuma era târziu

să se mai întoarcă pe la birou — vrea şi el să se arate rău şi ţipă şi înjură, de, ca orice om necăjit şi cu griji, dar are o inimă bună”…

Se întinse din şale, îşi răsuci mustaţa şi păşi mai apăsat ca de obicei. Se simţea mai mare cel puţin cu un cap ca toţi ceilalţi muritori. Pe faţă îi plutea un văl de fericire şi de mândrie. I se părea că are mii de franci în buzunar, deşi ştia bine că n-are decât un leu şi o băncuţă. Mâna dreaptă n-o mişca de loc, o ţinea tot aşa cum o ţinuse atunci când i-o strânsese şeful, şi i se năzărea că îl mângâie mereu degetele acele uscate şi catifelate, a căror atingere îi umpluse sufletul de nădejde. Fluiera şi el vesel, vrând să maimuţărească pe Sulea, şi, din când în când, izbucnea în hohote înăbuşite de râs şi dădea din mâini ca un nebun. La oameni se uita cu milă şi cu dispreţ, gândindu-se: „Ce nătăfleţi mai sunt şi ăştia… Iaca, ei nici nu bănuiesc măcar că numai adineaori am dat mâna cu domnul şef… Şi ce-ar face ei dac-ar şti?!”

Îşi închipuia că s-ar descoperi toţi şi l-ar bate cu flori, ca pe vodă… Dar oamenii credeau că e beat, îl compătimeau sau îl înjurau în gând şi se fereau de dânsul.

2.

Mergând spre casă, Filibaş se gândi necontenit la şef şi căută să-şi aducă aminte toate lucrurile care i-ar putea dovedi că Sulea are inimă bună, ca astfel să-i fie şi mai drag. Mult bine nu-i făcuse Sulea, totuşi, ţinea minte foarte lămurit că odată, cum-necum, a spart sticla de apă din biuroul şefului şi a făcut o apăraie şi o halima de-i era şi lui ruşine. Atunci (îşi aduce aminte parcă numai ieri s-ar fi întâmplat), toţi căţeluşii din biurou au sărit la dânsul şi l-au certat şi l-au înjurat de l-au făcut de două parale.

Domnul şef Sulea însă nu se găsea în odaie. Când a venit pe urmă şi a aflat ce-a fost, nu i-a zis nicio vorbă de ocară, nu l-a amendat şi nici nu l-a pus măcar să plătească paguba, cum ar fi făcut bunăoară oricare altul. Nu. S-a uitat numai la fărămiturile de sticlă, apoi la aprod, şi pe urmă s-a aşezat la masă şi-a trimis să-i aducă un şvarţ. Filibaş n-ar îndrăzni tocmai să jure pe sfânta cruce, dar crede mult că şeful a plătit sticla chiar din buzunarul lui, nevrând să-l puie pe dânsul la greutate, căci ştia că are şapte copii şi e calic.

„Aşa-i omul bun, sfârşi Filibaş în sine, la un caz de adică tot nu te lasă să pieri”…

Acum se gândi un minut la nevastă-sa, care o să plângă de bucurie când va afla că şeful i-a strâns mâna, şi la vecinul său, la vizitiu, care o să strâmbe din nas necrezător şi o să înjure, apoi iar se întoarse la Sulea şi la slujbă.

„Păcătos am fost şi eu, nu-mi fie de deochi! îşi zise, gândindu-se cu părere de rău la amenzile ce i le pusese în cârcă şeful. Omul prost e osândit să fie păcătos. Ş-apoi să te mai miri că boierii sunt răi! Numai bieţii de ei ştiu câte neajunsuri au după urma noastră… Ce boclucuri i-am făcut şi eu, Dumnezeu să mă ierte! Mare minune că nu m-a dat afară. Sunt bătrân şi uituc… De-ar fi fost altul în locul lui, he-he, de când îmi dădea răvaş de drum!… Dar lui, pesemne, i-e milă şi de copii”…

Îi veniră în minte rând pe rând toate greşelile ce le făcuse în aceşti doi ani din urmă, de când îl cunoaşte pe Sulea, şi găsi că şeful, într-adevăr, a avut dreptate să fie supărat şi să-l amendeze.

„Da, a fost niţel prea straşnic şi dânsul, dar, dacă te gândeşti bine, am meritat şi eu pedepsele. De-acu însă s-a isprăvit. Ne-am împăcat… Bine c-a dat Dumnezeu de ne-am împăcat! Degeaba, nu-i lucru firesc să fii rău cu şeful. Cine are puterea taie şi spânzură. De ce să fii rău când poţi să fii bine?”…

Dar apoi îşi aduse aminte că alaltăieri Sulea iar l-a amendat cu cinci lei, pentru că n-a fost la uşă când l-a strigat, şi îşi zise că acuma, după ce s-au împăcat, trebuie să-l ierte. Şi o să-l şi ierte, fără îndoială, mai ales că mâine o să-l pândească şi, când o fi singur în biurou, o să-l roage frumos de iertare. Ştie că la început o să facă nazuri, să bată cu pumnul în masă şi să ţipe, dar pe urmă tot o să-l ierte. Îi va spune că are şapte copii, şi şeful se va înduioşa, îi va lua mâna şi-i va zice: „Ei, bravo, Filibaş! Fiindcă eşti băiat cumsecade, te iert. Dar altădată să nu greşeşti, ai înţeles? Căci almintrelea să ştii că nu te avansez!”

Pe Filibaş îl podidiră lacrămile de bucurie şi începu iar a da din mâini şi a râde. Iar când ajunse în colţul străzii în care stătea, nu se mai gândea decât că mâine-poimâine o să fie înaintat. Şi adică, la urma urmelor, de ce nu l-ar înainta? Acu s-au împăcat, nu mai e nicio piedică. Şi are douăzeci şi cinci de ani de serviciu. Asta nu-i glumă. Douăzeci şi cinci de ani! O viaţă de om. Şi leafă tot puţină, şasezeci de lei pe lună. Cum să trăiască din şasezeci de lei? Să plătească chirie scumpă, să hrănească nouă guri, să îmbrace 25 nouă oameni. Nu se ajunge. Bine, până acuma a mers cum a mers, erau certaţi şi nu se putea. Dar acu nu mai merge. Trebuie să-l înainteze. Şi chiar merită să-l înainteze. De servit, a servit, de la biurou n-a lipsit nicio zi, cinstit a fost, de furat, n-a furat, de înşelat, n-a 30 înşelat pe nimeni. Ei, atunci cum să nu-l înainteze?…

Trecu pe la o băcănie. Prăvăliaşul îi era prieten, pentru că era singurul care îi mai dădea pe datorie. Dar fiindcă datoria se urcase la cincisprezece lei şi treizeci de bani, de vreo săptămână încoace Filibaş îl ocolea. Acuma îi era sete şi ar fi vrut să bea o ţuică. Dădu să intre; în prag, însă, îşi aduse aminte de datorie, îi fu ruşine şi se gândi s-o tulească. Pe urmă îşi zise că nu e lucru cinstit să fugi de creditori. Băcanul ar putea crede că nu vrea să-i

plătească şi de aceea nu-i mai intră în prăvălie. Cel mai nimerit e să intre, să zică „bună ziua” şi să bea o ţuică. Astăzi, de almintrelea, merită să bea şi şampanie, căci s-a împăcat cu şeful. În sfârşit, poate să spuie şi băcanului că Sulea i-a făgăduit să-l avanseze şi că acuma o să-i plătească toată datoria până într-un ban. Asta numai ca să nu creadă că are de-a face cu o haimana.

Intră mândru în prăvălie. Băcanul îl primi cu braţele deschise. Îşi închipuia că Filibaş a pus mâna pe parale şi vine să-i plătească.

— Ehe, lume nouă-n băcănie veche! De mult n-ai mai dat pe la noi, nene!... Ei, ce mai veste-poveste? Cum o duci cu serviciul? Şeful tot câine, tot câine?...

Filibaş îi întinse trufaş mâna şi rosti tare şi răspicat:

— Aşa să ştii, că mâna asta a strâns-o adineaori şi domnul şef!

— I-auzi colo! strigă băcanul, făcându-se că se miră. Şeful?... Va să zică... Ei bravo, asta-mi place!

Aprodul strânse din buze cu dispreţ, scuipă şi porunci.:

— Ia să-mi dea o ţuică!

— O ţuică, băiete, ţipă repede băcanul, apoi, întorcându-se îndată iar spre Filibaş, urmă: I-auzi, nene! Şi zici că vorbeşti serios? Parcă tot nu-mi vine a crede... Păi dacă-i aşa, e bine de tot, ce?

— Se vede cât de colo că d-ta nu mă cunoşti, domnule, zise Filibaş grav. Eu n-am obiceiul să glumesc. Eu sunt om bătrân şi funcţionar, şi nu vorbesc fleacuri. Şi când spun ceva, sa ştii că-i aşa cum spun... Ei, vezi, aşa am vorbit şi cu domnul şef cum vorbesc cu d-ta. El a zis una, eu alta, uite-aşa. Pe urmă mi-a dat mâna şi ne-am despărţit...

— Uite, aşa-mi place şi mie, glăsui băcanul, plescăind cu limba şi urmărind cu privirile necontenit pe băieţii de prăvălie ca să nu mănânce sau să dosească ceva. Nu ţi-am spus eu totdeauna că-i om cumsecade, dar nu ştiţi cum să-l luaţi?! Dar şi d-ta eşti mare pişicher. Bine trebuie să-l fi picnit de ţi-a dat mina! De unde până ieri-alaltăieri

te stingea în amenzi, astăzi stă la taclale cu d-ta şi-ţi strânge mâna! Ei, degeaba, eşti şmecher, şi s-a isprăvit!

Băcanul râse şiret şi-l lovi cu dosul palmei peste burtă. Filibaş puse paharul la gură, se uită cu ochi zâmbitori la băcan, dădu ţuica de duşcă, strâmbă din nas şi plescăi din limbă, în semn că băutura a fost bună şi tare, îşi şterse mustăţile şi pe urmă vorbi lingându-şi mulţumit buzele:

— Dacă n-aş fi fost şmecher, crezi c-aş fi putut-o duce douăzeci şi cinci de ani în slujbă? E, aşa trebuie să te învârteşti în viaţă, altminteri nu merge!

Un ţăran, care stătea alături şi târguia, îşi scoase repede pălăria din cap şi se uită pe furiş cu respect la domnul acesta ce ştie să se învârtească în viaţă.

Apoi Filibaş ieşi încet din prăvălie, fără să mai plătească ţuica, mângâindu-şi barba şi mustăţile.

Dar pe trotoar îşi aduse aminte că a uitat să spuie băcanului de avansare. Îl strigă deci din stradă, părându-i bine că astfel îl aud şi trecătorii:

— Iaca, nici nu-ţi spusei! Ştii că mi-a făgăduit să mă avanseze? Ei, ce zici?

— Minunat! răspunse băcanul din uşă, frecându-şi mâinile la gândul că, în sfârşit, totuşi, o să poată scoate ceva de la Filibaş. Minunat!

3.

Filibaş plătea cincisprezece lei chirie unei ovreice din Calea Florească pentru o odaie şi o săliţă din fundul curţii. Odaia nu era mare, dar era foarte dărăpănată, şi atât de joasă, încât vizitiul, om mai înalt, ajungea cu mâna la tavan. Fiindcă însă Filibaş nu avea prea multă mobilă, încăpea destul de bine toată familia. El cu nevasta şi cu

cei doi copii mai mici dormeau într-un pat, fata cea mare şi trei copii în altul, iar băiatul, căruia tatăl său îi zicea „cal bătrân” şi care avea şaptesprezece ani, dormea jos, căci el nu trebuie să fie mofturos. Săliţa o împărţea cu vizitiul, cu care stătea uşă în uşă şi care nu avea decât trei copii — cel mai mare de patru ani, iar cel mai mic de opt luni. Vizitiul avusese leafă bună la tramvaie, dar de vreo trei săptămâni nu mai era în serviciu: îl dăduse afară pentru că bătuse pe un pasager. Îl chema Mihail Ionescu şi avea mâinile mari şi noduroase, trupul scurt şi picioarele foarte lungi, aşa că, cu tunica-i scurtă, cafenie, părea un cocostârc plouat. Purta mustaţa răsucită şi pomădată, căci tatăl său fusese ungur; el însă nu mai ştia ungureşte decât vreo câteva înjurături. Se fălea că e socialist şi căuta să aducă vorba totdeauna de boieri, ca să-i poată înjura pe ungureşte. Nevastă-sa murise din facere şi de atunci dânsul nu poate suferi pe doctori. Cu Filibaş stătea în fiecare seară la taifas şi vorbeau de rău pe superiori. La leafă însă totdeauna se certau, deoarece atunci Filibaş nu-i mai dădea voie să înjure pe boieri.

Filibaş intră în curte, fluierând, cu şapca pe-o ureche.

— Ei, nevestico, gata masa? strigă tare şi mândru, oprindu-se în săliţă aşa ca să-l audă şi vizitiul, care stătea cu uşa deschisă şi cu luleaua în gură, posomorit şi mânios, căci se certase cu ovreica din pricina copiilor. Să nu uiţi, nevestico, să pui la masă şi olecuţă de vin, căci astăzi am chef să beau un păhărel!... Ce dracu! Cât trăim să trăim bine, că pe urmă cine ştie ce-o mai fi!

Îşi scoase şapca şi se şterse de sudori, uitându-se pe furiş la vizitiu. Şi, văzând mutra blegită a prietenului său, îi veni în minte că mâine-poimâine o să-l avanseze, şi începu iar a râde cu atâta poftă, încât îi tremura burta. Îşi puse în gând să se facă beat, ca să-l invidieze şi mai mult vizitiul.

Nevasta lui Filibaş era o femeie trecută, cu obrajii tăbăciţi şi încreţiţi, cu nasul scurt şi cu barba ascuţită,

deşirată şi murdară, parcă nu s-ar fi primenit şi nu s-ar fi spălat de când s-a măritat. Auzind glasul bărbatului, ieşi în uşă, bătu în palme cu necaz şi ţipă:

— Aoleu, pare-mi-se c-ai nebunit, bărbate, ori că vrei să-ţi baţi joc de mine!... Ţie-ţi arde de vin, şi eu nu-mi văd capul de sărăcie şi nu ştiu de unde să mă mai împrumut şi ce să fac ca să pot găsi o bucăţică de pâine pentru gurile astea mici şi flămânde...

— Ce pâine, Mariţo, ce pâine?! făcu Filibaş, necăjit că nevastă-sa nu se sfieşte a se căi în gura mare. Cu cozonac am să vă hrănesc de-acu-nainte, ai înţeles? Cu cozonac!... Ei, îţi place? Iac-aşa vreu eu, uite-aşa! Ai înţeles?

Acasă, cu nevasta şi cu copiii, lui Filibaş îi plăcea să vorbească aşa cum vorbesc cu dânsul superiorii la biurou. Dar acuma striga şi mai tare ca de obicei căci vroia să-l audă toţi vecinii şi să se minuneze.

Nevasta rămase o clipă cu gura căscată, apoi îşi făcu cruce şi-şi scuipă în sân:

— Ai nebunit, Ionică, aoleu, c-ai nebunit! Vai de capul tău!...

Bărbatul se încruntă şi era cât p-aci s-o ia la înjurături, dar se gândi totuşi că femeia n-are de unde să ştie ce noroc a dat peste dânsul şi, proastă cum este, nici nu e în stare să ghicească. Şi se potoli. Scoase din buzunar francul şi băncuţa ce-i căpătase bacşiş de la un boier din provincie, care avusese nişte dara vere pe la minister, şi îi întinse nevestii:

— Aide, nu mai torăi ca o neroadă... Du-te şi adu vin, că astăzi trebuie să beau şi să mă îmbăt... Pentru că văd că d-ta, cucoană, eşti mai proastă cum erai când m-a pus dracul de m-am însurat cu tine, şi nu poţi pricepe cu mintea ta cea de vrabie că eu nu vorbesc de clacă! Ai înţeles? Astăzi vreau să fac chef, fiindcă de azi înainte sunt avansat! Ei, acu ai înţeles?... Sunt a-van-sat!... Ş-acu mai crâcneşte dacă-ţi dă mâna, poftim!

Începuse să grăiască mai domol, dar la sfârşit se pomeni că iar strigă. Îi era necaz că femeia n-a fost de faţă când i-a dat şeful mâna, ca să ştie să-l respecte cum se cuvine.

Când auzi nevasta de avansare, începu să tremure şi să schimbe feţe-feţe. Îi venea să leşine. Se holbă mută la bărbat, aci credea, aci nu credea, şi-şi mototolea într-una şorţul cu mâinile-i umede. Pe urmă începu a clipi repede din gene şi bâlbâi, râzând şi plângând în acelaşi timp:

— Of, dare-ar Cel-de-Sus să-ţi fie gura de aur, că numai bunul Dumnezeu ştie cât am răbdat şi am suferit în vremurile astea de scumpete amară! Of, of, sufletul meu! Că viaţa-i tot mai scumpă, şi leafa puţină, şi copiii mulţi… Şi lăptarului îi trebuie parale, şi găzarului îi trebuie, şi…

Luă banii din mâna lui Filibaş şi ieşi repede, plângând şi făcându-şi cruce de bucurie şi înşirând, cu glas înlăcrimat, pe toţi creditorii care aşteaptă parale şi-i fac bocluc în fiecare zi.

Filibaş mai stătu un minut în sală, furând cu coada ochiului pe vizitiu, apoi intră tuşind ţanţoş în odaie şi se aşeză la masă. Copiii nu erau pe-acasă; cei mici se jucau undeva, pe la vecini, cei mari nu se întorseseră încă din oraş. Filibaş oftă, se gândi la şef, bătând cu degetele darabanaua pe masă, pe urmă strigă deodată:

— Acasă eşti, Mihai?

Dincolo, vizitiul nu răspunse, tuşi, se sculă încet şi trecu în casa aprodului cu luleaua între dinţi şi cu mâinile în buzunarele pantalonilor.

— Aşa, neică, ce să stai colo singur ca un cuc…

Vizitiul mormăi „bună seara” şi se aşeză pe marginea unui pat. Încetul cu încetul, însă, i se dezleagă limba şi, întâi şi mai întâi, povesti lui Filibaş, din fir în păr, cum s-a certat cu ovreica, adăogând că, dacă ar fi în slujbă sau ar avea parale, numaidecât s-ar muta, căci i s-a scârbit cu obrăzniciile şi cu cârtirile proprietăresei. Apoi tăcu, scormoni tutunul din lulea, scuipă şi întrebă:

— Şi, va să zică, te avansează?

— Păi! răspunse scurt şi mândru Filibaş, dar pe urmă totuşi se puse să-i spună amănunţit cum i-a strâns şeful mâna, că au glumit şi au râs ca doi prieteni buni, că la despărţire i-a zis c-o să-şi puie în cumpănă toată greutatea lui de şef şi o să-l avanseze de la zi-ntâi. Vorbea încet, ca un părinte către copii, şi nici prin gând nu-i trecea că minte.

— Să fie într-un ceas bun! murmură vizitiul cu pizmă. Iaca, eu degeaba am muncit şi mi-am sfărâmat ciolanele. M-au dat afară pungaşii şi m-au lăsat pe drumuri cu o droaie de copii!… Aşa-i dreptatea în ţara asta, uite-aşa!

— De, zise grav Filibaş, trebuie să ştii de unde să apuci viaţa şi cum s-o suceşti! Nu-i lucru uşor să trăieşti în ziua de azi! He-he, e greu de tot! Trebuie să munceşti ca un câine, să pui osul, să te vânzoleşti, altfel te mănâncă fript calicia! Tăcu o clipă, apoi adăogă şi mai grav cu aluzie la greşeala vizitiului: — Şi trebuie să te porţi bine, bine ca o fată mare, altmintrelea s-a dus dracului şi cinste, şi slujbă! Cu hărţuieli şi cu bătăi nu poţi face serviciu, degeaba!… Capul plecat nu-l taie sabia, asta s-o ştii de la mine!

Vizitiul scoase luleaua din gură şi zise liniştit:

— Adică eu n-am fost plecat!? Şi ce mi-a folosit? M-au dat afară? M-au dat! Mă lasă să-mi moară de foame copilaşii? Mă lasă! Puteam să mă port oricum, tot aşa aş fi păţit. Dacă stăpânul e porc-de-câine, degeaba te căzneşti!…

Înjură ungureşte, scuipă, îşi înţepeni luleaua în celălalt colţ al gurii, apoi mai mormăi ceva şi tăcu. Filibaş râse silit şi glăsui:

— Acu nu mai e nevoie să vorbim de chestia d-tale. Vinovat îi fi fost, asta fără doar şi poate, că, ce, Doamne, nu te dă nimeni afară aşa tam-nesam. Şefii sunt oameni cumsecade, degeaba spui d-ta, dar slujbaşii sunt ai dracului. Asta s-o ştii de la mine!…

— Câini sunt, nu oameni cumsecade, zise vizitiul sculându-se. Câini fără suflet!... Acu vorbeşti şi d-ta pentru că ţi-a aruncat colo un ciolan, dar ieri parcă nu vorbeai aşa, ai? Ieri îi înjurai şi...

— Ba să mă ierţi, căută Filibaş, supărat, să-l întrerupă.

Dar vizitiul se aprinse din ce în ce şi, apropiindu-se de aprod, urmă tot mai cu foc:

— Când te amenda, ţipai că el e rău şi d-ta eşti bun. Acu te-a încântat cu vorbe, şi numaidecât eşti gata să spui că el e bun şi d-ta eşti rău... Ehe, oameni ca d-ta mai rar! D-ta te încânţi lesne, că eşti prost şi te poate purta de nas orice gogoman, ca pe un copil. Dar mie să nu-mi vii cu palavre, că eu ştiu ce-i lumea şi cum sunt boierii. Să te vază lat de foame, şi n-o să-ţi arunce o bucată de pâine. Mai degrabă ţi-o da o funie să te spânzuri, ehe!...

Vizitiul se înfuriase de-a binelea. Învârtea pumnii sub nasul lui Filibaş, se roşise ca racul şi-şi muta mereu luleaua dintr-un colţ al gurii în cellalt. Filibaş la început se pleoştise, dar când văzu că vizitiul dă din mâini, se înfurie şi dânsul şi începu să urle:

— Astea sunt prostii, domnule, ai înţeles? D-ta eşti un om de nimic şi d-aia te-au dat afară! Oamenii de teapa d-tale ar trebui bătuţi în vergi ca să le treacă de-a mai înjura şi a bârfi, asta ar trebui!

Apucă pe vizitiu de un nasture al hainei şi-l zgâlţâi cu furie, parc-ar fi vrut să-l silească a înţelege că e om de nimic şi trebuie bătut în vergi.

— Vergi îţi trebuie d-tale, ai înţeles? Atunci nu te-ai mai lua la bătaie cu oamenii şi nu ai înjura zor- nevoie pe superiori!

Vizitiul se zborşi şi mai rău, auzindu-l urlând pe Filibaş. Dar mai mult îl necăjea că o să-i rupă nasturele.

— Lasă-mă-n pace, domnule, zise dânsul, nu mă zgâlţâi, că nu sunt sluga d-tale!

— Nu te las! răcni Filibaş fără să ştie ce nu lasă. Eşti un mişel şi un ticălos şi înjuri pe toată lumea! Eşti o canalie,

o…

Vizitiul se smuci, să-şi scape nasturele din mâna lui, dar Filibaş, crezând că vrea să-l lovească, îl înhăţă şi mai strâns şi începu a-i căra cu dreapta la pumni peste cap. Mai întâi vizitiul se sperie şi dădu să scape din mâinile potrivnicului, dar nu izbuti. Atunci se întăritä şi el şi-i trânti un genunchi în burtă. Filibaş căzu de-a dura pe duşumele, urlând într-una:

— Eşti o canalie, domnule, un pungaş, un hoţ!… în puşcărie ai să ajungi, nu în serviciu! Canalie!…

Tocmai acuma sosi şi nevasta de la băcănie cu vin şi cu mezeluri. Auzi gălăgia de departe şi, îndată ce intră în curte, porni să ţipe ca din gură de şarpe:

— Aoleu! Săriţi, că-l omoară! Săriţi!…

În curând, vecinii dădură năvală pe la ferestre, copiii vizitiului începură a plânge, iar proprietăreasa striga pe-afară că numai vizitiul e de vină, că el se ceartă cu toată lumea şi c-o să-l dea afară, că-i face de râs casa şi-i sperie chiriaşii. Vizitiul însă, care în vremea aceasta trecuse în odaia lui, bombăni:

— Să-ţi fie ruşine a minţi şi a te lăuda ca un netot, că eşti om bătrân!…

Nevasta lui Filibaş era în sală, îl auzi şi-i strigă amenințându-l:

— Las’, că te ştie lumea cine eşti, afurisitule! Ţi-e necaz că-l avansează, ai? După ce te primeşte omul în casă şi te hrăneşte, mai sari cu bătaia la dânsul, pocitule şi holbatule!

Filibaş se sculase de jos şi ieşise în curte să povestească vecinilor ce s-a întâmplat. Toată lumea era de partea lui şi toţi îl ocărau pe vizitiu şi spuneau că are necaz pe Filibaş pentru că îl avansează. Iar Filibaş striga:

— Cum să înjure o haimana ca dânsul pe domnul şef? Ce are el cu domnul şef? Fire-ar al dracului de boanghină!

4.

Filibaş se scula mai de dimineaţă ca de obicei. Voia să fie la minister devreme, să-l găsească şeful la uşă şi să vadă că nu şi-a luat nasul la purtare, cu toate că i-a strâns mâna. Era tras la faţă, căci se culcase târziu. Se certase cu vizitiul până după miezul nopţii. Părea însă şi mai fericit ca ieri. Umbla sprinten de ici-colo şi avea mare poftă să împărtăşească tuturor bucuria ce i se zvârcolea în inimă. Astă-noapte, după ce se aşezase în pat, stătuse multă vreme de vorbă cu nevastă-sa şi găsiseră că nu se poate ca şeful să nu-l înainteze. Ba chiar şi visase că l-a avansat şi s-a îmbătat turtă de bucurie.

Se învârtea mereu pe lângă ceilalţi aprozi, deschidea gura să le povestească întâmplarea cu şeful, dar îi era şi frică şi ruşine ca nu cumva să creadă că vrea să se laude. Îşi închipuia că tovarăşii lui, ca şi vizitiul, ar crăpa de necaz şi, sau nu l-ar crede, sau l-ar lua peste picior.

Dar, la urma urmelor, tot nu se putu stăpâni.

Inima îi era prea plină, trebuia să şi-o uşureze. Intră în vorbă cu un aprod tânăr, ras de mustăţi şi tuns până la piele. Forfotiră de greutăţile vieţii până ce ajunseră la superiori. Când veni vorba de Sulea, tânărul scuipă şi înjură, căci îl amendase şi pe el cu doi lei, fără să fi avut atâta vină măcar cât e negru sub unghie.

— Nu se poate om mai ticălos ca dobitocul ăsta! sâsâi dânsul, uitându-se în toate părţile, ca nu cumva să-l audă vreunul din protejaţii lui Sulea şi să-l pârască.

Filibaş simţi că i se gâdilă limba. „Trebuie să-i spun, se gândi, nu pot lăsa să creează de rău pe un om atât de cinstit şi de bun la inimă... Ei, trebuie să-i spun!” Zâmbi cu bunătate, tuşi clătinând din cap şi zise:

— Ei nu, băiete, nu-l cunoşti pe domnul Sulea. Tu eşti tânăr şi nu te-ai izbit de viaţă. Ascultă-mă pe mine, că sunt om bătrân şi cu douăzeci şi cinci de ani de serviciu!

... Nu-l cunoşti... de loc nu-l cunoşti!... Şeful e om de zahăr, auzi? De zahăr!

Tânărul rămase o clipă uimit. Parcă nu-i venea a crede că se găseşte cineva să ia apărarea lui Sulea.

— Lasă-mă, nene, îngăimă sfios, gândindu-se că poate Filibaş e spionul şefului şi vrea să-l tragă în cursă. D-ta eşti cel dintâi suflet de om care te apuci să-l lauzi. Păi, dacă-i aşa de bun, de ce m-a amendat pe mine? De ce te-a amendat pe d-ta? De ce face zile fripte tuturor? De ce?

Se uită drept în ochii lui Filibaş. Ochii acestuia însă erau plini de bunătate, de încredere proastă, de fericire. „Nu-i spion, îşi zise tânărul, e prost, dar nu-i spion!"

— Sunteţi necopţi, băiete, ascultă-mă pe mine. Ce amenzi? Parcă au a face amenzile, când e vorba de inima omului? Inima-i inimă şi amenda-i amendă. Şi inima lui e de aur!

Şi-i povesti cu cuvinte dulci, cu amănunte înflorite cum l-a întâlnit ieri, cum i-a dat mâna, cum... în sfârşit, tot, tot, şi pe urmă adăogă triumfător:

— Ei, acu ce zici?

Tânărul aprod îl privi cu milă şi-i răspunse foarte simplu:

— Zic că eşti prost, nene... Iartă-mă că ţi-o spun în faţă, deşi mi-ai putea fi tată!... Adică d-ta crezi în făgăduielile lui mincinoase şi te încânţi că ţi-a dat mâna?... Aolică măre! Crezi d-ta că el o să-şi mai aducă aminte de toate astea? Şi pe urmă ce însemnează că ţi-a dat mâna? Ia spune, ţi-a iertat amenda?...

— O să mi-o ierte, fără îndoială, zise Filibaş cu convingere.

— Ei, aş!... Păi mie nu mi-a dat odată mâna şi secretarul general? Şi nu mi-a făgăduit câte-n lună şi-n stele? Şi cu ce m-am ales?... Ba era să mă dea afară...

Filibaş nu mai zise nimic. Se întoarse încet şi se duse la uşa biuroului lui Sulea, ca şi când ar fi căutat acolo adăpost şi apărare împotriva celor ce vor să-i destrame

fericirea. Îi părea rău că s-a spovedit băiatului. Ar fi fost mai bine să fi tăcut, să vază toţi cum o să-l primească şeful când o să vie. Atunci, de bună seamă, n-ar mai fi cârtit şi nu i-ar mai fi făcut sânge rău.

Tânărul, însă, se grăbi să spuie numaidecât şi celorlalţi ce i-a povestit Filibaş. Unul câte unul veniră toţi aprozii la dânsul să-l întrebe dacă-i adevărat şi să-i zică pe urmă că e un dobitoc dacă se încrede în palavrele lui Sulea.

Necredinţa tovarăşilor se aşează ca un ghimpe în sufletul lui Filibaş. Simţea că se năruie ceva în jurul lui, se năruie mereu şi el nu e în stare să scape de primejdie. Încercă să se liniştească, zicându-şi că aprozii îl pizmuiesc, dar ghimpele, cu toate acestea, pătrundea tot mai adânc, mai adânc.

„Se poate?... Ei, nu se poate, nu se poate!”...

Începea să-şi dea seama că a minţit când a spus că şeful i-a făgăduit să-l avanseze. Nu i-a făgăduit, da, dar negreşit a vrut să-i tăgăduiască. Şi deodată îşi aduse aminte de amenzile ce i le croise şeful, de ocările şi de înjurăturile ce i le aruncă de câte ori îl vede, de ameninţările lui că o să-l dea afară, şi se înfricoşă. Simţea că se zăpăceşte de tot. Gândurile îi alergau prin creieri tot mai neînfrânate, se învălmăşeau, se alungau. O clipă credea că îl avansează, apoi că-l dă afară, şi iar că-l avansează. Se răzimă de pervazul uşii şi-şi duse mâna la fruntea care-i ardea. Nu mai ştia ce să înceapă. Închise ochii. Îl cuprinse o moleşală mare. Îi era somn, parcă n-ar fi dormit de-o săptămână. Rămase aşa, cu ochii închişi, gândindu-se mereu la Sulea, la avansare, la vizitiu, la nevastă, la aprozi... De jur împrejur stăpânea tăcerea aceea care se lăfăieşte prin toate coridoarele biurourilor, o tăcere întreruptă când şi când de tusete, de paşi repezi, de râsete înăbuşite, de câte-un ţipăt al superiorilor, dar care, după ce te obişnuieşti cu dânsa, pare grea ca plumbul. Şi, încetul cu încetul, gândurile lui Filibaş iar se limpeziră. Acuma iar nu mai avea îndoieli că n-o să-l

avanseze. I se părea că vede pe Sulea venind şi strângându-i mâna şi spuindu-i că o să aibă grije de dânsul. Şi, gândindu-se, sufla greu, ca şi când ar fi avut o piatră pe piept. Era iar fericit şi vesel...

— Dormi, porcule? îi vui deodată în urechi un glas răguşit. Nu ţi-e ruşine?... Aide, cară-te d-aci!

Filibaş tresări fript, se şterse repede la ochi şi bâlbâi, dându-se înapoi:

— Nu dormeam, domnule şef, trăiţi... Nu dormeam... Mă gândeam...

— Mai ai obraz să şi minţi?... Ei, las', că te învăţ eu!...

Sulea se pusese la pocher cu directorul şi pierduse toţi banii. Ochii îi erau roşiţi de nesomn, faţa boţită. Aruncă o privire încruntată spre aprod, apoi se întoarse repede şi intră în biurou, în vreme ce Filibaş murmura tot mai domol şi mai jalnic:

— Mă gândeam la necazuri, trăiţi, mă gândeam la necazuri...

Câteva uşi se deschiseră în pripă, şi într-însele apărură capete curioase. Aprozii se uitară la dânsul batjocoritor şi ochii lor parcă ziceau: „Ei, vezi, dobitocule?" Filibaş stătea încremenit. Buzele-i tremurau, iar în gând se întreba: „Ce-i asta?... Ce-i asta?"...

I se părea c-a visat şi începu iar a se freca la ochi. Dar apoi se hotărî să-şi facă ceva de lucru în biurou şi să vază dacă într-adevăr Sulea fusese acela care l-a huiduit. Se strecură încetinel ca o umbră şi se duse aţă la sticla cu apă. Cu coada ochiului, însă, se uita spre biurou. Văzu pe Sulea scotocind furios printre hârtii şi-l auzi mormăind:

— Pretutindeni praf şi murdărie... Nemaipomenit...

Filibaş luă sticla. Mâinile îi tremurau. Porni în vârful degetelor spre uşă şi, mergând, parcă vedea mereu faţa veselă de ieri a şefului, şi în mâna dreaptă parcă simţea atingerea dulce şi moale a degetelor lui. Când puse mâna pe clanţă, îl zări Sulea şi-l opri.

— Filibaş!... Ia vino-ncoace!...

Aprodul se întoarse şi se apropie de masă.

— Ce-i asta? zise şeful cu glas foarte liniştit, arătând cu o mână praful de pe masă, iar cu cealaltă potrivindu-şi^ monoclul.

Filibaş tăcu. Se uită lung la masă, în ochii şefului, apoi la mâna lui cea dreaptă. Văzu că mâna e subţire, că pielea e albă, numai la încheieturile degetelor e roşă şi că e brăzdată cu vine groase, albastre-spălăcite. Dar de altfel e mână ca şi a lui şi ca şi a altor oameni. Îi era frică să nu scape sticla şi o strânse cu toate degetele.

— Şi crezi tu că o să mai rabd eu murdăria asta şi pe viitor? urmă Sulea cu acelaşi glas liniştit. Crezi tu că biuroul meu e grajd, în care nu se curăţă decât o dată pe săptămână? Ei, nu, dragul meu! Eu n-am nevoie de trântori. Nu, hotărât! A ajuns cuţitul la os. Acu s-a isprăvit şi cu răbdarea mea... Fii bun deci şi-ţi strânge catrafusele şi te cărăbăneşte de pe-aci, da? Eu nu mai vreau să te văz de azi înainte! Din partea mea n-ai decât să te faci bancher sau ce-ţi place, dar cu mine să nu mai dai ochii... Aşa. Va să zică, ne-am înţeles?... Să-ţi strângi catrafusele! ...

Filibaş vru să se roage frumos de iertare, dar nu putu zice decât: „Am şapte copii, domnule şef, trăiţi”... Şi Sulea deodată începu să ţipe ca un nebun:

— Ei, şi ce-mi pasă mie dacă ai? Eu sunt de vină că ai copii?... Şi dacă ai, de ce eşti trântor? De ce sforăieşti şi dormi în loc să lucrezi? Aci nu se doarme, mişelule, aci se munceşte!... Afară, ticălosule, afară!

Îl luă de spate şi-l duse până la uşă. Filibaş ieşi şi închise uşa cu băgare de seamă, ca să nu facă zgomot. Inima i se zbătea în piept ca o pasăre rănită. Îi veni în minte nevasta, care o să plângă, vizitiul, care o să râdă de dânsul. Şi deodată i se păru că a căzut de undeva, dintr-o înălţime mare, şi cade, cade mereu, fără să se poată agăţa de ceva, fără să ajungă odată la pământ. Se răzimă de pervazul uşii şi ochii i se umplură de lacrămi...

MĂRTURISIRE

Pentru Fanny...

Mulţi cred că se laudă zicând: „Iată inima mea! Vi-o dau... n-am nevoie de dânsa... Mie nu mi-e frică de chinurile geloziei, mie nu-mi pasă de tremurările înfrigurate ale iubirii! De un singur lucru mă feresc: să nu fiu banal! Aş vrea să sufăr, aş vrea să scrâşnesc din dinţi, să-mi smulg părul şi să adorm cu genele muiate în lacrimi! Astfel, cel puţin, aş şti că trăiesc, aş înţelege, poate, ce însemnează a iubi... Dar zilele trec, veşnic aceleaşi, searbede şi plictisitoare, şi viaţa mea se scurge întocmai ca viaţa unei gâze netrebnice... Eu nu pot avea o iubire; eu nu pot avea decât iubiri. Iubirile acestea însă răsar repede, pâlpâiesc o clipă şi apoi pier, dispar pentru totdeauna, parc-ar fi fost nişte visuri pe cari le uiţi îndată ce te-ai deşteptat din somn'...

O, şi eu credeam că nu pot iubi, şi eu îmi închipuiam că vina nu este în mine, ci în ele, în femeile care nu merită să fie iubite!...

Astăzi însă ştiu şi înţeleg că iubirea este făcută pentru cei umili, că cei mândri nu vor putea iubi niciodată... Cei mândri îşi închipuiesc că nu au trebuinţă de inimă; ei nu vreau decât să cucerească, mereu să biruiască; ei cred, în sfârşit, că şi în iubire succesul e tot. Dorinţele lor poate se vor împlini, poftele lor poate vor fi mulţumite, da... dar,

vai, iubirea n-au s-o cunoască niciodată.

Căci iubirea cere supunere, o supunere oarbă, ca şi credinţa. În iubire n-ai să fii convins niciodată, n-ai să aştepţi probe niciodată. Tot ce nu e supunere şi devotament nu e iubire.

Trebuie să trăieşti mult, trebuie să suferi mult, trebuie să pricepi mult pentru ca inima ta să fie în stare a primi iubirea. Cei ambiţioşi, cei mândri, cei obraznici şi nerecunoscători nu pot şti ce este iubirea şi, aşa, cei mai mulţi dintre noi de-abia la vârsta de cincizeci de ani începem să înţelegem iubirea, atunci, deci, când e prea târziu…

Pe mine viaţa m-a frământat, m-a umilit; mie viaţa mi-a mulcomit glasul. Astfel am ajuns să nu mai spun că ele nu merită să fie iubite, ci să strig pretutindeni: ştiu să iubesc fiindcă am învăţat a plânge, a suspina şi a mă resemna!

Astăzi aş vrea şi eu să nu iubesc, aş vrea să fiu iar mândru, ambiţios, cuceritor… Dintr-asta se vede că sunt îndrăgostit!

Dacă aş şti cânta din syrinx, te-aş duce într-o poiană scăldată în lumină de lună, într-o poiană unde încă nu s-a încuibat mândria omenească, şi ţi-aş şopti la ureche cântecul celor iubiţi. Atunci poate ai pricepe şi tu că iubirea nu cunoaşte ceea ce lumea numeşte „a fi iubit”.

Te iubesc pentru că mă iubeşti: acesta e un schimb, dar nu e iubire. Te iubesc pentru că te iubesc, şi nimic mai mult; te iubesc numai pentru că te iubesc; aci începe iubirea. Îţi mulţumesc din suflet că te iubesc: acesta e cântecul iubirei.

Omul îndrăgostit nu zice: te iubesc pentru că eşti oacheşă; nici: te iubesc pentru că eşti bună. Omul îndrăgostit zice: te iubesc cu toate că eşti oacheşă, cu toate că eşti bună, şi te-aş iubi chiar dacă ai fi blondă sau dacă ai fi rea.

Poezia, zic unii, a falşificat iubirea. Poezia a făcut cântece, statui, versuri din sentimentul simplu şi firesc ce

a fost odinioară iubirea, a făcut nebuni din oamenii cari, şi altmintrelea, erau cam porniţi spre nebunie, a făcut gurmanzi din oamenii cari până atunci erau înfometaţi.

Eu însă zic că nu există poet, muzicant, pictor sau sculptor mai mare ca un îndrăgostit. Pentru ca artistul să înţeleagă poezia cea mare a suferinţei trebuie mai întâi să fi fost îndrăgostit. Nu poeţii au făcut iubirea, ci iubirea a făcut pe poeţi! Iar eu, care citesc bucuros în stele şi-mi fac o plăcere dintru a aşterne pe hârtie slovă lângă slovă, pot să jur că în slovele noastre umile sunt scrise toate tainele de amor ale cerului înstelat.

Cel ce pricepe viaţa stelelor pricepe şi iubirea omenească!

Iubirea nu cunoaşte cuvintele credincios şi necredincios.

Iubeşti pe altul, va să zică eu nu te iubesc: acesta nu e cântecul iubirii. Omul îndrăgostit nu zice niciodată: m-ai înşelat.

Iubirea nu-ţi cere socoteală de sărutările ce ai dat sau nu ai dat altora. Iubirea nu-ţi scormoneşte trecutul şi nu-ţi cercetează prezentul. Viitorul este nădejdea ei; viitorul este egoismul ei. Nădejdea cea. Deznădăjduită, mângâierea cea nemângâiată sunt balsamul ei, care e tot atât de dulce ca şi suferinţa, ca şi iubirea.

Iubeşti, suferi, trăieşti: iată troiţa iubirei.

Sărutările îţi alină setea, dar lacrimile îţi trezesc în suflet doruri mari, istovitoare şi dragi, pe cari nu ţi le pot alina nici sărutările. Din ochi picură lacrimile, izvorul cel veşnic al iubirii; din iubire picură cântecul, poezia, frumosul, izvorul cel veşnic al lacrimilor.

O bobiţă de lacrimă, ce tremură sfioasă pe geana iubitei, e o comoară mai mare şi mai preţioasă decât sărutările şi îmbrăţişările tuturor femeilor din lume…

O, vanitas, *vanitatum vanitas!* zice profetul.

Toate suferinţele sunt deşarte! îţi şopteşte un glas

dinlăuntru.

Sărutări, lacrimi, iubire: toate sunt deşertăciuni mari, nimicuri pline de durere...

Şi totuşi, pentru aceste nimicuri deşarte, pentru aceste deşertăciuni nepătrunse aş fi în stare acum să-mi dau tot ce am mai scump pe lume, aş fi în stare să-mi dau chiar viaţa...

Nu ştiu dacă e bine ceea ce fac sau e rău, dar simt că, dintre toate deşertăciunile lumeşti, am ales pe cea mai frumoasă, care e cea mai frumoasă fiindcă e cea mai deşartă din toate.

STRĂNUTAREA

Luna mai. Patru ceasuri după amiazi. Soare, în răstimpuri, adie câte-o gură de vânt căldicel...

Didi şade la fereastră, îşi scaldă faţa în lumina dulce a soarelui şi se gândeşte că ar fi bine să iasă şi ea să mai vază niţică lume, că e tânără şi se prăpădeşte de urât în mahalaua asta pustie şi murdară. Stă în strada Raţiu şi e fiica profesorului de dans Nicu Georgescu. Mama ei e de mult în pământ, iar tatăl său are lecţii toată ziua şi trebuie să vază de fetele altora, în loc să vază de fata lui. Aşa, Didi, de când a ieşit din pension, e nevoită să stea acasă mereu singură, tristă, de dimineaţă până în seară, şi numai să viseze ceea ce ar dori să trăiască.

Astăzi, însă, simte un dor mare să plece undeva, unde e lume multă, să râdă şi ea şi să petreacă. Inima îi bate mai repede, obrajii i se îmbujorează. Parcă primăvara o cuprinde în braţele ei trandafirii şi o ademeneşte cu şoapte linguşitoare. Nu are nici puterea, nici voinţa să se împotrivească. Îi lipseşte cineva, altcine decât tatăl său, cu a cărui lipsă s-a obişnuit de-a binelea. I se pare că aerul din strada Raţiu miroase a mucegai şi o înăbuşe...

Se scoală de la fereastră şi începe să se îmbrace repede, parcă i-ar fi frică să nu scape un tren. Îşi dă pe obraji cu suliman roşu, se şterge cu pudră, îşi vopseşte sprâncenele şi buzele, îşi pune rochia cea nouă, azurie, pălăria cu petale de trandafiri... Inima îi zvâcneşte din ce

în ce mai puternic, sufletul i se umple de fericire şi de nădejde, iar când, în sfârşit, gătită, stă în faţa oglinzii, îşi zice, zâmbind, ca şi când ar vorbi cu un bărbat care-i face curte:

„Sunt drăguţă… zău, sunt drăguţă’1…

Bani are: piaţa de mâine. Va să zică, o să ia tramvaiul ca să nu obosească şi să nu i se şteargă pudra de pe ochi. Se duce până în Calea Victoriei, se plimbă o jumătate de ceas şi pe urmă se întoarce. O jumătate de ceas pe Calea Victoriei face cât o jumătate de an în strada Raţiu. Tramvaiul cu cai trece prin Viting. Trebuie să aştepte cam mult, fiindcă p-aici tramvaiele trec mai rar. Aşteaptă bucuroasă. Cum a aşteptat atâta vreme singură acasă, de ce n-ar aştepta acum niţel? De departe face semn vizitiului, cu poşeta, să oprească, şi vizitiul opreşte numaidecât. Tramvaiul e gol. Didi se aşază în fund, pe bancă, deschide punga, scoate banii şi aşteaptă. Conductorul e plictisit, i-e lene şi i-e somn, şi aşteaptă şi el până s-o mai aduna lume.

În dosul gării tramvaiul se opreşte. Conductorul şi vizitiul se dau jos şi se pun la taifas cu chioşcarul de jurnale şi cu brutarul. Didi însă acuma e grăbită să ajungă cât mai curând în oraş. Aşteptarea o plictiseşte şi se gândeşte să-şi urmeze calea pe jos. Dar i-e ruşine. Mai ales că, tocmai când se munceşte cu gândul acesta, bagă de seamă că s-a mai urcat cineva în vagon, un domn care stă pe platformă, fredonează, fumează şi-şi răsuceşte mustaţa.

Tramvaiul se urneşte iar. Domnul zăreşte pe Didi, azvârle mucul de ţigară, intră înlăuntru şi se aşază faţă-n faţă cu dânsa, cu toate că vagonul e gol şi ar putea să stea şi mai departe. Fetei i-e ruşine, pleacă ochii şi nu îndrăzneşte să se uite la domnul, deşi simte că el se uită mereu la ea.

Roşeşte, îşi netezeşte rochia, să nu i se vază picioarele, şi strânge gologanii în palmă parcă i-ar fi teamă să nu-i

fure cineva.

În sfârşit, apare şi conductorul.

Ridicând ochii la conductor, Didi vede faţa domnului şi se aprinde şi mai mult. Căci domnul e tânăr şi o priveşte cu un zâmbet cald şi stăruitor.

— Cinci! Cinci! şopteşte Didi cu sfială.

— Până la Hotel de Franţa?

întrebarea conductorului o zăpăceşte de tot. Se uită pe furiş la domn, vrea să se scoale în picioare şi zice domol:

— Da… da… până-n Bulevard…

Pe urmă ia biletul, îl mototoleşte între degete, căutând să ghicească până unde o fi mergând dânsul. Şi, cu coada ochiului, se uită iar la domnul care n-o slăbeşte de loc din ochi.

— Patru, răsună glasul domnului, dar după o scurtă şovăire se răzgândeşte şi zice: Adică nu… dă-mi şi mie de cinci!

Tramvaiul ajunge în strada Bucovinei, şi Didi simte mereu privirea domnului aţintită asupra ei. Acuma însă şi-a mai venit în fire, ridică ochii şi începe să se uite la case şi la trecătorii de pe stradă. Domnul o mai măsoară o clipă, apoi deodată întreabă cu glas catifelat:

— Mergeţi până-n Bulevard, domnişoară?

Didi se gândeşte dacă trebuie să răspunză sau nu, dar, gândindu-se, buzele-i şoptesc:

— Da…

— Şi eu, adaogă repede domnul.

Urmează o tăcere. Se aude foarte desluşit tropotul calului şi uruitul roatelor. Didi se uită mai bine la domnul care parcă se gândeşte ce să-i vorbească. Domnul e şi el spilcuit, fiindcă şi el se duce pe Calea Victoriei să ia aer. Are mustaţă castanie, frizată, pălărie tare, baston, mănuşi cenuşii de aţă, ochi galeşi, buze roşii, late, pe care e aninat un zâmbet molatec. E pudrat şi a uitat să-şi şteargă pudra din gene şi de pe sprâncene.

— Îmi daţi voie să mă recomand: Jean Vasilescu, fost

funcţionar.

Didi rosteşte ceva, fără să ştie ce, iar domnul începe îndată să-i spuie că se duce să se plimbe pe Calea Victoriei, fiindcă lui nu-i place mahalaua, şi numai ghinionul l-a făcut să ia casă p-aici, că a stat în Bulevard şi umblă numai cu maşina, dar îi pare bine că a luat tramvaiul acuma, deoarece astfel a avut fericirea să cunoască pe cea mai drăgălaşă din câte fiinţe a întâlnit, o fată frumoasă, cultă, manierată, modernă, cum rar se întâmplă să se găsească la noi, şi simte că, cu o astfel de fată, s-ar putea înţelege, fiindcă are ochii plini de simpatie, de farmec, de drăgălăşie…

În vreme ce Jean vorbeşte şi Didi ascultă uluită şi încântată, tramvaiul se umple încet-încet de călători. Domnul trece lângă Didi, ca să nu auză toată lumea ce-i spune. Vorbeşte repede, parc-ar spune ceva învăţat pe dinafară. Didi aruncă şi ea câte-o vorbă din când în când, ca să nu creează domnul că are de a face cu o proastă. Şi e fericită. Îi place Jean. E băiat inteligent, cam obraznic, nu-i vorbă, dar şi obrăznicia îl prinde. Pe urmă e serios… Parcă o fată ştie de unde-i pică norocul? Dacă a plăcut-o el la întâia vedere, are s-o placă şi mai mult când va cunoaşte-o mai bine, când va afla că are şi ea o zestre, acolo, nu mare, dar potrivită. Şi atunci, poate… Cine ştie? … Se uită deseori cu mândrie la ceilalţi călători şi-i pare rău că Jean nu vorbeşte mai tare, să auză toată lumea ce-i spune.

În strada Berzei însă Didi, ascultând fermecată, simte o gâdilitură în nas. Strânge din dinţi şi din buze, închide ochii şi se gândeşte:

— Aoleu, îmi vine să strănut… Unde mi-e batista?…

Batista era în poşetă, iar pe poşetă se aşezase Jean.

Şi Didi simte că gâdilătura în nas se înteţeşte. Se sperie, respiră adânc şi încearcă să rămâie nemişcată. Nu izbuteşte. Strâmbă din nas, îşi schimonoseşte faţa, nările i se umflă şi tremură. Se întoarce către Jean şi caută să-şi

scoată poşeta cu batista de subt dânsul. Jean însă e înfierbântat şi se îndeasă mereu spre ea, şoptindu-i pătimaş:

— Eu ador fetele moderne... Şi mai cu seamă d-ta, care eşti... Te ador!

În clipa aceasta Didi nu se mai poate stăpâni şi, cu o strâmbătură grozavă, strănută tocmai în fruntea domnului Jean, murmurând plină de spaimă:

— Iertaţi, vă rog... Iertaţi, vă rog...

Toată lumea din vagon întoarce ochii, zâmbind, spre Didi. Jean îşi scoate batista din buzunar, se şterge pe frunte şi glăsuieşte foarte grav:

— Mersi, domnişoară!

Apoi se scoală, iese pe platformă şi de acolo se uită cu dispreţ la Didi, care se ghemuieşte în colţ, mângâindu-şi gura şi nasul cu mâna, roşă ca racul de ruşine...

Şi Didi e nenorocită. Ochii ei mari, albaştri, se îneacă în lacrămi. Privirile lumii din tramvai o ard. Nu mai vrea să se plimbe pe Calea Victoriei. Lacrămile îi brăzdează sulimanul şi pudra. Vrea să ajungă acasă cât mai curând, să fie iar singură, să plângă...

Face semn conductorului, cu poşeta, să oprească, dar conductorul nu opreşte numaidecât. Se dă jos şi pleacă înapoi, spre casă, pleoştită, cu ochii săraţi de lacrămi...

Luna mai. Cinci ceasuri după amiazi. Soare, în răstimpuri, suflă câte-o gură de vânt rece...

VRĂJMAŞII

Popa Grozea stă în poartă şi-şi smulge barba. Din când în când, aruncă priviri duşmănoase spre casa de peste drum şi bate din buze, parcă s-ar certa cu cineva. Se mută mereu de pe un picior pe celălalt şi-şi tremură genunchele. Trecătorii se descopăr înaintea lui şi se reped să-i sărute mâna dreaptă, pe care o propteşte pe burtă; mâna părintelui e noduroasă, groasă şi moale, ca şi când ar fi căptuşită cu untură. Babele, după ce îi sărută mâna, îi pupă şi poala anteriului, ca să vadă sfinţia-sa cât sunt de cucernice. Sfinţia-sa însă nu le vede, fiindcă e furios, iar când e furios, nici nu vede, nici nu aude.

Trece un dram de vreme, pe urmă vine dascălul Tofan.

Dascălul Tofan e spân şi-i place să umble cu minciuna. De altmintrelea e om cu multă carte, ştie şi nemţeşte, şi e prieten cu revizorul, care zice că el e cel mai destoinic învăţător din tot judeţul.

Tofan are o deosebită stimă pentru popa Grozea, mai ales de când i-a povestit cum a colindat, în tinereţe, toate ţările şi oraşele, de la Roma până la Ierusalim. Iar în ziua când a aflat că Grozea a adus de la Roma o ţăndărice din crucea pe care s-a răstignit Isus Hristos, s-a certat cu nevastă-sa, care nu putea să sufere pe popi, şi n-a lăsat-o până n-a convins-o să meargă să se spovedească.

Dascălul Tofan îşi scoate respectuos pălăria şi zice:

— Bună seara, părinte!...

Părintele tace şi nu-l vede. Dascălul se miră şi repetă:

— Bună seara, părinte!

Părintele mormăie ceva şi-i face semn să-l lase-n pace. Dascălul vede că e supărat, vrea să ştie de ce e supărat, dar nu îndrăzneşte să-l întrebe pe şleau şi glăsuieşte:

— Parcă eşti cam bolnav, părinte?

— Nu sunt bolnav, omule, sunt supărat!... Du-te cu Dumnezeu şi mă lasă dracului!

Tofan se încurcă. E jicnit şi, tocmai fiindcă e jicnit, îl roade şi mai mult curiozitatea. Se hotărăşte să afle, cu orice preţ, pricina supărării preotului, ca să aibă ce povesti neveste-si. Face deci şi el pe supăratul.

— Îmi pare rău, părinte, că d-ta... cu mine, care...

— Lasă, domnule, că parcă văd că mâine-poimâine şi d-ta ai să mă înjuri ca şi păgânul ăsta de peste drum...

Dascălul ştie că păgânul de peste drum e Grigore Iliaş, cu care popa se vrăjmăşeşte de ani de zile. Părintelui însă i-a venit chef să se plângă, şi începe să-i istorisească toată daravera. Îi spune că nu mai are pic de hodină de Iliaş, care îl ocăreşte pe toate potecile şi-şi bate joc de biserică şi de Dumnezeu. Acuma află că s-a legat şi de ţăndăricea din crucea lui Hristos. Ei bine, până aici! Asta n-o să i-o mai treacă cu vederea. Pentru asta ar merita să-l ia de guler şi să-l scuipe în obraz. N-o poate face, că nu se cuvine s-o facă un preot; destul de trist că nu se găseşte altcineva s-o facă. El însă are să-l afurisească în biserică, să ştie toată lumea că-i păgân şi să se ferească de dânsul ca de lepră.

Popa Grozea dă din mâni, face spume la gură şi ameninţă casa păgânului. Tofan îşi freacă mânile şi zâmbeşte când vede că popa nu se uită la dânsul. E fericit, căci îi place să fie în curent cu toate certurile, deşi el nu se ceartă cu nimeni de când un ţăran l-a pălmuit în cancelaria primăriei, fiindcă îi bătuse copilul la şcoală. Faţă cu Grozea face şi el pe indignatul, clatină grav din cap şi zice că păgânul, odată ş-odată, o să-şi frângă gâtul

ca şi popa din Runc, pe care l-a trăsnit Dumnezeu din senin deoarece a lucrat în ziua Rusaliilor.

Dascălul nu apucă să-şi sfârşească vorba, când se pomeneşte că popa îi pune mâna pe braţ, să tacă. Tofan înghite speriat, se întoarce şi vede pe Grigore Iliaş, care se apropie, ca de obicei, strănutând şi tuşind la fiecare pas şi ştergându-şi neîntrerupt mustăţile şi barba cu o basma cenuşie înflorită.

Păgânul e bătrân de tot; umblă răzimându-se într-o cârjă cepuroasă. Are un cap mare cât o doniţă. Poartă o haină scurtă şi roasă, veşnic neîncheiată, iar pe ceafă o pălărie lată, moale, turtită. Toată vremea sfledereşte şi sfarmă stâncile învelite cu muşchi gălbui de pe malul Someşului cel cu apă clevetitoare şi argintie, unde dânsul are o livadă mare cât vezi cu ochii. Lumea spunea că Iliaş caută o comoară ce i-ar fi arătat-o în vis Necuratul; el însă zicea că taie drum în coasta stâncilor, ca să nu mai înconjoare câte două ceasuri prin dosul satului.

De altmintrelea păgânul e o fire veselă şi caută prilejul să-şi bată joc de oameni. Când vede pe popa Grozea, râde şi-i strigă de departe:

— Bună seara, Vasile!… Ce mai face ţăndăricea?

Popa s-a potolit îndată ce a dat cu ochii de păgân. Se face a nu auzi de ţăndărice şi zice:

— Bună să-ţi fie inima, Grigore! Da’ tu ce mai spui?

Iliaş nu se opreşte, dar răspunde râzând mulţumit:

— Iacă, sflederesc mereu, ce să fac?!

— Ia seama să nu se prăbuşească stâncile pe tine, că prea eşti al dracului…

Păgânul râde, tuşeşte şi intră în curte, zicându-şi: „L-am omorât cu ţăndăricea!”

Popa Grozea râde şi el uitându-se după Iliaş, apoi mormăie, mângâindu-şi barba, către dascălul care stătea cu pălăria în mână, zgulit ca un căţeluş flămând:

— L-am ars urât cu stâncile, ai?

— Urât de tot! bâlbăie Tofan, şi pleacă repede acasă,

să povestească nevestei că Grozea şi cu Iliaş s-au certat ca nişte ţigani şi, desigur, s-ar fi şi bătut dacă nu era el acolo ca să-i mai potolească...

CEARTA

Domnul, patruzeci şi nouă de ani; cărunt ca oaia; copist la „Creditul viticol”; vine de la biurou; a băut pe drum o ţuică şi e melancolic şi gânditor.

Cucoana, cincizeci şi doi de ani; idem ca oaia, dar îşi vopseşte părul; menajeră celebră în mahala; se gândeşte la măritişul fetei.

Domnul: Eşti singură?

Cucoana: Singură... Ghighi a plecat adineaori cu domnul Popescu, să mai răsufle puţin, pe Calea Victoriei...

Domnul: Hm... Cu Popescu, zici... Da’ de Vidrighin i-ai vorbit?

Cucoana: Crezi c-am putut? N-am putut, omule, şi n-am îndrăznit! Cum să îndrăznesc, când ştiu cât i-e de nesuferit Vidrighin al d-tale... Nu vezi că e destul să-i pomeneşti de el, ca să se facă foc şi să nu mănânce cu zilele, săraca fetiţă? Dar să-i mai spui c-a şi cerut-o! Doamne păzeşte!... I-e drag Popescu, şi pace!

Domnul: Drag... Hm... Mare belea, bine zici! Dar şi omul ăla aşteaptă un răspuns. Să ştie ce face...

Cucoana: De... cam ai dreptate.

Domnul: Dreptate am eu totdeauna, dar, vorba e, ce să-i răspund creştinului?... Sau poate mai bine ar fi să vorbească el singur cu Ghighi?... Tu ce zici?

Cucoana: Vezi bine că mai bine.

Domnul: Mare încurcătură şi cu fata asta!... Când mă

gândesc că trebuie s-o măritǎm şi că zestre ca-n palmă, mi se strânge inima ca într-un cleşte. Uite, aşa m-a lăsat Dumnezeu pe mine! Sunt părinte bun! Mi-e milă de tinereţele ei, săraca... Şi unde mai pui că şi tu îi prinzi mereu partea şi o încurajezi...

Cucoana: Că parcă tu nu!... Dacă eşti părinte bun, cum te făleşti, de ce nu-i spui că aşa şi aşa, trebuie să se mărite, că i-a venit vremea, şi anii trec, şi tinereţea se duce. Ca aşa-s fetele, ca florile... o dată înfloresc. Vidrighin e băiat bun şi cu stare, funcţionar şi el cu optzeci de lei pe lună...

Domnul: Da. Iacă, ai şi tu dreptate o dată în viaţa ta...

Cucoana: Totdeauna am eu dreptate, dar n-are cine să mă asculte.

Domnul: Rău face că aşteaptă pupăză pe colac. Popescu-i Popescu. Îi trage clopotele, dar îşi bate joc de ea. Unuia ca ăla îi trebuie bani, nu nevastă. Femei găseşte el...

Cucoana: Femei d-alea...

Domnul: Cum, necum, găseşte. La urma urmelor, femeia, tot femeie. Una mai ţanţoşă, alta mai cu moţ, dar tot femeie. Vorba e ca Ghighi să nu lase să-i alunece norocul printre degete. Că cine alege prea mult, mai pe urmă ajunge să culeagă. Şi cine ştie dacă are ce culege... Ehe, viaţa-i grea. Numai Dumnezeu ştie cât şi cum ne trudim şi ne căznim ca să-i putem ţinea piept...

Cucoana: De ce-mi spui mie toate astea? Spune-i fetei...

Domnul: Spune-i, spune-i! Crezi d-ta că e uşor să-i spui! Dacă-i spui, se supără. Eu nu vreau s-o

10 supăr. De ce s-o supăr?

Cucoana: Apoi, dacă-i aşa, de ce aş supăra-o eu?

Domnul: Eu, eu!... Tu eşti mamă... tu ştii cum s-o iei, mai cu binele, mai pe departe...

Cucoana: Tocmai fiindcă sunt mamă nu pot să-mi silesc odrasla să se mărite cu cine nu-i place. Destul am suferit eu...

Domnul: Ce-ai suferit?

Cucoana: Multe. Numai sufletul meu ştie câte am înghiţit.
Domnul: Ce-ai înghiţit?
Cucoana: întreabă-mă pe mine…
Domnul: Ce să te întreb?
Cucoana: Că eu sunt păţită şi mâncată de toate nevoile…
Domnul: Norocul tău să-l aibă fata mea, mai mult nu cer de la Dumnezeu… Bărbat bun am fost, de agonisit am agonisit, trai bun ai avut…
Cucoana: Avut, avut… ferească Dumnezeu pe toată lumea de ce nu m-a ferit pe mine!
Domnul: Apoi, da, acuma poţi să cârteşti, acu ce-ţi pasă? Dar atunci te-ai ţinut scai de mine. Din „puiule" şi „scumpule" nu mă mai scoteai…
Cucoana: O, bătu-te-ar Dumnezeu, urâtulel Numai inima mea ştie ce-a-ndurat…
Domnul: Ha-ha… Inima ta, sireaca!
Cucoana: Atâta îţi spun, ca să ştii: pe Ghighi n-am s-o mărit cu cine nu vrea! Pe mine m-a silit mama, dar eu n-am s-o silesc…
Domnul: Cum te-a silit?… Să te măriţi cu mine?
Cucoana: Să mă mărit cu tine.
Domnul: Da' cine dracu te-ar fi luat dacă nu te luam eu? Ia. Spune, cucoană!
Cucoana: S-ar fi găsit, de asta să nu te îngrijeşti d-ta! M-au iubit pe mine oameni mai ceva ca tine!
Domnul: Te-au iubit… Poftim! Au iubit-o! Care va să zică, mă-ta te-a silit să. Te măriţi cu mine? Mă-sa a silit-o să se mărite cu mine! îmi place… Şi asta tocmai după douăzeci şi şapte de ani te găseşti să mi-o spui?
Cucoana: Ţi-am spus-o eu şi altădată…
Domnul: Ce mi-ai spus? Auzi d-ta! Mă-sa a silit-o să se mărite cu mine!… Mă rog dumitale, de ce te-a silit mă-ta să te măriţi cu mine? De ce? Aş vrea să ştiu şi eu!
Cucoana: Tacă-ţi gura, nebunule, că te-aude lumea! Ce te răţoieşti aşa, parcă…
Domnul: Cum să nu mă răţoiesc, cucoană, când acuma, la

bătrâneţe, îndrăzneşti d-ta să îmi spui că te-a silit să te măriţi cu mine? Ei, cum te-a silit, cucoană? Vreau să ştiu şi eu, de ce te-a silit?

Cucoana: Eşti nebun…

Domnul: Nebun cum oi fi, dar vreau să ştiu!

Cucoana: Eşti nebun, s-a isprăvit! Nu mai e chip să stai de vorbă cu tine ca lumea…

Domnul: Aşa ştii d-ta să stai de vorbă? Insultându-mă?… în sfârşit, ce mai ala-bala, pe d-ta te-a măritat cu de-a sila!… Dar de ce, mă rog? De ce?

Cucoana: Fiindcă eşti nebun…

Domnul: Da' ce sunt eu? Nebun, hoţ, pungaş, haimana? Mă rog… M-ai strâns d-ta de pe drumuri, sau te-am strâns eu de pe drumuri? Care pe care? Eu ştiu că te-am luat goală ca degetul, cucoană! N-aveai cămaşă pe d-ta şi eu ţi-am cumpărat cămaşă!… Iar astăzi ai obraz să-mi spui că te-ai măritat cu mine…

Cucoană: Ce strigi, nebunule, ce ţipi?

Domnul: Fiindcă vreau să aflu de ce anume te-a silit mă-ta să te măriţi cu mine.

Cucoana: Atunci dă-i înainte, că-ţi şade foarte bine. Ţipă şi înjură, că asta ai învăţat acasă la voi!

Domnul: Trebuie să ştiu!

Cucoana: Vai de mine, bărbate, da' ce-i cu tine? Turbat eşti, ori nebun eşti, ori nu eşti în toate minţile? Te-apuci tu, aşa din senin, de ceartă… Nu mai pot eu să zic o vorbă fără ca măria-ta să te burzuluieşti? Doar gura omului d-aia-i făcută, să mai spuie şi câte o glumă, Doamne fereşte!…

Domnul: Mie să-mi spui de ce vrei d-ta să mă faci pe mine ticălos!… Mă rog, de ce?

Cucoana: Pare-mi-se că diavolul vrea să-ţi fure mintea câtă ţi-a mai lăsat-o Dumnezeu, că nu ştiu ce să mai zic… Dar cine te face pe d-ta ticălos?

Domnul: Tu!

Cucoana: Du-te, du-te, să nu-ţi mai aud de nume,

neruşinatule! Bătu-te-ar fi Dumnezeu atunci când te-am cunoscut şi m-am legat de tine! Că amar cât am tras eu n-a tras om pe lumea asta! Numai de certuri şi de sudălmi am avut parte, nu-ţi ajute bunul Dumnezeu şi Maica Precista!

Domnul: Acu de ce mă blestemi, cucoană?

Cucoana: Poate îi fi vrând să te blagoslovesc, blagoslovite-ar relele, cum îmi amărăşti tu mie zilele!

Domnul: Nu mă blestema, femeie, c-o să mă superi!

Cucoana: Supăra-te-ar boalele, afurisitule şi… *Domnul* se supără.

Cucoana se supără.

Amândoi se iau la bătaie.

Vecinii sar să-i despartă.

Ghighi se plimbă pe Calea Victoriei cu domnul Popescu.

IDILĂ DE LA ŢARĂ

Se înserează…

Armeanul se târăşte pe laviţa din faţa prăvăliei, gâfâie grozav, îşi şterge fruntea cu o batistă roşie, mare cât un cearceaf, şi apoi strigă Bertei să-i aducă armonica. E şchiop şi spune tuturor că şi-a pierdut piciorul în război. Şi toată lumea îl crede. De ce adică nu l-ar crede?

Îl cheamă Sencovici, dar ţăranii îi zic „Armeanul”, fiindcă vorbeşte foarte stricat româneşte, iar copiii „Şchiopul”, fiindcă umblă în două cârje. Are o faţă neagră ca un harap, o chelie ca o lună plină şi o pereche de ochelari pe care toată ziua îi freacă şi îi curăţă cu un petec de flanelă gălbuie, şi care totuşi sunt veşnic unsuroşi. Din pricina cheliei răceşte uşor şi suferă deseori de guturai, iar cu ochelarii nu vede bine, şi de aceea nici nu-i pune decât atunci când se ceartă cu Armeanca sau are ghinion mare la cărţi.

Berta îi aduce armonica… Berta e odrasla cea mai mică a Armeanului. Şi cea mai răsfăţată, fireşte. E urâţică şi cam morocănoasă, cu dinţii negri ca barba Şchiopului. Ţăranii îşi speriau copiii cu dinţii Bertei, zicând că au înnegrit fiindcă a mâncat prea mult zahăr. Şi copiii credeau. Deoarece credeau şi ţăranii.

Armonica Armeanului e veche şi roasă, lui însă i-e dragă, căci îi aminteşte vremile când era tânăr, când avea şi el două picioare şi dădea târcoale Armencei. E

cam mult de-atunci. Pe-atunci armonica era nouă şi Armeanca tânără. De-atunci armonica s-a hodorogit, iar Armeanca a făcut trei copii: pe Iani, care umblă cu pantaloni roşii, largi şi peteciţi, pe Şimi, care veşnic se spilcuieşte, dar veşnic e murdar, ca ochelarii Armeanului, şi pe Berta.

Armeanca e o femeie naltă, uscăţivă şi înţepată ca o prinţesă. De dimineaţă până seara se necăjeşte cu copiii, fiindcă cu Şchiopul nu se mai poate certa de când şi-a pierdut piciorul. Înainte de întâmplarea aceasta, Armeanca a fost stăpâna casei. Şi se zice că atunci treburile mergeau mai bine. De când casa e pe mâna Armeanului, a început să se ofilească norocul familiei…

Şchiopul întinde armonica, întoarce ochii pe dos şi cântă falş o melodie armenească, tărăgănată şi monotonă. Cântând, se înduioşează, şi ochii i se umplu de lacrămi. Dar cântă mereu, şi lacrămile i se revarsă pe obraji şi se împrăştie prin barbă.

Berta s-a ghemuit lângă piciorul cel şchiop al bătrânului, se uită cu gura căscată la armonică, se înduioşează şi ea şi începe să cânte cu glas piţigăiat.

Pe urmă vine Şimi, pe urmă Iani, pe urmă Armeanca… Şi toţi se aşază în jurul Armeanului şi ascultă, şi pe urmă cântă, şi pe urmă lăcrimează.

Se înnoptează…

La Armeanul era clubul intelectualilor satului. Aici se întâlneau în fiecare seară, şi mai cu seamă iarna, tot ce Maierul avea mai nobil: notarul Bărgăuanu, pădurarul Laar, David, feciorul cârciumarului, popa Grozea, dascălul Tofan şi ceilalţi.

Armeanul ţinea o prăvălie şi de-aceea era clubul la dânsul. Se întâmplă că e nevoie de ceva în casă. Ca la oameni. O sticlă de lampă, o luminare, ori oţet, ori cine ştie ce. Fuga la Armeanul. Boierul tot nu face nicio treabă; iaca, se mută de pe un scaun pe altul. Să meargă

dumnealui, că slujnica spală rufe... Boierul vede bine că aşa e, şi pleacă. Ajunge într-un suflet la Şchiopul.

— O sticlă de lampă!

— Bine. Numaidecât.

Şi Armeanul, până înveleşte sticla în hârtie, se apucă să povestească boierului, sau unui alt muşteriu, că vaca cea mai frumoasă a Boroiului a pierit azi-dimineaţă din senin. Spune că tot satul fierbe.

— I-auzi!... Şi eu habar n-aveam!... Cum a putut pieri Dumana Boroiului? Cum? O fi mâncat trifoi otrăvit, i-o fi făcut cineva farmece?

Muşteriii se perindă mereu. Fiecare ştie sau născoceşte câte un amănunt nou şi interesant. Ion a Glanetaşului zice că ar fi pierit cu limba scoasă de-un cot. Floarea Oanei spune că de două zile dădea câte zece ocale de lapte amestecat cu sânge...

În sfârşit, numai lucruri de mare senzaţie, în faţa cărora o sticlă de lampă trebuie să dispară şi să se uite cu desăvârşire.

Din vorbă-n vorbă, boierul trece şi-n odaia de-alături, să vază ce mai spun intelectualii. Domnii sunt în păr şi joacă. Joacă domino sau cărţi, neapărat. Deci, până una-alta, boierul face şi el niţică galerie. Pe urmă îi vine prilejul să ţie locul unuia care iese până afară ca să se răcorească, fiindcă are un ghinion turbat. Vremea trece, jocul se înteţeşte şi boierul se adânceşte în cărţi, aşa că nici cu patru boi nu l-ai mai scoate... Când i-e lumea mai dragă, însă, se pomeneşte că-l zgâlţâie cineva de mână. E băieţaşul, pe care l-a trimis măicuţa să cheme acasă pe tăticul. Tăticul însă a început să aibă ghinion, pierde cinci gologani, e supărat şi-şi mângâie disperat cărţile. Tocmai când copilul iese cu gura pornită pe plâns, vrea să-i spună că vine numaidecât. Mai trece ce trece, apoi vine servitoarea, suflecată până-n genunchi, înăduşită şi murdară, de, cum e omul când spală duşumelele sau rufele. Din prag strigă:

— Domnule, să faci bine să vii acasă, că avem mare nevoie de d-ta.

— Îndată! Îndată! răspunde boierul, zâmbind cu înţeles şi jenat către ceilalţi, care de asemenea zâmbesc, dar cu dispreţ.

Servitoarea pleacă bombănind. Vremea trece ca gândul. Servitoarea se înfiinţează iar, mai morocănoasă, şi se răsteşte:

— Domnule, să vii, că n-avem niciun strop de petrol în casă şi stăm prin întuneric!...

— Cumpără o luminare, fetiţo, şi du-te înainte, că te ajung!

Şi iar aşa, şi iar aşa... Până ce, în sfârşit, uşa clubului se deschide ca trăsnetul şi apare însăşi leoaica, doamna, înfuriată ca o vijelie. Face cu ou şi cu oţet pe toţi intelectualii, şi mai cu seamă pe Armeanul, care e pacostea satului, căci înăcreşte traiul tuturor cucoanelor. Pe urmă îl spală cum se cuvine pe iubitul soţ şi-l scoate din club în drăgălăşii...

Intelectualii rămân încurcaţi şi opăriţi, zâmbesc şi trec înainte. Ce să răspundă unei femei?

Cel mai însufleţit partizan al clubului e dascălul Tofan, care, deşi de-abia răsuflă de calicie, are totuşi multă trecere, fiindcă ştie nemţeşte. Venea totdeauna cu copilul ca să fie liniştită dăscăliţă şi să nu creează că se ţine de drăcii. Copilul făcea pe chibiţul. Şi-i plăcea atât de mult să facă pe chibiţul, încât stătea ceasuri întregi fără să scoaţă o vorbă, cu ochii holbaţi la grămăjuile de bani albi şi roşii ce zuruiau pe masă. Se bucura nebun când vedea că dinaintea tăticului creştea grămada de parale, că tăticul era vesel şi-l întreba mereu dacă nu i-e somn, iar dacă-i era somn, îi dădea câte un gologan. Atunci tăticul câştiga. Când vedea însă că tăticul şade pe scaun parcă ar şedea pe ghimpi, că numără într-una bănişorii ce amarul i-au mai rămas, atunci copilul se posomora. Fiindcă atunci tăticul pierdea de se smintea. Atunci el îşi rezema

căpuşorul pe marginea mesei şi bâlbâia un *Tatăl nostru,* ca să-i ajute Dumnezeu tăticului să câştige. Şi adormea cu gândul la *Tatăl nostru* şi la tăticul, şi nu se mai trezea decât atunci când vreunul, scos din fire de prea mult ghinion, bătea cu pumnul în masă…

S-au luptat ele, femeile, mult să omoare clubul, dar n-au izbutit. Şi totuşi, o femeie a pricinuit moartea clubului: Armeanca.

Familia Armeanului s-a împrăştiat. Prăvălia s-a vândut la mezat. A cumpărat-o un ungur posac, care nu vrea să dea niciun ac pe datorie. De aceea şi intelectualii l-au poreclit „Pocitul”.

De altmintrelea, Tofan a prevăzut moartea clubului îndată ce a aflat că a murit Armeanca. I-a şi spus dăscăliţei, foarte mişcat:

— De-acum poţi fi fericită! A murit Armeanca, a murit şi clubul!

TALERII

Poate să fi avut vreo douăzeci şi opt de ani, dar părea mult mai bătrână. Avea nişte ochi mici şi arşi, scufundaţi în orbite şi ascunşi sub o broboană de lacrămi, şi o gură mare, cu buzele supte şi învineţite, cari totdeauna tremurau, gata parcă ori să râdă, ori să plângă.

Trăia aşa de pe o zi pe alta, robotind pe unde putea, adăpostindu-se pe unde apuca. Era lucrătoare harnică para focului şi zorea cât şapte pentru nimica toată, dar nu putea sta într-un loc cum nu stă apa. Cutreiera, cu paşi scurţi şi grăbiţi, toate satele de prinprejur şi nu se oprea nicăiri mai mult de o săptămână. Venea la anume răstimpuri, ca şi cum vin posturile sau sărbătorile cele mari, şi-apoi iar se depărta repede, fără veste, ca o nălucă posomorită.

Oamenii din sat erau obişnuiţi de-a binelea cu dânsa. Îi ziceau Todosia, măcar că ea se chema Tatiana. Ştiau când trebuie să sosească, o aşteptau c-un fel de bucurie ascunsă, nehotărâtă, şi se mâhneau din suflet dacă uneori, rar de tot, întârzia, întocmai cum se mâhnesc când aşteaptă zadarnic sosirea unui prieten bun sau a unei rude scumpe.

Şi Todosia venea mereu, îmbrăcată cu straiele-i ciudate, adunate parcă cu arcanul din tuspatru colţurile lumii. Cu pălăria de paie, lată şi muşcată zdrenţe de jur împrejur, cu zeghea de stambă cafenie, învechită şi

roasă, cu poalele înăsprite, cu zadiile roşii ca coţobrelele, vrâstate cu dungi albastre şi verzi şi împestriţate pe dedesubt cu flori cusute şi cu fluturi de argint; cetluită pe la brâu c-o cingătoare tricoloră trasă de soare, iar la gât cu cele câteva şire de taleri de argint cari zuruiau la fiecare pas, trecea repede pe uliţele satelor, dând bineţe tuturor, oprindu-se ici-colea şi mângâind cu privirea căscioarele scunde şi dărăpănate. Ş-atunci, iute-iute, vestea alerga din gură-n gură:

— Vine Todosia! E aici Todosia!…

Era fată cinstită şi aşezată, să-i cauţi perechea toată ziua mare cu luminarea. Ş-aşa se purta, ş-aşa se silea, să nu-i găsească nimeni nici atâta cusur cât e negru sub unghie… Dar lumea, pârdalnicade ea, tot nu s-a lăsat până nu i-a scormonit şi ei o greşeală. Se zicea că umblă cu limba scoasă să se mărite… Dar unde-i fata, tânără ori bătrână, care nu doreşte să se mărite?

Asta i-o imputa lumea, dar altmintrelea se împăcau bine împreună. Era prietenă cu toate femeile, sta la taifas cu ele, forfotea de una-alta, de bărbat, de copii şi de câte şi mai câte necazuri. Şi femeile o iubeau ca pe o soră bună… în faţa bărbaţilor însă era ruşinoasă şi tăcută ca o copilă. Când se întâlnea cu vreunul, îşi pleca ochii şi, roşie până după urechi, abia şoptea cu glas scăzut:

— Noroc bun să dea Dumnezeu!…

Şi se ducea repede, parcă ar fi alungat-o cineva. Totuşi, îndată ce se depărta oleacă, nu se putea stăpâni să nu se uite înapoi. Întorcea capul tot mereu şi rânjea ca o năucă, descoperind două rânduri de dinţi lungi şi galbeni.

Apoi, pesemne d-aici s-a pornit vorba că ea face ochi dulci bărbaţilor… Ori d-aici, ori d-aiurea, zvonurile acestea, încetul cu încetul, se răspândiră prin toate satele pe cari le cotrobăia dânsa, şi-n curând toată lumea ştia că Todosia vrea şi vrea să se mărite… Cetele de copii zburdalnici, cari hoinăreau prin şanţurile uliţelor, în cămăşi lungi şi înnegrite, cu obrajii scofâlciţi, o petreceau

veşnic cu alai, strigând după ea cât îi lua gura:

— Tele Todosie! Todosie!... Mânca-te-ar măritişu, tu, Todosie!...

Todosia, însă, fată cuminte ce era, nu lua în seamă fleacurile acestea. Îşi vedea de drum şi se făcea că nici aude, nici vede...

Şi aşa îşi măcina Todosia zilele. Venea şi se ducea, şi iar venea şi iar se ducea...

Dar o dată, era tocmai într-o toamnă neagră şi jalnică, s-a dus, şi dusă a rămas. Degeaba o tot aşteptară femeile două primăveri de-a rândul, nici măcar de veste nu i s-a auzit, necum altceva. Se mira şi se minuna lumea de una ca asta, unde s-a mai pomenit aşa ceva, dar în zadar. Todosia nu-i şi nu-i, parc-ar fi înghiţit-o pământul.

— S-o fi măritat amarul, ziceau unii, de bună seamă că s-o fi măritat, că tot la bărbat i-a stat capul!

— D-apoi să-i dea Dumnezeu noroc şi pace, adăugau cei cu inimă bună, c-a fost fată harnică şi cinstită...

Şi cum zilele treceau şi Todosia tot dusă rămânea, oamenii începură a se împăca şi cu lipsa ei. Numai când şi când mai suspina câte-o femeie:

— Săraca Todosia... oare pe unde mai răzneşte şi ea prin astă lume de nevoie?...

Iată însă că, într-o bună zi, neaşteptată de nimeni, Todosia se ivi iar prin împrejurime. Veni cotoşmănită tot în hainele-i cele vechi, numai cât pălăria îi era mai zdrenţuită, zeghea mai roasă, poalele mai negre şi mai colboase, iar talerii de pe piept îi lipseau... Păşea încetinel şi chibzuit, cu ochii în pământ, blegită şi rebegită, de-ţi era mai mare mila... Un pânziş de jale o învăluia parcă din cap şi până-n picioare...

Nişte băieţandri, răsăriţi dintr-o ogradă, se luară îndată după ea, şi, ca alte dăţi, începură a o hiritizi. Dar acum Todosia se opri coprinsă de un val de mânie, se întoarse spre ei cu faţa schimonosită şi-i ameninţă scuturându-şi pumnii încleştaţi. Şi numai abia-abia, bolborosind şi

crâşnind din dinţi, se urni iar şi se târî mai departe…

Apoi, dinaintea unui bordeiaş turtit, acoperit cu stuf mucezit, stătu locului. Se uită multă vreme la chenarele albastre ale ferestruicelor, întrebându-se parcă: să intre sau să treacă? în sfârşit, totuşi deschise portiţa şi păşi în ogradă.

O nevastă tânără ieşea tocmai din casă, ca vijelia, alungind nişte găini obraznice din pridvor. Când zări pe Todosia, rămase pironită, uitându-se la ea buimacă de mirare şi nedumerire. Todosia stătea lângă portiţă, 30 cu mâna încă pe zăvor, cu privirea la nevastă. Un zâmbet silit îi strâmba gura, în vreme ce ochii îi rămaseră reci şi posomoriţi.

— ’S tare blestemaţi copiii ăştia… zise Todosia pe urmă cu vocea stinsă.

— Dar lasă-i în para focului, că li-i bine şi-s buiestri… se vede că nu i-a fript încă niciun năcaz… Nevasta tăcu, dar îndată adăogă, ştergându-şi palmele de şolduri: Vaij de] mine şi de mine, Todosie, că de mult nu te-am mai văzut! Da’ pe unde ai umblat atâta amar de vreme?

În ochii Todosiei se aprinse deodată o lucire ciudată. Scoase un oftat înăbuşit, parc-ar fi vrut să izbucnească; în colţul orbitelor ei răsăriră doi picuri mari, scânteietori. Dar îndată iar se potoli şi răspunse domol, cu barba-n piept:

— Am păţit multe, Doamne fereşte…

— D-apoi aşa pate omul trăind pe lumea asta… zise nevasta încet. Da’ ia şezi, Todosie, hodineşte oleacă… Ştiu că eşti trudită, săraca de tine… Ori mai bine să mergem în casă, nu cumva să mi se trezească băiatul…

Privirile ei apoi se opriră deodată pe pieptul Todosiei şi o întrebă cu glas ascuţit, schimbat:

— Unde ţi-s talerii, tu Todosie?… I-ai prăpădit?…

— Ba mi i-a mâncat el, mânca-l-ar peştii să-l mănânce, zise Todosia, răguşită. Mi-a păpat tot ce biata am agonisit, nu-l rabde sfântul Dumnezeu şi nu-i deie sănătate şi viaţă!…

Nevasta nu înţelese nimic din afuriseniile ei, ş-aşa nici nu ştiu cu ce s-o mulcomească. Totuşi, îngână câteva vorbe şterse, se plecă să îndepărteze cu vârful unghiilor o scamă de pe zadie şi apoi intră în tindă, bâlbâind prieteneşte către Todosia:

— Hai, tu, hai în casă şi te hodineşte!.

În casă se simţea o zăpuşeală încropită şi un miros aspru de mâncare. Un copilaş de ţâţă, cocoloşit în nişte velinţe rupte şi aşezat pe o pernă în mijlocul patului, se scâncea zvârcolindu-se sub învelitorile cari stau să-l înăbuşe. Nevasta, speriată, îl scutură puţin ca să-l adoarmă, dar copilul nu se opri, ci începu a ţipa sfâşiitor,. Încât tot bordeiul se umplu de bocetele lui. Femeia trebui să-l ia în braţe şi să-i astupe gura cu sfârcul ţâţei... Băieţelul acum gângurea din când în când, cu ţâţa între buze, scoţând nişte glasuri cari începeau cu sughiţuri şi se sfârşeau cu gâlgâiri slabe şi mulţumite.

Todosia, ghemuită pe laviţă, privea cu ochii scăpărători când la copil, când la nevastă. Deodată apoi se ridică fără zgomot, se apropie cu paşi legănaţi, apucă cu gingăşie mâna copilului, - încleştată în sânul nevestei, şi o sărută lung şi pătimaş. Şi când se îndreptă, un şiroi de lacrămi i se scurse pe obraji, căzându-i în stropi laţi pe piept.

— Bate-l, Doamne, bate-l, cum m-a batjocorit şi m-a bătut el pe mine! murmură ea făcându-şi cruce şi mototolindu-se pe marginea patului.

— Da’ ce-i cu tine, tu femeie?... Ce-ai păţit, întrebă nevasta mirată.

Todosia însă bodogăni iar cu glas desperat, ca şi când n-ar fi auzit nimic:

— O, bate-l, Doamne, şi nu-l cruţa şi nu-i da sănătate, că m-a batjocorit şi m-a bătut şi m-a făcut de ruşine la lume!...

Dar după un dram de vreme, totuşi, începu mai potolită:

— Uite ce-am îndurat, draga mea nevastă, uite!... Acu-s

doi ani de atunci... doi ani de zile, dar numai bunul Dumnezeu ştie cât am avut eu de suferit cu omul acela în ăşti doi ani... C-aşa s-a pus pe lângă mine cu vorbe dulci, şi m-a ademenit, şi m-a nebunit, până l-am crezut şi m-am învoit de l-am primit într-o mâncare cu mine...

Se opri brusc să-şi facă cruce şi să blesteme; acum însă nevasta nu-i dădu răgaz:

— Dar ce om îi acela, ce om?!... De unde-i? întrebă ea, giugiulindu-şi copilul în braţe.

Todosia tresări, parcă s-ar fi înspăimântat, şi se uită la nevastă cu ochii holbaţi:

— Ha?... Aşa, aşa... de la noi, din sat de la noi... Un calic de văduvoi, un... un...

Iar se opri cu gura căscată, ca şi când i s-ar fi stăvilit vorbele în gât, şi un timp îşi mişcă numai buzele crâmpoţite. Dar apoi înghiţi o dată în sec şi urmă repede, mâncând sfârşitul cuvintelor şi îndoindu-se din şale la dreapta şi la stânga:

— Mi-a venit gol ca napul, cârpit şi petecit ca vai de el... Şi eu l-am primit, şi l-am spălat, şi l-am îmbrăcat, şi l-am hrănit cum am ştiut mai bine. Am muncit ca o roabă pe la toţi oamenii, m-am căznit şi-am agonisit, iar el şedea ca un trântor şi numai bea şi mânca din truda şi din sudoarea oaselor mele... Iac-aşa am început a-l cunoaşte. Şi, dacă am văzut că tot ce am eu şi ce câştig se duce pe apă, am gândit să mă despart de el. Dar nu puteam, draga mea, nu puteam, că eram însărcinată şi-mi era ruşine de lume să plec aşa pe drumuri... Ş-aşa, m-am cătrănit şi m-am mâncat cu el, socotind că doar-doar şi-o căpăta odată minte şi n-o tot face ce face... Dar nu şi nu... Lui nu-i păsa nimic de amarul meu. El bea şi râdea de necazurile mele şi mă tot cihăia să-i dau bănişi iar bani, să aibă pe ce să chefuiască. Ş-apoi dacă nu-i dădeam, că nu mai aveam de unde să-i dau, a prins a mă bruftui ca pe o slujnică... şi pe urmă s-a apucat şi-a cărat din casă bucate şi hăinicele şi tot ce biata găsea, până e

e mi-a prăpădit tot ce-am avut, de-am rămas cu casa pustie. Ba încă acu, de câte ori se întorcea de la crâşmă, sărea la mine, de trebuia să mă scoată oamenii din mâinile lui drăceşti... Şi eu eram grea, draga mea, eram cu burta la gură... Şi-i curgeau lacrămile pârâu-pârâu povestind, dar tot nu conteni, ci urmă lihăind: Apoi odată s-a apucat de mine să-mi ia talerii... Nu m-am lăsat şi-am început a striga ş-a mă văita, doar m-or auzi vecinii. Şi nu... M-a prins de gât, m-a trântit jos şi m-a călcat în picioare. Apoi mi-a smuls talerii şi s-a dus de nu l-am mai văzut... Am rămas pe drumuri, fără o bucăţică de pâine, într-un hal de plângeau oamenii de mila mea. Şi nici munci nu puteam ca mai înainte, că doar îmi aşteptam vremea... Ş-aşa, de milă, m-a adăpostit o femeie ca să pot naşte... Dumnezeu să-i dea sănătate... Ş-apoi am făcut, draga mea, am făcut o copilă... O, Doamne, Doamne, ce odoraş de copilă! Frumuşică şi cuminţică şi bună ca un om mare. Şi blândă-blândă, ca un puişor de turturică... Deodată însă sări înţepată şi făcu, hohotind, câţiva paşi spre nevastă:

— Ş-a murit, auzi, a murit... Numai cinci săptămâni a trăit şi s-a topit, degeaba i-am stins cărbuni şi i-am descântat, degeaba am făcut câte-n lumea asta! S-a stins cum se stinge o luminiţă de ceară bătută de vânturi... Şi n-am avut... n-am avut nici cu ce s-o îngrop, n-am avut... Nu-i dea Dumnezeu zile afurisitului care mi-a irosit tot ce mi-am agonisit... nu-i ajute bunul Dumnezeu şi nu-i dea hodină nici în groapă!...

Îşi plecă fruntea pe piept, îşi încopcie mâinele şi le întoarse cu palmele spre nevastă.

— Bate-l, Doamne, bate-l, Doamne, numai cât m-a înşelat şi m-a batjocorit el pe mine, de nici nu mi-am putut îngropa copila!...

Zgârcită pe laviţă, plângând şi smulgându-şi părul, blestema necurmat, şi glasul ei răsuna aspru şi sfâşietor, ca un bocet de moarte...

CUCERITORUL

Ilie Ghinea iese pe poartă cu piciorul stâng…

„Superbă vreme de plimbare, îşi zice căscând. Dogoreala e pe sfârşite, începe să fie răcoare… nu se poate mai frumoasă!..

Se uită pe stradă în sus şi-n jos foarte mulţumit, îşi netezeşte gulerul hainei, mângăie cu privirea vârfurile ghetelor care lucesc ca doi ochi de ţigancă, apoi scoate o ţigară şi o aprinde gândindu-se:

„Dacă n-ar mai fi sărbătorile, ar uita omul că viaţa are şi bucurii… Munceşti, munceşti toată săptămâna de dimineaţă până noaptea”…

Trece pe cellalt trotoar şi o ia în stânga.

Merge cu paşii rari, bătând cu bastonul în asfalt, sorbind tacticos din ţigară şi cântărind din ochi pe toţi oamenii…

E subşef de biurou, muncitor şi burlac, scund şi grăsun. Are mustăţi mici, cănite, şi o chelie mare, impunătoare. E foarte cumpătat. Îşi împarte leafa pe zile, şi niciodată nu-şi încurcă socotelile. Nu cere nimănui şi nici nu dă nimănui nimic. Colegii îşi cam bat joc de cumpătarea lui, dar mai bine să-şi bată joc pe gratis decât să-l iubească pe bani.

Femeile au fost slăbiciunea lui. Poate că tocmai de aceea nu s-a însurat, deşi ar fi avut ocazii multe şi bune. Îi plac iubirile trecătoare, flirturile, cochetăriile, mai cu

seamă că acestea nu costă parale.

Se îmbracă şic. Preferă să nu mănânce decât să nu aibă dungă la pantaloni. Are un principiu: lumea nu ştie ce ai în buită, dar vede ce ai pe tine…

Calea Victoriei geme de femei frumoase.

Ghinea ridică fruntea triumfător şi-i pare rău că nu e baremi cu o palmă mai înalt.

„Ce de femei frumoase! se gândeşte dânsul cu jind. Degeaba, trăsuri şi femei ca-n Bucureşti nu mai găseşti în toată lumea!”…

Aruncă priviri dulci în dreapta şi în stânga… Apoi, deodată, îi încremeneşte zâmbetul pe buze. Un grup de trei doamne îl fixează. Una dintre ele e bătrână şi grasă, cu o pălărie caraghioasă în vârful capului. Dar celelalte două sunt încântătoare. Şi mai ales cea îmbrăcată în negru, cu nişte cârlionti aurii pe tâmple, înaltă, trasă prin inel…

Ghinea se prăpădeşte după femeile înalte şi trase prin inel. Se întoarce, îşi iuţeşte mersul, le întrece şi iar se întoarce, ca să le vază mai bine. Cea înaltă zâmbeşte şi se uită la el cu coada ochiului. Ghinea tresare de fericire.

„Mi-a zâmbit”, îşi zice, şi aleargă repede să se oprească la vitrina pe unde trebuie să treacă frumoasa care i-a zâmbit.

„Mie mi-a zâmbit, nu mai încape îndoială, hotărăşte Ghinea, ţinându-se acuma scai de ele. Poftim, cum îţi iese aventura în cale!”

Le întrece, rămâne în urmă, aruncă priviri întrebătoare şi drăgostoase… În sfârşit, „pisează”. Şi-n vremea aceasta gândurile lui se ceartă şi se împacă. Cine ştie ce poate să iasă dintr-o întâmplare? Întâmplarea e mama norocului. E drept că până acuma n-a prea avut noroc în dragoste. Dar cine nu pierde nădejdea trebuie să izbândească. Poate că blonda aceasta e femeia pe care i-a sortit-o Dumnezeu. De ce n-ar fi? La urma urmelor, ea l-a chemat şi l-a încurajat. L-a plăcut. Negreşit că l-a

plăcut. Câte legături de dragoste nu s-au început pe trotoarele prăfuite, dintr-o privire plină de înţelesuri?

Femeile dispar într-o cafenea. „Desigur, au obosit”, se gândeşte Ghinea intrând ţanţoş după ele şi aşezându-se în fund, chiar alături de masa lor.

Blonda parlamentează cu chelnerul şi din când în când îşi rătăceşte ochii spre Ghinea, care aude că aleasa lui a cerut o ciocolată cu smântână.

— Ascultă, *garson*, strigă dânsul pe nas ca să facă impresie doamnelor, să-mi aduci şi mie o ciocolată cu smântână!…

Alături femeile vorbesc în şoapte şi uneori pufnesc. Şi Ghinea zâmbeşte mereu.

S-a înserat. Cafeneaua murmură într-o lumină gălbuie, care pe blondă o face mai frumoasă…

A trecut aproape un ceas. Femeile se scoală să plece. Ghinea bate mândru în masă cu minerul bastonului:

— Plata!

Când dă să scoată portofoliul, îngălbeneşte. Nu-i. L-o fi perdut, sau l-o fi uitat acasă? N-are vreme să-şi dea seama, căci chelnerul soseşte furtunos:

— Vine plataaa!… Poftiţi?…

Ochii lui Ghinea rămân ţintiţi la uşa de ieşire, unde blonda întoarce capul şi-l priveşte foarte ciudat. Parcă râde batjocoritor…

— Doriţi? întreabă chelnerul nerăbdător.

— Da… da, bâlbăie Ghinea. Da. Te-am chemat să… să-mi dai un pahar cu apă!… Dar foarte rece să fie!

Chelnerul pleacă repetând răspicat „pahar cu apă foarte rece”, iar Ghinea hoalbă nişte ochi prostiţi.

„Ce să fie asta, omule? se sfarmă dânsul, scotocindu-şi discret buzunarele. Poftim ghinion!… Aşa am avut eu totdeauna ghinion. Când e una, nu e alta! Pentru un pol să pierzi… Ce să pierzi? E grozav!… Dar nu-i nimic, o să treacă vreun prieten şi”…

Vrea să nu dea nicio însemnătate lucrului şi se sileşte

să se gândească numai la aleasa inimii lui. Dar, cine ştie cum şi de ce, acuma i se pare că nu e tocmai sigur că blonda îl privea cu drag. Caută să se convingă că se înşală, că în surâsul blondinei era iubire. Nu mai izbuteşte. Neîncetat şi tot mai stăruitor îi fulgeră prin creieri portofoliul şi grija: ce-o fi dacă — hai să punem cazul — n-o găsi niciun prieten care?...

Vrea să-şi alunge din cap gândurile acestea neroade şi cere jurnale ilustrate, să se distreze. Se miră însă că parcă nu mai îndrăzneşte să poruncească prea energic chelnerului şi i se năzare că şi chelnerul e mai puţin respectuos.

„Aş! râde dânsul răsfoind o revistă. Sunt un caraghios... îmi fac sânge rău pentru nimic."

Râzând aşa, îşi aminteşte râsul blondei în uşă. Şi-a bătut joc, acuma e sigur că şi-a bătut joc de el.

„Măcar de-ar fi fost frumoasă... Dar era"... începe să descopere că blonda era foarte comună, în orice caz prost-crescută şi, la urma urmei, n-avea niciun farmec. Cum a putut să-şi piarză vremea ţinându-se după cine ştie cine? Iacă, nu păţea nici ruşinea aceasta dacă nu era nerod. Acuma, pentru o femeie care şi-a bătut joc de dânsul, să fie nevoit să tremure şi să se frământe, el, om serios, funcţionar! Şi încă să trebuiască să se împrumute ca să scape din încurcătură!...

Se înfurie şi-i vine să-şi tragă pumni în cap:

„Idiotule!... Idiotule!... Ba te pomeneşti că nici nu pică nimeni de la cine să împrumut!"...

Când începe să asude, zăreşte pe Ralea, un şef de biurou, prieten vechi, care i-a luat-o înainte pe nedrept şi prin protecţie. Ghinea se simte deodată mai uşurat.

„Bine c-am scăpat de bocluc!" îşi zice, strângând cu căldură mâna prietenului.

Ralea se aşază. Ghinea îi spune cu multe amănunte toată aventura, dar se sfieşte să-i povestească de ce n-a urmărit-o mai departe. Îl ştie pe Ralea batjocoritor. N-ar

crede în ruptul capului că şi-a uitat portofoliul acasă. Cum să-şi uite cineva portofoliul? Mai curând capul decât punga. Ar umple numaidecât ministerul cu glume nesărate.

Ghinea înghite şi râde acru când aude că-i zice prietenul:

— De ce nu te-ai luat după ea, frate Ilie?... Vezi, de aceea n-ai tu noroc în dragoste... Apoi îndată schimbă vorba: Tu iai ceva?

— Da... mersi... am luat o ciocolată...

Ghinea simte că i-a înăduşit capul. Îşi aduce aminte că nu şi-a scos încă pălăria, ca să nu vază blonda că e chel.

„Mare zevzec am fost!" se gândeşte acuma, ştergându-şi sudoarea.

Ralea mănâncă şi vorbeşte câte verzi şi uscate iar Ghinea se întreabă mereu cum să-i spună că e încurcat şi-i trebuie un pol. De vreo câteva ori s-a hotărât să-i ceară de la obraz, dar prietenul îl privea parcă atât de ciudat, că nu mai îndrăzneşte.

— Oho, e târziu de tot şi mâine-i biurou, face Ralea chemând chelnerul.

— Adevărat, se grăbeşte şi Ghinea. O să plec şi eu. Ia uite, domnule, cum am întârziat!

Vorbind însă, îi tremură inima: o plăti, ori n-o plăti Ralea şi ciocolata lui?... Ralea n-o plăteşte şi pleacă pe-aici încolo, liniştit şi nepăsător. Ghinea e în picioare, îi stă pe buze să-l cheme înapoi, să-l roage... şi cade pe scaun înfrigurat, zăpăcit şi ruşinat.

„Cum să-i fi cerut? Cum? Un pol?"

Îl apucă o căldură ameţitoare. O fi cald într-adevăr, sau îl gâtuie frica? Se adânceşte repede într-un ziar, să nu-l vază lumea. Trebuie să i se cunoască şi pe faţă nenorocirea... Se uită pe furiş la chelner, parcă ar vrea să-l cerceteze: ştie sau nu ştie chelnerul că n-are niciun ban? Chelnerul pare un băiat de treabă. Are o înfăţişare foarte simpatică. Tot mai bine ar fi să-i spună: Uite, domnule, eu

sunt Ilie Ghinea, cutare şi cutare, mi-am uitat portofoliul acasă şi…

— Chelner!

— Doriţi plata?

— Nu… nu… Mai dă-mi un pahar cu apă!

Chelnerul îl priveşte bănuitor, pleacă şi întoarce capul de câteva ori.

„M-a simţit”, zice Ghinea, şi îi vine în minte s-o şteargă înainte de a se întoarce chelnerul şi, a doua zi, să-i trimită datoria, împreună cu un bacşiş gras. Dar îşi dă seama că i s-ar tăia picioarele. Are un nod în gât şi un gol mare în piept. Dacă mai ţine mult situaţia aceasta o să leşine…

Încearcă să se mişte pe scaun ca să-şi revie în simţiri. Deschide pentru a şaptea oară un jurnal şi vrea să citească, să uite, să se liniştească. În creieri îi vuieşte într-una: „Ce că fac? Ce să fac?”

S-a făcut miezul nopţii. Oamenii s-au rărit în cafenea. Ghinea îşi roteşte ochii cercetător. Nicio mutră cunoscută! Niciuna! El nu bate cafenelele, de, e om chibzuit. Dar ar fi în stare acuma să ceară oricui, chiar unui străin…

Chelnerul nu mai mişcă de lângă masa lui. Şterge mereu, aşază scaunele, ziarele şi măsoară pe Ghinea cu nişte priviri care-l turtesc.

Un domn bătrân cu barbă lungă, cafenie, la o masă într-un colţ, soarbe ca un lup dintr-o ceaşcă şi îmbucă felii zdravene de cozonac. Fărâmiturile i se încurcă în firele de păr încreţit. Şi mâncând, are în ochi o bucurie ciudată, ca şi când toată lumea ar fi a lui. Ghinea îl zăreşte, sare drept în picioare şi se repede desperat la masa necunoscutului.

— Domnule, te rog, scapă-mă… te rog…

Bătrânul rămâne cu gura căscată, speriat.

— Îmi trebuie un pol… Un pol, domnule… Sunt istovit, nu mai pot… Un pol… mi-am uitat portofoliul… Un pol…

Domnul pune încet ceaşca pe masă, se şterge pe mâini de fărămituri, scoate punga şi bolboroseşte necrezător:

— Un pol... ţi-ai uitat portofoliul... Hm... Poftim!... Mai mare ruşinea...

Ghinea ia banii. Ochii îi strălucesc de bucurie.

— Nu ştiu cum să vă mulţumesc... O, ce nenorocire... Ce...

Se întrerupe brusc şi păşeşte la masa lui, strigând:

— Chelner! Chelner! Plata!... Închipuieşte-ţi, omule, îmi uitasem acasă portofoliul... O ciocolată...

Chelnerul, foarte respectuos, răspunde:

— Se poate, domnule, vai de mine... Nu era nimic...

Ghinea e fericit şi vesel, parc-ar fi câştigat la loterie. Îşi ia bastonul şi aleargă spre ieşire, ca şi când ar fi scăpat dintr-o temniţă.

În stradă e răcoare şi Ghinea începe să se mai potolească. I se pare un vis rău toată întâmplarea... Bine c-a găsit pe bătrânul cela. Şi iacă, nici nu i-a mulţumit cum se cuvenea. Ar fi trebuit baremi să întrebe unde să-i trimită polul... S-a purtat ca un bădăran. Ce-o să zică omul acela cumsecade despre dânsul? Desigur, o să creadă c-a avut de-a face cu un pungaş...

O clipă se gândeşte să se întoarcă şi să explice bătrânului că el e subşef de biurou, om cinstit, că i s-a întâmplat nenorocirea, în sfârşit... Dar repede se răzgândeşte. La urma urmelor, şi el ar fi ajutat pe oricine s-ar fi găsit într-o situaţie aşa de grea. E o datorie să ajuţi pe un om în nenorocire. Un pol! Adică ce-i azi un pol? Poate că domnul cela e un bogătaş la care un pol nu contează nici cât două parale... Ce să-i mai dai înapoi? Adică nu i-ar fi bătrânului ruşine să-i primească de la un om sărac? Mai bine decât să-i dea lui înapoi polul, să-l dea de pomană unui cerşetor... Sau, şi mai bine, să-şi plătească cu un pol... în sfârşit, are destule găuri de astupat...

Îşi încheie haina mulţumit, îşi iuţeşte paşii şi se joacă nervos cu bastonul. Încetul cu încetul, se linişteşte de tot, începe să fredoneze şi se gândeşte zâmbind:

„Ce întâmplare... Câştigai un pol!... Chilipir!... Bravo!”.

CERŞETORUL

Automobilul înghiţea lacom şoseaua, care se strecura, hopuroasă, peste lanuri înverzite, pe lângă coline împrăştiate ca nişte muşuroaie uriaşe, printre tufişuri uitate ici-colo ca perii în barba unui spân.

Doctorul Ispas, de la spitalul Maica Domnului, se ducea într-o inspecţie pe neaşteptate în satul Ciolăneşti, unde se zicea că bântuie, ascunsă, o molimă straşnică de scarlatină.

Era un om blajin doctorul Ispas, veşnic cu zâmbetul pe buze şi cu ochelarii pe nas, ras ca un englez, şi un binefăcător din naştere. Oculist preţuit şi miop, desfăşura o muncă neobosită pentru ocrotirea celor ce-şi chinuiesc viaţa într-un întunerec fără sfârşit. Îi plăcea să-i zică lumea „apostolul meseriei doftoriceşti” De aceea nu primea niciodată bani pentru consultaţii, izbutind chiar să cheltuiască cu apostolatul o parte bunicică din averea frumoasă ce-i rămăsese de la părinţi.

Acuma se înfunda în pernele de piele, foarte îngrijorat să nu-l azvârle în vreun şanţ zguduiturile maşinii. Îi stătea mereu pe limbă să poruncească şoferului îndrăgostit de iuţeală să meargă mai cu băgare de seamă, dar parcă-i era ruşine să arate că i-e frică. Aerul dimineţei, aspru şi rece, îl izbea în faţă şi-l înviora.

„Uite sănătatea, se gândea dânsul cu nările în vânt. Toate doctoriile noastre nu fac”…

O zdruncinătură mai tare îl sili să-şi întrerupă deodată

gândurile. Treceau printr-un sat foarte sărăcăcios şi murdar. În ogrăzile pline. De bălării, ţăranii priveau cu jind după maşina buiastră, iar pe uliţă câini şi copii se repezeau la întrecere şi chelălăiau de necaz în norii de praf ce se ridicau pe urmele roţilor.

Soarele scotea capul din zarea lăptoasă, drept în faţă, roşu şi obosit, ca un beţiv după un chef cu lăutari. O ceaţă uşoară aburea din pământurile odihnite, legănându-se alene, ca o femeie gătită. Apoi, încetul cu încetul, văzduhul se limpezi şi se încălzi. Razele începeau a frige.

Automobilul alerga din ce în ce mai năvalnic. Satele rămâneau în urmă unele după altele...

Poate din pricina aerului proaspăt, poate din pricina zguduiturilor nemiloase, Ispas simţi deodată că i-e foame. Şi fiindcă se apropiase de ţintă, se plecă şi strigă şoferului.

— Ascultă, Petre!... Auzi?... Opreşti la cârciumă, nu la primărie, auzi?... Întâi luăm ceva şi pe urmă...

Şoferul, rezemat pe volan, cu gâtul întins ca un jocheu întârziat, răspunse, moţăind scurt din cap:

— Bine.

Peste câteva minute intrau în Ciolăneşti, şi maşina se opri înaintea cârciumei, care se pitula, cu o sfială ademenitoare, tocmai în faţa bisericii. Pe prispa soioasă, vreo doi ţărani, cu luleaua între măsele, se holbau la maşina ce pufăia trudită.

Doctorul se descotoşmăni din tartane, îşi întinse picioarele amorţite şi se dădu jos, scuturându-se de praf.

— Găsim pe aici ceva de mâncare, oameni buni? zise dânsul spre ţăranii sculaţi în picioare.

— Apoi de, boierule, ca la ţară, făcu un bătrân cu faţa prietenoasă şi cu nişte plete năclăite.

În faţa cârciumei se ivi hangiul, foarte plecat şi încântat.

— Poftiţi, conaşule, poftiţi!... Avem orice vă cere inima...

Doctorul Ispas porni să intre. În clipa aceea, însă, răsări ca din pământ un cerşetor orb, cu cămaşa zdrenţuită şi murdară, desculţ, încins cu o sfoară noduroasă, cu o căciulă cenuşie într-o mână, iar în cealaltă cu un băţ zdravăn, şi se apropie mormăind jalnic şi tărăgănat:

— Fie-vă milă de un biet orb… Bogdaproste… D-zeu să vă miluiască…

Ispas şovăi puţin, apoi se opri, scoase nişte bani şi-i aruncă în căciula cerşetorului. Intră pe urmă în cârciumă, întovărăşit de bolborosirile de mulţumire ale orbului, care pipăise în grabă banii şi se roşise de bucurie. Aşezându-se la o masă, auzi bine vocea ţăranului pletos de-afară:

— Ia uite, mă, luaşi polul, ai?… Acu dă-i zor să-l bei!…

Şi îndată glasul înţepat, sfidător al cerşetorului:

— Las’ să-l beau, că eu l-am câştigat, nu el pe mine!

În vreme ce mânca, doctorul se gândi mereu la cerşetorul orb. Să fie oare orb din naştere? Să-şi fi pierdut vederea pe urma vreunei boli? Ce trist e să vezi cerşind un om voinic! Uite, dacă statul s-ar îngriji niţel de nenorociţii ăştia, n-ai mai întâlni orbi în fiecare comună. Desigur!

Ispas mânca, şi-n gând se înfuria din ce în ce mai tare pe cei ce au putinţa să facă bine omenirei şi care nici nu se sinchisesc de omenire. Bău de duşcă un pahar de bere de la gheaţă şi-şi zise hotărât:

„Trebuie să mai văd pe sărmanul cela! De unde ştii că nu e vorba de vreo năpastă trecătoare? De ce să nu-l ajutăm să se facă om dacă-i cu putinţă?”

Plăti, îşi puse pardesiul şi ieşi mândru că i s-a îmbiat iar prilejul să-şi împlinească apostolatul.

În faţa cârciumii se adunase o mulţime de ţărani cari înconjurase automobilul şi descoseau pe şofer. Primarul şi notarul, prinzând de veste c-a sosit un boier mare, veniră grăbiţi şi îmbrăcaţi parc-ar fi mers la biserică.

— Unde-i cerşetorul? întrebă doctorul apropiindu-se de trăsură.

— Pe aici trebuie să fie, se îmbulzi un ţăran dezgheţat. Unde eşti, mă orbule? Hai, că te cheamă boierul!... Ori te-ai pus să bei banii?... Ia vedeţi, măi oameni, că doar nu l-o fi înghiţit iadul!

Cerşetorul apăru în curând şi întinse căciula, mormăind mai jalnic şi mai disperat. Doctorul Ispas se apropie cu blândeţe, dar tânguirile orbului duhneau groaznic a rachiu.

— Ai băut, nenorocitule, ai? îl dojeni dânsul compătimitor.

— Vai de mine, boierule, păcatele mele... Bogdaproste, un păhărel, atâtica... Ce să mai facă omul bătut de Dzeu? Vai ş-amar de zilele mele... Fie-ţi milă, boierule, de-un biet...

— Bine, bine, i-o curmă doctorul cam plictisit. Vino mai încoace, să vedem ce ai la ochi!

Se uită cu luare-aminte, îi căscă ochii pe rând, îi întoarse genele pe dos şi-n vremea aceasta îl întreba într-una: de când nu mai vede de loc, ce simte când apasă cu degetul, pe albeaţă, de ce s-a apucat de cerşetorie... Iar orbul povestea, oftând des, că s-au împlinit la Paşte şapte ani de când nu mai vede lumina zilei, că i-a venit din senin, s-a culcat seara teafăr şi s-a trezit dimineaţa vai de capul lui, că n-a avut bani să se arate la doctor şi că Dumnezeu l-a pedepsit să trăiască din mila satelor... Ţăranii se îmbulzeau în jurul lor, aruncau câte-o vorbă şi chicoteau necrezători în spatele doctorului.

— Nda, da, murmură Ispas după ce-l cercetase amănunţit. Miroşi groaznic a rachiu, ticălosule! Să-ţi fie ruşine!... Dar la ochi am să te vindec eu. Înţelegi? E o boală care se vindecă până baţi în palme... O să te iau cu mine, la spital, şi peste-o săptămână vii acasă zdravăn tun. Pe urmă n-o să mai trebuiască să cerşeşti.

Orbul asculta uluit şi gângăvi speriat şi fericit:

— Vai de mine, boierule...

Ţăranii începură a vorbi cu aprindere despre norocul

ce-a dat peste cerşetorul lor. Se găsiră îndată suflete miloase să-i dea care un suman, care o cămaşă, care o căciulă... Un flăcău sosi degrabă cu brici şi foarfece şi, chiar acolo, pe prispa cârciumii, îl tunse şi-l rase ca pe un boier.

După vreo două ceasuri, când se întoarse doctorul de la primărie, orbul era ca o floare. Îl sui lângă şofer şi porniră în mijlocul urărilor de noroc ale ţăranilor.

Ispas simţea o mulţumire mare văzând în faţa sa spatele cerşetorului. „Uite, îşi zicea dânsul, un om care-şi prăpădea viaţa cerşind şi bând rachiu din pomenile adunate! Cu puţină bunăvoinţă însă poate ajunge iar folositor societăţii... Ehe, dacă s-ar gândi astfel toţi colegii, ce mult ar fi alinate suferinţele şi mizeriile omeneşti!”...

A doua zi se duse mai devreme la spital, strânse pe interni şi pe infirmieri şi le povesti, cu amănunte înduioşătoare, întâmplarea cu cerşetorul. Era mişcat şi-şi ştergea mereu ochelarii şi năduşala de pe frunte.

— Acuma să meargă cineva să aducă încoace pe individ şi numaidecât să-i facem operaţia. O simplă cheratită. Şi, astfel, în câteva clipe facem un om dintr-o sărmană ruină de carne şi oase!

Doctorul Ispas îşi umflă puţin pieptul, iar internii îl priviră cu o uimire mută şi respectuoasă. O infirmieră grasă sosi în curând cu „individul”, care-şi bălăbănea capul înfricoşat şi bolborosea într-una:

— Dumnezeu să vă dea sănătate... Dumnezeu să vă aibă în grije...

Operaţia reuşi minunat, şi peste opt zile cerşetorul, cu ochii limpezi ca lamura, se înfiinţă în sala de operaţii să mulţumească doctorului şi să-şi ia rămas bun.

— Ei, aşa-i? îl întâmpină Ispas, strălucitor de mulţumire. Acuma tu vezi mai bine decât mine, că eu, uite, trebuie să port ochelari!... Ei, bravo! de acum să te faci om de treabă, ai înţeles? Să munceşti, să nu mai bei şi să fii în

rândul oamenilor!

Omul bâigui ceva încurcat şi sărută repede mâna doctorului. Niciodată nu simţise Ispas o bucurie mai mare decât acuma, zărind două lacrimi curate în ochii cărora el le dăduse iar lumina.

La plecare apoi strânse mâna ţăranului, îi mai dădu şi o sută de lei ca să aibă acasă şi-i zise de mai multe ori:

— Să mai vii pe-aici, ai înţeles? Să nu ne ocoleşti!…

Şi doctorul Ispas a fost foarte bine dispus toată ziua şi a istorisit la toată lumea cum a ridicat din noroi şi din beznă pe un biet nenorocit. Şi toată noaptea a visat pe cerşetor, cum îi mulţumea şi-i spunea plângând de fericire că îşi agoniseşte viaţa în cinstea şi sudoarea feţei…

Într-o după-amiază, însă, peste vreo câteva săptămâni, Ispas se pomeneşte cu cerşetorul pe neaşteptate, la spital.

— Ei, ce-i, ce-i? îi zise doctorul bucuros.

— Bine, boierule, făcu cerşetorul morăcănos.

— Ai venit pe la Bucureşti? N-ai uitat să mai dai pe la noi, ai? Foarte frumos… Ia vino să-ţi văd ochii…

Ţăranul nu se apropie. Îşi învârtea pălăria între degete şi se muta de pe un picior pe celălalt. Vrea să spună ceva şi nu ştia cum să înceapă sau nu îndrăznea. Doctorul îi văzu încurcătura şi-l îndemnă cu blândeţe:

— Vrei să-mi vorbeşti ceva? Spune, nu-ţi fie frică, spune!

— Am venit, boierule, să-mi pui la loc ce mi-ai luat de pe ochi, ţâşni deodată cerşetorul, cu glas în care tremura mult necaz.

— Ce-ai zis? Cum ai zis? făcu Ispas, căruia i se părea că n-a auzit bine.

— Aşa, boierule… Că dumneata m-ai prăpădit, boierule, de azi nu mai pot câştiga o bucăţică de pâine. Doftoriile dumitale, boierule! Şapte ani de zile am trăit cum se cade, şi toţi oamenii, din cinci sate, îmi dădeau ba una, ba alta. Acu degeaba stau, degeaba cer, că nimeni nu-mi

întinde măcar o mână de făină…

Doctorul Ispas rămase trăsnit. Se făcu roşu ca postavul, şi pe timp le îi răsări un şirag de bobiţe de sudoare. Se uită uluit o clipă, apoi deodată izbucni:

— Ieşi afară, măgarule! Ieşi, că te dau în brânci, ticălosule!

— M-ai nenorocit, boierule, ş-acu mă goneşti, ai? Halal boier, n-am ce zice!… Mi-ai luat pâinea de la gură, m-ai lăsat muritor de foame…

Nu avu vreme să mai urmeze, căci doctorul, furios ca un tigru rănit, se azvârli la el şi-l scoase afară în pumni şi-n palme.

— Auzi, nemernicul! strigă Ispas, plimbându-se cu paşi mari şi dând din mâini amărât. Auzi, hoţul!! Măgarul! Netrebnicul! Ticălosul! Poftim!…

HORA MORŢII

Două zile şi două nopţi Ion Haramu nu s-a clintit din colţul vagonului. Ghemuit pe raniţă, strângând puşca în braţe, stă îngândurat şi posomorit, cu capul în pământ. Numai rareori îşi ridică ochii, în care s-a înfipt o spaimă cruntă de ceva necunoscut şi îngrozitor, şi se uită împrejur nedumerit. Suflă greu, ca un dobitoc beteag, în creieri îi vuieşte un gând chinuitor şi necontenit bolboroseşte:

— Am să mor în bătălie... Am să mor... Mor.

Buzele-i sunt crâmpoţite şi gâtul uscat, iar pe tâmple i s-au brăzdat pârâiaşe de sudori, pe cari, oricât le şterge, nu seacă.

Dar trenul nesfârşit uruie într-una şi roţile grele scârţâie asurzitor. Locomotivele pufnesc ca nişte balauri şi scuipă nouri năpraznici de fum, care se vălmăşesc şi se împrăştie în văzduhuri. Şi în duduitul maşinilor se amestecă jalnic chiotele şi cântecele ostaşilor trudiţi, ca behăitul unei turme de oi dusă la zalhana.

Vreo patruzeci de oameni sunt îngrămădiţi într-un vagon de vite. Mai toţi se îmbulzesc la uşa deschisă, parcă ar vrea să-şi ia rămas bun de la câmpiile, satele, dealurile, pădurile ce se clatină şi se încovoaie din goana trenului. Cu şepcile împinse pe ceafă sau trase pe-o ureche, cu feţele supte şi umezite de nesomn, soldaţii totuşi cântă răguşiţi, lungind şi tremurând vorbele. Doar

câţiva sforăie nepăsători, chirciţi printre raniţele şi armele aşezate pe lângă pereţi.

Haramu se freacă la ochi cu pumnii. I se pare că visează un vis rău şi iarăşi murmură:

— Am să mor... Am să...

Apoi cântecele încetează. Oamenii izbucnesc în râsete neroade, urlă, se uită unii la alţii ca şi când nu s-ar mai fi văzut de mult, pe urmă şi deodată tac toţi, parcă li s-ar fi stins glasul. Din celelalte vagoane se aud jelaniile tărăgănate, strigătele mulcomite de bocănitul roţilor. Tăcerea se înţeleneşte şi, în aerul îmbâcsit de năduşeală, se scoboară presimţirile stăpânite şi apasă ca nişte pietre de moară pe sufletele pornite în gura morţii. În ochii tuturor tremură o întrebare. Creierii se frământă căutând un răspuns pe care nu îndrăznesc să-l găsească.

Un căprar spătos şi înalt cât un munte, cu ochii mici, sfredelitori, rămaşi în fundul capului, cu o mustaţă subţire, bălaie şi cu fălcile ieşite în afară, rupe liniştea:

— Ziceţi, feciori!... De ce-aţi amuţit, mă?... Înainte, înainte!

Vreo trei vlăjgani, foarte sfioşi, râd înfundat. Vasile Fodor din Măgură, cu un cap de veveriţă, strigă piţigăiat:

— Că bine grăieşti, Boroiule!... Cum taci, cum te cuprind grijile şi dorurile... Că, zău aşa, măi oameni de treabă!

Şi începe deodată, cu glas subţire şi scâncit, o doină.

— Aşa, Fodore, mormăie căprarul arătându-şi dinţii.

Fodor întinde gâtul şi urlă mai înfocat, iar ceilalţi, unul după altul, îi ţin hangul cu ochii pe dos.

Înserarea se strecoară pe nesimţite în vagon. Cerul s-a încenuşit şi a început să se amestece cu pământul aburit. Amurgul învăluie pe ostaşii cântăreţi şi-i subţiază.

Boroiu mai ascultă o clipă doina, pe urmă se întoarce şi-şi roteşte privirea, parcă ar căuta pe cineva. Zăreşte în colţ, pleoştit, pe Haramu, îl măsoară lung cu ochi stranii şi-i strigă batjocoritor:

— Tu ce cloceşti, Haramule?

Haramu ridică fruntea, se uită, nu pricepe şi tace.

— Eşti posomorit, ai? zice iar Boroiu, apropiindu-se rânjind şi oprindu-se dinaintea lui cu mâinile încrucişate la spate.

Faţa lui Haramu e gălbejită de tot. Mustăţile rari i s-au zbârlit speriate, ochii turburi parcă se opintesc mereu să iasă din orbite, nasul i s-a subţiat şi i s-a lungit, iar cutele în jurul gurii s-au adâncit şi s-au înmulţit. Se uită ţintă la căprar şi izbucneşte cu glas spart şi hârâit:

— Apoi ţie ţi-e lesne să batjocoreşti. Ţie ce-ţi pasă, ori că trăieşti, ori că te prăpădeşti!... Dar eu am copii, şi moşie, şi nevastă! Simte că i se umezesc ochii. Se opreşte puţin, înghite în sec ş-apoi urmează: Şi-mi rămân copiii pe drumuri... Şi nevasta rămâne.

Nu isprăveşte, ca şi când i-ar fi frică. Îşi aruncă privirea la Boroiu, cercetător. Mai bâlbâie ceva neînţeles şi tace. Capul îi cade pe piept. Începe să geamă. Un soldat, care tocmai căuta să-şi şteargă somnul din ochi, se uită morocănos la Haramu, înjură, se întoarce pe cealaltă parte şi adoarme repede bombănind.

Boroiu a rămas cam uluit. A avut o tresărire, i s-au încleştat pumnii fără să vrea. Dar îndată s-a potolit şi zice:

— Taci, bre, nu te teme... Nu mori...

— Am să mor, Boroiule! răspunde Haramu apăsat. Simt eu bine c-am să mor.

— Eu nu mor! murmură căprarul încruntat. N-am să mor!... De ce să mor?

Se aşază şi el lângă Haramu, îşi scoate şapca şi se scarpină în cap. Celălalt îl priveşte cu coada ochiului, necăjit, şi nu mai deschide gura. Amândoi tac, duşi pe gânduri.

Sunt dintr-un sat, de pe valea Someşului, şi se duşmănesc de vreo şase ani, de când Haramu s-a însurat cu Ileana, fata Paraschivei şi a lui Grigore Bulbuc. De

atunci Boroiu nu are hodină, dar nici. Haramu şi nici Ileana.

Boroiului i-a fost dragă Ileana şi Ilenii i-a plăcut Boroiu. Împreună erau la horă şi nedespărţiţi în zile de sărbătoare, iar în zilele de lucru făceau ce făceau, şi mereu se întâlneau.

Dar a venit vremea de a trebuit să plece la oştire.

Ileana a plâns, l-a petrecut până-n hotare şi i-a făgăduit şi s-a jurat că-l va aştepta. Mai bine moartă decât să nu-l aştepte şi să se mărite cu altul.

Şi Boroiu a plecat liniştit în Bosnia şi de-acolo i-a scris carte Ilenii, iar Ileana i-a răspuns bucuroasă, şi cartea îi era scrisă cu cerneală roşă şi pătată, cu lacrimi fierbinţi.

După un an, Boroiu a venit acasă, de Crăciun, o săptămână. Era mândru, şi avea două stele albe pe guler: îl făcuse căprar. Era fecior dezgheţat Boroiu, isteţ, săritor, muncitor. Tot satul s-a mirat de el şi l-a copleşit cu întrebările şi l-a ascultat cu gura căscată cum vorbea în limba bosniecilor şi cum povestea de câte-a dres şi a păţit. Şi Ileana se lipea de el ca o pasăre înfricoşată şi-l privea rugătoare. Boroiu însă n-a băgat de seamă tremurările fetei, ori de le-a simţit, nu le-a înţeles. Şi nici nu a îndrăznit nimeni să-i spună şi să-i deschidă ochii că Ion, feciorul lui Alexe Haramu, cel putred de bogat, se ţine scai de Ileana şi vrea s-o ia de nevastă în ruptul capului.

Apoi Boroiu s-a dus iar în Bosnia şi n-a mai venit până peste doi ani şi nici cărţi n-a mai primit de la Ileana. Şi atunci a găsit pe Ileana măritată cu Ion Haramu şi cu un copil în braţe.

Când a văzut-o Boroiu aşa, într-o dimineaţă, pe uliţa cea mare, a scuipat-o în obraz. A înţeles, însă, din ochii ei plânşi că nu-i ea de vină.

Şi, încetul cu încetul, a aflat pe urmă tot. A aflat de la oameni că Ileana s-a împotrivit cât a putut, că l-a purtat cu vorba pe Haramu un an de zile, că, în sfârşit, a simţit-o

tatăl său cu vicleşug şi a început s-o bată şi a bătut-o până a înmuiat-o. Baba Firoana, moaşa satului, i-a povestit că Ileana într-un plâns o duce cu Haramu şi i-a mai povestit cum o snopea tatăl său şi cum îi striga: „Îţi trebuie Boroiu, hai?... Pe Boroiu-l aştepţi?... Na, blestemată! Na, rapandulă!... Vrei calicie, vrei sărăcie, ai?”... Şi zice că mereu ţipa, să audă tot satul: „Ori te duci după Ionică, ori îţi sucesc gâtul!”... Lui Ionică i-a dat bătrânul Haramu şaptesprezece locuri, o tablă mare de pădure, trei perechi de boi ungureşti, nu ştiu câţi cai, două vaci şvaiţere şi o turmă întreagă de oi, şi casă de piatră în sat, şi alte două case la câmp.

Totuşi, Boroiu nu i-a făcut lui Haramu nicio învinuire. Simţea că, dacă ar vorbi despre Ileana cu dânsul, nu s-ar putea stăpâni şi l-ar omorî. Boroiu avea un pumn cât un mai, iar Haramu era slab şi jigărit ca o mârţoagă nemâncată.

Vorbeau când se nimerea. Haramu se simţea vinovat şi mereu căuta să-l îmblânzească. Odată i-a îmbiat pe soră-sa de nevastă şi i-a spus că-i dă şase locuri, şi o casă, şi o pereche de boi. Boroiu însă l-a privit drept în ochi şi i-a răspuns tare, ca să-l audă bine oamenii din cârciumă:

— Eu nu mă mai însor, Ioane... Rămân holtei cât oi trăi!

Haramu a priceput şi a tăcut.

Aşa a trecut vremea. Aşa au trecut şase ani.

Când a venit porunca împăratului să pornească bărbaţii la război, tot satul s-a bocit, numai Boroiu s-a bucurat. De moarte nu-i era frică, iar de ce lăsa acasă nu-i părea rău. Era singur cuc, cu inima deşartă şi fără nicio nădejde.

În ajunul plecării însă s-a pomenit cu Ileana.

— M-ai iertat? a întrebat femeia cu ochii plini de lacrămi.

— Te-am iertat, a răspuns Boroiu, cu capul în piept.

Ileana ar fi vrut să mai vorbească şi n-a îndrăznit. A stat o vreme ştergându-şi palmele pe şolduri, mişcând gâtul şi aşteptând un cuvânt de îmbărbătare. S-a întors spre uşă

şi de-abia atunci i-a venit graiul.

— Iartă-l şi pe dânsul, a zis cu glas moale. Ai grije de el şi ocroteşte-l şi nu lăsa să-mi rămâie copiii fără tată.

Boroiu a văzut-o, pe sub sprâncene, cum tremura de ruşine, şi într-un târziu i-a spus aspru:

— O fi cum o vrea Dumnezeu, Ileano!

S-au despărţit fără să-şi dea mina şi fără să se privească. Şi totuşi, în sufletul lui Boroiu s-a strecurat o rază de nădejde. Se sfia să-şi mărturisească gândul ce-i încolţise în minte. Căuta să-l alunge şi se prindea mereu mângâindu-l. Simţea că i-e şi mai dragă Ileana, deşi a făcut trei copii cu Haramu. I-e dragă. Şi simţea acuma că se bucură când vede pe Haramu zvârcolindu-se cu gânduri de moarte.

Acuma Haramu geme într-una şi îl aude cum bâiguie:

— Am să mor... Am să...

Boroiu răsuflă adânc, îşi zgâlţâie scurt mustaţa şi şopteşte:

— De moarte să nu-ţi fie frică, Ionică!... Moare cui i-e scris să moară!

— Eu am să mor, Boroiule! gâfâie Haramu stins.

Căprarul îşi înăbuşe o părere de bine, se ruşinează şi tace. Ascultă o bucată de vreme cum chiuie Moise Tripa, la uşă, cu picioarele spânzurate afară, foarte răguşit, cum râd ceilalţi şi tropăie din bocanci, cum troznesc roţile neîncetat ca un şir de ciocane mici pe o nicovală uriaşă. Dar îndată aude glasul lui Haramu:

— Barem să ştim unde ne duce, Boroiule!

— Unde vrea împăratul, zice căprarul, şi adaugă, mai târziu: Tu să te ţii după mine, Ionică, auzi?

— Aud, aud...

— Că de mine nu se agaţă moartea.

Haramu întoarce scurt capul spre Boroiu, căutând să-i vază faţa. Nu se vede nimic. Dar respiraţia i-o simte grea, liniştită, şi ceva ce-i aleargă prin suflet îi răscoleşte inima, îi furnică prin sânge şi-l încremeneşte. I se pare că o

mână aspră nevăzută i se înfige în gât şi-l strânge fără cruţare. I-e frică de omul acesta, care nu se teme de moarte. Îşi aduce aminte de Ileana, de copii, de Boroiu de altădată.

„Are suflet bun Boroiu... Dacă n-a zis el nimic atunci!... Acu-s altele... Acu, Doamne feteşte!”

S-a înnoptat de-a binelea.

În uşa vagonului nu mai sunt decât vreo trei-patru întârziaţi. Cântecele au contenit. Soldaţii s-au trântit pe jos şi vorbesc încet, parcă le-ar fi teamă să nu turbure odihna cuiva. Printre şoapte se amestecă oftări prelungite şi, dintr-un vagon îndepărtat, străbate o melodie tristă, stingheră, întreruptă de zgomotul roţilor şi al locomotivelor. Stâlpii de telegraf însemnează grăbiţi câte-o dungă neagră pe crâmpeiul de cer vânăt-închis ce priveşte blând, cu ochi de stele tremurate, la ostaşii îngânduraţi.

Suspinele şi gemetele umplu toate vagoanele. O groază ascunsă a pus stăpânire pe sutele de oameni ce merg unde-i duce o maşină neroadă. Toţi ar vrea să doarmă, să uite ceea ce este şi să viseze ceea ce ar dori să fie. Şi somnul nu vine.

Sute de oameni, rupţi de osteneală, stau cu ochii mari holbaţi, scotocind întunerecul, vrând să pătrundă o taină de nepătruns. Şi în sute de priviri înfiorate care se încrucişează, se ciocnesc şi se îmbrăţişează, se zbate aceeaşi presimţire dureroasă.

Un ostaş începe să se zvârcolească, sare deodată drept în picioare şi se repede, ţipând de groază, spre uşa vagonului. Ceilalţi îl opresc speriaţi şi-l mulcomesc.

— Opriţi-l, mă, că sare din tren!

— Nu-l lăsaţi, feciori!

Se face un zgomot ca şi când intră dihorul într-un coteţ cu găini. Toţi se înghesuie spre cel îngrozit, îl mângâie cu vorbe potolite. Trece un dram bun de vreme până ce se aşterne iar tăcerea, mai apăsătoare, mai chinuitoare.

Haramu mormăie o rugăciune şi se necăjeşte că nu şi-o aduce aminte. O rugăciune pe care o spunea în fiecare seară, în copilărie, şi de la care acuma nădăjduieşte îmbărbătare şi izbăvire. Din când în când întoarce capul îngrijorat spre Boroiu, care pufneşte rar alături. Simte că Boroiu e liniştit, şi aceasta îl nelinişteşte. Se gândeşte din ce în ce mai mult la Ileana, gândindu-se la Boroiu, şi se învinovăţeşte. Îi vine să ceară iertare lui Boroiu, şi chiar deschide gura să vorbească, dar se răzgândeşte. Mai bine să rămână toate cum sunt.

Şi căprarul se simte atât de bine, parcă s-ar duce la bâlci sau la şezătoare.

Înspre miezul nopţii soldaţii adorm frânţi de gândurile negre. Şi prin somn oftează des şi numai rareori râd sau se vaită.

Trenul uruie într-una. Locomotivele sforăie obosite. Pământul aleargă pe lângă vagoane. Cerul zâmbeşte ca o mamă iertătoare.

Apoi, undeva, maşinile se opresc scârţâind sfâşietor. Toate vagoanele dorm, numai locomotivele slobod puhoaie de aburi pe nările de oţel. E o linişte grea, ca şi când lumea întreagă ar fi încremenit sub povara întunerecului.

Deodată, un ţipăt răguşit de goarnă spintecă tăcerea. Un murmur uluit răspunde din vagoanele deşteptate, prin care trece ca un fior.

— Muscalii!... Muscalii!

Un plutonier strigă aspru în fiecare uşă:

— Cinci minute!... Alarma!... Cinci minute!

Zgomotul în vagoane se aţâţă: zăngănit de arme ciocnite, pârâit de raniţe aruncate în spinare, înjurături repetate printre dinţi, gemăte zadarnice. Un ofiţer gros, mustăcios, gâfâie supărat printre şine, zdrăngănindu-şi sabia:

— Trompet! Boule! Nu se sună în apropierea duşmanului!

Un pâlc de ofiţeri somnoroşi, zgribuliţi îşi pocnesc oasele pe peronul gării, care, cu cele două geamuri luminoase, priveşte nepăsătoare, tăcută în noapte, parcă nici n-ar vrea să vază ce se petrece. Porunci grăbite se desprind din zgomotul turbure, şi comenzi scurte, tăioase.

Apoi, un nou semnal de trâmbiţă zguduie somnul nopţii, în ciuda ofiţerului gros, care-şi astupă urechile înjurând. Pe urmă, un tropot prelung, ca şi când s-ar încinge o horă uriaşă. Şi, repede, compăniile îşi încheie rândurile în faţa vagoanelor goale, ca nişte guri lacome din care pufneşte un miros greu de om.

— Intrăm în horă, Ionică... Intrăm! şopteşte Boroiu, ca să nu-l audă ofiţerul care se plimbă nervos prin faţa plutonului, tremurându-şi sabia şi căscând des.

Haramu tresare. N-a înţeles vorbele lui Boroiu, dar simte că i-e frig. Un vântişor slab, umed începe să bată. Pornesc pe-o ulicioară strimtă, noroioasă.

„Se vede c-a plouat pe-aci, se gândeşte Haramu.

Pe la noi era cald când am plecat”...

Cel din spate îl calcă mereu pe bocanci. Haramu se supără. Cine-o fi? Nu-l vede. Boroiu e lângă dânsul. Îi aude paşii apăsaţi, grei. Îi cunoaşte.

I se pare că trec printr-un sat. Nişte câini hămăie când mai departe, când mai aproape. Un ochi de lumină galbenă, sfioasă pâlpâie o clipă şi adoarme iute. „E un sat... Da, da... Un sat.”

Au mai mers puţin şi pe urmă s-au oprit.

— Acu ce mai aşteptăm? zice Haramu îngrijorat. De ce nu ne ducem la bătaie? De ce?

Nu răspunde nimeni. Toţi se trântesc în şanţurile şoselei. Pe drum rămân doar piramidele de arme şi ofiţerii, cari par nişte stafii urâte. În zare, pe cer, se frământă nouri bolbocaţi, negri, ameninţători. Stelele acuma plâng înfricoşate şi împuţinate. Şoseaua albeşte în beznă, parc-ar fi de argint vechi. Se aude cântecul harnic al unui cocoş, apoi mai multe pe rând, io, răguşite, subţiri,

furioase, ca un concert. Un greier spăimântat ţârâie scurt şi des. Frunze uscate zuruie împrăştiate de vânt.

Haramu şade cu faţa-n sus nemişcat, cu ochii la cerul mohorât, prăpădit de gânduri. Un miros de pământ jilav îi gâdilă nările şi-i aminteşte de-acasă. Şi deodată parcă nu mai vede cerul acesta străin şi nu mai aude zgomotele acestea străine. Parcă e în Prislop. Pe uliţa cea mare căscioarele sărace se pitulează ruşinoase după gardurile dărăpănate de nuiele. Numai casa lui de piatră se înalţă trufaşă, cu acoperişul de tinichea roşie. Intră în ogradă mulţumit. Vitele rumegă leneşe şi-l privesc lung. Sluga somnoroasă scoate apă; cumpăna fântânii scârţâie. În tindă găseşte pe Ileana, plânsă, cu băieţaşul cel mic în braţe, pe vatră. Focul duduie şi flăcările fâlfâie şi răspândesc o căldură moleşitoare. În patul răscolit, dezveliţi, dorm copiii amândoi, şi Toderaş râde prin somn.

Haramu se cutremură înfrigurat, îşi trece mâna peste ochi şi oftează adânc.

„S-a isprăvit... Am să mor”, se gândeşte dânsul îndată, cuprins de frică. În suflet simte un gol mare, - atât de mate, parcă cineva i-ar fi smuls, pe nesimţite, toate măruntaiele. Şi de jur împrejur se întinde şi stăpâneşte acelaşi gol nesfârşit, ca şi când][toată lumea s-ar fi sfărâmat şi-ar fi rămas el singur, înfricoşat şi îndurerat.

Sublocotenentul, un sas lung, roşcovan, cu glasul lung, adună plutonul într-un pâlc. Vorbeşte stricat româneşte. Vrea să fie energic, dar vocea îi tremură.

— Inamicul e aproape, feciori!... în curând primim botezul de sânge... Fiţi bărbaţi! Românu-i viteaz... Fiţi români!

Soldaţii ascultă tăcuţi, cu gura căscată, parcă n-ar pricepe. Şi sublocotenentul vorbeşte mereu. Împăratul... români... muscali... duşmani...

Pe urmă vine în goana calului un ofiţer. Spune ceva colonelului cu glas foarte tare, ca şi când ar fi speriat, în nemţeşte. Oamenii nu pricep. Ofiţerul strigă mereu,

întoarce calul şi se face nevăzut. Comenzi răsună grăbite. Toţi oamenii îşi fac cruce deodată, ca de poruncealã. Pe urmă picioarele pornesc, şi şoseaua parcă se clatină sub bubuitul paşilor.

Drumul coteşte când încoace, când încolo, urcă povârnişuri, trece prin câteva sate. Prundişul e proaspăt şi scârţâie sub tălpile bătute cu cuie. Ostaşii merg tăcuţi, parcă s-ar duce la înmormântare. Numai ofiţerii mormăie uneori: „Curaj, copii!” Dar şi glasul lor sună a pustiu şi se stinge fără ecou.

Haramu îşi târăşte picioarele şi priveşte în toate părţile, căutând ceva, nici el nu ştie ce. S-a făcut ziuă. Soarele însă nu se arată: norii ceia de la răsărit îl ţin încătuşat. Haramu simte într-una golul în suflet. Fruntea îi arde. Faţa-i e ca varul şi pe buze îi joacă un zâmbet.

— Pe-aici au cules bucatele, zice dânsul către un soldat, care de asemenea cercetează miriştile şi porumbiştile.

— Alţi oameni, altă ţară, alte obiceiuri, răspunde acela clătinând gânditor din cap.

— Ehe, ce bucate frumoase mai aveam pe la noi!.. Acu o să le strângă ciorile!

Haramu râde amar. Ostaşul râde şi iar dă din cap.

Deodată Fodor, cine ştie cum, iese din rânduri şi începe să joace bărbuncul, chiuind ca un nebun. Toată compania izbucneşte într-o veselie zgomotoasă, iar Haramu îl îndeamnă înviorat deodată:

— Nu te lăsa, Fodoree!

Merg mereu, merg mereu. Soarele a rămas în urmă. Tălpile ustură fripte. Cine mai ştie de câte ceasuri merg mereu?

Şoseaua taie o vale largă ca o groapă uriaşă. Compăniile se opresc puţin şi se dau la o parte, să facă loc unui şir lung de căruţe încărcate cu lăzi albe, grele, cu semne roşii. Vizitiii şed nepăsători, cu luleaua în gură. Un ofiţer călare se învârteşte într-una pe lângă căruţe,

înjurând în gura mare şi ameninţând cu o cravaşă ruptă.

— Muniţiile! şopteşte Eoroiu, şi în ochi are o sticlite de veselie ciudată.

Tocmai când trece convoiul se aude un mormăit îndepărtat, prelungit, înăbuşit. O tăcere adâncă urmează. Numai scârţâitul roţilor neunse turbură căldura mocnită. Toţi ochii se ridică întrebători, cercetători, spre răsărit.

— O ploua! suflă Haramu într-un târziu.

— Tunurile! răspunde Botoiu cu aceeaşi veselie stranie în privire.

Haramu se uită la el neîncrezător. Râde şi-şi dezvăluie dinţii ca un câine supărat. Glasul îi tremură:

— De-acu începe... Bine că începe!

Acuma coloana urcă un povârniş. Mormăitul tunurilor slăbeşte. Gâfâitul ostaşilor se înteţeşte. Urcă mereu, urcă mereu.

Pe creasta dealului, însă, parcă s-ar fi deschis deodată o fereastră: bubuiturile cutremură văzduhul. Oamenii se închină fără să vrea şi-şi feresc capul.

În faţă se desfăşoară o vale lină, largă, nesfârşită. Departe, departe, în fund, albăstreşte un şir dinţat de coline. Valea toată parcă e o hartă uriaşă întinsă pe o masă uriaşă. Într-un verde spălăcit şerpuiesc drumuri albe. Ici-colo, pete vinete de păduri şi de tufişuri. Apoi fâşii mari de semănături galbene. Şi, resfirate la întâmplare, vreo câteva sate cu casele încremenite de frica tunurilor, ce nu mai contenesc. Departe, în stânga, arde un sat, şi fumul se înalţă până în cer. Drept înainte, alt sat e învăluit într-o mare de fum, cenuşiu-gălbui, din care se ridică uneori vârtejuri negre, atunci când bufneşte în grămada de ruine câte un obuz rătăcit. Mai departe, foarte departe, arde câmpia. Fumul se tăvăleşte pe pământ şi se clatină ca un beţiv plecat la plimbare.

Compăniile cotesc la dreapta pe-un drum îngust, împrejmuit de plopi deşi. Şi merg mereu...

Iar trec printr-un sat. Pe uliţă stau înşirate vreo

douăzeci de căruţe pline de paie. Pe braţul vizitiilor e crucea roşie. Pe turnul bisericii fâlfâie un steag mare alb, cu crucea roşie: Un doctor foarte tânăr ţine mâna la cozoroc şi zâmbeşte vesel, aruncând din când în când vorba: „Gata!” Boroiu nu se poate opri să nu lămurească pe Haramu, privindu-l drept în ochi, parc-ar vrea să-i împlânte un cuţit în inimă:

— Astea-s pentru răniţi… Ştii, dacă eşti pe moarte, aici te aduce să mori.

— Am să mor, bâlbăie Haramu încet, întinzând gâtul ca o raţă bolnavă. Pe mine nu mai trebuie să mă aducă aici. Ce să mă mai aducă?

— Ce tot îmi baţi capul, păcătosule, cu moartea? izbucneşte căprarul cu răutate. Ce tot trăncăneşti?… Şi dacă mori, adică ce mare pagubă-i? Mori, bine! Eşti mort. Are cine să te îngroape!

Haramu ridică ochii sfios la Boroiu şi se înfioară. În faţa căprarului e ceva ce-l înlemneşte. Ar vrea să se despartă de dânsul şi nu poate. Şi în creieri îi fulgeră: „Boroiu îmi vrea moartea!”

Dar nu zice nimic. Îşi târăşte picioarele grele — plumb, oftează şi se mângâie curând: „Cum o da Dumnezeu-sfântul! Fie voia lui!”

Bubuiturile sunt tot mai furioase şi se apropie, în dosul unui dâmb turtit se zăresc tunurile, mici ca nişte jucării, iar oamenii, învârtindu-se pe lângă ele, ca nişte cărăbuşi.

Când le vede Haramu, se bucură copilăreşte şi nu-şi mai ia ochii de la ele. Troznetele răguşite, aspre îi farmecă urechile. Îl cuprinde o încredere oarbă, nemărginită, şi începe să strige vesel:

— Uite tunurile!… Tunurile noastre! Tunurile noastre!

Apucă pe Boroiu de mâneca tunicii şi-l zgâlţâie cu mândrie:

— Uite tunurile noastre!

În clipa aceea un vâjâit înfricoşător trece prin văzduh. Un şrapnel se sparge undeva, la spatele trupei, cu o

flacără orbitoare. Un nour alb, cât o căpiţă de fân, răsare, se umflă, rămâne câteva minute atârnat în aer, ş-apoi se destramă şi se pierde. Boroiu răspunde rânjind:

— Ne-au zărit muscalii şi dau în noi cu tunul.

— Da’ noi n-avem tunuri? face Haramu triumfător. Avem!... Uite-le! I le arată cu mina, râde şi urmează: Nu ştiu cum, Boroiule, dar parcă-s de fier! Nu-mi mai pasă de nimic... Acu să mă trăsnească un glonţ, şi nici n-aş crâcni... Adică ce? O viaţă are omul! Aşa-i, măi Boroiule? Râde zgomotos şi începe să bată talpa, ca la paradă, numărând tare: Stâng! Drept! Stâng!

Căprarul îl priveşte nedumerit, îşi şterge sudoarea pe gât şi tace.

Pe drum vine, cu paşii târâţi, un tunar rănit. Se aşază pe marginea şanţului până trece coloana. Capul i-e îmbrobodit în zdrenţe murdare, muiate de sânge. O dungă lată, roşie-negricioasă, se scurge pe tunica cenuşie de la guler până jos. Are în ochi o lucire apăsătoare şi murmură îngrozit din când în când:

— Prăpăd mare... prăpăd mare!

Haramu aude vorbele şi simte cum, deodată cu ele, îi zboară din suflet bruma de încredere. Merge înainte cu ceilalţi, şi parcă nici nu-şi mai dă seama ce face. Vede mereu pe tunarul însângerat şi nu-l mai slăbeşte de loc gândul morţii.

Se pomeneşte într-o porumbişte, alergând, cu puşca în mână. „Cum am ajuns aici? Ce caut aici?” Boroiu merge înainte. „De ce mi-o fi vrând Boroiu moartea?!” Ostaşii sunt răsfiraţi care încotro, gâfâie greu şi calcă în picioare porumbul. Sublocotenentul păşeşte sprinten, taie în dreapta şi-n stânga tulenii uscaţi, parcă şi-ar încerca ascuţişul săbiei, se uită deseori înapoi şi şopteşte câte ceva. Tunurile mormăie mai departe. Din stânga pârâie focuri de puşcă. O frunză veştedă îl loveşte peste faţă, şi aceasta deodată îl face iar să se gândească acasă. Îşi aduce aminte că otava din luncă i-a rămas cosită, dar

neadunată. Să nu fi dat vreo ploaie, să i-o prăpădească. „E muncă de şapte bărbaţi. Şi ce otavă! Mătase, nu altceva! Las', că are grije Ileana... Dar trebuie să ia femei la otavă... Da, da, femei. Bărbaţii au plecat toţi... Mulţi au plecat, cine ştie câţi s-or întoarce?!... Azi e vineri? Da, da, vineri. Zi de post. Poţi să posteşti aici — Doamne fereşte! Ce post! mănânci ce apuci"... îi vine în minte că n-a luat nimic în gură de ieri dimineaţă şi că i-e foame. Scoate o plăcintă, adusă de-acasă, făcută de Ileana, şi înghite repede bucăţi mari. Poate că mănâncă pentru cea din urmă oară! De unde ştii? „în război acu trăieşti, acu eşti mort... Ehe! Doamne fereşte!"

Porumbiştea nu se mai isprăveşte. Răzoare, şanţuri şi mereu porumb.

„Unde-s muscalii? îşi zice Haramu încet, şi întrebarea începe să-l chinuiască. Unde-s? Unde-s?" în faţă nu se vede decât spatele lui Boroiu, cu raniţa şi cu bidonul care zăngăne necurmat, şi vârful şepcii. Îi mai trece o clipă prin cap că Boroiu îi vrea moartea, dar îndată se gândeşte iar: „Unde-s muscalii?" Şi se înfurie, parcă i-ar fi tras cineva o palmă. „Auzi, război fără muscali!... Ruşine!"

Apoi se trezeşte lungit cu burta la pământ, lângă căprar. E marginea porumbiştei. Sublocotenentul se uită cu binoclul. Deodată, în faţă, se porneşte un ropot de focuri de puşcă, şi ofiţerul ţipă foarte ascuţit:

— Foc! Foc! Foc!

În stânga, din porumbişte, ţâşneşte un lanţ de ostaşi şi aleargă înainte ca o armonică. Lângă el Boroiu ocheşte şi trage. Arma pocneşte ca un tun. Haramu se miră cum poate pocni aşa tare. Ar vrea să tragă şi el, dar nu vede nimic.

— Unde-s muscalii? întrebă dânsul necăjit.

— Eşti. Orb? Nu-i vezi? mormăie Boroiu, ochind din nou..

Haramu se uită zadarnic. Trage într-o doară, fiindcă simte o nevoie chinuitoare să facă ceva. Şi pe urmă trage

mereu, cu toate că nu vede nici urmă de duşman, şi e nespus de mulţumit.

Dar sublocotenentul răcneşte speriat: „Înainteee”, sare şi porneşte ca săgeata. Toţi se reped după ofiţer.

Un zbârnâit scurt trece peste capul lui Haramu în vreme ce goneşte înainte. „Glonţul!” se gândeşte dânsul trăgând cu ochiul când în dreapta, când în stânga. Şi după câţiva paşi iarăşi parcă i-ar zâzâi un bondar pe lângă ureche.

„Se ţine glonţul de mine!… Se ţine!”

Când se vede lungit jos, răsuflă uşurat şi începe să tragă ca un nebun. S-a nimerit tocmai între sublocotenent şi Boroiu. Toţi ochesc, trag, şi muscalii nu se zăresc. Ofiţerului îi curge năduşala pe obraji. Haramu aude desluşit cum întreabă pe Boroiu:

— A căzut vreunul de-ai mei?

Şi cum răspunde Boroiu, gros, ca de după un zid.

— Nu m-am uitat înapoi…

Şi numaidecât iar urletul. Sublocotenentului şi iar înainte. Gloanţele bâzâie mai ascuţit. Haramu le simte ţiuind într-una, dar nu se mai gândeşte la ele. Îi trece mereu prin minte: „Unde-s muscalii?” Fugind, îi loveşte urechea un ţipăt sfâşietor. Un soldat, şi pare că tocmai Fodor din Măgură se zvârcoleşte pe arătura proaspătă, ca un câine cu spinarea ruptă.

„L-a omorât”, se sperie Haramu. La dreapta lui, Trifon Mocanu înjură din răsputeri şi merge şchiopătând, iar după câteva clipe cade grămadă gemând şi sâsâind. Gloanţele însă vuiesc neîncetat, tot mai furioase, mai dese, ca nişte năpârci turbate. Lui Haramu i se pare că fuge de când lumea şi că n-o să se mai sfârşească goana niciodată. Picioarele îi sunt amorţite, nu le mai simte, îl cuprinde ameţeala. Când îşi vine în fire e într-un şanţ, cu puşca la ochi, şi aude glasul sublocotenentului:

— Zece sute, copii!… Ze-ce su-te!

Şi pe toată linia soldaţii, trecându-şi unul altuia, din ce

în ce mai slab:

— Zece sute… zece sute!

Tocmai în faţa lui, numai la vreo câţiva paşi, pocneşte pământul şi se ridică un nouraş de colb gălbui, cât o căciulă.

„Se ţine de mine glonţul, îşi zice Haramu; dar nu mai are vreme să se gândească la glonte, căci îi vine iar prin minte: Unde-s muscalii?”

Mai înaintează de vreo două ori. Gloanţele bâzâie ca un roi de viespi înrăiţi. Mereu răsună vaiete, înjurături, ţipete, mereu cad ostaşi, gem şi se zvârcolesc. Puştile troznesc neîncetat, când mai rar, când mai grăbit. Bubuitul tunurilor însă a slăbit, numai uneori se sparge în văzduh câte-un şrapnel trufaş… Şi Haramu veşnic se întreabă: „Unde-s?” Şi-i e necaz.

— Nu mai putem merge înainte, aude acuma pe Boroiu. Au căzut mai mulţi de jumătate…

— Sapele! Sapele! zoreşte sublocotenentul. Nu toţi deodată!… Pe rând!… Pe rând!

Dar până să-şi desfacă sapa, vede că unii se târâie înainte spre un răzor ce desparte două mirişti arse. Se târăşte şi el cu mare băgare de seamă şi se ascunde binişor în şanţ. Pe urmă totuşi scoate capul, să caute pe muscali. Departe, la marginea unei porumb işti tivite cu pomi, zăreşte vârfuri de şepci.

— Muscalii, Boroiule! izbucneşte dânsul oftând, parcă i s-ar fi luat de pe suflet o piatră de moară. Uite duşmanul! … Uite!… Uite!… (E fericit ca un copil).

— Bine, bine, mormăie Boroiu, ochind cu luare-aminte. Trage, Haramule, că ne prăpădim!

Haramu începe să tragă, şi după fiecare împuşcătură se aşază mai bine în şanţ. Simte o plăcere mare că a descoperit pe muscali. A scăpat parcă de-o grije mare. Acuma s-a mai înviorat. Are chiar chef de vorbă, dar Boroiu e furios şi înjură şi se zbuciumă. Haramu trage, face socoteli şi planuri şi nu mai vrea să moară.

„Adică de ce să mor tocmai eu? Las’ să moară alţii, care n-au la ce să se întoarcă acasă. Nu mor pentru că nu vreau să mor!… Nu mor!”

Simte totuşi că frica îi stăpâneşte inima şi că n-o poate goni, oricât îşi zice: „Nu mi-e frică!” Sublocotenentul, alături, porneşte să geamă. „L-a lovit, se gândeşte Haramu, văzându-l cum îi cade capul în ţărână şi că are o pată mare de sânge pe umărul stâng. I-a zdrobit umărul, sărăcuţul!… Vezi, cine n-are noroc… Să fii cu stea în frunte, şi nu te iartă glonţul!” Apoi deodată îşi aduce iar aminte de otava din luncă şi-l apucă o grije dureroasă să nu fi dat o ploaie să i-o fi stricat… „S-o ia dracul de otavă… Ia uite ce-mi frământă capul!” încearcă să se gândească la altceva, dar nu poate şi începe a socoti câte care de otavă o să-i iasă.

— Ioane, răsună vocea lui Boroiu. Ia seama, Ioane! Vine o companie de întărire… Auzi?… Când ajunge aici, sărim cu toţii şi înaintăm… înţelegi?

Haramu face ochii mari. „Ce vrea Boroiu?” se gândeşte dânsul bănuitor. I se pare că privirea lui Boroiu se bucură de ceva. „De ce se bucură?… Crede că am să mor?… Da, da, crede… îmi doreşte moartea, de bună seamă… Şi, după ce-oi muri, se întoarce acasă şi-mi ia pe Ileana. Are necaz pe mine din pricina Ilenii… Oho!” Se uită cu răutate la Boroiu şi strigă:

— Ileana, ai? Crezi că am să mă prăpădesc pe-aici, ai? … Nu mor, Boroiule! Nu vreau să mor!

Boroiu n-aude, căci puştile fac o gălăgie ca-n iad. Dar rânjeşte mulţumit, parc-ar înţelege gândurile lui Haramu.

Se apropie din spate paşi grei, gâfâituri, zăngănit de arme, comenzi repezite în fugă. Haramu vrea să privească înapoi. În clipa aceea însă răsună un urlet sălbatec: „Uraaa!… Înainte!… Uraa!” Sare şi el să pornească înainte, dar n-apucă să facă niciun pas şi simte o lovitură în şoldul stâng.

— M-a ucis! murmură dânsul, prăvălindu-se iar în şanţ.

Mi-a rupt piciorul!

Vrea să se scoale din nou şi nu poate. Îşi pipăie piciorul, ridică aripa tunicii şi degetele i se umplu de sânge. Cureaua cu care era încins e găurită.

— Trebuie să-mi taie piciorul… Am să rămân olog…

Ochii i se împăinjenesc. Durerea îl chinuieşte din ce în ce mai tare. „Leşin… Mor”… se gândeşte el cu frică. Încearcă să strige ajutor, dar nu poate deschide buzele. Sângele i se scurge pe piele. Îl simte cât e de fierbinte. „Ar fi bine să opresc sângele”, îi trece prin creier. Mâinile îi tremură şi nu le poate mişca. Începe să zică în gând *Tatăl nostru* şi parcă se mai linişteşte.

Se aşteaptă, din clipă în clipă, să leşine şi se miră că încă n-a leşinat. „Am să mor… Degeaba nădăjduiesc… Am să putrezesc aici, în şanţ, ca un câine fără stăpân… Nu vine nimeni să-mi oprească sângele!” îşi aminteşte de căruţele cu paie de la marginea satului… „Rămâne Boroiu cu Ileana… Rămâne!”…

Vremea trece atât de greu, parcă ar fi de plumb topit. Soarele e aproape de asfinţit. Tot văzduhul miroase a praf de puşcă.

Apoi Haramu, pe neaşteptate, se pomeneşte iar cu Boroiu în şanţ. Toţi veneau îngroziţi şi se pitulau în dosul răzorului şi începeau a trage cu deznădejde. Boroiu era ca un ţigan la faţă şi înjura sălbatec… Haramu vrea să-l strige şi nu poate. Geme.

— Ce-i cu tine, Haramule? Eşti moft?

Haramu, auzindu-l, îşi aduce aminte de Ileana.

Închide ochii; genele-i sunt grozav de obosite. Boroiu îl pipăie, mormăind:

— Unde te-a izbit, omule?… Aha!… Curge sângele dintr-însul ca dintr-o vită!

Rănitul simte o durere sfâşietoare, apoi îndată o alinare.

— Te-am legat, Ioane, duduie glasul lui Boroiu. Nu-i nimic… numai de n-ar veni ei peste noi!

Haramu geme puţin şi începe să şoşăie iar din buze o rugăciune, repede, băbeşte.

După un răstimp, cine ştie cât de lung, Haramu aude şoapte speriate:

— Vin!... Vin!... Vin!...

Şi în curând, vocea lui Boroiu, aspră, răguşită:

— Înapoi!... înapoi!...

Pe Haramu îl cuprinde o spaimă nebună. Vede cum ostaşii se scoală din şanţ şi pornesc înapoi în goană. „Vin muscalii!” se gândeşte dânsul, şi nu mai simte nicio durere, numai frica, ce-i îngheaţă sângele în vine, că rămâne singur între duşmanii cari o să-l turtească mai rău ca pe un vierme. Îşi adună toate puterile şi ţipă deznădăjduit:

— Boroiule, frate, nu mă lăsa aici!

Boroiu se opreşte şovăind.

— Nu mă lăsa frate, să mă prăpădesc în străini!... Nu mă lăsa...

Se uită lung unul la altul — Haramu, rugător, Boroiu, nehotărât. Gândul căprarului este, o clipă, să-l lase acolo, pe mina cazacilor. Cum i-a strivit el norocul, aşa să-l strivească duşmanii acuma. Dar, văzându-i faţa albă ca hârtia şi ochii scăldaţi în lacrimi, i se înmoaie inima. Îşi aduce aminte de Ileana, cum stătea şi ea plânsă şi îndureratâ, şi parcă îi aude glasul tremurat: „Ai grije de el şi ocroteşte-l!”

— Hai! face Boroiu scurt, plecându-se şi luându-l în cârcă.

Gloanţele ţiuiau şi sfârâiau neîntrerupt. Căprarul gâfâia din greu cu Haramu în spinare, care gemea şi se văita. Toată mirişteа era plină de ostaşi ce alergau înfricoşaţi, fără ţintă, dornici numai să scape din ploaia de foc cât mai curând.

Pe Haramu îl apucă durerea, mai nemiloasă şi mai năvalnică. Îi vine să ţipe, dar parcă i-e teamă de Boroiu. Strânge dinţii din răsputeri şi numai rareori geme scurt,

înăbuşit.

— Taci, taci, că nu-i nimic, zice căprarul morocănos, păşind apăsat ca un bivol.

„Mor… mor, se gândeşte Haramu simţind cum i se sleiesc puterile. S-a isprăvit cu mine… S-a isprăvit!”

Ca să-şi împrăştie gândurile chinuitoare, începe 25 să vorbească, încercând să arate veselie sau măcar nepăsare în glas:

— Vai de mine, Boroiule!… Mi-am uitat puşca-n şanţ…

— Las-o dracului de puşcă!… Bine că nu te-am uitat eu pe tine! răspunde Boroiu răutăcios.

— Mi se pare că ne-au biruit muscalii! urmează Haramu.

— Mi se pare… ’S mulţi… Câtă frunză şi iarbă.

— Ş-acu ce facem?

— Fugim, nu vezi? zice căprarul posomorit şi, după o vreme adaugă: Da’ eşti greu tare, Ioane… Parcă duc în spinare un sac de pământ.

Haramu se sperie de vorbele acestea, dar totuşi râde silit şi sec. Boroiu râde şi el. Râsul lui e mulţumit şi cam aspru.

— Au pierit mulţi de-ai noştri, începe iar rănitul.

— Mulţi. Şi mai mulţi o să se prăpădească de-acu înainte! Tace puţin şi apoi urmează: Mulţi de tot… Ilie Onu s-a dus. În cap l-a pocnit glonţul… Şi George al lui Bucur din Tihuţa. Şi Dolga Mihai, ştii, băieţandrul cela din Bârgău, care se ţinea numai de drăcovenii… Toţi s-au stins!

— Dumnezeu să-i odihnească…

— Mulţi, mulţi… Pe Dumitru Hrişcă l-a nimerit drept în inimă. A mai alergat oleacă, şi-apoi s-a prăvălit ca un bolovan, de nici vai n-a zis… Cine să-i mai ştie pe toţi?… E plin câmpul de ei. Şi şanţurile gem.

— Urgia lui Dumnezeu!

— Războiul, Ioane!… Aşa-i: sânge, moarte, durere, pacostea lumii.

— Le-auzi cum şuieră? face Haramu, ascultând gloanţele care umpleau văzduhul cu ţipetele lor. Să ştii că pe mine mă caută… Simt eu că mă caută.

— Să-ţi spun eu una şi bună, măi Ioane, bombăne Boroiu rar şi apăsat. Glonţul se ţine de cel ce se teme de dânsul. Auzi tu ce-ţi spun? Când ţi-o fi frică, să-ţi iei rămas bun, c-ai pus-o de mămăligă!

Haramu începe să tremure. Cuvintele lui Boroiu i s-au înfipt drept în inimă. Frica îşi încleaştă ghearele într-însul din ce în ce mai adânc. O simte cum îi pătrunde în creier, în oase, în carne, în vine. „De-acu mor… mor”… îi fulgeră prin minte. Totuşi, se mai zbate, încearcă să se apere. Limba i se învârteşte repede. Şi, vorbind, râde răguşit şi horcăie:

— Mie nu mi-e frică, Boroiule! Zău nu mi-e frică… Mi-a găurit piciorul? Bine. Poate că Dumnezeu a vrut înadins să mă scape din prăpădul ăsta… Ai? Căruţele cu paie… Mă duce la spital şi-mi taie piciorul… Mi-l taie? Bine. Parcă nu mai sunt ologi pe lume?!… Ori cu un picior, ori cu două, numai să ştii că trăieşti!… Am nevastă, moşie, copii… Trebuie să trăiesc… trebuie să…

Glasul i se taie deodată. Icneşte scurt, ca şi când i-ar fi trântit cineva un pumn zdravăn după cap, râde puţin, oftează lung şi amuţeşte, parcă i s-ar fi retezat limba din rădăcină.

Căprarului nu-i place trăncăneala tovarăşului, îşi aduce aminte de ce i-a făcut Haramu şi i se pare că tare-i prost de cară în spinare pe cel ce i-a mâncat norocul. Se gândeşte chiar să se descotorosească frumuşel de dânsul, orice ar fi. Asta o aştepta el de când a plecat de-acasă. Asta era nădejdea lui cea bună. Acum de ce să se pună de-a curmezişul soartei?… Dar când se frământă astfel, dă peste ceva, se împiedecă şi e aproape să se răstoarne. Se uită, vrea să înjure. Vorbele-i încremenesc în gât. La picioarele lui vede pe Marin Prâslea, un flăcău din Salva, prietenul său cel mai bun, mort-rece, chircit ca

o râmă chinuită, cu faţa schimonosită, cu grumajii încercuiţi într-un guler roşu de sânge închegat. Boroiu se cutremură şi-şi înteţeşte mersul. Prin şira spinării îl furnică un fior.

Mai sunt doar câţiva paşi până la porumbişte. Un căpitan se răsteşte cu sabia la fugarii ce sosesc mereu şi nu se mai gândesc să se oprească, îi ameninţă. Şi răcneşte din răsputeri:

— Stai, tâlharule!... Jos! Jos!... La lizieră!

— Uite c-ajungem, Ioane! zice Boroiu mai senin. Aici poate c-or veni sanitarii să te ducă la căruţele cu paie...

Tace, râde şi aşteaptă să zică ceva Haramu.

— Nu vorbeşti? urmează apoi din nou, când vede că aşteaptă în zadar. Nu vrei să vorbeşti?... Mi se pare mie că ţi-e frică!... la seama, Ioane, că frica nu e bună.

Căprarul râde foarte gros, dar iar nu primeşte niciun răspuns.

— Dacă vrei tu să taci, taci! mormăie dânsul după un dram de vreme, nepăsător. „O fi leşinat, păcătosul, se gândeşte pe urmă. He—he, mare-i frica!”

Intră în porumbişte. Câţiva ostaşi s-au întors spre duşman şi trag fără de suflet. Căpitanul strigă desperat, cu ochii ieşiţi din orbite:

— Stai!... Stai!... Liziera!...

— Am ajuns, Haramule! zice Boroiu. Hai, să te dau jos.

Îi desprinde picioarele de după mijloc şi Haramu se rostogoleşte, ca un trunchi, la pământ şi rămâne cu faţa în sus, cu mâinile şi picioarele înţepenite. Pe buzele mortului se răcise un râs dureros, iar în ochii holbaţi a rămas întipărită o dorinţă mare de a trăi, amestecată cu o frică năpraznică. În dreptul inimii, dintr-o rană rotundă cât un zlot de argint, se scurgea leneş un firicel de sânge negricios.

„L-a izbit glonţul în spate, de aceea nu mai vorbea nimic, se gândeşte Boroiu cu privirea pironită asupra cadavrului. Te-a bătut Dumnezeu, Ioane, pentru că mi-ai

zdrobit viaţa şi pe-a Ilenii”.

Îşi face cruce încet, de trei ori.

E mulţumit. Cum a dorit el, aşa s-a întâmplat. De-acu Ileana iar e slobodă. Se vede bine că au fost ursiţi unul altuia.

Boroiu tresare scurt. Aude glasul căpitanului, aude pocniturile puştilor şi un bubuit de tun obosit, depărtat.

— Muscalii! îşi zice repede.

Începe să-şi dea seama că încă nu s-a sfârşit. Întâi muscalii, pe urmă Ileana. Şi cine ştie ce-o mai fi?…

Se târăşte la marginea porumbiştei. Pe câmpul însorit vede ici-colo trupuri de soldaţi, rămaşi care cum i-a trăsnit moartea. În văzduh croncăne o ceată de corbi ce se roteşte, se coboară uneori, se apropie de morţi, se înalţă iar, parcă nu s-ar sinchisi nici de oameni, nici de gloanţe. Ostaşii întârziaţi vin ş-acuma în fuga mare, cu feţele strâmbate de groază. Şi-n depărtare, din când în când, linii dese de vrăjmaşi se leagănă, dispar, apar, se apropie.

— Ne biruie muscalii, bâlbăie Boroiu şi se căzneşte să ochească bine, să oprească puhoiul duşman. Dar mâinile îi tremură, şi-n minte i se îmbulzesc neîncetat gânduri ce-i sunt dragi şi de care se înspăimântă. Acuma nu doreşte gândurile acestea. Simte bine că i-ar strecura grija în inimă şi l-ar pierde. Şi totuşi, oricât se încearcă, nu izbuteşte să le gonească.

Din porumbişte aude un geamăt amar.

„Iar moare unul… Mulţi mor”, se gândeşte dânsul.

Dar nu i-e milă. Îi pare bine că el trăieşte. Ce-i pasă de alţii? Altora le pasă de el? El să trăiască, încolo… El trebuie să trăiască!

Şi, încetul cu încetul, începe să făurească planuri. Ocheşte mereu, trage mereu şi sufletul lui zboară pe-acasă, prin Prislop. Se face că parcă se întoarce din război. Ileana îl întâmpină în capul satului. A întinerit, ori i se pare doar lui? Cum plânge, sărăcuţa! Ea zice: „Ai

venit?” Şi el răspunde: „Am venit”. „Bine că te-a adus Dumnezeu!” Ar vrea s-o ia în braţe şi s-o omoare în sărutări, dar i-e ruşine, căci s-a adunat o mulţime de oameni şi toţi zâmbesc şi se bucură c-a venit. Şi popa Grozea vine şi zice: „Acu haideţi la biserică cu Ileana, c-aţi aşteptat de-ajuns!” Cineva însă zice: „Cum să meargă Ileana cu Boroiu la biserică, doar Haramu n-a murit!” „Cum n-a murit?” „Aşa, bine. Uite-l pe Haramu!” Are un picior de lemn şi-n piept o gaură roşie. Şi Haramu vine şchiopătând şi râde. Şi Ileana zice: „N-ai avut grije de el, Boroiule! Nu-ţi ajute Dumnezeu-sfântul! Nu-ţi ajute! Nu-ţi ajute!”

„Astea-s nebunii!” se gândeşte Boroiu clipind furios din ochi.

În suflet însă simte cum i se face un gol, şi golul acesta cum creşte biruitor, cum îl ameninţă. Şi numaidecât îl cuprinde îndoiala: „Poate că într-adevăr n-a murit Haramu... Poate că el a gemut adineaori?” S-ar scula şi s-ar duce să se încredinţeze, dar i-e ruşine de sine însuşi. Strânge patul puştii de-i pocnesc degetele şi se dojeneşte singur:

„Suflet ticălos de muiere!”

Îndoiala totuşi rămâne încuibată şi-l roade ca un cariu.

Pe mirişte, de-abia la vreo şase sute de paşi, vede cum se ridică un lanţ de oameni, cum se apropie. Şi se aruncă iar la pământ. Unul a întârziat. E burtos şi are o barbă roşie. „Trebuie să-l omor!” îşi zice Boroiu, ducând repede arma la ochi. Rusul se opreşte, înalţă mâinile speriat către cer, ş-apoi cade cu faţa-n jos, parcă ar face o mătanie.

— L-am nimerit, murmură căprarul mulţumit, dar îndată îi vine în gând: „Şi Haramu te pomeneşti că n-a murit!”

O răpăială sălbatică de gloanţe porneşte de la muscali. Toată marginea porumbiştei sâsâie înfricoşată. Boroiu aude mereu cum îi zbârnâie viespii de oţel pe lângă urechi, ca şi când l-ar ameninţa.

„Se vede că m-am speriat”, îşi zice dânsul gânditor şi deodată se înfurie ca un zmeu: „Nu vreau! Nu vreau! Nu vreau!” Dă să ridice puşca să ochească... Dar în piept simte o lovitură de cuţit. „Cine m-a izbit? Glonţul?... Nu vreau! Nu vreau!” Îşi încordează toate puterile, parcă s-ar împotrivi unui vrăjmaş năpraznic, şi cu o sforţare uriaşă sloboade arma. Aude lămurit răbufnitul puştii şi numaidecât un ţiuit vesel în urechea dreaptă.

„Mor... se gândeşte Boroiu, în vreme ce i se întunecă tot în faţa ochilor. Şi Haramu poate că n-a murit... Poate”...

Mâna îi înţepeneşte pe armă, gura i se umple de sânge, iar capul îi cade într-o parte, ca şi când l-ar fi prididit oboseala.

Duşmanul se apropie mereu. Căpitanul ţipă poruncitor şi plângător:

— Stai!... Foc!... Foc!... Foc!

Gloanţele vâjâie ca furtuna. Soarele asfinţeşte mânios, însângerând cerul şi pământul.

BIBI

Era un zgomot ciudat, fâşâit de paşi, şoapte de glasuri străine, întretăiate de câte o izbucnire nerăbdătoare, apoi tăcere, apoi plânsete înăbuşite.

Bibi se trezi supărat şi-şi frecă ochii somnoroşi cu mâinile-i grăsune. O şuviţă răzvrătită îi atârna tocmai pe nas, îl gâdila şi-l necăjea. De aceea se porni pe scânceală. Dar se opri curând, foarte mirat că nu vine nimeni să-l mulcomească. Se ridică în pătuceanul împrejmuit cu grilaj de lemn, să se uite prin odaie. Nu era nimeni. Nici măcar guvernanta, uscată ca o scândură şi cu un neg pe nas, pe care n-o putea suferi, începu iar să mârâie, dar iar încetă singur plictisit. N-avea chef de plâns cu temei, altminteri s-ar fi pornit pe nişte ţipete de ar fi sculat toată casa în picioare, ca altădată. Era posomorit, parcă i-ar fi dat să bea ceai de siminichie cu sare amară.

„M-a înşelat «scândură», se gândi Bibi cu necaz văzând patul guvernantei neatins. M-a minţit aseară că se culcă şi ea, şi când colo... Am s-o spun măicuţii!”...

Şi numaidecât începu să cheme cu glas miorlăit:

— Măicuţă!... Măicuţăăă!...

Strigând, văzu pe scaunul de lângă pat nişte haine negre, aşezate frumos. „Sunt noi”, îşi zise dânsul, căci pe celelalte le murdărise alaltăieri, când a căzut, jucându-se de-a lunecuşul, într-un băligar. Tocmai atunci auzi de-afară şi vocea tăticului:

— Mi se pare că s-a deşteptat copilul!... Ia vezi d-ta, mamă...

Bibi se bucură că a venit mama-mare, fiindcă totdeauna îi aducea câte ceva. Bunica îşi vârî cu băgare de seamă capul pe uşă.

— Te-am prins, te-am prins! ţipă Bibi, crezând că mama-mare se joacă de-a ascunselea.

Bunica însă era albă ca varul la faţă. Numai gropile ochilor îi erau roşii şi arse. Veni la patul lui Bibi, îl privi mută, îl luă în braţe şi-l sărută pe păr şi pe obraji. Bibi simţi că l-a muiat de lacrămi şi, cuprinzând-o de gât, îi zise:

— De ce plângi, mamă mare?... Te-a certat măicuţa?

Bătrâna hohotea de plâns şi-l săruta cu foc, iar copilul se gândea foarte grav de ce s-o fi ciorovăind mereu măicuţa cu mama-mare. Şi deoarece bunica plângea din ce în ce mai avan, începu să plângă şi el cu tot dinadinsul. Astfel îi găsi tăticul, care-l ostoi cu glas înecat:

— Fii cuminte, Bibi... Nu trebuie să plângi, înţelegi... Dumnezeu nu vrea să plângi...

Bibi se potoli, iar tăticul, plecând, şopti bunicăi:

— Ce copil simţitor!... A rămas şi el singur...

În vreme ce mama-mare îl spăla şi-l îmbrăca, Bibi se gândea într-una: „Ce-o fi vrând să-mi ascundă, ce s-o fi întâmplat?” Şi apoi întrebă deodată:

— Mamă-mare, a murit măicuţa?

Bunica încremeni o clipă, pe urmă îl strânse în braţe cu ochii scăldaţi în lacrămi, fără să poată rosti un cuvânt.

„Ori a murit, ori mi-a făcut un frăţior”, îşi zise copilul puţin dumerit. De vreo săptămână măicuţa stătea mereu în pat, doctorul cu barbă venea în fiecare zi, iar tăticul spunea că nu e voie să intre la măicuţa, că e bolnavă rău şi să fie cuminte, să se joace frumos. Bibi repede s-a lăudat la copiii băcanului de peste drum că măicuţa lui e bolnavă, dar Puiu i-a spus că dacă nu-l lasă s-o vază, atunci desigur îi face un frăţior. Puiu era mai mare şi ştia

bine, căci mama lui mereu îi făcea frăţiori şi surioare…

După ce l-a gătit frumos, bunica l-a învăţat să stea liniştit, că ea trebuie să vază de casă, deoarece guvernanta e prin oraş după cumpărături. Şi l-a lăsat singur.

Bibi s-a repezit îndată la fereastră. Dacă-i doliu la poartă e sigur că a murit măicuţa. Văzu nişte oameni mânioşi cari bocăneau cu ciocanele şi întindeau cearceafuri negre. În mijlocul curţii erau câteva sfeşnice mari de argint, fără luminări.

„A murit măicuţa”, îşi zise Bibi, tremurând uşor de mândrie că toţi copiii din mahala o să-l invidieze.

Măicuţa îi spusese lui odată că pe morţi îi pune în groapă şi-i acopere cu pământ. Dar Bibi nu credea. Măicuţa, de altfel, numai minciuni îi spune, ca să-l sperie să fie cuminte. Mereu zice că-l vinde la ţigani, când plânge, şi tot nu l-a dat, măcar că de câte ori n-au fost ţigani prin curte şi l-ar fi putut vinde!… Aşa-i măicuţa, toată ziua cu gura pe dânsul: „Ia seama, Bibi, să nu cazi; să nu ieşi din curte, Bibi, că te calcă vreo trăsură; stai frumos la masă, Bibi; nu te scobi în nas, Bibi!”

Stătu multă vreme la geam, cu degetul în gură. Vedea mereu intrând şi ieşind o droaie de străini, în sfârşit, plecă grăbit şi tăticul. Pe Bibi îl cuprinse acum o dorinţă mare de-a fi mai aproape de oamenii cu ciocanele şi cu sfeşnicele. Măicuţa nu mai are să-l certe, că-i moartă, iar de mama-mare nu i-e frică. Deschise uşa încetişor, trecu prin sufragerie, unde nu era nimeni, şi se strecură prin antreu, printre o mulţime. De lume necunoscută, care nici nu-l luă în seamă…

Admiraţia pentru lucrători îi scăzu însă curând, când peste drum, pe trotuar, zări pe copiii băcanului, care se uitau cu jind la poarta cernită. În câteva clipe Bibi îi aduse în curte, le povesti că măicuţa a murit, le arătă sfeşnicele, şi copiii înghiţeau în sec de emoţie. Apoi se învoiră cu toţii să se joace de-a mortul. Bibi se întinse pe jos, iar ceilalţi îl

bociră cu însufleţire. Pe urmă trecu Puiu la rând să facă pe mortul şi ceilalţi îl înhăţară de picioare să-l târască spre fundul curţii, unde era cimitirul. Bibi, reprezentând muzica militară, păşea în fruntea lor cu mâinile pâlnie la gură şi urla din răsputeri un marş funebru improvizat... Cortegiul însă n-apucă să ajungă la cimitir, căci între timp sosi din oraş guvernanta, care, scandalizată, goni copiii, iar pe Bibi îl ocărî că şi-a murdărit hainele noi şi-l porni binişor în casă...

Până după amiazi Bibi a stat închis în odaie, mângâindu-se cu calul de lemn, căruia îi rupsese deunăzi coada şi căruia acum i-a scos ochii, ca să vază dacă nu curge sânge.

După masă veni guvernanta şi-l duse la măicuţa.

Odaia măicuţii era parcă mai frumoasă. Se scosese toată mobila, şi-n mijloc erau nişte trepte, şi pe trepte un pat ciudat, şi în patul acesta era măicuţa, galbenă, îmbrăcată într-o rochie albă de dantele, cu ochii închişi, cu mâinile încrucişate pe piept, învălită cu o pânză subţire şi albă ca hârtia, care atârna până jos. Şi în sfeşnicele mari ardeau luminări groase. Şi pe trepte flori multe risipite şi coroane cu panglici în toate culorile. Şi un miros bun şi un fum albăstriu care-l zgârna în gât...

Guvernanta îl sui pe trepte şi-i şopti să stea în genunchi, iar Bibi se uită să vază dacă măicuţa se mişcă, aducându-şi aminte că Puiu, când făcuse pe mortul, mereu dăduse din picioare.

În odaie erau mulţi străini şi multe cucoane cu batistele în mână. Toţi priveau posomoriţi pe măicuţa şi vorbeau, dar aşa de încet, că nu se auzea decât un mormăit prelung. Cucoanele îşi suflau mereu nasul, unele plângeau domol, iar altele se ştergeau la ochi ca să-i teşească şi să pară că plâng...

A doua zi toată lumea păru zăpăcită şi nimeni nu s-a mai sinchisit mult de dânsul. Astfel, apoi a putut să adune în tihnă toţi copiii de pe uliţă, să discute şi să vază cu de-

amănuntul dricul, caii împopoţonaţi şi pe oamenii cei mânioşi de ieri, care acuma erau îmbrăcaţi în haine cu fireturi, pălării caraghioase şi mănuşi albe.

Mama-mare l-a luat şi pe el la cimitir într-o trăsură cu coşul ridicat. Îi părea foarte rău că-i coşul ridicat şi nu-l pot vedea copiii, dar mai ales că n-a fost muzică militară şi soldaţi.

Bibi s-a mirat însă mult când a băgat de seamă că se întorc de la cimitir fără măicuţa. Asta n-o mai înţelegea. Adică măicuţa rămâne cu adevărat în groapă? Dar atunci el cum rămâne? Cine-a mai văzut copil fără măicuţă? Ca să lămurească chestia aceasta, întrebă brusc pe mama-mare:

— Măicuţa când vine acasă de la cimitir?

Bunica iar plânse cu hohot şi-l umplu de lacrămi şi de sărutări.

— Nu mai vine măicuţa, mititelul mamii... Tu nu mai ai măicuţă...

Bibi se posomori... Asta nu se poate! Şi începu să bocească...

— Vreau să mă duc la măicuţa...

Câteva zile Bibi a fost foarte stânjenit. Pe urmă s-a împăcat. De unde înainte copiii băcanului nu puteau veni la dânsul decât pe furiş şi nici el nu se putea duce pe la ei, acuma toată ziua erau împreună. Tăticu îi dădea voie. Numai guvernanta se făcuse mai rea, îl bruftuluia şi-l amenința c-o să-i rupă urechile.

Bibi se mai gândea uneori la măicuţa, mai ales seara şi când ploua. Şi atunci plângea... Guvernanta îl zgâlţâia şi-l întreba ce-i lipseşte, dar el nu voia să-i spună că i-e dor de măicuţa. Dimineaţa însă îi părea bine că nu-i măicuţa, fiindcă nu-l mai spăla nimeni cu săpun, să-l usture ochii.

Cu tăticul o ducea acum foarte bine. Îi făgăduia mereu că are să-i cumpere fel de fel de jucării şi bunătăţi, nu-l certa niciodată, iar seara se jucau şi făceau împreună câte şi mai câte nebunii.

Într-o zi apoi tăticul îl luă pe genunchi şi-l întrebă:

— Ce zici, Bibi, să-ţi cumpăr o măicuţă nouă?

Copilul se gândi puţin şi răspunse:

— Vreau, dar să-mi cumperi şi ghete şi un cal adevărat...

Pe urmă tăticul veni cu o doamnă cu rochia roşie şi cu ochelari pe nas şi-i zise:

— Uite, Bibi, asta va fi de-acuma măicuţa ta!

Bibi o privi bosumflat. Nu-i plăcea, deşi doamna îi zâmbea foarte dulce şi dădea mereu să-l mângâie pe păr.

— Vrei, micuţule, să fiu eu măicuţa ta?

Bibi răspunse scurt şi morocănos:

— Nu.

Tăticul a râs, iar doamna cu ochelari a zâmbit acru 5 şi a zis:

— Are să se obişnuiască cu mine şi are să mă iubească, sunt sigură... Nu-ţi închipui cât îmi sunt de dragi copiii!...

Peste câtva timp, apoi, Bibi a văzut că doamna io cu ochelari a venit şi s-a aşezat de-a binelea în casă. La masă şedea în locul măicuţii, dormea în patul măicuţii şi-i spunea într-una că ea e măicuţa. Bibi o ura ca şi pe guvernantă, dar tăticul o iubea, mereu o mângâia, îi zicea „Mico” şi o pupa până-i cădeau ochelarii. „Prost mai e tăticul!” îşi zicea Bibi, neputând înţelege cum poate să-i fie dragă o cucoană cu ochelari.

Încetul cu încetul, însă, Bibi s-a obişnuit şi cu doamna aceasta, cum se obişnuise şi cu guvernanta, îl mai ocăra ea uneori, dar îl lăsa în voie să alerge, să se joace de dimineaţă până seara. Guvernantei îi dădu drumul, ceea ce pe Bibi l-a bucurat, fiindcă „scândura” tot îl mai necăjea şi-l certa din când în când.

S-a întâmplat, însă, că o dată Bibi a sosit acasă de la copii mai târziu. Tăticul venise de la biurou şi-l căutase şi se înfuriase că copilul s-a făcut o haimana. L-a dojenit aspru, şi Bibi tremura ca varga că o să mănânce şi bătaie. Şi tocmai atunci a sărit şi doamna cu ochelari cu gura:

— E un copil foarte rău crescut... Toată ziulica nu-l poţi strânge de pe uliţi... Eu degeaba îl învăţ, că nu mă ascultă...

— Nu ţi-e ruşine, Bibi, să nu asculţi pe măicuţa noastră? a zis tăticul indignat. Te rog, Mico, să-l pedepseşti când nu te-o mai asculta! Să fii foarte severă cu dânsul, te rog! ...

Şi din seara aceea Bibi o duse rău de tot. Doamna nu-i mai dădea voie să iasă din curte, iar când ieşea fără voie, îl huiduia şi-l trăgea de urechi. Şi-a făcut o nuieluşă, cu care-l pleznea de câte ori se întâmpla să greşească. Şi nuieluşa ustura straşnic. Bibi mârâia şi se gândea să-i spună tăticului cum îl bate doamna cu ochelari. Dar îi era frică să nu-l bată pe urmă şi mai rău, căci în faţa tăticului îl alinta şi-i vorbea blând: puiule şi micule şi drăguţule... Mângâierile acestea parcă îl dureau pe Bibi mai mult decât nuieluşa...

Uneori doamna cu ochelari totuşi dădea voie copiilor de peste drum să mai vie să se joace. Bibi nu mai avea chef de jocuri ca odinioară. Se făcuse posac şi trist. O singură dată a putut-o tuli şi el la copiii băcanului. Şi băcăniţa, văzându-l abătut, l-a întrebat:

— Care măicuţă-i mai bună, Bibi, cea moartă, ori asta?

Şi Bibi a răspuns îngândurat, posomorit:

— Cea moartă era bună, dar era cam mincinoasă, că mereu zicea c-o să mă bată şi tot nu m-a bătut niciodată. Asta însă cum zice, cum dă...

NOROCUL

I.

În clipa când ieşi pe poarta ministerului, se repezi la dânsul un pici funinginit şi zdrenţăros, vestindu-i desperat „ediţia specială, tragerea loteriei statului”.

„îmi sare norocul în cale!” îşi zise Ion Mititelu, cuprins îndată de o tulburare ciudată.

— Băiete! Ia dă-ncoace…

Nu putu sfârşi. Emoţia îl strângea de gât, îi stinse glasul. Dădu gologanul şi luă foaia, tremurând ca o fată când îi vine un peţitor. Avu atunci un moment de şovăire vrând să-şi arunce ochii, să vază dacă… Dar îşi stăpâni repede curiozitatea, gândindu-se că se cuvine să împartă cu nevastă-sa şi bucuria cea mare, precum împarte de atâţia amar de ani toate mizeriile, îndoi frumos ziarul, îl vârî cu băgare de seamă în buzunar şi porni spre casă cu faţa strălucitoare de sudoare şi de nădejde.

Era copist. Avea nouă ani de serviciu, cinci copii şi multă sărăcie. Speranţe de înaintare însă nu mai avea de mult. Se mai ruga Atotputernicului seara şi dimineaţa numai să-l scape de calicie, să-l ferească de odrasle noi şi să dea sănătate celor pe care i-a hărăzit. Cel mai mult dorea totuşi să se scuture de nevoi. De aceea juca la loterie cu o patimă dârză. S-a lăsat şi de tutun ca să

poată plăti lozurile, să nu piarză prilejul de-a pune mina pe câştigul cel mare.

A mai avut şi alte presimţiri că în sfârşit, s-a procopsit, dar ca acuma niciodată. Mergând grăbit, muncit de emoţie şi de-o fericire caldă, mereu i se părea că-l arde ziarul în buzunar. Îşi pipăia haina cu teamă, ca şi când în buzunarul din stânga s-ar fi înghesuit tot viitorul, toată viaţa lui. Îşi aducea aminte semnele bune şi multe care i-au prevestit norocul şi mai ales ţigănuşul pe care parcă Dumnezeu i l-a trimis cu bucuria cea mare. Era sigur, şi siguranţa îl mângâia şi-l înălţa.

Găsi pe nevastă-sa bosumflată, ceea ce iar i se păru semn bun. O chema Marieta. Durdulie, cu picioarele scurte şi groase, făcută parcă înadins pentru a fi mamă fecundă. Gătise. Pe tâmple îi curgeau năduşeli unsuroase. Târnuise pe băiatul cel mare, care plângea înfundat într-un colţ, în vreme ce ceilalţi trei râdeau provocători, iar al cincilea ţocăia cu lăcomie la sânul mamei.

Masa nu era gata. Fiindcă bărbatul de obicei înjura când nu afla mâncarea pusă, Marieta vru să i-o ia înainte şi începu să-şi blesteme soarta, care…

— Ia mai las-o-ncolo de masă! zise Ion Mititelu cu glasul înduioşat. De-o vrea Dumnezeu, n-ai să te mai prăjeşti de-acuma pe la bucătărie…

Toată faţa îi zâmbea. Femeia îl privi câteva clipe uluită, apoi pricepu şi se închină repede de vreo zece ori, murmurând cu ochii lăcrămaţi:

— Slavă ţie, Doamne!… Slavă… Şi îndată, cu altă voce: Cât? Cât?… Mult?… Adică ce să mai întreb?… Bine c-a dat bunul Dumnezeu… Slavă ţie, Maică Precistă! bolborosi Marieta, închinându-se cu şi mai mare evlavie.

— Stai, nu te pripi… Adă lozul, să vedem mai bine! zise bărbatul, stăpânindu-şi firea, căci încrederea femeiei îl măgulea.

Ştia dânsul numerele prea bine. Şi noaptea le visa. 10 De ştiau şi copiii toţi, chiar şi vecinii. Căci de vreo trei ani

ţineau acelaşi loz, în nădejdea că doar se va milostivi Dumnezeu... Acuma însă voia mai multă solemnitate, acuma când e sigur... Simţea nevoia să guste plăcerea toată, până-n fund...

Venind degrabă cu lozul, Marieta îl dojeni:

— Vezi, cât ţi-am bătut eu capul, măi bărbate, să ţinem numărul întreg... N-ai vrut. Nu şi nu! Te-ai calicit... Ei, acu poftim de împarte câştigul cu cine ştie cine, în loc să ne rămâie nouă toţi bănişorii!

Bărbatul îi dădea dreptate în gând: „Vorbeşte bine femeia, am făcut prostia, de... Acuma s-a isprăvit”...

Dădură tacâmurile la o parte, şi Mititelu întinse ziarul pe masă. În aceeaşi clipă însă simţi o săgeată în inimă. Îşi aruncase ochii acolo unde trebuia să fie numărul lor. Şi parcă nu era. Îi bătea sângele cumplit. Ceva începea să se dărâme în sufletul omului. Dar se mai agăţă de carul nădejdii, înfricoşat să nu se prăbuşească în prăpastia ce-l ameninţa.

— Vezi pe la sfârşit, că numărul nostru e mare, zise Marieta nerăbdătoare, suflând greu.

— Fă bine şi nu-ţi mai vârî nasul! mormăi bărbatul, cu glas schimbat.

Îndoiala îl rodea şi-şi înfigea unghiile din ce în ce mai adânc în sufletul lui. O nădejde cât un fir de păr însă tot îl mai îndemna să stăruie. Cine ştie? Se vor fi încurcat numerele... Poate să se întâmple o minune...

Îl podidiră sudorile pe frunte şi în palme.

Cu cât se apropia spre sfârşitul listei, cu atât amărăciunea îi umplea gura şi inima. Apoi deodată îl cuprinse o furie năpraznică.

— Da’ ce, nu mai mâncăm? se răsti dânsul. Ce-ai înţepenit aici ca un prapur?... Mă ţii flămând şi frânt de trudă, parc-aş fi câinele vostru... Asta-i viaţa mea!

Marieta înţelese, îngălbeni, pe urmă într-o clipă o încinse mânia şi pe ea şi izbucni:

— Vii de la birou cu ţicneli în creier, ş-acu vrei să-ţi

verşi necazul pe mine... Oho, câte-am suferit eu de la tine... Mânca-te-ar relele şi primejdiile!

— Ho! Ho! că uite-acu vezi pe dracul! sări Mititelu, cu ochii mari, cu pumnii strânşi. Că numai tu m-ai făcut să-mi prăpădesc sudoarea pe lozuri, de umblu cu pantalonii peteciţi, ca o haimana...

— Nu-ţi ajute Dumnezeu din cer! Dare-ar ziua de azi să te văd cu mâinile pe piept, cum îţi baţi tu joc de mine! Că numai copilaşii ăştia ştiu cât te-am învăţat şi te-am oprit să nu arunci banii pe nebunii, că nimeni nu s-a înstărit din fleacuri d-astea... Ş-acuma, iacă, pe mine mă ponegreşti, ponegri-te-ar Maica Precista şi sfânta zi de...

Cearta mai urmă câteva minute, apoi Ion Mititelu plezni pe nevastă-sa cu dosul palmei peste gură o dată şi încă o dată. Marieta, cu copilul la piept, amuţi o clipă. Ceilalţi copii porniră să urle, iar femeia reîncepu afuriseniile cu amărăciune îndoită.

— Taci! gemu bărbatul, schimonosit de fiere. Taci, taci, că pe toţi vă omor!

Nevasta plângea, copiii plângeau...

2.

Ion Mititelu s-a jurat că nu va mai juca niciodată la loterie, şi chiar în ziua aceea a dăruit lozul frizerului din colţ, care, în schimb, l-a tuns şi l-a ras gratuit.

3.

Nu trecu mai mult de o lună, şi Ion Mititelu, ieşind la amiazi de la minister, se pomeni iar cu ţigănuşul şi cu

„ediţia specială, tragerea loteriei statului”. Vru să treacă nepăsător, dar băiatul îi întinse grăbit ziarul:

— Ia-l, boierule, că ţi-a ieşit numărul!

— Ce număr, diavole? Cum să-mi iasă dacă nu joc?!

— Ţi-a ieşit, boierule, zău…

Ion Mititelu zâmbi, luă jurnalul, dar nu din pricina loteriei, ci doar aşa, ca să mai aibă de citit ceva după masă, la cafea. De altfel, chiar simţea o nevoie să-şi distreze puţin gândurile. A avut o zi foarte amărâtă. I-au venit în minte toate necazurile. Neavând de lucru la birou, se apucase să facă o listă de cum o să-şi împartă leafa, şi lista aceasta îl mohorâse de tot. Nu putea să se dumirească ce-o fi de tocmai azi îl chinuieşte mai mult sărăcia…

Mergea îngândurat, oftând adânc şi des. Vânzătorii de ziare ţipau în toate glasurile „ediţia specială”, alergând ca nişte zănateci. Oamenii se opreau pe trotuare sau ieşeau în poartă şi cumpărau jurnalul.

„Ce să faci dacă n-ai noroc?” îşi zise el, aducându-şi aminte nădejdile de odinioară.

Ajunse la frizeria din colţ. Strigăte vălmăşite, râsete scurte, gălăgie. Mititelu se gândea că poate frizerul îşi bate nevasta. În aceeaşi clipă însă frizerul năvăli în stradă cu ziarul în mână, cu faţa zgârcită de o bucurie grozavă, se repezi la dânsul, îl îmbrăţişă şi-l sărută cu furie, mormăind răguşit:

— Optzeci de mii… optzeci de mii…

Mititelu simţi atunci că toată strada începe să se învârtească şi apoi se trezi în frizerie. Vreo zece oameni îl zgâlţâiau, îi râdeau şi-i povesteau în acelaşi timp că, cu lozul pe care i l-a dăruit dânsul, frizerul a câştigat optzeci de mii de lei. Îi arătau jurnalul, îi strângeau mâinile, îl pupau, îi mulţumeau.

Nu-şi mai dădu seama cum a ajuns acasă. A intrat însă în odaie atât de zdrobit, încât nevasta a început să se vaite, crezând că l-au dat afară din slujbă. Bărbatul

scoase ziarul din buzunar, îl întinse pe masă. Numărul lui era tipărit gros, ca o sfidare.

— Optzeci de mii! şopti dânsul frânt.

În clipa următoare Marieta izbucni:

— Ne-ai omorât, derbedeule, ne-ai calicit!... Cât ţi-am spus eu şi te-am rugat în genunchi să nu înstrăinezi numărul, că nu se poate să nu ne vie norocul! De trei ori l-am visat, şi tu ai aruncat la gunoi optzeci de mii de lei, arunca-ţi-ar Dumnezeu sufletul în bezna iadului!... Dragii mamii, dragii mamii, ne-a prăpădit tâlharul, ne-a lăsat pe drumuri...

Blestemurile femeii schimbară deodată într-o mânie sălbatecă toată amărăciunea bărbatului. Începu cu înjurături şi cu imputări că ea e pricina nenorocirilor lui. Marieta bocea şi blestema.

Cearta mai urmă astfel câteva minute, apoi Ion Mititelu plezni pe nevastă-sa cu dosul palmei peste gură o dată şi încă o dată, răcnind ca un balaur:

— Taci! Taci, că uite-acu vă omor pe toţi!...

Nevasta plângea, copiii plângeau...

SOACRA SFÂNTULUI PETRU

Şi a fost în vremea aceea când Iisus s-a pogorât din munte în Capernaum, cetate a Galileei. Şi era în sinagogă, unde se adunau noroade multe şi ascultau pre dânsul şi se închinau lui. Iar cu dânsul erau Iacov, şi Ioan, şi Andrei, fratele lui Simon Petru, iară Simon Petru nu era. Şi Iisus se mâhnea în inima sa că Simon Petru nu era.

Şi după ce au învăţat Iisus pre iudei, au ieşit din sinagogă şi s-au îndreptat către casa lui Simon Petru şi a lui Andrei în carele şedea şi el.

Şi era zăduf mare şi nici câinii nu lătrau că pleoştiţi erau de zăduf foarte.

Iar Iisus au fost trudit, căci mult umblase în ziua aceea, propovăduind cuvântul lui Dumnezeu. Şi sudoarea îl cuprinse pre dânsul şi somnul. Că în gură nimica nu luase în ziua aceea şi-i era foame. Şi de aceea era întristat şi pentru că Simon nu era.

Şi-l urmau noroadele pre Iisus, îmbulzindu-l ca să auză graiurile sale. Şi ziceau unii între sine:

„Cine este acesta ce grăieşte astfel şi semne mari face ca proorocii?”

Şi Iisus auzea glasul lor şi ştia gândurile sale şi-i plăceau lui, dar era tăcând şi turburat cu duhul pentru Simon Petru.

Iar când s-au apropiat, iată că Simon vine. Şi era Simon schimbat la faţă şi galben. Şi s-au spăimântat văzând pre

Iisus şi frică a venit peste dânsul şi a căzut pre faţa sa, şi s-a rugat lui, grăind:

— Ravvuni (ce se tălmăceşte Învăţătorule)!

Şi, răspunzând Iisus, a zis către el:

— Simone, au oare ce să-ţi zic?

Iar el a zis:

— Învăţătorule, zi.

Şi Iisus au zis lui:

— Scoală-te.

Şi s-au sculat Simon Petru şi s-au apropiat de dânsul. Iar Iisus a grăit:

— Simone, unde ai fost? Fiul omului au rătăcit mult astăzi şi pre Simon Petru n-a văzut.

Şi îl mustra pre dânsul.

Iar Petru au plâns şi au zis:

— Iartă-mă, că om păcătos sunt, Doamne.

Acestea grăind, Simon Petru au mărturisit, zicând:

— Soacra mea cuprinsă este de friguri mari, Doamne, şi plângere este în casa noastră şi tânguire că nu se vindecă.

Şi s-a mohorât Iisus în suflet şi au răspuns lui, grăind:

— Au pre soacra ta mai mult iubeşti decât pre mine?

Şi au pornit.

Şi Simon Petru mergea la dreapta lui Iisus şi era înfricoşat de frică mare. Iar norodul urma pre ei şi grăiau între dânşii:

— Va tămădui acesta pre soacra lui?

Iar Iisus auzea şi tăcea. Şi Simon nu ştia ce va face dânsul şi grije multă avea.

Şi era cam la al nouălea ceas, şi bătea soarele.

Şi iată că au ajuns ei la casa lui Simon Petru şi a lui Andrei. Şi auzeau bocetele bolnavei. Şi norodului milă nu era de ea, căci limbută şi vicleană foarte o cunoşteau. Iar Simon într-ascuns căuta cu ochiul la Iisus, că nu ştia ce ar grăi. Şi Iisus citea gândul său şi s-au oprit în uliţă şi au zis lui:

— Ce vrei să spui, spune mai în grab’.

Şi privea în pământ Simon Petru, neîndrăznind să grăiască. Iar Iisus zise lui:

— Îndrăzneşte, Simone.

Şi Simon Petru au răspuns şi au zis:

— Tămăduieşte pre ea, Doamne, că mama muierii mele este şi bunica pruncilor mei mulţi, care, iată-i, se joacă între ei pe-afară.

Iisus au zâmbit că au văzut sfiala sa şi turburarea în sufletul lui, care se ruşina grăind. Iar norodul s-au mâniat dacă au auzit graiurile acestea, şi au ridicat pumnii şi au strigat cu glas mare:

— Nu asculta pre el, Doamne, că blestemată este muierea aceea, iar pre dânsul cu băţul bate şi de râs face pre el. Au tu nu ştii pre ea? Mai bine este să moară, ca să scape lumea de aceasta.

Însă Iisus au tăcut şi milă mare avea de ucenicul său, că şi dânsul ştia bine cine este soacra lui şi câte rabdă el de la ea.

Iar după ce au încetat norodul, Simon Petru văzând, au căzut la picioarele lui Iisus, grăind:

— Doamne, nu lăsa pre dânsa să piară.

Şi îndată au răspuns lui Iisus, zicând:

— Eu, venind, o voi tămădui pre ea.

Şi au intrat în casă. Şi n-au lăsat nici pre unul să intre, fără numai pre Petru şi pre Iacov şi pre Ioan şi pre Andrei, fratele lui Simon. Iar muierea lui Simon Petru nu era acasă, căci în Magdala se dusese la rude. Şi norodul stetea afară şi grăia între sine şi-şi râdeau de Simon pentru inima lui către soacra sa, şi gălăgie mare făceau…

Şi soacra lui Simon Petru zăcea aprinsă de friguri mari şi bolborosea şi gemea. Şi o au privit pre ea Iisus şi s-au mirat, căci acum au văzut mai bine cât vicleşug era pre faţa ei. Iar muierea atunci s-a trezit din aiureala sa şi au zărit pre Iisus şi pre ceilalţi şi s-au speriat. Şi auzind ea gâlceava afară, s-au spăimântat iarăşi de frică mare,

crezând că au venit s-o omoare pre ea, pentru că multe rele apăsau inima sa.

Dar Iisus au înţeles gândul ei şi a grăit:

— Nu te teme.

Şi s-au mulcomit muierea.

Iat Iisus a stat pre patul ei şi o au ridicat pre ea, apucând-o de mână şi au certat frigurile şi o au lăsat pre dânsa îndată.

Şi într-o clipeală s-au sculat soacra lui Simon Petru şi au ieşit afară.

Iar mulţimea, văzând-o ieşind, au ocorât-o pre ea cu vorbe de hulă, zicând ei:

— Au un puteai muri, să fi scăpat de tine!...

Şi îndată au luat ea toiagul lui Simon Petru din ungher şi s-au năpustit la dânşii cu turbare mare şi i-au gonit pre ei, lovind şi ocărind.

Şi iarăşi au venit muierea în casă şi au început să juruiască pre Simon Petru şi pre ceilalţi, iar pre Iisus nu.

Şi au zis ei Iisus:

— Muiere, mi-e foame.

Iar soacra lui Simon Petru au răspuns, grăind:

— Au un voi hrăni eu pre toţi? Că Simon nimica nu mai face, fără pe drumuri umblă şi peşte nu prinde.

Zis-a Iisus ei:

— Eu am făcut pre Simon vânător de oameni.

Zis-a ea lui Iisus:

— Noi ce mâncăm atunci?

Şi s-au umplut muierea de mânie mare foarte, şi s-au iuţit să-i scoată pre ei afară din casă. Iar Simon Petru s-a spăimântat în inima sa şi a rugat pre dânsa să nu-i facă atâta ruşine.

Şi s-a potolit ea înfricoşându-se că Iisus va trimite la dânsa altă boală mare sau moartea. Şi au slujit pre el, şi a adus în blid mâncare bună, că avea. Iar Iisus au mâncat şi apoi s-a culcat să odihnească oboseala sa.

Şi au ieşit şi l-au lăsat singur.

Şi a dormit Iisus ca un ceas.

Iar când s-a deşteptat, zarvă mare fu în casă, şi soacra lui Simon Petru bătea pre dânsul cu toiagul său şi urla şi dinţii scrâşnea. Şi Iacov, şi Ioan, şi Andrei steteau afară, şi nu îndrăzneau să sară, că turbată era muierea şi îndrăcită foarte.

Şi s-au sculat Iisus, şi au certat pre dânsa, zicând:

— Muiere, ce faci?

Iar ea roşu vedea cu ochii, şi nu răspunse lui, ci pre Simon Petru lovea şi ţipa, zicând:

— Să înveţi minte.

Şi Simon Petru răbda şi se ferea şi tăcea, că era blând din fire şi supus foarte muierii.

Şi Iisus se mira.

Atunci au venit ceilalţi în casă, ca nu cumva nebuna aceea să se învierşuneze şi la Iisus.

Iar Iisus a zis lor:

— Sculaţi-vă, să mergem de-aici.

Zis-a lui Simon Petru:

— Doamne, pentru ce nu pot veni după tine şi eu acum? Sufletul meu pentru tine este.

Răspuns-au Iisus lui:

— Sufletul tău pentru mine este? Adevăr, adevăr grăiesc ţie, nu vei putea veni după mine până ce nu te vei lepăda de soacra ta.

Iar muierea au auzit vorba; aceasta, şi mai mult s-au mâniat şi au zis:

— El ginerele meu este. Tu ce-i dai lui?

Şi Iisus au zis:

— Iart-o, Doamne, că nu ştie ce face.

Şi soacra lui Simon Petru au crâşnit şi au hulit pre dânsul, zicând:

— Tu strici casa aceasta.

Şi i-au gonit pre toţi.

Şi îndată şi au ieşit.

Şi când au ieşit era noapte.

Şi mergeau ei mâhniţi în sufletul lor. Iar Simon Petru plângea şi grăia lui Iisus:

— Învăţătorule, mai bine nu tămăduiai pre dânsa.

Zis-au Iisus lui:

— Au un tu m-ai rugat pentru ea?

Răspuns-au Simon Petru pocăit:

— Greşit-am, Doamne.

Şi s-au mângâiat dânşii şi s-au dus în casa lui Iacov şi a lui Ioan, că era aproape. Şi au mas acolo.

Şi s-a dus vestea aceasta în tot locul cel de prin-prejur. Şi s-au făcut frică pre toţi cei ce locuiau întru laturea aceea. Şi s-au mirat.

Şi au căzut preste soacre ocară mare pentru soacra lui Simon Petru, în vecii vecilor.

POZNA

Simţea o sfârşeală aspră prin genunchi şi în şale. Îi curgeau sudorile pe frunte, îi zbârliseră sprâncenele şi-i făcuseră brazde umede pe obrajii năclăiţi de praf şi de oboseală. Căra lăzi de smochine din pivniţa marelui magazin de coloniale „Corbul alb” şi le aşeza într-un camion ce trândăvea în curte.

— Oooh, viaţă, arde-te-ar focul! murmură dânsul oprindu-se în poarta pivniţei şi ştergându-şi năduşeala feţei cu mâneca zdrenţoasă a hainei.

Niciodată parcă munca nu-l chinuise mai mult ca azi. Inima-i fierbea de necaz şi de o răzvrătire neînţeleasă, ca şi când i-ar fi pleznit fierea şi i s-ar fi revărsat pe furiş în toate tainiţele sufletului. Dar fiindcă era om cumpănit, obişnuit să-şi înece în răbdare pornirile mânioase, Toader Căpăţână îşi scoase luleaua din brâu, o umplu tacticos şi o aprinse, bombănind vorbe fără şir despre soarta omului…

Era o după-amiază de vară fierbinte. Soarele bătea cumplit, de părea că şi-a pus în gând să potopească lumea toată. Arşiţa străpungea zidurile şi se aduna de pretutindeni, înadins parcă, în curtea strimtă, gâtuită între aripi de case murdare cu uşi multe, de la care porneau dâre de lături spre gura canalului, băltocită, unde aburea un miros ameţitor. Camionul aştepta cu fundul aproape de pivniţă, aşa încât cele trei mârţoage

băteau cu copitele în capacul ciuruit al canalului şi strănutau des, ridicând boturile şi alungind cu cozile roiul de muşte ce li se plimbau pe burtă... Zăpuşeala se îngroşa din ce în ce, amuţind toate zgomotele, coborând din văzduhul încins o tăcere înăbuşitoare.

Toader Căpăţână pâcâia zdravăn din lulea, răzimat de uşciorul pivniţei, înfruntând dogoreala cu nişte priviri aprinse, cu creierii vălmăşiţi. Alteori tutunul îl potolea; acuma parcă-l întărită mai rău, tulburându-i gândurile, tremurându-i pe buze cuvinte aspre, sudălmi şi blestemuri. Era furios şi nu-şi dădea seama din ce pricină anume. Simţea doar că-i clocoteşte sângele şi că în suflet îl roade, ca un cariu vrăjmaş, nevoia de-a se împotrivi, de-a ridica fruntea şi de-a se hărţui cu toată lumea.

Tăcerea mare dimprejur îi sporea mânia. Bătaia soarelui îl supăra de-i venea să se năpustească asupra cailor, care-şi făceau vânt cu cozile şi dădeau mereu din cap, ca şi când ar fi vrut să-şi bată joc de dânsul. Auzea cum bufneşte şi înjură stăpânul în pivniţă. Aceasta îl mai răcorea puţin. Lasă să vază şi el ce-i necazul, că destul asupreşte pe alţii... Şi, gândindu-se astfel, simţea limpede că toată otrava din suflet i se întoarce asupra patronului. Se mira cum nu l-a urât de loc până azi!

— Toadere!... Toadere! vuia din pivniţă glasul stăpânului, ameninţător şi înăbuşit, parcă l-ar fi strâns de beregată o gheară duşmană.

— Strigă până-i crăpa! mormăi Toader cu un zâmbet bucuros în ochi, mândrindu-se că nu răspunde stăpânului. Şi de-ai crăpa, atâta pagubă!... Ţi-am muncit ca un câine, acu pot să mă mai odihnesc niţel, că n-o să piară lumea...

Ştia bine că stăpânul trăsneşte fiindcă ar vrea să isprăvească mai degrabă cu camionul, ca să nu întârzie de la gară. Şi tocmai de aceea Toader nu mai dorea decât să-l facă cumva să întârzie. Grija stăpânului îl umplea de fericire. Strângea ţeava pipei între dinţi şi asculta foarte mulţumit cum se frământă glasul stăpânului chemându-l.

Parcă niciodată nu-l mângâiase o plăcere mai caldă…

Pe urmă auzi paşi apropiindu-se.

„Poftească să vie, că nu-mi pasă! îşi zise Toader

Căpăţână neclintit. Ce să-mi pese? Dac-o întârzia, ce mă doare pe mine? Ce mă doare?… He-he… pe mine nu mă doare!”…

Ieşi chirigiul cu două lăzi în braţe, abia târându-şi paşii. Apoi îndată, ca o sfârlează, stăpânul, alergând glonţ la camion, să pună mâna să aşeze lăzile.

Toader nu mişcă; doar că strânse mai tare luleaua între măsele. Peste câteva clipe însă stăpânul, roşu la faţă şi la păr, cu un nas mare, coroiat, îl văzu şi-i zise fierbând:

— Da’ ce-i, Toadere, tu nu răspunzi când te strig?

— N-am auzit, minţi Căpăţână răspicat.

— Eu mă zbat de nu-mi găsesc locul, iar tu tragi din lulea, ai?!

— Nu trag, domnule! făcu Căpăţână, ascunzând încetinel luleaua în buzunar şi adăogând: Muncesc!

— Munceşti, fire-ai al dracului, ai?! Asta-i munca ta: un pas să mergi şi de două ori să gemi şi să te vaiţi…

— Cum mă năpăstuieşti aşa, domnule? se cruci Toader cu mirare şi supărare în glas. D-ta nu vezi că curge apa de pe mine, parc-aş fi ieşit din baie?… Şi tot mă mai…

— Ce? Ce? izbucni deodată stăpânul ca un viespe. Ce zici? Mai îndrăzneşti să răspunzi? Mai eşti şi obraznic?… Porcule! Ticălosule!…

Se apropie de el cu pumnii strânşi, gata să izbească. Toader Căpăţână însă răspunse iar, mai dârz:

— Nu mă ocorî, domnule!… De ce mă ocărăşti?…

Stăpânul se repezi la dânsul şi începu să-l lovească cu pumnii peste obraji, peste cap, pe unde-l nemerea, răcnind într-una:

— Eşti obraznic?… Obraznic?…

În clipa când Toader a simţit întâia izbitură, i-a pierit din suflet deodată toată mânia. S-a lipit de perete şi, gândindu-se că trebuie să-şi ferească cel puţin capul, a

ridicat braţele, bâiguind din ce în ce mai posomorit:

— Stai, domnule, nu da!... Ce dai, domnule?... De ce mă baţi?... Ce-s eu, domnule? Câinele d-tale?...

Dar loviturile curgeau mereu mai grele. Nu-l dureau, cât îl înfricoşau şi-l amărau. Se făcu din ce în ce mai mititel, fără să mai crâcnească. Şi nu se mai gândea decât să scape mai degrabă din mâinile stăpânului... îşi luă vânt şi, într-o clipă mai priincioasă, o tuli în pivniţă.

Între lăzile de smochine se dezmetici curând.

„Ce-a fost asta?" îşi zicea neîncetat, apucându-se de lucru, ca şi când nu s-ar fi întâmplat nimic.

Îi ţiuiau urechile, dar tot auzea desluşit cum mai înjură pe-afară stăpânul. Ieşi cu câteva lădiţe în braţe, le încărcă binişor în camion. Chirigiul se sfădea pe înfundate cu caii. Stăpânul mai mormăi o ameninţare şi intră în prăvălie, trântind uşa...

Toader Căpăţână îşi urmă munca cu mai multă râvnă chiar ca până acuma, dar inima-i era sfâşiată de amărăciune. Schimba din când în când câte-o vorbă cu chirigiul, domol, şi-şi ştergea mai des sudoarea feţei cu mâneca zdrenţoasă a hainei. Sufletul lui căuta un sprijin şi nu găsea. Bătaia aceasta i se înfipsese în creieri ca un ac de albină, se umfla mereu, strâmbându-se într-o întrebare usturătoare:

„De ce?"...

O sucea şi o învârtea, şi n-o putea îndrepta. A îndurat şi alte dăţi lovituri mai multe şi mai grele, dar nu i-au lăsat în urmă nicio întrebare.

„De ce m-a bătut? îşi zicea acuma abătut. Ce-am greşit, să mă bată?... Mi s-au muiat şi oasele de muncă, şi tot nu ajunge?"

Întrebările se răscoleau unele pe altele, se coborau tot mai adânc în sufletul omului... De vreo douăzeci de ani roboteşte la acelaşi stăpân, aceeaşi caznă zilnică. Era un băieţantru când a venit întâia oară aici, şi „Corbul alb", o dugheană ca vai de ea, iar stăpânul, un biet negustor, de

nu prea avea nici după ce să bea o gură de apă. Douăzeci de ani... De-atunci stăpânul s-a ridicat, a făcut burtă şi chelie, dugheana s-a întins şi a ajuns marele magazin de coloniale cu filiale şi sucursale... Toată lumea s-a schimbat, numai el a rămas acelaşi, cu aceeaşi muncă crâncenă, din care Dumnezeu ştie cum îşi hrăneşte cei şase copii. Douăzeci de ani... Ce viaţă! Şi cum nu s-a gândit el niciodată la astea, cum n-a încercat măcar o singură dată să-şi lepede povara, să-şi croiască altă cale! A cărat mereu, de dimineaţă până seara, ce i-a poruncit stăpânul, din căruţe în prăvălie, din prăvălie în pivniţă... Mereu, mereu... a răbdat huiduieli şi lovituri fără să mârâie, parcă n-ar fi avut sânge în vine...

— Ce om mai sunt şi eu!... Oooh, viaţă, viaţă! murmură dânsul aruncând lăzile în camion, oftând greu şi abia îndreptându-şi şalele.

Se simţea atât de umil, că nici nu mai îndrăznea să se uite în ochii chirigiului, care acuma înjura, trântea lăzile şi blestema aprig pe stăpân, fiindcă îl ţinea prea multă vreme în arşiţă cu căişorii lui...

Toader Căpăţână munci până seara, ca totdeauna, şi porni spre casă cu capul în pământ, ca niciodată, îi era ruşine de sine însuşi şi se ferea din calea oamenilor, ca şi când toţi l-ar fi dispreţuit ca pe un câine pribeag...

Se abătu pe la cârciuma din colţul fundăturii în care se pitea căscioara lui. Oamenii vorbeau cu glas tare, ţanţoşi, parcă fiecare ar fi voit să arate că toată lumea se învârteşte numai în jurul lui şi în slujba lui. Toader se aşează, bău o ţuică, ascultă tăcut toate palavrele, minunându-se cum uită oamenii aceştia cruzimea vieţii, cum se înşală singuri... Aşa s-a înşelat şi dânsul toată viaţa, aşa a trăit în minciuni şi închipuiri, până ce azi a văzut desluşit prăpastia...

Când a intrat însă acasă, a simţit foarte limpede o răsturnare foarte stranie în suflet. I se părea că a crescut deodată cât un uriaş. Amărăciunea şi umilinţa se

ascunseseră sau se prefăcuseră într-o mânie întocmai ca după amiazi, înainte de-a izbucni pozna. Îşi dădea seama că aici el e omul şi stăpânul, şi gândul acesta îi umplea inima de mândrie.

Nevasta îl mângâia cu privirile şi căuta să-i ghicească dorinţele. Copiii îşi mai domoliră glasul... Parcă chiar lucrurile din casă se sileau să-l mulţumească.

Toader trântea, mormăia, înjura şi, în aceeaşi vreme, simţea o plăcere adâncă văzând cum toţi i se feresc din cale.

— Oi fi ostenit rău, Toadere?... Uite-acu-i gata mâncarea, zise femeia, cu supunerea întipărită pe faţă.

Aşternu masa, aduse bucatele, dar lui Toader înadins nu-i plăcea nimic. Suduia mereu şi era mulţumit că nevastă-sa se supără şi se necăjeşte din pricina lui.

— Da’ ce-i, bărbate, ai nebunit? izbucni apoi deodată femeia, roşă de mânie.

Toader parcă atâta aşteptase. Sări drept în picioare, ca şi când l-ar fi muşcat o năpârcă.

— Ce zici? Ce faci? Mă-nfrunţi? De ce mă înfrunţi? răcni dânsul.

Şi se repezi la ea cu pumnii.

Copiii se porniră pe ţipete disperate şi se amestecară printre picioarele părinţilor încăieraţi. Femeia răbdă un răstimp loviturile, apoi începu să blesteme şi, în cele din urmă, fugi afară, urmată de copiii speriaţi.

Toader Căpăţână simţi acum o uşurare, parcă i s-ar fi luat o piatră de pe inimă. Se aşeză la masă, îşi tăie o felie zdravănă de pâine şi mâncă cu poftă. Auzea bocetele şi sudălmile femeiei în curte, întovărăşite de lacrămile copiilor. Suferinţele lor îi făceau bine. Îi aduceau aminte că e stăpân şi-i ascundeau suferinţele lui.

Toader Căpăţână molfăi liniştit şi tihnit până ce plânsetele de afară încetară. Atunci apoi simţi un gol greu în suflet, se uită dezmeticit prin odaia mută, şi oftând dureros, murmură clătinând din cap:

— Oooh, viaţă, viaţă, arde-te-ar focul!

A MURIT O FEMEIE...

Doamna Zapa urca scara, ca şi când ar fi urmărit-o un duşman de moarte. Strângea dinţii şi respira greu, înfricoşată să n-o copleşească plânsul. Teama aceasta i-a iuţit paşii toată vremea, din strada Zefirului până aici, de când i-a zvârlit Burcuş vorba aceea grozavă...

Stătea la etajul al cincilea, într-o odăiţă de mansardă, pe un coridor lung, îngust şi jos, cu uşi multe în dreapta şi-n stânga, numerotate ca la hoteluri. Pereţii camerelor erau subţiri şi camerele toate la fel, asemenea unor cutii cu chibrituri.

Când ajunse în capul scării, doamna Zapa îşi mai înceteni alergarea şi-şi cuprinse inima cu amândouă mâinile, parc-ar fi vrut s-o smulgă din piept, să-i oprească bătăile dureroase... Trecu pe lângă uşile albe, ca printre două şire de oameni ţepeni, cu priviri reci şi nemiloase. Nu-şi auzea paşii măcar, căci coridorul răsuna de gălăgia veselă din odăile mobilate. Primăvara se suise până-n mansarde, dezmorţind toate sufletele şi semănând pretutindeni o dragoste nouă de viaţă, mai vie şi mai puternică.

Intră în odăiţa ei, încuie uşa pe dinlăuntru, îşi rupse vălul de pe obraji şi, rezemându-se de colţul mesei, izbucni deodată într-un hohot de plâns. Lacrămile îi curgeau pe toată faţa, se amestecau cu pudra şi sulimanul, îi picurau pe rochia gălbuie, însemnând pete

umede. Pieptul i se zvârcolea şi, fără să-şi dea seama, buzele-i, muşcate în sforţarea de a-şi stăpâni durerea, bâlbâiau într-una, cu acelaşi glas întretăiat şi gâfâit:

— Mizerabilul!… Mizerabilul!… Mizerabilul!…

Nu mai simţea decât o plăcere mare că, în sfârşit, poate să plângă.

Încetul cu încetul, însă, lacrămile se opriră singure. Doamna Zapa rămase cu ochii ţintă la cuierul încărcat de rochii vechi. Tresări şi-şi aduse aminte deodată, ca şi când s-ar fi trezit dintr-un vis.

„Trebuie să mor, îşi zise apoi liniştită, uitându-se împrejur, parcă miratã că se găseşte acasă. Acuma trebuie să mor… să mor… să mor”…

Se aşeză bolborosind în faţa oglinzii, îşi şterse lacrămile şi începu să-şi dreagă faţa, ca să acopere urmele plânsului. Se sulemenea cu multă băgare de seamă, parcă s-ar fi gătit pentru o petrecere mare.

În faţa oglinzii, privindu-se, i se părea că vede o străină. Într-un ceas a îmbătrânit cât în zece ani. Ceasul care i-a zdrobit nădejdile şi fericirea. Acuma simţea foarte lămurit că viaţa ei s-a prăbuşit ca o clădire fără temelie. Se uita în urma ei şi se minuna ce grămadă tristă de amar şi suferinţă a îndurat în treizeci şi cinci de ani…

Nici chiar ea nu mai ştia bine cum s-a pripăşit prin ţară. Era italiancă, franţuzoaică, nemţoaică, după trebuinţă, fiindcă vorbea deopotrivă de slab toate limbile. A fost vânzătoare în câteva prăvălii, croitoreasă câţiva ani, damă de companie un răstimp şi pe urmă franţuzoaică la copii… A avut veşnic o încredere pătimaşă într-o fericire care trebuie să vie, fiindcă e a ei. Când a aruncat-o întâmplarea în casa inginerului Burcuş, s-a cutremurat, simţind că acuma a sosit fericirea. Inginerul era văduv şi avea două fetiţe. L-a îndrăgit de cum l-a zărit… A trăit ca-n rai un an încheiat, până când a venit mama lui Burcuş şi l-a pus s-o dea afară. A plecat însă din casa fericirei fără să cârtească: Burcuş îi făgăduise că o va iubi până la

moarte. A aşezat-o în odăiţa aceasta, i-a purtat de grije… Era mândră de iubirea ei şi se bucura că nu va mai fi franţuzoaică niciodată. Ştia toată casa că e prietena inginerului şi în fiecare zi se sfătuia cu servitoarea mansardei, îi povestea despre dragul inimei ei, îşi slăvea fericirea…

Pe urmă, într-o bună zi, a aflat că Burcuş a dat afară şi pe guvernanta care a venit să-i ia locul. Vestea aceasta i s-a înfipt în inimă ca un ghimpe otrăvit. Iar când Burcuş nu s-a mai arătat o săptămână, doamna Zapa nu s-a mai putut stăpâni. S-a dus, l-a pândit, l-a urmărit şi l-a văzut intrând într-o casă mare, cu mansarde de închiriat. L-a aşteptat în poartă trei ceasuri. Nevasta portarului i-a spus că Burcuş vine mereu pe-aici la o domnişoară nostimă, care se zice c-ar fi fost până mai deunăzi guvernanta fetiţelor inginerului… Ieşind, Burcuş a văzut-o în poartă, a înţeles, s-a zăpăcit puţin; apoi repede de tot i-a tăiat-o:

— Ai început să-mi faci scene, ai?… Eu nu vreu scandaluri… Nul… Dacă-ţi place!… Scurt!… M-am săturat… Şi, la urma urmelor, de ce te cramponezi? Doar n-o să te ţii de capul meu toată viaţa?!

Doamna Zapa a fugit ca şi când i-ar fi turnat o găleată de apă rece în cap. La fiecare pas i se părea că ar călca într-o prăpastie cumplită şi se mira cum nu se rostogoleşte într-însa… Pe străzi forfoteau mii de oameni cu feţele vesele, parcă soarele primăverii ar fi secat din lume toate suferinţele.

în creierii ei era un vălmăşag straniu de planuri, de crâmpeie fulgerătoare, de dorinţi nelămurite, care de-abia când urcă scara spre odăiţa ei se potriviră într-un gând hotărât.

„Acuma se apropie sfârşitul”, şi-a zis atunci, fără să îndrăznească totuşi a-şi închipui sfârşitul.

Hotărârea însăşi a venit ca o împărtăşanie şi i-a cuprins deodată tot sufletul, sau ca un zid nemărginit care s-ar fi lăsat în faţa ei închizându-i toate porţile lumii. În clipa

aceea apoi şi-a recăpătat liniştea întreagă, alinătoare şi ademenitoare.

Se uită în oglindă lung, ca şi când şi-ar fi luat rămas bun de la sine însăşi. Dresurile ascundeau acuma 20 brazdele lacrămilor. Doar bulbii ochilor mai erau aprinşi puţin de văpaia plânsului.

— Repede, repede! murmură dânsa.

Deschise uşa şi ieşi în coridor.

— Profira! strigă doamna Zapa prelung. Profira?

Glasul ei se izbea aspru de pereţii gangului, ca o chemare de ajutor, încât se spăimântă singură auzindu-l.

Dintr-o odaie de alături izbucni o voce caraghioasă, ca un ecou batjocoritor:

— Profira!

Pe urmă un hohot de râs gros, plin şi mulţumit..

Doamna Zapa auzi, tresări uşor. Era glasul unui student care citea toată ziua, întrerupându-se doar când avea asemenea prilejuri de glume zgomotoase, gustate de toţi chiriaşii. Acuma însă doamna Zapa se înfricoşă şi strigă iar, mai tare:

— Profira!

— Vin, vin! mormăi din fundul coridorului glasul servitoarei, ursuz.

Doamna Zapa o chemă în camera ei şi-i zise prieteneşte şi rugătoare:

— Aş vrea să-mi calc la repezeală toate rochiile, Profiriţo dragă, că poate zilele astea am să mă mut de-aici... Fii tu bună şi-mi adă fierul de călcat şi nişte cărbuni!... Te cinstesc, numai să-mi aduci repede, fetiţo scumpă!

Servitoarea se îmblânzi puţin.

— Da’ de ce vrei să te muţi, coniţă?... Nu cumva te-oi fi certat cu boierul?

Doamna Zapa de-abia-şi putu stăpâni o cutremurare. Răspunse însă zâmbind, fără şovăire:

— Cum să ne certăm, proasto? Se poate să te gândeşti

la d-astea?... Nu, drăguţă, nu, nici vorbă! Chiar are să vie domnul azi pe-aici, mai spre seară niţel... Vreau să-mi iau o locuinţă mai bună, mai liniştită. Aici prea e multă gălăgie, ziua-noaptea...

— Adevărat, că parcă-i iadul, nu altceva! făcu Profira.

— Ei, îmi aduci, fetiţo, ce te rog? reluă doamna Zapa, îngrijorată mereu să nu trezească vreo bănuială.

— Fierul ţi-l aduc, dar vezi că n-avem de loc cărbuni, coniţă.

— Îţi dau eu să-mi cumperi mai mulţi, să fie din belşug! ... Ce o să-mi rămâie, ţi-i dăruiesc ţie... Hai, du-te repede!

Îi puse bani în palmă şi o împinse uşor afară. Ascultă cum se depărtează paşii în coridor şi apoi răsuflă, parcă i s-ar fi luat o povară de pe inimă. Se aşeză pe pat, liniştită, cu o seninătate palidă pe faţă.

În odaia ei tăcerea era atât de deasă, s-o tai cu cuţitul. Pe fereastra piezişă privea o pată de soare nemişcată, galbenă. Numai aşteptarea plutea alene în aer, apăsătoare şi năbuşitoare...

— Uite, coniţă, şi fierul şi cărbunii, zise servitoarea năvălind într-un târziu în casă. Ţi-aş ajuta eu, dar mi-a venit pompierul, mânca-l-ar maica... Sărut mâna şi spor mare la treabă!

Doamna Zapa rămase iar singură şi tăcerea o împresură iarăşi, mai aprigă, ca un vrăjmaş cutropitor.

— Trebuie, trebuie! şopti ea ridicându-se brusc îs în picioare, ca şi când s-ar fi smuls din puterea unui farmec greu.

Potrivi cărbunii cu băgare de seamă în maşină, pe soba de fier, nepăsătoare, rezemată de acelaşi colţ al mesei, uitându-se cu o curiozitate nerăbdătoare la focul cari sâsâia roşindu-se din ce în ce mai mult, ca şi când s-ar fi ruşinat de privirea ei stăruitoare.

Voinţa morţii o stăpânea atotputernică. Se întinse în pat, îşi împreună mâinile pe piept, îşi încleştă dinţii şi stătu ţeapănă, aşteptând sfârşitul.

Studentul, alături, începu să fluiere un marş de paradă. Doamna Zapa auzi în cealaltă cameră trântindu-se uşa şi se gândi că trebuie să fi venit acasă cei doi actori să-şi fabrice cupletele pentru diseară. Peste câteva minute îi auzi înjurându-se, apoi, peste alte câteva minute, râzând de zbârnâiau geamurile. Uşă-n uşă cu doamna Zapa sta un cuceritor de femei uşoare; un glas vesel de femeie străpungea uşile, venind până la urechea ei... Pata de soare din fereastră se urcase acuma în pat şi-i învălea picioarele...

Doamna Zapa închise ochii. Glasurile începeau să se amestece într-un gâlgâit când aspru, când moale, din care de abia mai desluşea câte-o frântură:

— ... Aplauzele mele, idiotule!...

— Nu mă gâdila... mor!...

Simţea că pata de soare i s-a aşezat pe faţă ca un zăbranic, prin care în curând nu vor mai pătrunde nici glasuri, nici dorinţi... nimic... nimic...

Inginerul Burcuş urca scara alene, aranjându-şi cravata la fiecare etaj, răsucindu-şi mustaţa plictisit şi îngândurat.

„E în stare să-mi facă cine ştie ce scandal, îşi zicea dânsul supărat. Femeile astea sunt îngrozitoare!”

Se gândise şi răzgândise, şi se hotărâse să-i arunce ceva, dacă va fi nevoie, şi s-o sfârşească boiereşte şi prieteneşte.

Bătu la uşa doamnei Zapa cu un deget înmănuşat, ca totdeauna. Bătu de trei ori şi, neprimind niciun răspuns, se necăji. În odăile dimprejur gălăgia veselă zgâlţâia pereţii.

„N-o fi acasă, murmură Burcuş mânios. Nici n-o mai fi venit poate pe-aici... Te pomeneşti că s-a şi înhăitat cu altul. Femeile astea”...

Se duse în fund să întrebe servitoarea, să se încredinţeze.

— Acasă trebuie să fie, sări Profira. Tocmai vă aştepta, conaşule...

Veniră amândoi la uşa doamnei Zapa. Profira bătu cu pumnul din ce în ce mai tare. Apoi, cuprinsă de o presimţire, începu să ţipe; se opinti cu umărul în uşă…

Într-un minut, coridorul se umplu de oameni. Printre glasurile mirate şi speriate, al lui Burcuş se înălţa cel mai nedumerit:

— Bine, dar de ce s-o fi omorât, de ce?

CATASTROFA

1.

David Pop iubea viaţa tihnită. Zbuciumările de niciun fel nu i-au plăcut niciodată. Râvnea linişte multă şi muncă puţină, sau chiar de loc; şi izbutise să le aibă pe urma hărniciei tatălui său, un ţăran aprig, sârguitor şi zgârcit, care făcuse avere.

Numai sângele rece îl moştenise David din firea părinţilor. Încolo nicio ambiţie nu-l necăjea. Bătrânul Pop fusese încăpăţânat şi stăruitor. Îşi pusese în minte să-l facă „domn”, mai ales că şcoala era acolea, la îndemână, în Năsăud, şi nu costa mai nimic. Da început păruse că şi băiatului îi place cartea şi că nici n-are să se oprească până nu va ajunge avocat sau cel puţin protopop. Dar pe urmă, când a crescut mai mărişor, s-a înmuiat. Ar fi fost mai bucuros să păzească vacile decât să-şi sfarme creierii cu sintaxa latinească. Totuşi, cu chiu, cu vai, a isprăvit liceul şi a trecut la Cluj să înveţe legile, căci bătrânul ţinea morţiş să-l vază avocat. Degeaba. N-a mai mers. Şapte ani a tot învăţat David şi, veşnic, în preajma examenelor, s-a pomenit cu câte-o boală, sau cine ştie ce nenorocire, atât de mare, că nu era chip să dea ochii cu profesorii. Ţăranul, dârz, nădăjduia mereu. A trebuit să-i spună verde David că s-a săturat. Împlinise treizeci şi unu

de ani, era om în toată firea. N-a avut încotro bătrânul; s-a dat bătut. Îi era ruşine de ruşinea lui.

În vremea celor şapte ani trândăviţi pe la Universitate, David, ca să arate năsăudenilor că n-a stat de pomană, s-a apucat să-şi facă armata, un an de zile, în două rate. Ba chiar, într-un avânt straşnic, s-a repezit şi la examenul de ofiţer şi, spre mirarea lui însuşi, l-a trecut cu bine. Astfel, pe lângă averea ce era să-i rămână de la părinţi, avea şi un titlu: sublocotenent în rezervă. Se simţea măgulit şi înălţat cu titlul acesta. De ziua împăratului se îmbrăca în uniformă, în mare ţinută, şi se ducea la biserică, stârnind senzaţie în orăşelul liniştit. Copiii se ţineau după dânsul, admirându-i strălucirea, iar jandarmii îl salutau înlemniţi de respect. David păşea grav şi mândru, îşi răsucea mustaţa, îşi zdrăngănea sabia şi-şi zicea cu mulţumire că nu-i lucru puţin să fii sublocotenent în rezervă.

Îndată ce-a întors spatele şcoalei, David s-a însurat cu fata unui protopop de pe Târnave, o fiinţă drăgălaşă, blândă, supusă şi cu o zestre frumuşică. Bătrânul Pop însă muri înainte de a-şi putea vedea nepoţelul, care sosi tocmai în ziua când se împlinea anul de la nuntă. A rămas David stăpân şi cap de familie. Nicio grije nu-l apăsa. Nevastă-sa vedea singură de toată gospodăria mai bine ca orice bărbat. *Capul* n-avea decât să mănânce, să se plimbe şi să se îngraşe, ceea ce nu întârzia s-o facă, dar, fireşte, cu măsură.

Astfel, David era foarte mulţumit cu viaţa. În lume nu prea ieşea. Doar uneori la berărie, şi joia ziua bâlciului, prin piaţă. Năsăudul, de altfel atât avea. Pe dânsul însă şi acestea îl plictiseau. La berărie domnii îl omorau veşnic cu politica. Ce-i păsa lui? El voia linişte. De ce să se frământe? Era bine cu românii, dar era bine şi cu ungurii. Ce să se amestece el în certuri d-astea? Se abonase, mai cu seamă fiindcă-l zăpăcise un agent, la un ziar românesc; pe urmă, deoarece ungurii au început să vorbească pe socoteala lui, s-a abonat şi la un ziar

unguresc. Şi, ca să fie pe deplin liniştit, nu cetea niciunul.

Nici măcar la alegerile de deputat nu se ducea. Degeaba stăruiau românii şi degeaba îl rugau ungurii. Ce să se încurce? Dacă ar vota cu unul, s-ar supăra cellalt. Din pricina aceasta apoi românii îl făceau renegat, iar ungurii, agitator.

Dar el nu se sinchisea de ce zice lumea. Îşi făcea datoria de intelectual, ducându-se, împreună cu nevastă-sa, la toate balurile şi serbările româneşti şi plătindu-şi totdeauna încincit biletul. Dăruia pentru elevii săraci, pentru toate operele de binefacere, drept care era menţionat veşnic în ziarul local printre „mărinimoşii donatori şi suprasolvenţi”. La petrecerile ungureşti nu se ducea, pentru că nevastă-sa nu ştia nicio iotă ungureşte; îşi plătea însă biletul şi acolo foarte regulat, ca să fie cumpăna dreaptă.

Astfel, David Pop se simţea fericit şi se plimba pe uliţa cea mare din Năsăud, cu degetele în buzunarele vestei, scoţându-şi burta puţin înainte, privind tihnit împrejur şi având mereu un zâmbet bun pe buze. Mânca bine, bea binişor, fuma mult şi se juca ceasuri întregi cu Titi, odrasla lui, care acuma mergea pe trei ani.

Într-o zi însă l-a turburat o întrebare a lui Traian Hogea, directorul liceului, care făcea o politică turbată şi care era vestit că ceteşte toate jurnalele ce vin la berăria „Rahova”. Directorul i-a zis:

— Ei, domnule Pop, ce crezi, avem război, or n-avem?

— Ce război?

— Război, domnule, război!… N-ai cetit în ziare?

Şi s-a apucat să-i explice o mulţime de lucruri, pe care David nu le înţelegea fiindcă nu-i plăceau de loc.

S-a dus acasă abătut şi chiar înfricoşat puţin.

— Elviro, mi se pare că ne-a bătut Dumnezeu… Auzi ce spune Hogea, că se face război!

— Se vede că s-a săturat lumea de bine, zise femeia cu indignare. Numai războiul ne mai lipsea… În loc să ne

rugăm cerului în coate şi-n genunchi să ne mai dea o ţâră de ploaie, că se usucă toate bucatele pe câmp...

David însă era atât de plouat, că Elvira, văzându-l aşa, se grăbi să adauge:

— Dar nici tu nu lua în serios tot ce trăncăneşte Hogea, că doar îl ştii câte verzi şi uscate spune...

Degeaba! Omul nu se mai putea potoli cu una, cu două. Îi intrase în suflet vorba ca o lance. Se aşeză de îndată şi începu să răsfoiască prin ziarele nedesfăcute, şi, cu cât răsfoia, cu atât se întrista mai mult şi bombănea:

— Război!... Război!...

Şi, brusc, îl cuprinse o mare părere de rău. Cine l-a pus pe el să se facă ofiţer de rezervă? Cum nu s-a gândit el atunci? Tatăl său l-ar fi putut scăpa de armată, cu bani sau pentru boală, sau cine ştie cum. Câţi n-au scăpat? Acuma nici nu i-ar păsa de război. A simţit el greutatea titlului şi mai înainte, când trebuia să-şi piarză în fiecare vară câte-o lună cu manevrele, să se obosească, să se chinuiască. Dar azi părerea de rău îl copleşea şi-i tremura sufletul.

„Ce dobitoc am fost, ce dobitoc!” îşi zicea cetind articolele războinice sforăitoare şi ameninţătoare.

De-acum aştepta jurnalele noi cu înfrigurare şi le sorbea parcă din ce în ce mai liniştit. Zilele îl obişnuiră şi cu gândul războiului.

— Ce-o fi o fi! Ce-or face alţii voi face şi eu... Parcă numai eu va trebui să plec?... Cum mi-o fi scris, şi pace bună!

Într-o după-amiază şi-a scos uniforma, a întins-o în curte pe sfoară, să se aerisească. Umblând prin târg, şi-a mai cumpărat una-alta, ce-i lipsea. De-o fi ceva, el să fie pregătit, iar de n-o fi nimic, atâta pagubă.

Apoi, într-o vineri, spre seară, pe când tocmai cetea un articol de ziar care spunea că sunt multe speranţe să se evite războiul, David se pomeni cu o telegramă. Începu să-i bată inima ca o pasăre speriată, iar degetele-i

tremurară când o rupse. O ceti, îngălbeni şi murmură răguşit:

— Bine, foarte bine, voi pleca imediat!

Toată ograda parcă se puse să se legene, iar văzduhul limpede parcă se posomori. Elvira veni îngrijorată să vadă telegrama, şi David, de-abia stăpânindu-se, îi spuse:

— Trebuie să plec chiar astă-seară. În douăzeci şi patru de ore trebuie să mă prezint la regiment.

A fost nevoie de toate stăruinţele şi lămuririle Elvirei până să-l înduplece să aştepte a doua zi de dimineaţă. Trebui să-i explice de zeci de ori că la Bistriţa ajunge cu trăsura în trei ceasuri şi că deci, dacă porneşte mâine, încă soseşte mai curând decât e nevoie, David s-a învoit, fără a fi convins pe deplin. Acuma, de altfel, el nici nu mai era în stare să înţeleagă nimic. Simţea o povară grea pe inimă şi o dorinţă mare să plece repede, să sfârşească. Pe urmă, orice s-ar întâmpla, să se întâmple.

Nevasta a plâns toată seara şi a împachetat. Voia să fie tare, căuta să zâmbească şi zicea mereu:

— Lasă, Davide, că poate n-o fi nimic... Doar n-a înnebunit lumea să se încaiere din senin... Nu, nu, fii liniştit!... Ce zici, să-ţi pun şi vreo două flaneluri?

într-adevăr, şi David parcă se liniştise. Şi-a potrivit uniforma pe un scaun lângă pat, ca să-i fie la îndemână mâine dimineaţă, şi-a pus în portofel mai multe bancnote, şi a pupat de foarte multe ori pe Titi, care rămăsese entuziasmat de strălucirea hainelor militare şi nu voia să se culce în ruptul capului.

Dimineaţa David obişnuia să doarmă până la nouă, căci Elvira se scula cu noaptea în cap şi avea grije de gospodărie. Acuma însă s-a trezit înainte de răsăritul soarelui şi înaintea Elvirei, s-a îmbrăcat cu uniforma, a ieşit în ogradă, a deşteptat vizitiul. N-avea de loc răbdare. Parcă-l rodea să se vadă plecat mai curând, să-şi uşureze astfel, poate, sufletul.

La plecare a sărutat de trei ori pe Elvira şi i-a spus cu

glas tremurat:

— De-oi muri, să ai grije de Titi!

Iar femeia avea obrajii scăldaţi în lacrămi, deşi încerca să zâmbească, să nu-i îngreuieze despărţirea.

Când a trecut podul Vicarului, David s-a uitat înapoi. Casa lui, cea rămasă de la tatăl său, o casă bătrânească, mare, de piatră, cu o curte în faţă cât o grădină, parcă-l privea jalnic, iar în poartă Elvira flutura o batistă mică, cât un porumbel sfios, ţinând de mână pe Titi, care se freca la ochi cu pumnul. De-abia acum îşi aduse aminte David că nu şi-a sărutat copilul. Îi păru rău şi deschise gura să strige vizitiului să întoarcă. Dar, în aceeaşi clipă, se gândi că întoarcerea ar fi un semn rău. Cine ştie, o fi chiar mai bine că nu şi-a luat rămas bun de la copil, căci asta poate să însemne că în curând va veni acasă. Simţi îndată că gândul acesta îi aduce puţină uşurare.

Ieşind din orăşel, trăsura trecu pe lângă o cruce mare de lemn, veche, pe care era răstignit un Hristos de tinichea. David, căruia îi cam plăcuse să facă pe necredinciosul şi să scandalizeze pe nevastă-sa spunând că nu-i Dumnezeu, acuma se închină cucernic, bolborosind: „Doamne-ajută”!

— Da’ ce s-aude, domnule? întrebă vizitiul, scuipând între caii care alergau sprinten pe şoseaua adormită. Cică se face război! Să fie adevărat?

— Numai Dumnezeu poate să ştie ce-o fi! Zise David.

2.

Cea dintâi noapte a avut numai visuri frumoase: parcă era tot acasă, parcă se învârtea iarăşi prin ogradă şi prin zăvoi, parcă vorbea cu Elvira şi săruta pe Titi. În noaptea a doua, însă, a visat un atac înverşunat şi o luptă cu

baioneta, în care el a fost rănit în burtă de sabia unui ofiţer duşman, fioros la vedere.

Ofiţerii vorbeau numai politică, puneau la cale soarta ţărilor şi a popoarelor şi doreau războiul cu gălăgie mare, cu scrâşniri de dinţi. David nu se simţea bine printre dânşii. Vitejiile acestea guralive îl scârbeau. Dar îl plăcea să stea toată ziua în mijlocul plutonului, alcătuit numai din feciori de pe Valea Someşului, care mai toţi îl cunoşteau, care toţi îl iubeau, care îşi făceau cruce ca şi dânsul, când se pomenea de război. Printre ei îşi pierdea mâhnirea, îşi regăsea încrederea şi căpăta parcă o nădejde vagă, cuprinsă în cuvintele: „Bun e Dumnezeu şi mare!”

Trimise de a doua zi o scrisoare lungă Elvirei, în care o îndemna să nu fie supărată, că poate nu va fi nimic, deşi altminteri, de câte ori era singur, simţea că peste câteva zile va fi ce n-a mai fost de când lumea.

De altfel, acuma era pregătit şi liniştit. Îşi va face datoria. Pe urmă puţin îi pasă. Dacă aşa i-a fost scris?

Cu o zi înainte de-a pleca din Bistriţa şi-a scris testamentul, l-a sigilat cu ceară roşie şi l-a cusut în buzunarul dinlăuntru al vestei. Nu i-a tremurat de loc nici mâna, nici inima. Se gândea doar că, de-o muri, barem să se afle cine a fost el şi care i-au fost ultimele dorinţe. Scriind, însă, i-a trecut prin minte de multe ori că, dacă va scăpa din prima luptă, scăpat va fi din tot războiul. Licăririle acestea îl bucurau. Avea încredere în presimţiri, mai ales în cele bune, cum are totdeauna omul în faţa primejdiei sau a necunoscutului.

3.

Batalionul lui David a pornit cel dintâi, în ziua cea

dintâi.

Curtea cazărmii fusese plină de ţărani posomoriţi, de femei în lacrămi, de alergături, de strigăte, plânsete, înjurături, de zăpăceală. Pe străzi, o îmbulzeală greoaie. Lumea străină urla de însufleţire şi bătea cu flori pe oamenii care mergeau să moară cine ştie pe unde şi pentru ce.

David habar n-avea unde se duce. D-abia a doua zi, într-o gară de prin şesul Ungariei, au aflat că se vor bate cu sârbii. De altminteri, lui nici nu-i păsa cu cine are să se bată. Îi era totuna. Trebuie să-şi facă datoria, încolo, ce-o vrea Dumnezeu!...

Era atât de calm, parcă de când lumea numai războaie ar fi făcut. Amintindu-şi în treacăt de viaţa lui tihnită din Năsăud, i se părea că visează, că viaţa aceea n-a existat aievea niciodată, cu toate că nu trecuse mai mult de zece zile de când primise telegrama cea grozavă. Parcă era alt om. Cel din Năsăud amorţise, făcând loc unui somnambul ce-şi zicea mereu, ca o încurajare şi o mângăiere: „îmi voi face datoria”...

Nu îndrăznea, poate nici nu era în stare, să-şi dea seama ce s-a petrecut în sufletul său. Nici prin gând nu i-a trecut să se întrebe ce-i datoria. S-a agăţat de cuvântul acesta, şi era mulţumit că într-însul a găsit un sprijin destul de puternic. Poate că, încercând să se dumirească, n-ar fi avut liniştea şi stăpânirea de sine. Poate că, dacă ar fi vrut să afle, i s-ar fi deschis o prăpastie şi s-ar fi înfricoşat atât de mult, încât l-ar fi cuprins turburarea şi groaza. Poate că simţea toate acestea şi înadins înăbuşea din rădăcină orice gânduri chinuitoare.

Ceilalţi ofiţeri, cei cari făcuseră politică şi vitejii acasă, acuma, apropiindu-se de câmpiile morţii, deveneau din ce în ce mai nervoşi, galbeni la faţă şi răguşiţi la glas. David, dimpotrivă, avea pe buze un zâmbet de o mulţumire stranie, parcă s-ar fi dus la o serbare frumoasă, hotărât să plătească înzecit costul biletului. Când batalionul a jurat

din nou credinţă împăratului, în faţa duşmanului, David a jurat din tot sufletul. Jurământul îi întărea credinţa în datoria mântuitoare.

Cele dintâi bubuituri de tunuri i-au cutremurat puţin inima, iar sâsâitul gloanţelor care-i alergau pe lângă urechi l-au spăimântat. Mai ales însă când a văzut pe cel dintâi flăcău din plutonul lui, alături de dânsul, căzând cu faţa în jos, ca un sac de pământ, fără şapcă şi cu ceafa înroşită de sânge, i-a trecut prin creieri, scurt, ca o fulgerare: „Datoria e moartea”.

Şi s-a buimăcit.

Până atunci, cum-necum, uitase să-şi închipuie că războiul înseamnă moartea. Până atunci i se păruse ceva nelămurit, înfricoşător, dar fără să se gândească numaidecât la moarte, sau poate gândindu-se la ceva mai rău ca moartea. Dar s-a lămurit repede. A înţeles şi s-a întărit mai mult. Gândul morţii, îndată ce s-a ivit, nu l-a mai înfricoşat. Moartea-i pentru oameni. O aştepta deci cu seninătate, nepăsător, ca ceva trebuincios sau întâmplător. După ce a văzut primul mort, şi, apoi, cu cât a văzut mai mult sânge, a priceput că moartea alege şi că, oriunde ar fi omul, îl ajunge, în seara întâiei lupte a numărat zâmbind şapte găuri de gloanţe în chipiu, în mânecele tunicii, în bufanţii pantalonilor. Gloanţele au bâzâit împrejurul lui şapte ceasuri necurmat, dar au căutat pe alţii, nu pe dânsul. Maiorul, care rămăsese în marginea satului, cu vreo doi kilometri în urma liniei de moarte, ascuns în nişte mărăcini, a fost găsit rece, lovit în inimă de un glonte rătăcit, pe când el a scăpat fără nicio zgârietură în ploaia ucigătoarelor năpârci de oţel.

Ziua aceasta i-a dat siguranţa. De aci încolo mergea prin focul cel mai năpraznic ca şi cum s-ar fi plimbat prin piaţa Năsăudului, într-o dimineaţă de vară, numai printre porumbeii vicarului. Soldaţii prindeau încredere şi îndrăzneală văzându-l. Era o cochetare cu moartea, nevrută, firească, pe care ceilalţi o numeau curaj sau

eroism, dar care pentru dânsul era numai împlinirea datoriei. În curând i-a mers vestea. Camarazii îl priveau cu puţină invidie, comandanţii cu respect. Au venit medalii şi cruci să-l răsplătească. El însă nu s-a bucurat şi nici nu le-a purtat. Zâmbea şi-şi zicea: „Răsplată pentru datorie... Ridicol!”

4.

Dar zilele, săptămânile, lunile trec mereu, şi războiul nu se mai sfârşeşte. O biruinţă mare nu foloseşte cât o picătură mică de iod pe rana unui ostaş. Şi biruinţele atrag înfrângeri, şi înfrângerile alte biruinţi, şi războiul ţine.

David Pop, soldat viteaz şi iscusit, a căpătat, împreună cu o stea mai mult pe guler, şi o însărcinare mai de seamă: o secţie de mitraliere. Războiul lung a făcut din civilii neştiutori ostaşi de frunte. Şi din Serbia l-au trecut în Galiţia, şi din Galiţia iar în Serbia, şi pe urmă în Polonia. S-a bătut în mlaştinile Pripetului şi pe malurile Dvinei, iar în cele din urmă a ajuns în valea Isonzului, unde s-a statornicit.

Trecuse doi ani de când David Pop n-a prea cunoscut zile fără troznituri de tunuri şi fără lătrat de mitraliere. Alţii doreau pacea, casa şi familia, el nu mai dorea nimic. Se încăpăţânase în datorie ca un smintit într-o idee fixă. Alţii au găsit răgaz să se repeadă pe acasă, el n-a avut şi nici n-a căutat. Parcă-i era teamă, că, de-ar ieşi o clipă din făgaş, şi-ar pierde deodată toată liniştea, s-ar reîntoarce în sufletul său cellalt David Pop, cel tihnit de odinioară. Şi atunci, cine ştie ce s-ar alege din năzuinţele lui de-acuma?!

Scria în fiecare săptămână, regulat, Elvirei. Îi trimetea

sărutări ei şi lui Titi şi speranţe că în curând se va sfârşi, va veni, vor fi iar fericiţi şi tihniţi. Primea mai puţin regulat scrisori de la nevastă-sa, cu lacrimi, cu dorinţi, cutremurări de grije şi rugăminţi la Dumnezeu, Dar nici acestea nu-l scoteau din socoteala lui. Îi era dor de nevastă şi copil, un dor ciudat, care nu-i abătea gândurile de la datorie. „Întâi datoria, îşi zicea, şi pe urmă tihna, pacea, dragostea”.

Nici în vis nu mai umbla pe-acasă. Visa asalturi crâncene, lupte furtunoase, obuze ce se spărgeau lângă el şi-l lăsau nevătămat, comenzi desperate, gemete sfâşietoare. Visa şi noaptea războiul pe care-l făcea ziua. Alţii se visau mereu acasă şi, când se deşteptau, plângeau că visul n-a fost realitate.

5.

Acuma viaţa i se scurgea într-o văgăună săpată adânc în stâncile Carsului, în dosul liniei de foc, la câţiva paşi. Avea un pat ticluit din scânduri verzi şi o saltea moale, luată dintr-un sat părăsit, şi lumină electrică adusă şi pusă înadins spre a le batjocori mizeria. Aici trăia acuma împreună cu un căpitan croat, un locotenent şi doi sublocotenenţi unguri, cari toată ziua înjurau şi oftau după pace. De când trecuse la mitraliere, Da vid fusese strămutat într-un regiment unguresc, unde se simţea foarte stingher, fiindcă el vorbea prost ungureşte şi nu se prea înţelegea cu soldaţii, cari, de altfel, erau mai bătrâni, aveau copii acasă şi veşnic se văitau şi se jeluiau de oboseală şi de dor. Şi viaţa de-abia se urnea din loc aici, ca o apă mare căreia nu i se vedea cursul.

În vizuina aceasta s-a pomenit, într-o bună zi, cu Alexe Candale, un prieten vechi de pe la universitate, un om

uscăţel, cu ochii negri foarte vii şi pătrunzători, cu un glas tăios şi cald. David l-a îmbrăţişat şi l-a sărutat. Îi asculta vorba ca o evanghelie. Erau luni de zile de când nu mai auzise un cuvânt românesc. Nu se sătura privindu-l şi auzindu-l. I se părea că truda războiului şi veşnica ameninţare a morţii i-au mai înăsprit înfăţişarea, dar că sufletul i-a rămas poate şi mai aprins ca odinioară.

Erau singuri.

— Nu te-ai prea schimbat, Alexe, zise David cu o dojană zâmbitoare. Cum erai acum zece ani eşti şi astăzi.

— Dar vremurile s-au schimbat cumplit, răspunse Candale repede, privindu-l drept în ochi, întrebător parcă.

David simţea în privirea prietenului o preocupare mare, o povară foarte grea, ce-i apăsa inima, o îngrijorare însufleţită, dar nu înţelegea nimic. După o tăcere scurtă, Alexe urmă brusc, cu aceeaşi voce întrebătoare, sfredelitoare:

De trei ori am fost rănit, şi nu ştiu pentru ce!

— Eu nici măcar zgâriat n-am fost, şi se împlinesc doi ani de când mă bat neîncetat. Cu sârbii, cu ruşii, cu cazacii, cu italienii, cu toţi m-am lovit, zise David cu puţină mândrie, ceea ce nu prea era în obiceiurile lui.

— Ne vărsăm sângele prin ţări străine şi nu ştim pentru ce! rosti Candale cu glasul de adineaori. Apoi, fiindcă, în ochii lui David văzu aceeaşi nedumerire încăpăţânată, urmă pătimaş, din ce în ce mai aprins: Dar ce-avem noi cu sârbii? Ce-avem noi cu ruşii ori cu italienii? Ce-avem? Spune-mi tu, că eu degeaba mă întreb! Ce ne-au făcut şi ce le-am făcut? Şi cu toate acestea ne măcelărim de atâtea luni de zile. Tu habar n-ai ce s-au prăpădit din flăcăii noştri, cât sânge românesc s-a vărsat! Au rămas satele pustii. Şi toate degeaba! Înţelegi tu? Degeaba!... Ce va răsări din marea aceasta de sânge românesc, din pământurile îngrăşate cu cadavrele noastre? Crezi tu că vom avea noi vreo mulţumire? Crezi?... E îngrozitor ce se petrece cu noi! Alţii cel puţin ştiu că se sleiesc pentru

ceva, alte neamuri. Dar noi?... De ce? De ce?

David Pop îl asculta cu ochii mari, uluiţi aproape. I se părea că în faţă i se deschide o prăpastie în care va trebui să se rostogolească în clipa când îşi va arunca ochii spre dânsa. Simţea lămurit că începe să-l cuprindă o frică ciudată, şi murmură grăbit, ca şi când s-ar fi agăţat de o funie salvatoare:

— Datoria, Alexe!

Candale însă izbucni aspru, hotărât:

— Datoria?... Orice datorie are margini!

Un sublocotenent bătrân intră vesel, triumfător, aducând cu mândrie o veste de victorie cine ştie unde, şi, după ce o împărtăşi celor doi prieteni, adaugă singur, melancolic:

— Toate acestea însă nu ne apropie de pace.

Nu mai putură vorbi şi Candale plecă în curând.

David rămase încurcat, turburat, cum n-a mai fost niciodată. Mereu simţea prăpastia ameninţătoare în faţă, tot mai largă, mai chemătoare. Tocmai noaptea târziu, pe front, în dosul mitralierelor care măcăiau înfricoşător, în mijlocul ploii de oţel, tocmai atunci îşi mai veni în fire şi se pomeni deodată zicându-şi cu o uşurare: „Alexe e pornit rău... Aşa a fost totdeauna... Datoria!”

Şi, privind cum un soldat schimba benzile de cartuşe, cum ochitorul corecta mereu maşina morţii, căutând să străbată întunerecul din faţă, de unde veneau stăruitoare obuzele ce se spărgeau pe cer cu lumini galbene, semănând gloanţe, văzând rachetele luminoase înălţându-se în văzduh şi uitându-se de acolo minute întregi ca nişte ochi fără milă, aducători de moarte, David se gândea numai la Candale şi, cu cât se gândea acuma, cu atât se potolea. Alexe numai de boroboaţe s-a ţinut şi la Cluj, odinioară. Veşnic avea certuri, ba cu studenţii unguri, ba cu profesorii, ba din pricina manifestaţiilor. Voia triumful dreptăţii şi cine mai ştie câte altele! David însă nici atunci n-a priceput rostul vălmăşirilor. Adică de

ce ceartă, hărţuială? Ce folos? Parcă românii nu vor fi tot români, oricât s-ar căzni să-i oropsească? Poftească oricine să facă pe Vasile Precup ori pe Toader Hârlău să nu mai umble în opinci şi să nu mai doinească! Va să zică, toate ciorăvăielile în privinţa aceasta sunt vorbe de clacă. Şi, la urma urmelor, ce-au folosit frământările? Poate că mai rău au otrăvit sufletele, poate că…

În clipa aceea un obuz uriaş vâjâie ca o furtună în văzduh, şi îndată se înfige numai la câţiva paşi de dânsul, acoperindu-l cu pământ, împreună cu soldaţii de la mitralieră. Maşina îşi încetează brusc tăcăitul. Oamenii se dezgroapă tremurând, cu sudori de gheaţă. David îşi scuturã nisipul din păr şi de pe haine, zicându-şi cu un oftat în care era şi mulţumire, şi părere de rău:

— Asta da, asta-i realitatea… Celelalte-s visuri şi închipuiri…

6.

A doua zi i-a ieşit din cap de tot turburarea pricinuită de cuvintele lui Candale. Îşi urma viaţa ca mai înainte: mitralierele, şi somnul, şi mâncarea. Altminteri, nimic nu-l interesa. N-a mai cetit iarăşi niciun ziar de când a început războiul. Adică de ce să cetească? Din jurnale să afle cum e războiul, el, care zilnic, în fiecare minut, îi vede în faţă grozăvia şi simte de jur împrejur cum îl pândeşte moartea? Camarazii veşnic discutau, veşnic făureau planuri de viitor, iar deseori se certau împărţind Europa sau aşezând rostul popoarelor după pace. David stătea în vremea aceasta întins în pat, cu ochii la becul electric, fără vreun gând în minte, având doar senzaţia că ţeasta i-e cu desăvârşire goală, parcă războiul i-ar fi stors încetul cu încetul tot creierul.

Zilele se schimbau, mereu neschimbate, nepăsătoare şi nenumărate. David cel puţin nici nu le mai ţinea seama. Ce folos? Ce-a fost ieri va fi şi mâine. Nimic mai bun, nimic mai rău. Îi plăcea să vegheze aşa, nemişcat, cu ochii deschişi, fără să vază, cu urechile ascuţite, fără să audă. Astfel barem îşi odihnea oasele şi-şi cruţa nervii pentru ceasurile datoriei.

Într-o seară, stând aşa pierdut, a băgat de seamă, fără să vrea, că tovarăşii lui sunt mai aprinşi ca de obicei, că vorbesc înfuriaţi şi, din când în când, aruncă spre dânsul priviri piezişe şi bănuitoare. Mai ales un locotenent secui, foarte mustăcios şi cu nasul vânăt, gesticula ca un desperat, sporovăia mereu nemţeşte şi se întrerupea brusc, spre a înjura lung pe ungureşte. Atunci David a făcut ceea ce nu făcuse niciodată: a întrebat pe căpitanul croat ce s-a întâmplat. Doi sublocotenenţi au sărit fripţi:

— Ce s-a întâmplat? ţipară piţigăiat. D-ta nu ştii?... D-ta dormi, d-ta...

Căpitanul, mai potolit, îl lămuri:

— S-a întâmplat, amice, că românii d-tale ne-au sărit în spate...

— Ca nişte bandiţi, ca nişte tâlhari! S-au repezit în Ardeal, poate că în clipa aceasta sunt în satul meu, poate că ticăloşii acuma devastează casa mea părintească! răcni locotenentul secui cu o privire sălbatică.

Era tocmai o zi de marţi. Toate relele numai în zile de marţi îl năpustiseră. Marţi!

Da vid Pop se ridicase pe jumătate în pat şi acuma stătea cu ochii mari, largi, uimiţii.. Se făcuse o tăcere adâncă în vizuină, întretăiată doar de respiraţiile furtunoase ale secuiului. Toţi se uitau la David întrebători, într-o aşteptare grea, ca şi când de o vorbă a lui ar atârna mersul lumii întregi şi soarta războiului. El îi privi pe rând, îşi făcu gura pungă, parc-ar fi vrut să zică ceva, clatină din cap în semn de nedumerire şi apoi se lăsă iar pe spate, cu mâinile încrucişate sub ceafă.

Un sublocotenent nu se putu stăpâni şi zise celorlalţi, pe ungureşte, încet, dar aşa încât să auză şi David:

— Pun rămăşag că-i pare bine... Zadarnic, are sânge de trădător!

David într-adevăr auzi, pricepu şi tot nu spuse nimic. El ştia că şi-a făcut datoria deplin şi nu se sinchisea de vorbele nimănui. În patruzeci şi nouă de 25 lupte crâncene nu-şi pierduse niciodată sângele rece, salvase situaţia de multe ori, drept care fusese de atâtea ori lăudat, decorat, îmbrăţişat. Acuma să-şi piarză firea?

Căpitanul, însă, făcându-se a nu auzi vorbele sublocotenentului, curmă tăcerea, întrebând fără înconjur:

— Tu ce zici, camarade?

Glasul răsună ca o acuzare. David avu o tresărire. Parcă i se urca un nod greu în piept, gata-gata să-l sugrume. Răspunse repede:

— Ce-mi pasă mie?... Eu ştiu că-mi fac datoria. Încolo, tune, fulgere...

Şi se întoarse încet, oftând, cu faţa spre peretele de stâncă, unde pe câteva cuie îi erau atârnate hainele şi armele, toată averea lui de azi.

Căuta să fie liniştit şi nu mai putea. Simţea că îi furnică ceva prin inimă, că în minte pornesc de-a valma gânduri stranii. Se silea să nu dea ascultare discuţiei camarazilor, cum a făcut totdeauna, şi nu izbutea. Auzea neîncetat, ca nişte stropi de plumb ce i-ar fi picurat pe creieri:

— Ticăloşii... Trădătorii... Valahii... Transilvania...

Ura şi furia ofiţerilor i se izbeau de timpane, îi pătrundeau în sânge, i se coborau în suflet şi i-l răscoleau cumplit. Se pomenea că pe buze i se grămădesc răspunsuri la ocări, simţea că ocările îl chinuiesc.

„Trebuie să fiu liniştit! Ce-mi pasă mie? Ce am eu să mă amestec?” îşi zicea mereu şi tot de atâtea ori se hotăra să nici nu se gândească la ceea ce se petrece împrejurul lui.

Dar liniştea îl ocolea acuma. Vorbele ofiţerilor i se înfipseră adânc în urechi şi-i răsunară toată noaptea. Şi noaptea aceea a fost înfricoşătoare şi nesfârşită, cu toate că niciun bubuit de tun şi niciun foc de puşcă n-a cutremurat-o. Ceilalţi dormeau duşi, sforăiau straşnic şi din când în când tresăreau sau strigau speriaţi prin somn. El însă n-a putut închide ochii niciun minut, deşi stătuse aproape douăzeci şi patru de ceasuri lângă mitralieră, în mijlocul pârjolului, şi era zdrobit de oboseală. Acum n-o mai simţea. Acuma capul îi vuia de gânduri, parcă toate cele înăbuşite în doi ani de zile s-ar fi năpustit deodată asupra lui să-l strivească sub povara lor.

Îşi aduse aminte de Elvira şi de Titi şi-l cuprinse un dor sălbatic. I se făcu în inimă un gol mare, mistuitor şi dureros, iar ochii i se umeziră.

— Doi ani! Doi ani! murmură dânsul înduioşat.

Apoi îndată îi năvăliră în minte iarăşi vorbele ofiţerilor, ocările şi ameninţările. Şi pe urmă brusc i se aprinse în gând întrebarea lui Candale, ca o făclie puternică: „De ce ne vărsăm noi sângele?” Şi drept răspuns se îmbulzea vorba căpitanului, de mai multe ori, obsedantă: „Românii ne-au sărit în spate”…

Niciodată cuvântul acesta, „românii”, nu i-a sunat în urechi mai ademenitor ca acuma. Îl repeta mereu în gând, îl rosteau în neştire şi buzele lui, fără glas, când duios, când aspru, când dulce, şi simţea ca o mângăiere de mamă rostind: „Românii… Românii… Românii”..

Şi deodată se pomeni închipuindu-şi ce-ar fi dacă în Năsăud solgăbirăul ar fi român, şi silvicultorul, şi judecătorul, şi jandarmii, şi în Bistriţa iarăşi numai români la tribunal, la primărie, la şcoli, până şi fişpanul să fie român. Şi pretutindeni, în toată Transilvania, numai români. Ce-ar fi?

Gândul îl bucură ca pe un copil şi adăugă zâmbind în sine: „Chiar şi honvezii să fie sub comandă românească”.

Se opri brusc, parcă s-ar fi speriat că-l bat asemenea

gânduri.

„Nu se poate!... Auzi, ce copilării!... Copilării!... Prea ar fi”...

Murmură de câteva ori „copilării”, dar în curând iar se surprinse zicându-şi: „Românii au intrat în Ardeal!... Poate că au ajuns şi pe la noi?... Poate că acum solgăbirăul e român în Năsăud”...

Vedea cu sufletul toată harta Transilvaniei, încercuită de Carpaţii sălbatici, cu oştiri multe, coloane nesfârşit de lungi repezindu-se vijelios prin trecători le strimte şi întortocheate, intrând prin sate, unde femeile şi copiii se uitau cu uimire din porţi, înaintând fără zăbavă prin Alba-Iulia, prin Cluj, prin Sibiu, spre Tisa, irezistibile, cine ştie până unde!...

Deodată, însă, îi bâzâiră în urechi ocările secuiului, vedenia pieri şi în schimb începu să se gândească ce lupte grele trebuie să fie acolo cu duşmanul, care a năvălit în ţară. Un fior de ruşine îi trecu prin tot corpul, dându-şi seama că s-a bucurat o clipă de pătrunderea oştirilor duşmane pe pământul patriei. Dar iarăşi, îndată, instinctiv, murmură trist şi îngrijorat: „Duşman... duşman1...

Îl durea în suflet cuvântul. Mai simţise el odată durerea aceasta o clipă, cu vreun an în urmă, în Galiţia. Un val de ruşi ajunsese până la piedicile de sârmă ghimpată, în faţa tranşeei lui. Câţiva începuseră să taie sârmele cu foarfece grele, când David porunci să latre mitralierele. Două minute a ţinut toată afacerea. Ruşii se rostogoliseră pe rând, doborâţi parcă de o coasă uriaşă, nevăzută. Puţini se întoarseră năuciţi şi o luară la fugă înapoi, urlând ca nişte fiare căzute în capcană. Măcăitul maşinii îi urmărea necruţătoare, îi izbea din spate, îi prăvălea la pământ. În apropiere, încurcaţi printre sârmele încâlcite, cu trupurile însângerate de gloanţe şi sfâşiate de ghimpii de oţel, zeci de vrăjmaşi să văitau, înjurau, gemeau, Printre glasurile de suferinţă şi de spaimă, David a auzit lămurit o jeluire:

— Mamă, mamă!... Sufletul meu, mamă!

Pe-atunci David avea sub dânsul flăcăi de pe Someş. Unul dintr-aceştia zise mirat şi plin de milă:

— Auziţi?... Muscalul se vaită pe româneşte...

David n-a spus o vorbă, a tresărit scurt, simţind o săgeată în inimă, s-a gândit o clipă că trebuie să fie vreun basarabean, dar s-a recules repede, zicându-şi: „Fie ce-o fi, dacă-i muscal e duşman!”

Acuma însă îşi amintea îngrozit gemetele acelea, le auzea limpede, jalnice, pătrunzătoare, amestecându-se cu altele, care-i sfâşiau sufletul. Bâlbâi cutremurându-se:

— E îngrozitor să se ucidă frate pe frate!

Şi tot atunci i se înghesui în minte întrebarea: „Ce-aş face eu să fiu acolo, în faţa lor, cu mitralierele mele?”

Inima i se strânse ca într-un cleşte înroşit. În loc de răspuns, însă, îşi zise iar, mai prăpădit: „E cumplit... Frate pe frate... Bine că nu sunt acolo!”

Îşi făcu cruce şi murmură uşurat puţin:

— Bine că nu sunt acolo!... Ar fi cumplit... Aici ştiu că-mi fac datoria şi nu-mi mai pasă de nimic...

Aţipi spre ziuă şi se visă în Transilvania, prin Năsăud, cu Titi în braţe, sărutând pe Elvira, apoi deodată în faţa unei compănii româneşti, cu mitralierele lui, nehotărât, îndurerat, gândindu-se zdrobit de groază: „Ce să fac? Ce să fac?”...

7.

Se deşteptă asudat, obosit, uluit. Porni să-şi facă slujba ca până acuma, cu sânge rece, dar i se păru că tovarăşii lui, deşi nu mai vorbeau nimic de războiul cel nou, îl urmăreau mereu cu ochi bănuitori. El însuşi se simţea oarecum vinovat, şi de-abia mai îndrăznea să le înfrunte

privirile. Se temea că i se cetesc pe faţă gândurile care l-au torturat azi-noapte. Îl înfuriau acuma gândurile acelea, fiindcă îl urmăreau într-una şi-i răscoleau liniştea, care-i dăduse puterea doi ani de zile să-şi facă datoria pretutindeni, care-l scăpase de toate grijile şi dorinţele.

„Îmi voi împlini datoria până la capăt!... Datoria!... Datoria!”... îşi repeta necăjit şi stăruitor, căutând să-şi recâştige astfel echilibrul. Dar simţea cu mirare şi spaimă că cuvântul acesta nu mai e în stare să-i potolească nici creierii, nici sufletul, că acuma îndată se ridică, mai otrăvitoare, întrebarea: „Care datorie?” şi că la aceasta nu mai găseşte niciun răspuns mulţumitor.

S-a bucurat când, după amiazi, i s-a dat o însărcinare mai primejdioasă. Poate va avea norocul să-l izbească şi pe el un glonte, să se sfârşească brusc toate gândurile şi temerile. Tot moartea e cel mai bun leac pentru orice durere. Niciodată nu intrase în luptă cu dorinţa sau măcar cu gândul de-a muri. Azi, însă, moartea i se părea o binefacere. De ce să se chinuiască, să tremure mereu că-l vor trimite şi pe dânsul „acolo”?

Dar moartea nu-l voia. Îi muriră aproape toţi oamenii de la mitraliere; fu silit în cele din urmă să se aşeze el la ochitor, şi totuşi, nicio fărâmă de oţel nu se apropie de dânsul. Parcă înadins îl ocoleau gloanţele. Unde se ducea el nu mai şuierau cu atâta înverşunare.

Zdruncinarea luptei însă tot îi mai mulcomi gândurile. Dormi buştean, iar când se sculă îşi zise triumfător: „Dacă-ţi faci datoria, nici dracul nu te atinge!”

Se linişti într-adevăr. Doar că acuma aştepta cu nerăbdare comunicatele de război şi că în comunicat se pomenea căutând întâi şi întâi „frontul românesc” şi cetind rândurile acelea veşnic cu o strângere de inimă.

8.

Peste zece zile apoi veni un ordin urgent: regimentul se va învagona imediat şi va fi transportat pe teatrul de război din Transilvania.

David nu avusese vreme nici măcar să-şi dea bine seama ce s-a întâmplat. S-a pomenit într-un vagon, împreună cu o mulţime de ofiţeri, între care şi Alexe Candale, care-l pironea mereu cu ochii întrebători, înfierbântaţi. Dar n-au putut schimba nicio vorbă până tocmai a doua zi, într-o staţie mică, unde trenul poposea vreo două ceasuri.

Candale l-a întrebat repede, înăbuşit:

— Ei, ce faci?

David aşteptase întrebarea, care totuşi îl ului cumplit. Răspunse tot printr-o întrebare:

— Dar tu?

— Eu voi trece la ai noştri îndată ce voi putea* în orice caz, ştiu că n-am să trag nici un singur foc de puşcă… Mai bine să mă omoare ei pe mine decât să lovesc eu pe vreunul dintr-înşii… Nu?

David nu răspunse. Nu-i veni în minte la repezeală niciun răspuns. De-abia pe urmă zise cu sfială, aproape tremurând de emoţie:

— Dar datoria?… Dar jurământul?

Candale n-avu vreme să spună nimic. Din faţa lui se vedea însă un dispreţ ciudat pentru vorbele lui David. Simţiră că ceilalţi ofiţeri îi priveau şi că în privirile lor era o bănuială. Trebui să se despartă.

Uruitul roatelor de oţel, zgomotul monoton al trenului în mişcare îi închideau ochii. Stătea nemişcat, aproape zgribulit, într-un colţ, pe canapea, şi mintea îi fierbea. În

compartiment ofiţerii nu-l mai luau în seamă, vorbeau, râdeau, fumau şi doreau strivirea „valahilor”. Din toate sporovăielile David n-auzea decât „strivirea valahilor”, şi cuvintele acestea îl revoltau atât de mult, că-i trebuiau sforţări uriaşe să se stăpânească, să nu izbucnească.

„Ce mă mai necăjesc zadarnic? îşi zicea mereu, căutând să se potolească. De ce?... Datoria-i datorie.”

Nu izbutea, şi-şi muşca buzele, şi încerca iarăşi vorbe mulcomitoare: „De ce, adică, mă prăpădesc cu firea? De ce mă chinuiesc? Eu sunt de vină că trebuie să mă duc „acolo”?... Eu n-am vrut... Nu vreau... Mi-e groază... Dar trebuie să-mi fac datoria! Trebuie, trebuie!”

Se agăţă de vorba aceasta şi o bombăni zăpăcit, torturat, ca un cântec de jale, fără încetare, cine ştie câte ceasuri:

— Trebuie! Trebuie! Trebuie!

9.

Ea Arad trupele fură debarcate şi trimise într-un lagăr, afară din oraş, unde mai poposea un regiment, sosit cine ştie din ce parte a Rusiei.

David nu mai avea stare. Cu cât se apropia de front, cu atât inima îi zvâcnea mai strânsă, cu atât în creieri i se îngrămădeau gânduri şi vorbe care-l ardeau. Se plimba acum, cu capul în pământ, printre corturile ridicate în grabă, printre soldaţii obosiţi, care mâncau, cântau, înjurau. Parcă în toată lumea aceasta numai el ar fi fost chinuit de teama frontului, de ziua de mâine, de întâlnirea cu „ei”. Ceva îl mâna neîncetat, undeva, oriunde, numai să nu-l podidească deodată un plâns cumplit, să se facă de batjocura oamenilor, el, care mersese veşnic cu fruntea sus, în cele mai furioase ploi de foc.

Rătăcind prin cuprinsul lagărului, se pomeni deodată în faţa unui ofiţer ras de mustăţi, cu ochii mici, cu un nas subţire, cu bărbia ascuţită. Se opri fără să vrea. Faţa aceasta parcă-i era cunoscută. Ofiţerul trebuie să fi avut aceeaşi impresie, căci, după o clipă de ezitare, se repezi la David cu mâinile întinse, strigând cu o bucurie sinceră:

— David Pop!

— Întocmai, răspunse David strângându-i amândouă mâinile. Era mai să nu te recunosc fără barbă şi fără mustăţi.

— Le-am sacrificat pe altarul patriei de frica lighioanelor, zise ofiţerul luându-l de braţ şi apoi urmând cu mirare: Dar bine, dragă, tu, tu, ofiţer? Ce-ai păţit?... Eu credeam că trândăveşti la Năsăud şi că acuma faci parte din comisiunea care iese cu prapori şi icoane să întâmpine pe dorobanţii români... Ei, ce zici?... în frumoasă încurcătură ne-au aruncat, întâmplările acestea şi pe noi, cei care suntem la datorie!...

Era un prieten bun al lui David, avocat din Bistriţa, Emil Oprişor. David îl ştia „şovinist turbat”, cum le zicea dânsul odinioară celor ce nu se astâmpărau. A fost chiar închis o lună în temniţa de la Seghedin pentru că a îndemnat pe ţăranii din Vărarea, care erau în proces cu saşii din Pinteneasa, să nu se dea bătuţi şi pentru că, în urma aţâţărilor lui, vărărenii au împuşcat vreo câţiva boi de-ai saşilor pe pământurile împricinate.

Veselia prietenului însă îl turbura. Cum poate fi atât de vesel când pleacă „acolo”?... Sau poate că Oprişor s-a hotărât, ştie ce va face?... Nu se putu opri şi-l întrebă îndată, scurt, cu mult înţeles şi puţină răguşeală în glas:

— Tu ce zici?

Aştepta răspunsul cu inima ghemuită.

Emil Oprişor răspunse însă fără şovăire, repede, cu o nepăsare uimitoare:

— Ce zic, dragul meu?... Zic că trebuie să ne facem datoria. Iată!... Există oare altă posibilitate? Eu nu văd.

Doar s-o ştergi la duşman... (David tresări auzindu-l cu câtă răceală rosteşte cuvântul „duşman”.) Asta însă nu se poate. Întâi fiindcă ai jurat şi eşti obligat să-ţi ţii jurământul. Eu nu admit trădarea nici subt pretext că o faci pentru ţară sau pentru neam. Trădătorul e un ticălos, orişice motive l-ar îndemna la trădare. Mai ales că motivele totdeauna, înţelegi, totdeauna sunt interesate într-un fel sau altul şi izvorâte din egoisme laşe. Pe urmă, chiar presupunând că ai vrea să treci la duşman, întrebarea este: poţi? Eu cred că nu. Fii sigur că pe noi ne supraveghează mii de ochi. O mişcare suspectă, şi te trezeşti cu glontele în spate sau, în cazul cel mai rău, cu ştreangul. Şi apoi, la urma urmelor, duşmanu-i duşman! Dacă trage el în tine, tu să nu tragi?

David nu se putu stăpâni. Îl întrerupse cu atâta mirare în voce, încât Oprişor se zăpăci o clipă:

— Tu?... Tu?

— Dragul meu, reluă Oprişor cu o uşoară şovăire, înainte de toate să ne înţelegem că războiul e război, va să zică ceva extrem de tragic, tot ce cunoaşte lumea mai tragic. Ce poate fi mai cumplit decât să ucizi pe cineva care nu ţi-a făcut niciodată vreun rău, pe un biet necunoscut din cine ştie ce ţară depărtată, care poate să fie cel mai cumsecade om de pe suprafaţa pământului? Dar, de vreme ce războiul există, poţi tu, simplu candidat la moarte eroică, vorba ceea, să mergi împotriva curentului, să te pui de-a curmezişul nebuniei generale?... Slavă Domnului, mai român ca mine nu cred să fi fost mulţi. Am suferit, ştii bine, pentru sentimentele mele neprecupeţite. Mi-ar fi drag şi poate că sufletul meu doreşte chiar izbânda duşmanului, doreşte în adâncul său ca Ardealul să fie românesc, cum se cuvine, deşi, să-ţi spun sincer, nu prea cred. Totuşi, în situaţia în care ne aflăm, noi nu putem decât să ne facem datoria până la moarte. De altfel eu, îţi mărturisesc, aş prefera să cad de gloanţe româneşti decât de ruseşti. Murind aşa, voi avea

impresia că mor, măcar în sens negativ, pentru triumful românilor.

— Ce lesne se găsesc toate argumentele! murmură David îndurerat.

Tăcură amândoi câteva clipe, fără să se privească. Simţeau amândoi că-i desparte un zid şi că nu se vor putea înţelege. Vorbiră pe urmă de altele, îşi schimbară impresiile celor doi ani de lupte, amănunte simple despre fluturarea aripelor morţii. Vorbind, încercau amândoi să zâmbească, să pară veseli, dar niciunul nu izbutea. Inima lui David era cuprinsă de un frig mare, încât se minuna că nu-i dârdâie dinţii.

Apoi se despărţiră ca doi străini. Îşi dădură mâna, îşi urară noroc, iar David îi zise la revedere pe nemţeşte, ca şi când ar fi vorbit cu oricare din camarazii ceilalţi, cei de care sufletul său nu era legat prin nicio fibră. Rămase pe loc şi se uită lung în urma lui Oprişor care mergea cu capul sus, legănându-şi puţin corpul şi tăind aerul cu o cravaşă moale, foarte liniştit şi nepăsător. Privindu-l, David se pomeni că-l invidiază.

„Iată un om fericit, care ştie ce are să facă!” se gândi dânsul, trecându-i prin creieri, ca o fulgerare năpraznică, toate frământările şi chinurile care pe dânsul îl făceau să nu ştie ce are de făcut.

Când Oprişor dispăru după corturi, David se întoarse mai abătut. Mâncă, se culcă şi se zvârcoli toată noaptea. Gândindu-se la vorbele reci ale lui Oprişor îşi aminti cuvintele lui Candale şi mai ales privirea lui fierbinte, hotărâtă. Îl usturau creierii şovăind între amândoi. Dacă ei ar fi vorbit la fel, poate că s-ar fi hotărât şi dânsul. Astfel însă vedea că argumentele tăioase ale lui Oprişor sunt tot atât de uluitoare ca şi văpaia din ochii lui Candale, pe când sufletul lui nu e în stare decât să se revolte, să sufere şi să geamă.

În cele din urmă, nu mai putu. O oboseală mare îl doborî. Adormi murmurând:

— Mâine!

Cu amânarea aceasta se mai potoli şi zilele următoare. Îşi dădu seama că toate planurile şi hotărârile ar fi zadarnice. Să vedem ce va aduce ziua de mâine! Atunci când îi va vedea, atunci... Cine ştie? împrejurările fac să se prăbuşească hotărârile cele mai oţelite. Dar mi te nehotărârea şi ezitările lui? De ce să-şi închipuiască cum că va face aşa, când poate va trebui să facă altfel?

10.

Începu să se roage în fiecare seară, zgârcit în patul ce se nimerea să-l aibă, cu faţa veşnic spre perete, în vreme ce camarazii lui jucau cărţi, beau, fumau şi urlau înjurături sclivisite. Simţea o nevoie mare să se prostearnă, să se umilească, să ceară un ajutor supraomenesc. Numai Dumnezeu ar fi putut să-i mai dăruiască o mângâiere adevărată, un leac alinător.

În fiecare seară repeta cu deznădejde, fierbinte, ca un copil bătut de o mamă vitregă:

„Tatăl nostru, care eşti în ceruri”...

Şi adormea acum veşnic cu Dumnezeu pe buze.

11.

După câteva zile de aşteptare înfrigurată, por niră. Se spunea că merg spre Făgăraş. Mai cu trenul, mai pe jos, în marşuri grele, grăbite, istovitoare.

A doua zi, spre seară, trecură Oltul şi poposiră într-un sat aproape pustiu, cu casele mici, posomorite.

Doar câteva femei şi moşnegi se ascundeau prin dosul

porţilor de nuiele, cei ce n-au putut sau n-au avut inimă să fugă. Îi zicea Porumbacu. Se ştia că o puternică coloană românească se îndreaptă într-acolo în mare grabă. Mâine în zorii zilei poate se, va întâmpla ciocnirea. Mâine!... Trupele avură un repaos de câteva ore, ca mai pe urmă să poată începe mai odihnite să-şi croiască şanţurile de apărare.

David era mort de oboseală, cum nu fusese niciodată. Se trânti într-o casă părăsită şi. Adormi buştean. Nu-i trebui nici mâncare, nici băutură. Somnul singur mai putea să-i dea alinarea de care avea nevoie spre a nu fi silit să se gândească la nimic.

Când îl sculă ordonanţa, era întunerec beznă. Se frecă la ochi, se întinse şi-şi pocni oasele. Miezul nopţii. Somnul nu se îndura să-l părăsească. Nici nu auzi când soldatul îi spuse că i-a venit o scrisoare, se bucură însă ca o mireasă văzând-o. Se învioră dintr-o dată. Îşi aruncă ochii la scris, în lumina jigărită a unui opaiţ. Era de la Elvira. O ceti zâmbind mereu şi cu ochii scăldaţi în lacrimi de înduioşare. Nevasta îi scria numai nimicuri, dar acelea i se păreau mai scumpe acuma ca toate comorile lumii. Îi spunea că Titi vorbeşte mereu de tata, că s-a făcut mare şi cuminte, că se joacă numai de-a războiul. Îi spunea că e cam supărată fiindcă de-abia mai găseşte lucrători, că toţi bărbaţii s-au dus la război, arde-l-ar focul de război; că s-au scumpit toate, de nu mai e de trăit. Şi-i mai spunea că mai toţi funcţionarii au fugit la Cluj, iar unii chiar la Budapesta, încât au rămas numai românii, care însă trăiesc cu frica-n spate, căci cine ştie ce-o fi dacă vor începe să se bată şi pe-acolo şi să tragă cu tunurile, să prăpădească tot ce le-a mai rămas bieţilor oameni...

„Aha, va să zică e scrisă după”... îşi zise David începând să cetească a doua oară, oprindu-se acuma la fiece cuvânt, căutând printre rânduri ceea ce nu era în rânduri.

Îndoi frumos scrisoarea şi o puse în buzunar, deasupra

inimii; şi parcă bucata de hârtie îi încălzea sufletul.

„De-ar şti ea, săraca, prin ce trec eu acuma! se gândi apoi, pregătindu-se. De-ar şti!”

Porni mai liniştit din casă. Ieşind, se lovi cu capul de pragul de sus. Începu să înjure, dar se întrerupse repede: „De bună seamă numai rău îmi prevesteşte... Doamne-ajută!”

Sufla un vânt aspru, tomnatic, sub cerul cenuşiu, fără stele. În toate casele se simţea o fierbere, ca într-un muşuroi în care un poznaş a izbit cu piciorul: porunci, şoapte, ţipete scurte, zăngănituri grele. Se urnea oastea. Căsuţele păreau nişte mormane de groază în bezna nopţii, iar pomii dezfrunziţi de-a binelea fâşâiau, plângeau, se legănau în bătaia vântului.

Pe o muche de deal pleşuvă, la câteva sute de paşi depărtare de sat, tranşeele erau croite. Acum aveau să le potrivească, să le adâncească, să le înţepenească. Lucrul începu fără zăbavă. Felinarele slabe licăreau ca nişte semne fantastice în şanţurile întortocheate, în vreme ce sapele, hârleţele vâjâiau şi loveau surd pământul adormit, care suferea nepăsător să fie crestat şi scormonit.

Munca tăcută, aspră, asudată ţinu până-n zorii zilei.

David, împotriva obiceiurilor sale, nici nu se sinchisea ce-i făceau oamenii. Şedea greoi pe un hat, cu coatele pe genunchi, sfredelind din ochi întunerecul, care îndolia toată împrejurimea. Dorul de-acasă i se furişa în inimă pe nesimţite. Începu să-şi amintească amănunte din viaţa lui tihnită de odinioară. Şi fiecare amintire îi aprindea mai mult sufletul. Viaţa aceea i se părea acuma atât de dulce, o râvnea cu atâta patimă, încât toată fiinţa şi-o simţea îndurerată. Se plimba cu gândurile prin Năsăud, îmbrăţişa pe toţi oamenii care treceau podul Vicarului, zâmbea la dânşii cu o dragoste frăţească. Chiar şi ovreii, pe care nu-i putuse suferi niciodată, acuma îi apăreau drăguţi, fiindcă erau de-acasă. Dar Elvira, cu surâsul ei supus, cu ochii ei calzi, îngăduitori, veşnic blândă, silitoare! Dar Titi, cu

graiul lui drăgălaş, cu gingăşiile lui fermecătoare!

Câte-o înjurătură ungurească îi întrerupea din când în când reveria, îi aducea aminte cât e de departe de dorurile ce-l frământă pe dânsul. Sau câte-un răbufnit de târnăcop, sinistru, parc-ar fi săpat la morminte.

Se mira cum nu şi-a dat seama atâta vreme în ce vălmăşag mohorât trăieşte. Sânge, moarte, schije de obuze, sâsâit de gloanţe, troznete, explozii, murdărie, sudoare... ce viaţă! Şi el a trăit-o doi ani încheiaţi, fără să se gândească o clipă la viaţa cealaltă, cea adevărată, fără s-o dorească măcar!

Şi apoi, în clipele următoare, îi părea rău că nu i-a fost dat să rămână până la sfârşit aşa cum începuse. Nepăsarea, răceala, nesimţirea aceea erau atât de mulţumitoare! Cum şi de unde le-a luat? Şi mai ales cum şi de ce le-a pierdut? Nici acuma nu-şi dădea bine seama, sau nu voia. O vorbă ca oricare alta, fără să se fi silit barem a-i pătrunde înţelesul bine, a fost în stare să-l facă să uite tot şi toate doi ani de zile. Şi acuma, o simţire nedesluşită, trezită în sufletul lui deodată, nechemată, oropsită chiar, şi împotriva căreia s-a zbătut din răsputeri, îi turbură sufletul, îi chinuieşte şi în acelaşi timp îi îndulceşte viaţa. Zadarnic se mai trudeşte să aleagă, să hotărască. Acuma degeaba ar încerca să mai repete cuvântul „datorie”. Simte că a devenit o vorbă goală, fără puterea de a-l mai supune orbeşte, dar totuşi destul de puternică încă pentru a-l împiedeca să i se împotrivească. Sufletul lui înfierbântat, torturat de-o dragoste fără margini, nu găseşte în mintea lui un sprijin de ajuns de solid care să-i dezlege mâinile şi să-i împace temerile.

Zorile coborau din cer gingaşe, mântuind lumea de încălecarea întunerecului. Încetul cu încetul, împrejurimile se dezveliră. O geană de soare se ivi după un deal îndepărtat, poleind uşor pământurile îmbrumate.

David nu se mai sătura privind acuma locurile acestea. Parcă în viaţa lui n-ar fi văzut o privelişte mai frumoasă.

Poate numai hotarele Năsăudului, cu pământurile lui, cu porumbiştile, livezile şi zăvoiul lui l-ar fi bucurat într-atâta. Toate-i păreau ca-n poveşti, şi-i erau atât de dragi, încât îi venea să le îmbrăţişeze. Coasta gălbuie ce se cobora lin până înspre un sat necăjit, ascuns pe malurile unei gârle, şoseaua ce se ţinea mereu de pulpana gârlei, şi pădurea mohorâtă, ce urca repede dincolo, cât vedeai cu ochii.

„De ce m-oi fi bucurând aşa ca un nerod? îşi zise mirându-se singur. Parcă n-aş mai fi văzut destule râpe şi sate şi”… Dar apoi îndată se răzgândi: „Iată-mă iar în Ardeal”, şi, gândindu-se, simţea cum i se umflă inima şi mai tare, cum priveliştea se înfrumuseţează parcă şi mai mult.

În clipa când soarele de-abia răsărit se ascunse iarăşi în pânzişul posomorit de nouri ce închidea văzduhul, din spate porni brusc un bubuit înăbuşit, greu, urmat de un vâjâit care se îndepărta cu iuţeala fulgerului. Da vid tresări, speriat.

„Uite cum îmi bate inima! îşi zise zâmbind. Parc-ar fi primul bubuit de tun, acum doi ani… E de-al nostru!” adăogă apoi, căutând să ghicească direcţia obuzului.

Dar nu văzu nimic şi se necăji puţin.

Bubuiturile se înteţiră apoi, topindu-se într-o uruială profundă şi ameninţătoare. La bubuiturile pe care dânsul le cunoştea bine după sunet răspunseră curând altele, surde, scurte, răguşite.

„Au început şi de acolo”…

La dreapta şi la stânga, de departe, auziră mai pe urmă focuri dese de puşcă şi tăcăitul mitralierelor. Îl dureau ochii uitându-se, cercetând, doar-doar va descoperi ceva. Dar zgomotul continuă ceasuri întregi, când mai viu, când mai domolit, fără să vază nimic.

— Unde-s? Unde-s? murmură David mereu, cu inima strânsă şi cu broboane de sudori fierbinţi pe frunte.

De-abia spre amiazi zări dincolo de satul din vale un uriaş vierme verzui târându-se pe şosea, deasupra căruia

se îngrămădi îndată o ploaie de nouraşi albi de şrapnele. Aceasta însă n-a ţinut mai mult de două-trei minute. Viermele dispăru grabnic în pădure.

— Sunt ei! şopti David încremenit. De-acu începe…

Văzu apoi obuzele dese răbufnind printre copaci, în locul unde coloana a intrat în desiş. Pe urmă tunurile tăcură puţin. În sfârşit, când prin pădure s-au zărit oameni şi căruţe, focul a reînceput, şi nici n-a mai încetat până seara târziu. În faţa tranşeelor lui, sau măcar prin apropiere, nu se arătase însă nimic. Mitraliera lui nici nu deschisese gura toată ziua. Soldaţii şedeau pitiţi în şanţuri, spuneau glume grosolane, numărau bubuiturile şi păduchii, sau scriau acasă cărţi poştale, pe genunchi, gânditori. Apoi, cu cât întunerecul se îngroşă, cu atât zgomotele luptei se potoliră, până ce nu se mai auziră decât focuri de armă singuratice, speriate, ca ultimele spasmuri ale unui muribund.

O curiozitate arzătoare îl rodea pe David acuma. „Ce s-o fi întâmplat? Unde s-au bătut? S-a sfârşit oare? Şi… care au biruit?”

Îi tremura inima.

12.

Într-o casă de câmp din dosul frontului se improvizase o popotă, unde ofiţerii veneau pe rând de pe linie, mâncau la repezeală şi se întorceau în tranşee.

David se aşezase la o masă, alături de un căpitan necunoscut. Mâncau amândoi fără să schimbe o vorbă. Dar David nu se putu stăpâni până nu întrebă, cu ochii mari, aprinşi:

— Unde s-au luptat?

— La flancuri, camarade… I-am respins sângeros.

David tresări. Totuşi mai întrebă:

— D-ta ai fost în foc?

— Fireşte... Batalionul meu a susţinut presiunea cea mai mare... Grea luptă, dragul meu! Până la baionetă... Am avut şi noi pierderi serioase, dar duşmanul a fost zdrobit de tot. Numai de bietul Oprişor îmi pare rău...

David se repezi ca un nebun la căpitan:

— Emil Oprişor e în batalionul d-tale?... Ce-i cu el?... Ce-a făcut?

— A căzut în mâna inamicului împreună cu două plutoane. Era flanegardă. A fost înconjurat brusc şi n-a avut încotro, a trebuit să se predea... Mare pierdere, spun drept! Mai bine pierdeam o companie întreagă decât să-l fi pierdut pe dânsul. Ofiţer excelent, veşnic vesel, îndrăzneţ, inteligent... Păcat de el!

Căpitanul plecă îndată cu şapca pe ceafă, cu o ţigară de foi între dinţi, bombănind mulţumit şi sătul.

David rămase zăpăcit. Păţania lui Oprişor îl puse pe gânduri. Uite omul cu noroc. Aici e regretat, dincolo trebuie să fie felicitat. Ce nu face soarta când vrea!... îl invidia parc-ar fi câştigat la loterie.

Tocmai când se sculă să plece, intră un locotenent care, recunoscându-l, îl apostrofă:

— Ştii?... Candale a murit.

— Nu se poate!

— A murit. Un glonte i-a găurit fruntea. Moarte instantanee. Dar s-a luptat admirabil. Îmbărbăta soldaţii, glumea, n-avea astâmpăr, în sfârşit, superb... Tot regimentul îl regretă. Şi mai cu seamă ofiţerii, care îşi reproşează pentru că îl bănuiseră că nu va lupta împotriva românilor. Ce vrei? Probabil că tot aşa eşti bănuit şi d-ta. Situaţia d-voastră e foarte delicată, evident, o înţelegem cu toţii, de aceea şi bănuielile sunt oarecum îndreptăţite, nu?

David ieşi repede, fără să răspundă ceva. Era furios şi revoltat, şi mergând pe şosea, înspre poziţia lui, dădea

din mâini şi bombănea ca un apucat.

Nedreptatea soartei îl scosese din fire.

— Va să zică, Oprişor vrea şi e hotărât să lupte, dar scapă teafăr şi e privit bine aici, precum va fi bine primit dincolo. În schimb, Candale, care şi-ar fi tăiat mai bine mâna decât să tragă un singur foc, moare de glontele frăţesc... Bine, dar nedreptatea aceasta e îngrozitoare! E înspăimântătoare! Atunci ce mă fac eu?... Ce mi-e scris mie?

13.

Soldaţii săpau mereu la tranşee, le mai dregeau, le înfrumuseţau. Reţeaua de sârmă ghimpată, în licărirea albă a câtorva stele, părea uneori o panglică de flori de gheaţă. Câte-o împuşcătură, ca un hămăit de câine răguşit, se auzea ici-colo, iar în răstimpuri se înălţau în văzduh rachete orbitoare, care se spărgeau deasupra satului din vale, îl luminau vreo două minute şi apoi piereau, lăsând în urmă un întunerec des ca zăbranicul.

David s-a trântit jos, înfăşurat într-o foaie de cort, şi-a pus sub cap o raniţă şi a adormit. Ce să-şi mai chinuiască creierii cu gânduri când soarta e atât de vicleană? îi părea rău că s-a frământat degeaba atâtea nopţi şi zile. De-acuma nu se mai sinchisea. Ce-o fi, să se întâmple!

Se trezi în bubuit de tunuri. Întunerecul nu se limpezise încă. Se uită la ceas: de-abia trei după miezul nopţii.

— Devreme aţi mai început-o, arde—v-ar focul! mormăi dânsul întinzându-şi lenea în oase.

Ascultă un răstimp vâjâiturile obuzelor. Cunoştea prea bine glasul tunurilor şi înţelese îndată că ceea ce se petrece acuma nu-l priveşte. Se măsurau artileriile, încet-încet, somnul îl birui iar.

Când se trezi a doua oară, trozneau şi puştile. Rar, nesigur, parcă şi ele de-abia s-ar fi deşteptat din somn. Era ziuă, dar soarele nu se vedea din nişte nouri negri furioşi, ce se frământau şi ameninţau. În creştetul cerului vânăt, însă, câteva raze luminoase prevesteau o zi de toamnă frumoasă.

„Ce-i atâta somn pe mine?" se întrebă David, cotorosindu-se repede din culcuş şi ridicându-se casă vază ce se petrece prinprejur.

Se simţea acuma uşurat şi dornic de muncă. De când nu mai simţise el liniştea aceasta rece, hotărâtă, biruitoare! Singur se mira şi se bucura. Parcă somnul i-ar fi luat cu mâna toate îngrijorările şi şovăirile.

„Să-ţi faci datoria, asta-i!" îşi zise cu un zâmbet amar. Numai datoria îţi dă liniştea şi puterea sufletească ce-ţi trebuiesc în viaţă.

I se ivi în minte repede întrebarea: „Care datorie?" dar avu puterea s-o înlăture. „Orice datorie e sfântă", mormăi dânsul. În suflet i se zbătea o încleştare dureroasă, era mişcat, şi în ochi avea lacrimi. Îşi înăbuşi inima scrâşnind: „Soarta e afurisită. Soarta e crâncenă. Dar ce poţi face împotriva soartei?"

Stătea în dosul mitralierei, în picioare, într-o groapă, aşa încât jumătate corpul îi rămânea afară. Se uită înainte spre sat, pe coasta pleşuvă. La marginea satului, în vale, descoperi deodată o linie lungă de puncte mişcătoare.

— Românii! bâlbâi dânsul, şi inima îi bătea să-i spargă pieptul.

Servanţii mitralierei din faţa lui se uitau la dânsul nerăbdători, îngrijoraţi, aşteptând ordinul. El însă rămase nemişcat, cu ochii pironiţi la linia ceea care începu curând să se apropie, legănându-se, Strângându-se şi lărgindu-se ca o armonică. În aceeaşi clipă, din tranşee porni o răpăială speriată. Puştile trozneau grăbite, iar zgomotul lor se îmbina într-o chelălăială asurzitoare.

Linia venea mereu mai aproape, cu băgare de seamă,

cu popasuri, cu sărituri. Era acum numai la vreo şapte sute de metri.

David privea mereu, fascinat: i-a văzut bine cu binoclul. Aveau uniforme verzui, ca şi ale lor, şi pe gulere, nişte semne verzi închise. Erau mărunţi, sprinteni, uscaţi la faţă, osoşi, harnici, şi ochii lor luceau atât de tare, încât i se părea că lucirea ajunge până la dânsul şi-l arde ca o înţepătură de ac. Deosebi şi un ofiţer cu o barbă mare stufoasă, cafenie-închisă, care tremura şi se răsfira spre umere când alerga. Gloanţe subţiri, tăioase bâzâiau împrejurul lui tot mai des, parcă l-ar fi căutat tocmai pe el.

„Ar fi mai bine”, se gândi David, fără să-şi poată dezlipi ochii de la şirul de soldaţi de pe coastă.

Deodată văzu o mişcare uşoară, ca şi când nişte alergători îşi fac vânt, şi auzi lămurit un glas ascuţit răcnind:

— Înainte, băieţi!

Mai văzu cum sar toţi în picioare, fripţi parcă, şi cum pornesc încoace. Desluşi chiar zăngănitul armelor şi al bidoanelor. În clipa următoare, însă, privirea lui se întoarse la servanţii mitralierei. Ochii disperaţi ai oamenilor lui îl spăimântară. Se simţi întocmai ca şi când l-ar fi prins cu mâna într-un buzunar străin. Deschise gura, parc-ar fi voit să se apere, dar buzele lui rostiră maşinal, ca şi altădată în momentele de primejdie:

— *Langsam!*

Şi mitraliera începu să latre brusc, ca un câine slobozit din lanţ. Valul ce se ridicase se trânti iarăşi la pământ. Câţiva se rostogoliră înapoi, zvârcolindu-se sau încremeniţi. Lui David i se păru că aude gemete şi înjurături. Maşina urla mereu, neobosită, răguşită doar puţin, setoasă de sânge. Niciodată parcă nu făcuse un zgomot atâta de înfricoşător. Lui cel puţin îi spinteca inima zgomotul pe care altădată aproape nici nu-l lua în seamă. Gloanţele ţiuiau, izbeau pământul furioase,

sfârăiau ca o vijelie printre cei din vale.

— *Langsam*! repetă David cu sufletul zdrobit, cu un gest rugător.

Simţea trebuinţa să oprească vijelia aceasta, şi totuşi, n-avea puterea să rostească nicio poruncă.

După un răstimp, mitraliera îşi rări tăcăitul singură, ca şi când s-ar fi obosit.

Mai trecu o vreme, şi cei din vale dădură iar să se scoale, să plece înainte.

Acuma însă servanţii nici nu mai aşteptară 30 cuvântul lui David, ci deschiseră repede un foc de seceră, care sili pe cei porniţi să se oprească.

Soarele ieşise dintre nouri, se înălţase sus, şi privea aprins la încăierarea oamenilor. Văzduhul clocotea de trosnetele puştilor şi ale tunurilor.

Pe urmă trecu de amiazi. Mitraliera lătra mereu, singură, ca o căţea otrăvită, iar linia ostaşilor din vale nu se mai putea apropia. Cea mai mică mişcare se sfărâma în năvala de gloanţe cari măturau toată coasta.

Da vid stătea mereu nemişcat, cu ochii mereu înainte, cu creierul absolut, gol. Niciun gând, nicio dorinţă nu mai avea. Numai ochii nu-i putea lua de la şirul cela verzui de oameni cari se zvârcoleau nerăbdători, chinuiţi. Nu mai ştia ce se petrece nici în dreapta, nici în stânga; nici nu se mai putea gândi la asemenea lucruri. Îi erau dragi gloanţele ce veneau din vale şi-i şuierau la urechi, cari nu voiau să-l atingă, cari parcă-i vorbeau, plângeau, îl dojeneau.

„Parcă pe mine mă caută, parc-ar şti că şi eu sunt”… îşi zise David de câteva ori fără a-şi sfârşi gândul.

Îl cuprinse dorinţa mare de-a fi izbit de un glonte din vale. Îşi închipuia că lovitura aceea va fi mângăierea sufletului său rebegit. Gloanţele însă sâsâiau când furioase, când vesele, şi nu-l atingeau.

Gura-i era uscată. Îl chinuia o sete grozavă. Dorea să ştie câte ceasuri sunt, îşi dădea seama că are în buzunar

un ceasornic de precizie, şi totuşi i se părea că n-are sau simţea o frică atât de cumplită de ceas, ca şi când ar fi fost vorba de ceasul morţii.

„Trebuie să fie vreo patru ceasuri de când s-au oprit pe loc... de când i-a oprit asta, se gândi dânsul, adăogând numaidecât cu o disperare istovitoare: Câte ceasuri să fie, Doamne, câte?”

Îi era cald, parc-ar fi stat într-un cuptor. Hainele îl ardeau. Apoi deodată, fără să-şi dea seama, scoase scrisoarea Elvirei şi începu s-o cetească, liniştit, nepăsător de ceea ce se întâmpla în jurul lui. Cetea şi zâmbea şi nu mai auzea nici hămăitul mitralierei, nici ropotul puştilor, nici bubuitul tunurilor. Se simţea acuma bine, mulţumit şi fericit.

Cine ştie cită vreme o mai fi trecut?! David parcă era pe altă lume. Nici nu pricepu nimic când se pomeni brusc cu o mină zdravănă încleştându-i-se după ceafă şi când auzi, aproape, un glas sălbatec:

— Pune mâna pe el, plutoniere!

Sări drept în picioare, vru să se zvârcolească, îi trecu prin minte ca o străfulgerare să pună mâna pe revolver, când zări în faţa lui pe ofiţerul cela bărbos, cu ochii însângeraţi, fără chipiu, cu stropi mari de sudoare pe o chelie lucitoare, ţipând răguşit, apropiindu-se în goana mare. Mitraliera amuţise. Vreo doi servanţi zăceau cu creierii împrăştiaţi, iar ochitorul stătea cu mâinile în sus, cu faţa îngrozită, în vreme ce un soldat mărunt şi negricios îi lua armele.

„S-a sfârşit... Bine că s-a sfârşit! se gândi David, strângând cu înfrigurare în palma stângă scrisoarea Elvirei. Se vede că ne-au înconjurat prin flanc... Ce-mi pasă? Bine că se sfârşeşte!”

David se uită la ofiţerul cu barbă, lung, duios. Ar fi vrut să zică o vorbă, dar simţea că nu mai are glas. Se minună când totuşi îşi auzi vocea:

— Datoria...

Dar în clipa aceea ofiţerul bărbos întinsese revolverul asupra lui David şi i-l descărcă în piept, răcnind:

— Pune mâna pe el, plutoniere!

David simţi o lovitură în coaste şi apoi îndată o arsură ascuţită. Se clătină pe picioare. După ceafă încleştarea mâinii încetă şi el căzu pe ţeava fierbinte a mitralierei, îmbrăţişând-o ca pe o ibovnică. Nu-l durea însă nimic. Capul îi atârna greu alături. Pe buze îi mai plutea zâmbetul obosit cu care întâmpinase pe ofiţerul cu barbă. Pleoapele îi erau ca plumbul, şi totuşi nu le putea închide. Îşi dădea seama că moare şi se bucura. De acuma s-a sfârşit orice datorie, s-a sfârşit tot. Simţea uşurarea cea mare şi ar fi vrut numai să mai aibă puterea să strige cu glas tare că s-a isprăvit datoria. Se sforţă să se ridice şi nu putu. Din gât însă îi izbucni un geamăt surd:

— Frate... român...

Plutonierul îi auzi vorbele şi se întoarse sălbatec.

— Ne omorâşi cinci ceasuri cu mitraliera, şi acuma mai zici că eşti frate?... Grijania şi anafura ta de câine!

Cu patul puştii, cu amândouă mâinile, îl trăsni peste cap. Osul pârâi, ţeasta se turti, iar creierii amestecaţi cu sânge se scurseră pe ţeava maşinii.

În şanţurile dimprejur încăierarea era în toi. Se sfâşia om pe om, sângele ţâşnea din răni pătimaşe, iar loviturile cădeau vajnice, ucigătoare.

Îndată amuţi şi ultima mitralieră, vânătorii din vale năvăliră ca vijelia, trecură prin sârmele ghimpate, se repeziră în tranşee, strigând năpraznic, de răsunară toate văile:

— Urraaa!

Câţiva soldaţi se năpustiră la mitralieră, descleştară trupul lui Da vid şi-l aruncară la o parte, ca o zdreanţă netrebnică. Mitraliera fu dusă înapoi aşa cum era, cu ţeava mânjită de creierii însângeraţi, şi cei ce o duceau aveau o fericire mare în ochi, glumeau şi chiuiau în mijlocul vuietului, ce nu se mai potolea.

Cadavrul se rostogolise şi rămăsese cu faţa în sus, cu mâinile răşchirate, ca un răstignit. Figura zdrobită parcă mai avea un zâmbet amar, iar ochii holbaţi priveau spre cer miraţi, întrebători şi totuşi mulţumiţi. În mâna stângă scrisoarea mototolită era muiată de sânge.

Lupta trecu înainte. Da vid Pop era singur. Pământul scormonit de ghiulele parcă se potrivea să-i facă culcuş bun, iar soarele milos îl săruta pe ochii mari, minunaţi, pe obrajii însângeraţi, pe gura strâmbă, pe toată faţa scofâlcită. Şi zâmbetul mortului răspundea, şi acuma parcă mai umilit, mai necăjit: „Frate… român”…

CÂNTECUL LEBEDEI

Am iubit-o...

Era micuţă, şi albă, şi gingaşă, şi blândă... Buzele ei zâmbeau mereu, mereu, dar zâmbetul îi părea adumbrit de o melancolie stranie, care-i lăcrima veşnic în ochii albaştri, gânditori. Şapte ani n-am observat tristeţea sufletului ei! N-am vrut, sau n-am putut? Nu ştiu... Când am descoperit-o, însă, era prea târziu. Până atunci parcă umblasem cu ochii închişi, orbiţi sau îmbătaţi de fericire... Fericire! Fericire! Cumplită e uneori îmbrăţişarea fericirii!

Era tăcută şi plăpândă ca o floare sfioasă, pripăşită într-un pământ străin. Asculta cu ochii mari, miraţi, şi parcă nici nu înţelegea potopul vorbelor mele de iubire veşnic nerăbdătoare, veşnic lacomă, veşnic aceeaşi. Îmi era însă mai dragă aşa. Uluirea şi nepriceperea îi dădeau o înfăţişare de naivitate feciorelnică şi o nevinovăţie care-mi tulburau neîncetat sufletul şi simţurile. Trecuseră ani de când era nevasta mea, şi mereu apărea ca o fetiţă nedumerită, mereu avea farmecul noutăţii. Mă simţeam bărbatul cel mai iubitor din lume şi cel mai fericit, fiindcă toată fiinţa mea n-o mai râvnea decât pe Anişoara...

De ce n-a rostit gura ei măcar o şoaptă de dragoste niciodată? în şapte ani de zile, nici o singură dată!... Ca şi când i-ar fi fost frică sau ruşine... Primea, sau poate suferea, sărutările mele, se cutremura uneori subt năvala lor furtunoasă, dar niciodată nu şi-a pierdut cumpătul, nicio tresărire de patimă nu i-a înfiorat bătăile inimii...

Niciodată! Şi până azi eu totuşi n-am băgat de seamă!... Atât de mult am iubit-o, atât de mult mă îngâmfase fericirea!

Am întâlnit-o întâia oară într-o zi de primăvară, într-o căsuţă albă, veselă, modestă... îmi amintesc lămurit toate amănuntele. Era îmbrăcată cu o rochiţă ca cerul, presărată cu floricele mărunte vinete-închise. Avea un trandafir alb în piept şi altul în părul de aur, răzvrătit în cârlionţi zburdalnici. Şedea pe o canapea veche, cam hodorogită, şi razele soarelui, dând buzna pe fereastra mică, prin perdele scrobite de dantelă ieftină, o căutau parcă înadins pe ea, i se încurcau prin păr, îi îmbujorau obrajii bucălaţi, îi sărutau buzele întredeschise într-un surâs zglobiu, trandafiriu, în care nu se zărea nici urmă de melancolie...

N-am schimbat cu ea nicio vorbă, dar inima toată mi s-a umplut cu chipul ei. O priveam doar pe furiş* înfricoşat poate de frumuseţea ei, de zâmbetul ei, şi pizmuiam grozav razele care o mângăiau în dragă voie şi a căror mângăiere ea o sorbea ca o alintare de dragoste.

A doua zi am şi cerut-o de nevastă...

Părinţii ei au fost încântaţi. Vai de mine, câtă cinste, cât noroc! Erau doar oameni nevoiaşi, fata n-avea un ban zestre, pe când eu... Mi-au dat-o. Cum să nu mi-o dea? O, ce fericită va fi Anişoara când va afla!

De-abia pe urmă i-am spus şi ei că o iubesc şi că o vreau de soţie. Pe urmă, adică după ce mă asigurasem de un sprijin puternic. Altminteri, n-aş fi îndrăznit să mă apropiu. O iubeam prea mult... atât de mult!

Glasul meu nici n-a mirat-o, nici n-a spăimântat-o. A ridicat ochii spre mine, foarte încet, şi mi-a răspuns scurt, incolor:

— Da.

N-am mai avut puterea să mă stăpânesc. Într-o izbucnire de fericire, am îmbrăţişat-o nebuneşte. Şi n-am băgat de seamă că glasul i-a tremurat şi că în ochi îi

pâlpâia şi acuma o durere înlăcrimată, care ar fi trebuit să mă neliniştească puţin... N-am fost în stare să văd nimica. Iubirea îmi înfăşurase toată fiinţa cu un văl de mulţumire, prin care nu mai străbătea niciuna din bănuielile mărunte ce amăresc viaţa îndrăgostiţilor...

Şi din clipa aceea am trăit ca într-un vis. Deseori mă miram cum de am putut trăi înainte s-o fi cunoscut pe ea. În orice caz, îmi ziceam că ceea ce a fost până atunci n-a fost viaţă adevărată. Numai de atunci a început viaţa mea. Ea este viaţa mea. Ea... ea... Şi-mi închipuiam că în minutul când aş pierde-o, m-aş prăbuşi ca o ruină sfărâmată de uragan...

Am iubit-o atât de mult, că nici prin gând nu mi-a trecut vreodată să mă întreb cât mă iubeşte ea pe mine sau dacă nu mă urăşte... De vreme ce eu o adoram, am crezut că şi ea trebuie să mă iubească. Asta e deseori iluzia amanţilor îmbătaţi de iubirea lor... Ce greşeală gravă! încrederea nu se potriveşte cu iubirea. Încrederea te face egoist, îţi înăspreşte inima, îţi turbură vederea. Iubirea adevărată însă se cuvine să fie sfioasă, umilă şi fricoasă. Orice atingere o doare, orice privire o cutremură, o aruncă în zvârcolirile geloziei. Şi numai gelozia te fereşte de orbirea neroadă, de încrederea înşelătoare. Gelozia îţi pune mereu întrebări, îţi cere mereu răspunsuri... Gelozia e iubirea.

Iubirea încrezută poate că nici nu e iubire?... Sau poate că e mai mult decât iubirea? Da, probabil că e mai mult. Cel puţin uneori... Gelozia, la urma urmelor, face comerţ din iubire, punând veşnic condiţii: numai pe mine să mă iubeşti, la altul să nu râvneşti... Iubirea mea însă a fost necondiţionată. Am iubit-o pentru că am iubit-o, nu pentru că m-a iubit ea sau în speranţa că mă va iubi...

Caut explicaţii, îmi dau seama. Poate chiar scuze... De aceea mă frământ... Cu toate că iubirea, oricât de mare, nu poate fi o vină şi nicio părere de rău...

Eram mândru că o iubeam. Îmi plăcea când, pe stradă,

sau la teatru, toată lumea întorcea capul, când surprindeam privirile pofticioase în ochii bărbaţilor şi invidia în privirile femeilor. Pe faţa mea trebuie să fi stăpânit trufia şi sfidarea. Îmi venea să strig tuturor: e numai a mea!... Căci într-adevăr numai a mea era. Păşea blândă şi indiferentă alături de mine, parcă nici n-ar fi băgat de seamă că oamenii se închină în faţa ei.

Numai o dată s-a dezminţit în şapte ani, o singură dată... Luasem masa la un restaurant. Ea stătea gânditoare, ca totdeauna, şi puţin îmbujorată. Era parcă mai frumoasă, sau mi se părea mie? Îi vorbeam, în şoapte... Îi vorbeam, fireşte, de iubire, mereu de iubire, în cuvinte înflăcărate... Şi atunci, i-am destăinuit întâia oară că sufletul meu nu mai e însetat decât de o dorinţă. După ce sorbisem din dragostea ei, îmi trebuia acuma un copil care să-mi perpetueze iubirea, care s-o înlănţuiască de mine pentru totdeauna... Mi s-a părut că tresare când mi-a înţeles dorinţa. Totuşi, nici nu s-a uitat la mine. Ochii ei au rămas aţintiţi în gol, întrebători, stranii...

Tocmai în momentele acelea uşa s-a deschis zgomotos, şi în sală a intrat un grup de tineri ţanţoşi, spilcuiţi, gălăgioşi, printre care şi doi ofiţeri. Anişoara a întors privirea, poate fără să vrea, spre intrare. Un locotenent — înăltişor, subţire, cu părul negru lins, cu un profil uscat, mi-l amintesc foarte bine — s-a oprit brusc, cu ochii la masa noastră. O clipire a stat aşa, pe urmă s-a amestecat printre ceilalţi, dar cu coada ochiului mereu la Anişoara, ca şi când l-ar fi fermecat. Nu m-ar fi izbit zăpăceala ofiţerului; eram doar obişnuit şi chiar măgulit ca bărbaţii să-şi alinte privirile în frumuseţea soţiei mele. Anişoara însă s-a schimbat deodată la faţă, parc-ar fi lovit-o un trăsnet din senin. S-a sculat drept în picioare, m-a apucat de mână şi mi-a şoptit nervoasă şi poruncitoare ca niciodată:

— Vino... Să plecăm... Nu mai pot...

Şi, cum eu am rămas cam nedumerit, s-a răstit aproape

la mine:

— Nu-nţelegi? Trebuie să plecăm, altfel…

M-am supus fără altă explicaţie. Era întâia oară când îmi cerea şi ea ceva. Nici pe urmă n-am necăjit-o. Mă sâcâia puţin întâmplarea, mă rodea curiozitatea, dar n-am stăruit pentru lămuriri. Mi le-am închipuit singur, zicându-mi că-n privirea ofiţerului a fost vreo îndărătnicie care a supărat-o sau a plictisit-o şi poate ar fi scos-o din fire dacă am mai fi stat…

A doua zi, însă, un prieten, care fusese în aceeaşi sală, şi la altă masă, m-a întrebat, zâmbind cu înţeles:

— Ei… v-aţi împăcat?

Observase gestul Anişoarei şi s-a crezut dator să mi-l explice: locotenentul a iubit-o înainte de a se mărita cu mine, o mai iubeşte şi astăzi…

Am râs cu poftă. Auzi! Un biet locotenent, care a iubit-o şi o mai iubeşte! Ridicol! Atunci când o iubesc eu, îşi permite s-o iubească şi el!

Râsul meu i s-o fi părut neînţeles, căci a adăogat mai serios:

— Dar şi ea l-a iubit… Mult… Foarte mult…

Am râs mai tare. Ca un zevzec. Eram încredinţat că omul umblă să mă facă gelos. Şi mă simţeam atât de sigur! De-abia azi văd ce neroadă e siguranţa în iubire!

Totuşi, seara am întrebat pe Anişoara, mai mult în glumă şi poate chiar puţin ironic:

— Adevărat că ai iubit un locotenent?

Mi-a răspuns, privindu-mă drept în ochi, fără şovăire, poate chiar cu îndrăzneală, ca şi când ar fi aşteptat de mult întrebarea mea:

— Da!

Simt şi astăzi cum m-a săgetat acel „da” prin inimă. Dar numai o clipă. Mi se păruse o sfidare, un ghimpe care cearcă să se înfigă în inima fericirii mele… L-am smuls repede ghimpele, cu o sforţare hotărâtă. Adică ce-mi pasă mie acuma dacă l-a iubit atunci? Trecutul nu mă

interesează. Prezentul e al meu, şi viitorul. În iubire numai prezentul are însemnătate. Cel ce scormoneşte trecutul nu iubeşte cu adevărat.

Peste un ceas nu mai era nicio urmă din acel „da” supărător. În schimb, fără să-mi dau seama, am început să doresc cu mai multă îndârjire:

— Un copil!... Un copil, Anişoară!

Îi repetam necontenit cuvântul acesta, ca un papagal plictisitor. În cele din urmă, parcă nici nu-l mai auzea. Îmi răspundea doar cu surâsul ei straniu, în care puteam citi şi încurajare, şi nedumerire, şi milă, şi dispreţ, şi plăcere, şi scârbă...

Au trecut luni şi ani, şi dorinţa mea a rămas moartă, o sărmană şi zadarnică bătaie de buze, o boare rece fără urme. Cu toate acestea, nu desperam. Printr-o voinţă încordată, izbutisem mereu în viaţă. De ce n-aş izbuti şi aici?

O iubeam pe Anişoara acuma cu atât mai tare cu cât dorinţa mea flutura mai deşartă. Începui să-mi închipuiesc nerozii. Îmi ziceam că trebuie să fie la mijloc vreo încăpăţinare de-a ei copilărească. Poate i-e teamă că aş iubi-o mai puţin, că mi-aş împărţi dragostea în două, între ea şi copil. Căutam să-i dovedesc cât se înşală şi o copleşeam cu mai multe mărturisiri. Poate că exageram. De aceea nu mă supăram când, uneori, în ultimul timp mai des, îmi spunea verde că mărturisirile mele o cam enervează. Mă simţeam vinovat şi-i ceream iertare.

Şi ea tăcea mereu... Era în stare să stea zile întregi cu mine fără a scoate o vorbă. Cu ochii în gol, pierdută, cu gândul cine ştie unde, sau poate fără nicio frământare în creieri, se oploşea într-un colţ de canapea şi tăcea. Cred că, dacă n-aş fi stârnit-o eu, ea n-ar fi deschis gura niciodată. Da, da!... Acuma sunt chiar sigur că nu mi-a adresat cuvântul niciodată. În şapte ani de zile niciodată n-a avut nimica să-mi spună! Niciodată!... Cumplit! Eu, care, când n-am cu cine palavragi, sunt în stare să

vorbesc singur, numai să nu tac, îmi închipuiesc că tăcerea e cea mai grea tortură în lume. Tăcerea e dureroasă ca o rană şi neagră ca moartea. Şi ea a tăcut mereu!

Apoi într-o seară, când am venit acasă, am găsit-o în pat, cu faţa palidă şi asudată, cu ochii aprinşi şi speriaţi. Părea pe moarte... M-a cuprins o spaimă grozavă. Am mângăiat-o, am acoperit-o cu sărutări şi cu întrebări. O lăsasem doar sănătoasă dimineaţa, iar acuma... În loc de răspuns, a închis ochii, obosită sau poate plictisită.

Dar suferea... încerca să-şi înăbuşe suspinele şi nu mai izbutea... îmi frângeam mâinile de grije şi de compătimire. Cel puţin de mi-ar fi spus ce o doare, ce-a păţit, cum s-o ajut... Tăcea ca totdeauna sau răspundea cu ochii strânşi şi vorbe reci: „Nimica, trece, lasă, destul”... Şi-mi făcea mereu semn s-o las în pace, că-i trebuie linişte, numai linişte...

Îmi fierbeau creierii. Nu mai puteam sta nepăsător, martor indiferent al chinurilor ei. Era doar vorba de iubirea mea, de viaţa mea, de speranţa mea...

— Să vie un doctor! Imediat un doctor!... Un doctor!... Doctor!...

Ţipam ca un nebun, îngrozit de suferinţele ei din ce în ce mai istovitoare. Şi atunci ea, cu o sforţare crâncenă, s-a ridicat în aşternut, s-a uitat lung la mine, nu mai avea spaima de adineaori în ochi, şi mi-a zis rece, rar, ca şi când ar fi vorbit cu un duşman:

— Dacă chemi doctorul, să ştii că... mă omor!

Parcă mi-ar fi lunecat o şopârlă în sân. Ce-i asta?

Ce înseamnă asta? Să mă revolt, sau s-o compătimesc? ... Nu ştiam ce să zic şi ce să fac. Oare altul în locul meu, care n-ar fi iubit-o atât de mult, ce-ar fi făcut?... Pe urmă am privit-o înfricoşat, ca şi când n-aş fi crezut-o în toate minţile, şi am rămas aşa un răstimp, ca un bolovan... Pe urmă am început să simt că orbitele mi s-au muiat de lacrimi, m-am aşezat la picioarele ei şi am plâns acolo

domol, ca un copil bătut pe nedrept.

Toată noaptea am petrecut-o la picioarele ei, plângând, în vreme ce ea se silea să adoarmă şi nu putea de dureri, nevoită să geamă din când în când, spre dimineaţă tot mai des... Nu mă privea, nu-mi cerea nimic, nu-mi lua în seamă jalea, parcă nici n-aş fi fost acolo... Uneori îşi îndrepta ochii spre mine, dar fără să mă vadă... Sufeream şi nu îndrăzneam să nai deschid gura. Îmi era teamă că glasul meu, oricât de blând, va omorî-o... Aci ajunsesem în noaptea aceea de lacrimi!

Dimineaţa, buzele ei au şoptit, peste voinţa ei:

— Doctorul... doctorul...

Am alergat într-un suflet, l-am tras din pat, l-am adus în câteva minute... Când l-a văzut, s-a liniştit şi mi-a făcut semn să-i las singuri. Am ieşit. Stăteam la uşă ca un câine credincios, ciulind urechile. Îi auzeam gemătele, acuma mai grele, mai prelungi. Dar vorba nu i-o auzeam... Mi se părea mereu că moare şi mă mustram că n-am rămas lângă ea, să-i alin durerile măcar în ultimele clipe...

După o veşnicie, a ieşit doctorul. Era galben şi el şi avea broboane de năduşeli pe tâmple.

— A murit? strigai, gâtuit de desperare.

— Încă nu, murmură dânsul, clătinând din cap.

Şi pe urmă mi-a povestit lucruri nebănuite. Anişoara avea să fie mamă... (O, fericirea mea visată!) Dar se vede că n-a vrut... Sau n-a putut... Cine să mai ştie?... Şi a găsit pe cineva care mi-a ucis nădejdea cea mare. A ucis-o cu precugetare, cu sânge rece şi cu mână grosolană, şi împreună cu ea mi-a otrăvit şi iubirea, a azvârlit-o în mormânt!

Doctorul vorbea rar, mişcat puţin şi el, rostind pe nas cuvinte împopoţonate, cari umblau să înfrumuseţeze o putreziciune îngrozitoare. Iar eu îl ascultam, pricepând, şi totuşi nevrând să pricep, ca un osândit care-şi aude sfârşitul şi tot mai caută vreo speranţă în ochii judecătorului, în mişcarea buzelor lui, în înşirarea

cuvintelor... în toate nimicurile mici ce întovărăşesc o nenorocire mare. Îl ascultam, şi ochii mei plângeau, şi sufletul întreg îmi atârna pe buzele lui cărnoase, crăpate, uscate, care se închideau şi se deschideau într-una, ca o ameninţare gata să te înhaţe.

— Trebuie să moară? îl întrerupsei apoi deodată, oprindu-mi respiraţia, rugător şi zgâlţâit de spaimă.

Întreruperea îl făcu să tresară, parcă l-ar fi smuls dintr-un făgaş pe care înainta cu siguranţă. Mă privi cercetător, cântărind cât de grea poate să fie lovitura ce aş putea-o înfrunta..

— Eşti bărbat... Trebuie să fii tare, bolborosi pe urmă, ridicând ochii peste capul meu, în tavan. Mai are să trăiască... da, câteva ceasuri... poate câteva ceasuri...

Când apoi am îngenuncheat iar lângă patul ei de durere, m-am simţit iarăşi stăpân. Pe mine. Nu mai plângeam; îmi storsesem desperarea din ochi. Să nu-şi citească pe faţa mea osânda.

— Curaj, Anişoaro, şi încredere... Nu-i nimic grav... Nimic... Nimic...

Minţeam cu convingere, mângăindu-i mâna şi braţul ce zăcea moale şi greu pe aşternutul alb-zăpadă. Se uita la mine cu un surâs de superioritate, care-mi spunea că ea ştie tot, tot, că minciunile mele sunt de prisos... Iar în privirea ei acuma parcă licărea o milă sau ceva ce nu mai văzusem niciodată în şapte ani de zile. Surâsul ei straniu murise.

Părea că nici nu mai suferă. Nu mai ofta şi nu mai gemea. Îşi rotea ochii prin odaie, ca şi când şi-ar fi luat rămas bun de la mobile, de la perdele, de la toate lucruşoarele mărunte şi neînsemnate în mijlocul cărora trăise atâţia ani.

— De ce, Anişoaro? De ce? o întrebai, în sfârşit, când privirea ei se opri în ochii mei, cu milă şi durere.

Niciodată nu mă mai privise ca acuma. Niciodată!

Pe fereastră năvăli deodată soarele de dimineaţă,

vesel, auriu, ştrengar, îi mângăie obrajii şi se încurcă prin părul ei blond ca o primăvară. Şi buzele ei parcă se aprinseră subt sărutarea razelor calde şi-n ochii ei răsări o tresărire moale de speranţă.

— De ce? De ce? şopteam eu într-una prosteşte, cu ochii scăldaţi în lacrimi. Copilul nostru… fericirea noastră… De ce?

Căpşorul ei se odihnea ostenit pe pernele albe, dantelate. Gâtul plin, rotunjor şi alb parcă se mai lungise puţin, se mai arcuise, ca gâtul unei lebede albe… O priveam întrebător şi aşteptam, înfricoşat, un răspuns. Îmi trebuia un răspuns, o supremă lămurire… Era obosită. Oboseala cea mare. Deschise anevoie ochii, în care pâlpăia chemarea morţii. Câtă suferinţă şi câtă milă cuprindeau acuma ochii ei frumoşi!… Mă scrută lung, cu o privire în care gemea durerea şi regretul. Apoi ochii se închiseră istoviţi, nemaiputând îndura lumina vieţii. Şi buzele ei şoptiră nimicitor de duios:

— Nu te-am iubit niciodată…

CUIBUL VISURILOR

Valea se strimta mereu. Dealurile se apropiau, creşteau, îşi îndreptau şalele înverzite de păduri, clătinându-se agale ca nişte uriaşi bătrâni ce înfruntă bătrâneţea. Someşul fugea printre picioarele lor, rostogolindu-se peste bolovanii din cale, mugind parcă l-ar fi alungat o arătare spăimântătoare.

Trenul sufla din ce în ce mai greu, pârâia din toate încheieturile, trecea mereu de pe un ţărm pe cellalt, încercând să-şi uşureze suişul. De uruitul roţilor clocoteau codrii, iar fumul negru, care gâlgâia tot mai furtunos din coşul maşinii, se întindea peste copacii speriaţi, agăţându-se prin crengi şi acoperind faţa soarelui, ca un văl de doliu.

Era atât de groasă căldura în vagoane, că storcea brazde de sudori pe obrajii călătorilor care se înghesuiau resemnaţi, schimbând foarte rar câte-o vorbă leneşă, uitându-se unii la alţii cu ochi istoviţi şi ferindu-se parcă înadins de lumina ce se legăna în ferestrele murdare şi sparte ca de ceva sugrumător... Simţeam cum toropeala dimprejur căuta să mă ispitească, să-mi pipăie inima şi să-mi înăbuşe bucuria. Acuma însă sufletul meu era în stare să zdrobească orice ameninţări. Atât era de plin de speranţe...

După treizeci de ani de zbuciumări deşarte, mă întorceam acolo de unde pornisem în lume. Căutasem fericirea prin toate colţurile pământului şi nicăiri n-o

găsisem. Nici în zgomotul oraşelor, nici în iubirea oamenilor şi nici chiar în inima mea. Cu cât o râvneam mai însetat, cu atât ea se ascundea mai adânc. Şi viaţa mă gonea într-una, mă umilea, îmi reteza aripile... Apoi îndrăzneala m-a părăsit. Ochii mei nu mai priveau înainte; înfricoşaţi de întunerecul nepătruns, se întorceau tot mai des înapoi. Amintirea mă îmbrăţişa înfrigurată, îmi dezvălea clipe care au trăit odinioară, îmbrăcate în vestminte lucitoare, mă ademenea într-o lume uitată, unde viaţa e un vis şi sufletul nu cunoaşte durerea...

Îmbulzit într-un colţ al compartimentului, îmi venea în fiece minut să strig în gura mare că trecem pe pământul făgăduinţii. Priveliştile îmi spuneau că ne apropiem, îmi zâmbeau ca unui tovarăş pierdut şi regăsit. Din când în când, numai câte-o remuşcare mă mustra c-am întârziat atâta amar de vreme. Mă feream însă cu blândeţea unui păcătos care-şi ispăşeşte vina, recunoscând-o. Şi sufletul îmi tremura în aşteptarea sărutării fericirii.

„Un ceas măcar să retrăiesc farmecul de odinioară o singură clipă!..."

Râpele, stâncile, copacii, chiar soarele, care-mi dogorea cumplit obrajii, mi se păreau mai frumoase ca aiurea. Mă miram cum puteau sta nepăsători ceilalţi oameni, şi-i compătimeam. Buzele mele şopteau mereu „uite, uite", dar atât de domol, că numai sufletul meu auzea glasul. Îmi dădeam seama că înflăcărarea mea ar putea părea ridicolă celor ce şi-au încuiat în geamantane inimile, precum de râs mi s-ar fi părut şi mie acum câteva zile omul care ar alerga să găsească fericirea trecuta într-un sat pierdut pe Valea Someşului.

Cu cât mă apropiam de Vărarea, cu atât emoţia mă copleşea mai mult. Silit să-mi stăpânesc izbucnirile, mă închideam tot mai bine în coaja sufletului meu, ca într-un cuib cald şi ferit de primejdiile nimicirii. Pe când trenul suia greu printre coastele sălbatece, gândul io meu cobora lin în lumea amintirii. Mă simţeam din ce în ce mai

mititel şi mai mulţumit. Vremea şi locurile se îmbinau într-o ceaţă trandafirie, în care oamenii şi lucrurile apar şi dispar ca nişte arătări din basme sau ca nişte crâmpeie de visuri...

Uite Vărarea... Din vârful Măgurii, soarele o priveşte ca un ochi de foc, ocrotitor. Lumina aurie o mângâie şi o leagănă... Şoseaua o taie în două, nesfârşită, iar Someşul o spală ca pe un copil răsfăţat... Şi totuşi, cât e de mare! Nici cu închipuirea n-o poţi cuprinde. Dincolo de apă, doar să ieşi din sat, şi îndată păşeşti în împărăţia zmeilor... De câte ori ne avântăm până-n capul satului din jos, prin ţigănime, mama ne aşteaptă cu nuiaua... Mai bine să ne jucăm în faţa casei noastre, în şanţ, să nu ne calce căruţele... Dumitru Bocşa, Constantin Partenie! Staţi! Mihoc, du-te şi cheamă pe Iulian şi pe Vichentie şi pe Octavian!... Emil, tu rămâi cu fetele, că eşti copil mic... Acu haideţi s-o tulim la Someş, să ne scăldăm, dar să nu ne vadă tata, că-i vai ş-amar!... Notarul Sanjoan trece la cancelarie, ţinând de mână pe Corneliu, care se uită cu jind la ceata noastră... Ni-e naş notarul, dar tata mereu se ciorovăieşte cu dânsul. Corneliu e posac şi umblă totdeauna încălţat. Ne şi batem de câte ori ne întâlnim. Noroc că ne întâlnim cam rar, căci ei stau tocmai în capul satului dinspre Parva... Mihoc îşi suge degetul, uitându-se după Sanjoan şi mai ales la ghetele băiatului, cu botul de aramă. Bietul Mihoc n-a avut parte de când l-a făcut mă-sa nici măcar de opinci; tatăl său e cel mai mare beţivan din Vărarea noastră... Dugheana Dihorului... în fereastră, mulţime de borcane pline de bomboane în toate culorile... Dihorul şade în prag, pe un scaun cu pernă rotundă de piele lucioasă, încruntă mereu din sprâncene... în poartă se iveşte Boroiu, un flăcău umeros, înalt, cu faţa bălaie şi zâmbitoare. Slujeşte la Dihorul şi e cel mai tare om din sat. Ni-e foarte drag, pentru că ne povesteşte câte năzdrăvănii şi mai ales pentru că e meşter mare în tot soiul de jucării. El ne-a făcut puştile de lemn cu care am

pornit o vânătoare straşnică deunăzi prin grădina noastră de zarzavaturi, până ce a prins de veste tata şi ne-a luat la goană... Tata se arată totdeauna foarte sever, nu râde niciodată cu copiii şi e învăţător. Noi am înţeles însă de mult că străşnicia dumnealui trebuie să fie prefăcută. Întâi, pentru că nu ne-a bătut niciodată. Pe urmă, când vorbea cu sătenii, spunea atâtea glume, de-ţi venea să te tăvăleşti de râs... Mai frică ni-e de mama, care e veşnic necăjită şi, cum zice, cum loveşte...

Seara e blândă şi înstelată, parcă nici să nu te mai culci, să nu mai curmi jocurile niciodată... Glasul mamii zbârnăie ascuţit în noapte: „Acasă, copii! Nu v-aţi mai săturat de ştrengării?”... De-abia în casă simţim că ne rupe foamea şi înghiţim ca lupii, în vreme ce tata tăifăsuieşte cu Aron, cârciumarul de alături, care la fiece vorbă trage câte un fum din pipa-i scurtă, fără capac, odihnită în barba-i mare, albă, ca într-un culcuş, de te miri cum nu-i ia foc... Nimeni în toată Vărarea nu mi-e mai drag ca jupânul Aron. De câte ori mă trimite tata să-i aduc pe datorie un sfert de drojdie, jupânul nu se lasă până nu-mi dă două-trei bomboane, adăogând cu un zâmbet trist în ochii foarte albaştri: „Ca să-ţi aduci aminte de mine când n-oi mai fi”... Avea un nas gros ca un cartof, cu punctişoare negre, multe. Când îl sufla, suna ca o trâmbiţă... Ar fi palavragit toată noaptea dacă nu i-ar fi fost frică de jupâneasa dumnealui, uscată, scăzută şi veşnic îmbufnată, ca o zgripţoroaică... Cum întârzie moşul niţel, cum se pomeneşte cu baba, care, niciuna, nici alta, începe a-l afurisi, când pe jidoveşte, când pe româneşte. El tace ruşinat, îşi îndeasă scufia neagră, pe chelia lucitoare, şi pleacă bombănind, târându-şi cizmele cu urechile răşchirate. Ovreica însă mai rămâne acuma să se jeluiască mamii că mai blestemat bărbat ca Aron nu se află subt soare, că nici în crâşmă nu-l mai poate lăsa, fiindcă a prins darul beţiei, încât mai mult rachiu strică el decât vinde muşteriilor... Azi aşa, mâine aşa, până ce

Aron, ca să scape de gura ei, se învoieşte cu tata să înveţe pe fiică-sa carte românească... Estera era cam trecută şi aducea cu maică-sa la faţă. Ne bufneşte râsul când o auzim silabisind ceea ce învăţăm şi noi la şcoală, dar mai ales când greşeşte câte ceva... „Fală-goa-lă-traistă-moş...” „Moş” în loc de „uşoară”... Hohote şi hohote... Râde şi tata, îngăduitor... Şi Aron, iertător. Chiar şi Estera, moartă de ruşine...

Nopţile trec şi zilele trec... într-o seară, când ne strânge mama de pe drumuri, nu mai soseşte Aron... Târziu de tot, somnul îmi apasă pleoapele. Estera, în toiul nopţii, năvăleşte urlând: „Moare tata!” îşi frânge mâinile. Noi ridicăm capetele miraţi de subt plapomă. Tata, alb la faţă şi cu capul gol, iese după Estera. „Iute s-a mai prăpădit şi moşneagul, săracul!” murmură mama, sfărâmând o lacrimă între gene, cârpind răbdă toare la pantalonii mei, pe care-i ferfeniţisem de tot sărind atâtea garduri...

O ceată de copii nebunateci ne învârtim pe dinaintea casei lui Aron... Băiatul Cocoşelului ne spune că pe jidovi îi îngroapă înfăşuraţi doar într-un giulgiu, fără cosciug... Prin ogradă e plin de jidovi veniţi de prinprejur, câte zece şi mai mulţi într-o căruţă... Care-o fi rabinul? Poate cel cu barba roşie?... O ploaie cu fulgere ne sperie şi ne împrăştie pe-acasă. Tata însă însoţeşte pe Aron până la cimitir...

O, de s-ar face frumos mai curând, să vedem şi noi cimitirul jidovesc!... Uite-l! Chiar în faţa celui românesc, peste apă, pe coasta presărată cu copaci, împrejmuit cu gard de scânduri... Nu îndrăznim să trecem Someşul... Se vede bine însă şi de dincoace, din şosea. La mijloc, păzită de o salcie bătrână, o movilă lunguiaţă de pământ proaspăt, cafeniu-slăninos... Începem sfatul, numărăm copacii şi hotărâm că Aron trebuie să se fi urcat drept în rai, deşi a fost jidov, căci toate păcatele neamului său le-a ispăşit în viaţă, pe pământ, având o pacoste de nevastă ca baba jupâneasa... Până să lămurim bine toate

lucrurile, ne apucă noaptea. Acasă mâncăm întâi bătaie. Mama desperase că ne vom fi înecat în Someş sau ne-or fi furat ţiganii...

Se întunecă mereu... Parcă nici jocurile nu mai au acelaşi farmec, nici prietenii, nici casa... „Ei, babo, ne mutăm!... Iacă porunca... Leafă mai bună”... Toată casa e bucuroasă... în trei căruţe, încărcate cu vârf, încape un trecut de atâţia ani... Copiii ne invidiază că avem să mergem cu căruţa să ne săturăm... într-una, pe o vreme posomorită de ploaie, cotoşmănit în nişte haine vechi de-ale tatii, dis-de-dimineaţă, cu spatele înainte, somnoros şi bosumflat, văd ca prin vis cum rămân în urmă, una după alta, ograda lui Dumitru Boşca, bătătura din Arini, cancelaria, bordeiele ţiganilor, căsuţa Procopoaei, ascunsă între pomi, ca un lăcaş de vrăjitoare... Toate rămân în urmă, numai şoseaua vine mereu după noi, grăbită, ca un căţeluş credincios. Pădurile şi dealurile se închină, parcă ne-ar face semne. Măgura, pe care noi plănuiam s-o radem când vom fi mari, ca să răsară mai devreme soarele „Măgura, cu vârful pleşuv, cu burta umflată şi împădurită mă priveşte îngândurată, dojenitoare... Căruţa aleargă „clopoţeii cailor cântă mereu la fel... Satul meu, Vărarea mea, se strânge, se clatină, se micşorează... Apoi cotitura şi...

— Biletele pentru Vărarea! strigă un glas morocănos lângă mine.

Mă cutremurai, ca şi când m-aş fi deşteptat la o margine de prăpastie. Conductorul aştepta, muşcându-şi mustaţa. Vrui să surâd şi simţeam că pe buze mi-a încremenit o tristeţe veche. Ridicai ochii spre fereastră. Linia tocmai cotea la stânga. Şi deodată Măgura, cu capul pleşuv, se ivi în geam, privindu-mă mirată, ca pe un străin nepoftit. Şi la poalele ei satul se zbârlea ca o cloşcă ce-şi fereşte puii de uliu.

— Sosim! Vărarea! murmurai uluit, repezindu-mă în neştire la fereastră.

Drumul-de-fier era tăiat în coastele dealurilor. Satul se arăta în vale ca un desen de copil mâzgălit pe o hârtie de împachetat... Case, grădini, pomi, toate de-a valma... Căutam nerăbdător icoanele de odinioară. Emoţia îmi uscase cerul gurii...

Şi deodată parcă o mână rece începu să-mi strângă inima. Vărarea aceasta era un sat ca oricare, trântit în fundul unui cazan de dealuri, speriat de uruitul trenului. Zării căsuţa Procopoaei, într-un desiş de pomi bătrâni. De ce mi s-o fi părut odinioară lăcaş de vrăjitoare? Bordeiele ţiganilor se înşirau la marginea uliţei, ca nişte cerşetori murdari, porniţi veşnic pe sfadă. Cancelaria comunală se plictisea singuratecă, hodorogită, cu coperişul ţuguiat plecat într-o ureche. Casa lui Dumitru Boşca era scundă şi încovoiată ca un moşneag bolnav... Toate erau cum au fost odinioară, şi totuşi, parcă toate-mi erau străine, ca şi când nu le-aş fi văzut niciodată.

Simţeam cum începea să se dărâme o lume în sufletul meu, lumea cea mai frumoasă...

Coborâi într-o gară aproape pustie... Stătui pe peron, cu geamantanul în mână, zăpăcit, neştiind încotro să apuc... în inimă mi se învârtea un cuţit: cum să găsesc fericirea într-o Vărare cu gară? Pe-atunci numai popa Grozea cel bătrân umblase cu carul de foc, despre care povestea minunăţii...

Stăteam în gara Vărarea şi nu mai îndrăzneam să mă urnesc nici înainte şi nici înapoi. Ce mai caut eu aici? De ce am mai venit pe-aici?

Un ţăran desculţ şi roşcovan îmi luă geamantanul din mână.

— Poftim după mine!.

Pornii. Înfăţişarea omului îmi stăruia în creieri> ca un semn de întrebare, în jurul căruia sclipirile de nădejde jucau nebuneşte.

— Cum te cheamă?

— Mihoc...

O clipă, toată lumea se îmbrăcă iar în ceaţă trandafirie.

— Tu eşti, Mihoc?... Şi nu mă cunoşti? Nu-ţi aduci aminte de mine?

Mă examina fără încredere, bănuitor chiar. Când îi pomenii de vremurile de altădată, avu doar o tresărire, pe urmă se încruntă, ca şi când i-aş fi zgândărit o rană veche.

— Mai bine nu mai veneai, domnule! zise apoi cu glas amărât. Ce-a fost a trecut, s-a dus... S-a stricat lumea şi pe-aici. Nu mai e ca pe-atunci.

— Dar Sanjoan?

Se uită la mine neînţelegător.

— Notarul cel vechi... adăogai nerăbdător.

— Aha... A murit de mult... De mult... Nici domnişorul nu mai e pe-aici. Cică s-a făcut domn mare... Dumnezeu ştie pe unde-o fi...

A murit şi Dihorul, şi Iulian... Tovarăşii de odinioară s-au risipit toţi... Boroiu s-a prăpădit în război...

Mă oprii înfricoşat. Atunci, unde mă mai duc? Atunci, lumea după care alerg nu e decât o închipuire deşartă şi trecută? Atunci, am picat într-o viaţă unde sunt mai străin ca în orice colţ de lume?

Mihoc mă călăuzi până la un han: era cârciuma lui Aron, înnoită, văruită, îmbogăţită. Mă întâmpină un ovrei îmbrăcat curăţel, cu melonul pe ceafă, cu mustăţile răsucite. Îmi vorbi ungureşte şi avu o fluturare de zâmbet dispreţuitor când nu-l înţelesei. Unde e vremea când Estera învăţa carte românească cu tata?

Amintirea bătrânului Aron îmi răsări în suflet. Stând în poarta ogrăzii, nehotărât, cu privirea goală, vedeam parcă o barbă mare albă, în care se scufunda o pipă de lut, apoi o chelie lucitoare cu o scufie neagră pe creştet... Glasul moşneagului îmi foşnea blând în urechi.

„Din toate visurile trecutului rămâne numai cimitirul!” îmi zisei plecând, singur, pe uliţă în sus.

Oamenii treceau pe lângă mine, îmi dădeau bineţe şi

mă priveau cu mirare. Îmi venea să-i opresc, să le spun că eu sunt cel ce acum treizeci de ani cunoşteam tot satul, cel care aici am cunoscut fericirea... Şi mereu nu îndrăzneam. Nimeni nu mă mai cunoştea şi nici eu nu mai cunoşteam pe nimeni. Mă simţeam străin de ei, cum se simţeau şi ei străini de mine... Câinii mă lătrau din toate ograzile. Copiii se holbau la mine lung, nedumeriţi, ca şi când ar fi văzut o stafie. Casele, care odinioară îmi râdeau prietenos, acuma clipeau, jalnic din ochii lor mici şi negri...

Îmi aruncai privirea peste Someş, spre coasta unde ştiam mormântul lui Aron, în mijlocul cimitirului ovreiesc, îngrădit pe atunci frumos cu scânduri. Pe coastă acuma păştea o ciurdă de vaci resfirată cât vezi cu ochii, păzită de un flăcău tolănit cu faţa în sus în umbra unui măr păduret. Inima mi se zvârcolea, încât îi auzeam limpede bătăile. „Poate că n-am nemerit locul”! îmi ziceam, deşi ştiam bine că n-am greşit.

Trecui râul pe o punte de bârne. Mersei glonţ la văcar.

— Aici e cimitirul jidovesc?

Deschise numai un ochi şi numai o clipă. Răspunse nepăsător:

— Nu-i niciun cimitir jidovesc pe-aici...

— Cu toate astea, a fost, omule!... Aici a fost înmormântat acum treizeci de ani cârciumarul Aron!

Acum deschise amândoi ochii şi mă privi întâi mirat, apoi batjocoritor. Înţelesei că mă credea ovrei mai ales când zise:

— Lasă, jupâne, că doar n-oi şti d-ta mai bine ca mine, care-s născut şi crescut pe meleagurile astea!

Liniştea lui mă înfuria. Mă răstii la dânsul:

— Nu se poate să nu fi fost, auzi?... Gândeşte-te bine!... Aron!... Aron!...

— O fi, dacă zici d-ta, se înmuie omul, nedumerit. Dar eu nu-mi aduc aminte... De când am apucat eu, pe-aici e numai imaş... N-am auzit de Aronul d-tale...

— Nici n-ai auzit?

— Nici... Avem noi destule necazuri... Parcă ne mai arde de cei morţi... Dumnezeu să-i odihnească, şi pace bună!

Mânia mi se stinse, făcând loc unei amărăciuni supărătoare. Prin creieri îmi furnicau gânduri negre, ca nişte înţepături.

— Va să zică, uitarea a înghiţit şi mormântul omului, până şi amintirea... Şi de-abia în câţiva ani de zile...

Împrejurul meu parcă fâlfăiau aripi nevăzute, înăbuşindu-mă. Nimicul cenuşiu mă împresura, îmi strivea sufletul, îngropându-mi toate dorurile şi visurile în negură. Inima-mi era goală de orice nădejde. Un simţământ de deşertăciune mă îmbrăţişa... îmi dădeam seama că uitarea îmi mângăie obrajii. Şi tăcerea era atât de grea în sufletul meu, ca o piatră pe un mormânt...

Glasul văcarului răsună atunci mântuitor:

— Nu mai sta cu capul gol în soare, jupâne, că te săgeată!

Sudorile îmi curgeau pe obraji. Capul îmi ardea.

— Când pleacă trenul, flăcăule?

— Mai pe seară, jupâne...

Simţeam nevoia aprigă să plec cât mai grabnic, să scap de o mare primejdie. Uitarea îmi strângea mereu inima. Trecutul îmi ştergea urmele fără zgomot.

Trenul alerga pufnind vesel şi uşor, lăsând în urmă Vărarea, peste care cobora întunerecul. La cotitură, nici nu mă uitai înapoi. Privirea mea se îndrepta acuma numai înainte. Maşina zvârlea în dreapta şi în stânga mănunchiuri de scântei, ce răspândeau lumină în bezna nopţii.

PANTOFII GALBENI

La Hotel de Franţa se dădură jos din tramvai şi o apucară spre strada Carol. Lazăr Tulbure era plictisit şi-şi mustră nevasta.

— Ce era nevoie să ne dăm jos aici, când cu biletul puteam merge până-n uşa prăvăliei... Crezi că mie îmi face plăcere să mă izbesc p-aici de atâta lume fiindcă d-ta vrei să te strâmbi la filfizonii ăştia nesăraţi...

— Fii mojic, dragă, fii cât mai mojic! zise d-na Tulbure acrită, dar zâmbind drăgălaş ca să nu observe lumea că se ceartă pe stradă. Nu mă mir de loc. M-aş mira când ai fi gentil.

— Slăbeşte-mă cu gentileţele, cocoană! Parcă mie-mi arde de gentileţele d-tale. Mie-mi arde că mă târăşti după d-ta prin prăvălii pentru o pereche de ghete, în loc să mergi ca toate femeile de treabă să-ţi cumperi, şi pe mine să mă laşi în plata Domnului.

— Ştiu, ştiu, scumpule, că-ţi pare rău! Tu însă ştii să cheltuieşti pe la cafenele şi la berării...

Treceau strada. Lazăr Tulbure profită că văzu venind un automobil, apucă pe nevastă-sa de braţ şi o smuci înainte, zicând:

— la seama, dragă, să nu te calce automobilul!

— Mersi, bărbăţele, eşti foarte drăguţ! răspunse femeia ciupindu-l de braţ.

Merseră tăcuţi pe Carol. Bărbatul, pleoştit, târându-şi

alene picioarele, femeia, ţanţoşă, învârtind capul în dreapta şi-n stânga, zâmbind şi râzând apăsat ca un husar. În faţa unui magazin d-na Tulbure se opri şi vorbi:

— Haidem aci, că-l cunosc pe prăvăliaş de când eram prin pension şi o să-mi dea mai ieftin…

Intrară, şi d-na Tulbure salută prieteneşte pe un domn scund, cu nasul gros şi cu faţa roşă plină de sudoare.

— Vreau să cumpăr nişte pantofi. Dar să-mi dai tot buni, ca şi când eram în pension.

Cel salutat zâmbi încurcat şi răspunse domol:

— Mă rog, marfa noastră e cea mai prima din tot Bucureştiul. Poftiţi, luaţi loc… îmi daţi voie?…

Doamna se aşeză pe un scaun, iar prăvăliaşul îi scoase un pantof zicând:

— Purtaţi numărul treizeci şi opt, mi se pare…

— Treizeci şi opt? Auzi, dragă puiule — se întoarse către bărbat — zice că eu port treizeci şi opt! Nu vezi d-le piciorul meu? Treizeci şi patru, domnule, înţelegi?

— Mă rog, scuzaţi…

— Să-mi dai o pereche de pantofi galbeni cu ramă, cu tocuri înalte *Louis Quinze*, foarte frumoşi… Ştii, ca la pension.

Prăvăliaşul aduce o pereche de pantofi mângâindu-i şi zice:

— Asta-i o marfă străină… cred că aveţi să fiţi mulţumită.

Doamna încercă un pantof.

— Ce zici tu, puiule? întrebă pe bărbat.

Lazăr Tulbure se mută de pe un picior pe cellalt, îl strângea niţel gheata stângă. Mormăi:

— E foarte bine…

— Da? îmi face picior drăguţ?…

— Da, da…

— Nu cred să existe picior mai frumos în tot Bucureştiul! zice prăvăliaşul.

Doamna roşi. Se simţi măgulită. Aruncă o privire

cochetă spre prăvăliaş, pe urmă zise:

— Da, dar să-mi dai şi decoltaţi să încerc... mi se pare că-mi cam îngroaşă piciorul...

Prăvăliaşul îi aduse pantofi decoltaţi. Pe urmă îi aduse pantofi fără ramă cu tocuri *Louis Quinze.* Pe urmă cu ramă şi cu tocuri moderne. Pe urmă galbeni-închis. Pe urmă galbeni-deschis. Pe urmă *halbşuhe*...

Doamna îi încercă rând pe rând, zâmbi către negustor, întrebă pe bărbat dacă îi fac picior drăguţ. Domnul n-avea ţigări, strâmba mereu din nas şi se interesa de preţuri. Negustorul asuda ca un cal de tramvai, zâmbea, înjura printre dinţi şi aducea mereu forme noi, culori noi, numere noi.

— Ia să-ncerc şi o pereche formă americană, zise în sfârşit doamna către negustor.

— Mă rog, cu cea mai mare plăcere, se grăbi negustorul cu zâmbetul acru de năduşeală.

— Sunt curioasă cum îmi şade cu formă americană. În viaţa mea n-am purtat decât formă dreaptă, franţuzească... Am văzut însă pe Marioara cu americane şi-i şedea admirabil...

Domnul Tulbure mormăi ceva. Nu-i trecuse încă supărarea şi, fiindcă n-avea ţigări şi nici n-avea pe cine să trimeată să-i cumpere, nu era nădejde să se însenineze. Doamna observă aceasta şi-i şopteşte:

— Nu poţi tu să nu fii mojic nici în lume!

Forma americană îi place grozav doamnei. Se plimbă de câteva ori încălţată în dreptul cu forma americană. Zâmbeşte. Aruncă priviri recunoscătoare negustorului, care-şi şterge fruntea de sudoare.

— E foarte drăguţ, nu?

— Da.

— Dar mi se pare că-mi lăţeşte piciorul. Şi tocurile sunt prea joase. Uite ce mică sunt!

Negustorul zâmbeşte şi mai acru, îşi freacă mâinile.

— Daţi-mi voie, domnişoară...

Doamna zâmbeşte spre domnul. E fericită că-i zice domnişoară, fiindcă asta dovedeşte că e drăguţă şi tânără.

— … Aşa sunt toate formele americane. Cât priveşte lăţimea, asta până vă obişnuiţi, vi se pare numai. Pantoful ăsta e tot ce se poate mai şic şi mai elegant. Vă asigur că o să fiţi foarte mulţumită…

Doamna s-a convins. Se ciorovăieşte un sfert de ceas la preţ, pe urmă vrea să încalţe şi pe stângul, ca să plece cu pantofii cei noi din prăvălie. Stângul însă o strânge.

— Ah… imposibil să-l încalţ — se vaită doamna — mă strânge. Ăsta mi-e piciorul bolnav… Ştii, de când am născut copilul… Te rog să-mi dai un număr mai mare…

Negustorul e istovit. Prevede noi încurcături. De-acum se scuză.

— Scuzaţi, doamnă, un moment. O să vă servească băiatul, că eu am niţică treabă…

Ia la o parte un băiat şi-i spune:

— Serveşte, mă, pe cucoana aia de colo, că pe mine m-a omorât. Bagă de seamă că are un picior mai gros…

Băiatul, în sfârşit, îi aduce pantofii potriviţi. Domnul plăteşte optsprezece lei. Doamna surâde plecând şi-şi priveşte mereu pantofii galbeni. Toţi în prăvălie strigă uşuraţi:

— Mersi, salut…

Pe trotuar doamna îşi priveşte mereu pantofii, întrebând pe bărbat:

— Tu ce zici? Sunt drăguţi!?

— Da, desigur.

— Nu-mi îngroaşă piciorul?

— Ei, aş! Sunt foarte buni.

— Dar tocurile? Nu-i aşa că sunt joase?

— Ce joase? Sunt eminente. Tocuri potrivite. N-ai nevoie de picioroange cred.

Merg douăzeci de paşi. Doamna se uită mereu la pantofi. Din când în când se uită şi la trecători şi i se pare

că toţi se hoalbă la pantofii ei. Asta o umple de bănuieli. Începe să descopere şi ea toate cusururile pantofilor. Se opreşte. Începe să se scâncească.

— Uite, uite ce urâţi sunt! Eu nu vreau pantofii ăştia. Uite ce picior de slujnică îmi fac!...

— Bine, dar tu i-ai ales... intervine bărbatul.

— Da, în prăvălie erau drăguţi, dar acu uite ce urâţi sunt!... Nu-i port, mai bine să mor...

— Ei, ce vrei acuma?! Ai călcat şi prin apă cu ei... Nu ţi-i mai schimbă...

Doamna e gata să plângă. Domnul triumfează.

— Hai să ne întoarcem, poate totuşi ţi-i schimbă..

— Crezi?... Tu vrei să mergem? întreabă doamna înviorată.

— Să vedem.

Pleacă repede îndărăt. Pe drum, doamna zice foarte hotărâtă:

— Desigur că trebuie să-i primească. Ce? I-am purtat? Şi nu mă poate el sili să port pantofi care nu-mi plac. Pe urmă nu-i cer paralele înapoi. Să-mi dea însă alţii. Negri, de căprioară. Sunt mai buni şi mai eleganţi...

Negustorul, când îi vede, încremeneşte.

— Imediat, imediat, zice către doamna, care acuma e modestă şi zâmbeşte foarte prietenos. Numai să servesc pe domnul...

Negustorul serveşte pe domnul, pe urmă pe alţii. Doamna şi domnul aşteaptă o jumătate de ceas. Domnul îi face imputări doamnei, iar doamna înghite.

În sfârşit, negustorul vine frecându-şi mâinile, fericit că s-a putut răzbuna şi el puţin. Doamna îl întâmpină confidenţial:

— Nu-mi plac pantofii ăştia. Te rog să mi-i schimbi. Să-mi dai negri, de căprioară.

Negustorul aduce pantofii. Doamna îi găseşte eminenţi. Iar zâmbeşte. Pe stradă merge ţanţoşă. Când se uită însă din nou la pantofi, zice către bărbat:

— Aoleu, ce nătăfleţ mai eşti şi tu! Te-ai apucat...

OAMENII

E mică şi grăbită. Uscată. Capul puţin mare şi obrajii pătraţi, spoiţi cu o pudră ieftenă. Gura cam mare; îşi muşcă mereu buzele ca să-i rămână roşii, în privire are ceva mizerabil şi o dorinţă grozavă de-a plăcea.

E grăbită. Soarele arde puternic. Năduşeli în aer.

Păşeşte apăsat. Ghete, odinioară albe, azi cenuşii, prea mari şi cu tocurile călcate înlăuntru. Ciorapi de dantelă... o dantelă de perdea aspră. Din când în când, îşi priveşte picioarele. Le găseşte bine. E mulţumită, îşi muşcă buzele. Se uită împrejur, pe cellalt trotoar, unde un cerşetor geme prefăcut. Întoarce capul repede.

Mergând, se leagănă uşor în şolduri, cu o cochetărie căutată. Şolduri înguste şi colţuroase. Slăbiciunea transpiră prin rochia albă, tocită, cu destule pete de praf. Umerii, mai strimţi şi cu omoplaţii ieşiţi. Bluza de pânză îi joacă în spate. Ea decolteu n-a ajuns pudra. Pielea e brună, poate murdară. Sânii uscaţi... şi, pe păr, o pălărie de mătase vânătă, lucrată de mâna ei, nenorocită...

Merge mereu... Braţele seci se leagănă cochet, în mina stingă, o pungă mare şi plină cine ştie cu ce, un evantai de lemn. Mâinile, acoperite cu nişte mănuşi lungi *glace,* atât de mari, incit dintr-una singură ar ieşi o pereche potrivită, şi atât de asudate, incit nu se mai poate cunoaşte albeaţa lor originală.

Două domnişoare elegante uşor trec. Nici nu se uită la

ea. Întoarce puţin capul după ele. Strâmbă din buze cu un dispreţ uşor.

Un soldat înalt, blond, speriat la faţă vine. Ea îl priveşte drept în ochi, cu severitate şi cu gingăşie, parcă şi-ar încerca puterile. Omul se uită la ea cu milă şi scuipă.

E mulţumită. I-e cald. Îşi trece evantaiul şi îşi face vânt, repede. Trebuie să se răcorească. Se gândeşte la cele două elegante şi la soldat. Îşi muşcă buzele, îşi face vânt repede.

Se opreşte la o vitrină cu lucruri scumpe. Parc-ar vrea să cumpere ceva, deşi portofel n-are. Profită de ocazie, se priveşte în sticla galantarului.

— Sunt drăguţă…

Îşi urmează calea…

PUNGAŞUL

Scoborând scările Băncii Generale, de unde împrumutase şapte sute de lei cu ipotecă, Nae Chelban se gândea să meargă drept la gară şi nici să nu se oprească până la Suliţa, ca nu cumva pungaşii, de cari auzise că mişună în Bucureşti ca furnicile, să-i şterpelească banii. În stradă, însă, trecând pe la o berărie, nu se putu stăpâni să nu intre.

„Dă-o dracului de viaţă! îşi zise dânsul aşezându-se la o masă într-un colţ şi pipăindu-şi mereu buzunarul cu banii. Doar merit şi eu să beau un pahar cu bere. Mă căznesc şi mă muncesc ziua-noaptea, măcar atâta plăcere să am şi eu… Un ban, doi nu-i o lume”…

Bătu în masă şi zise chelnerului, ştergându-şi sudoarea de pe frunte cu o batistă roşă:

— Dă-mi, domnule, un pahar cu bere!

A băut trei pahare şi pe urmă s-a sculat să plece la gară. Se răcorise şi se înviorase. Dacă nu s-ar fi gândit că e învăţător şi mâine dimineaţă trebuie să fie la şcoală, şi mai ales dacă nu i-ar fi fost frică să nu scape trenul, ar mai fi băut un pahar, două.

În uşa berăriei stătu să chibzuiască cum să meargă până la gară fiindcă e departe rău. Pe jos s-ar duce dar nu ştie drumul, poate să se rătăcească, şi chiar să nu se rătăcească, e întrebare dacă poate să ajungă la vreme. Tramvaiul nu e scump, dar e cu înghesuială şi în

înghesuială te pomeneşti că-i fură cineva banii şi pe urmă ia pungaşul de unde nu-i. Trăsura e scumpă.

„Dă-o dracului de viaţă! îşi zise dânsul făcând semn unui birjar. La urma urmelor, n-o să mă facă pe mine doi lei. Îi dau, şi cel puţin ştiu că n-am niciun bocluc.”

Se urcă în trăsură şi zise birjarului:

— Du-mă, domnule, la gară!

La gară, în sala paşilor pierduţi, stătu iar să chibzuiască ce bilet să ia. Altădată n-ar mai fi stat pe gânduri, ar fi luat de a treia fiindcă e ieftin şi trenu-i tren. Acuma însă se gândi că a treia e cu înghesuială, cu tot felul de nespălaţi şi, călătorind o noapte întreagă, cu atâţia bani asupra lui, cine ştie ce i se poate întâmpla.

— Dă-o dracului de viaţă, îşi zise dânsul., Câţiva lei nu m-au făcut pe mine. Îi dau, şi cel puţin ştiu că merg liniştit, mă odihnesc şi n-am niciun bocluc.

Luă bilet de a doua, ieşi pe peron, găsi un compartiment gol, îşi scoase gulerul şi ghetele, îşi puse paltonul supt cap şi se lungi pe canapea după ce îşi încheiă bine haina şi-şi pipăi buzunarul cu paralele.

Cum stătea aşa lungit, cu mâinile încrucişate supt ceafă, simţind moliciunea canapelei, care era mai moale ca patul lui din Suliţa, îi veniră în minte necazurile. Aşa sunt necazurile: când ţi-e mai bine te năvălesc. Îi părea rău că a băut bere, că a dat doi lei la trăsură şi că merge cu a doua. Ce zor avea el de astea? Mai bine cumpăra un rând de hăinuţe unuia din copii. Şapte copii nu-i glumă să-i îmbraci şi să-i hrăneşti. Şi al optulea pe drum. Grozav lucru şi cu copiii! Ca şi sărăcia. Se leagă numai de cei nevoiaşi. Cu cât e românul mai sărac, cu atât face mai mulţi. Să-i trăiască cel puţin, că dăscăliţa, săraca, face ce face, şi le astupă gura. Bună femeie, biata dăscăliţa! Mai bine-i cumpăra de-o rochie în loc să arunce paralele prin pârdalnicul de Bucureşti. Parcă are Bucureştii nevoie de paralele lui. Blestemat oraş. Cuib de revizori şi de inspectori care de care mai rânced la inimă şi mai fără de

pricepere în d-ale şcoalei. Parcă şcoala o fac cei din Bucureşti... Numai cel ce şi-a mâncat plumânii ani de zile în prăfăria câtor cincizeci de copii ştie ce va să zică şcoală. Şi pe urmă vine un revizor şi te face de două parale. Cel vechi cel puţin era sânge din sângele nostru, dar ăsta nou? Nici numele nu-l arată a fi om de şcoală, că prea e întortocheat. O să vie şi dumnealui şi o să-l vedem.

TAINELE IUBIRII

Noii chiriaşi au adus numai vrajbă şi tulburare în casele d-nei Elena Arbor aş, născută Ionescu, din strada Franemazonă, case cu multe apartamente mici, înădite şi toate dând drept în curtea îngustă, murdară şi lungă ca o fundătură. D-na Arbor aş le cumpărase înainte de a se mărita, din economiile ei, căci fusese, până mai anii trecuţi, moaşă cu diplomă şi cu bună clientelă, Iancu Arboraş, agent fiscal, voluminos şi blajin, văduv fără copii, câştiga frumos şi nu se amesteca în afacerile nevestei, care, de când se lăsase de meserie, îşi punea toate energiile în exploatarea cât mai meticuloasă a caselor. O singură dată s-a amestecat bărbatul, acuma, deunăzi, pentru că doamna lipsise din Bucureşti. A crezut că face bine şi şi-a aprins paie-n cap. Camera mobilată cu acces la bucătărie era liberă de vreo câteva săptămâni; au venit tinerii aceştia, i s-au părut oameni de treabă, s-au învoit din preţ şi i-a primit în casă, luând chiria pe cincisprezece zile înainte şi rămânând ca restul să i se dea peste trei-patru zile... D-na Arboraş, aflând isprava, s-a făcut Dunăre, mai cu seamă că pe urmă au trecut nu trei zile, ci trei săptămâni, şi chiriaşii dumnealui nici gând n-aveau să plătească, ba când, de vreo două ori, a trimis servitoarea să le aducă aminte, s-au şi supărat şi au răspuns cu ţâfnă că ei îşi cunosc obligaţiile şi să nu-i mai plictisească. Iancu Arboraş se recunoştea vinovat, dar numai pentru

bunătatea inimii sale, că i-a crezut oameni cinstiţi, în vreme ce soţia, fără a-i spune pe şleau, îi bănuia şi alte motive de slăbiciune şi îl cicălea în fiecare zi cum numai o moaşă pensionară ştie să cicălească.

Într-adevăr, proprietăreasa, mai mult chiar decât chestia chiriei în restanţă, era din ce în ce mai întărâtată din pricina misterului ce dăinuia în jurul chiriaşilor soţului ei. Obişnuită să-şi cunoască chiriaşii în toate amănuntele, se simţea jicnită că tocmai aceşti răi platnici umblă cu mofturi şi minciuni şi abia se coboară să stea de vorbă cu dânsa. Când s-au mutat, cu un geamantan şi nişte boarfe drept bagaje, s-au recomandat doamna şi domnul Ionel Vulpescu, adică soţi legiuiţi, oameni cumsecade. Peste puţine zile însă, prin glasul servitoarei care le făcea curat în cameră, a aflat toată curtea că nu sunt cununaţi. D-na Arboraş, foarte simţitoare în privinţa faimei caselor sale (deşi mai toţi chiriaşii ei se găseau în aceeaşi situaţie matrimonială), a încercat să descoase puţin pe pretinsa d-nă Vulpescu: în loc de explicaţii, a primit un răspuns obraznic că în chestiile lor intime nu dă voie nimănui să se amestece. Aceasta şi faptul că Iancu Arboraş apucase a spune odată despre noua chiriaşă, tinerică, blondă, mică şi grăsună că e ca o piersică, îndemnară pe proprietăreasă să fie şi mai îndârjită împotriva noilor chiriaşi şi să-şi înteţească imputările către soţul ei, învinuindu-l că probabil s-a gândit şi el să guste din piersică şi de aceea s-a grăbit să-i închirieze odaia pe gratis... De altminteri, toate purtările lor dădeau de bănuit nu numai proprietăresei, ci şi celorlalţi chiriaşi, solidari cu ea în ura contra tinerilor noi veniţi. Ionel Vulpescu era mândru, se uita de sus la toţi chiriaşii, chiar şi la d-na Arbaraş, de abia ridica pălăria când saluta şi nu săruta mâna nici proprietăresei. Tânăr, subţirel şi înăltuţ, ar fi fost altfel simpatic, recunoştea toată lumea. Umbla veşnic îngrijit, ca scos din cutie, cu dungă ireproşabilă la pantaloni şi nu mai puţin ireproşabilă cărare pe cap. Era

însă grozav de încrezut şi mai ales încântat cu frumuseţea-i fără pereche. Tot ce făcea şi ce avea el îi plăcea. De câte ori se întâmpla, prea rar, să stea de vorbă cu cineva din curte, nu ştia decât să se laude: mustăcioara lui e mătase pură, ochii lui sunt cei mai aprinşi, nasul lui are o linie clasică, mâinile lui sunt delicate ca de prinţ, până şi ghetele cu tălpile găurite le găsea cu tăietură englezească. Se credea iubit de femei ca nimeni altul. Chiar d-nei Arboraş s-a apucat odată să-i povestească diverse aventuri amoroase ce le-a avut cu diverse femei, blonde, brune, înalte, mărunte, o legiune, care toate zicea că l-au adorat la nebunie. De faţă era şi nevastă-sa, sau ce i-o fi fost, care, în loc să-l dojenească, se înduioşase de admiraţie spre nespusa indignare a d-nei Arboraş, uluită şi mută de atâta neruşinare.

Ionel Vulpescu spusese că e funcţionar la tramvaie şi chiar pretextase, când n-a plătit chiria pe luna întreagă, că restul îl va aduce la leafă. Dar ce funcţionar să fie dacă nu se urneşte din casă decât pe la zece, iar după masă doarme până la cinci? Ceva totuşi avea cu tramvaiele, fiindcă o chiriaşă din curte l-a văzut o dată urcându-se în tramvai, pe bulevard, şi l-a auzit cum a strigat ţanţoş conductorului „permis”, iar conductorul a salutat şi nu l-a taxat.

Ea, ca femeia, deşi se ţinea mândră, tot era mai vorbăreaţă. Fiindcă nu făcea nimica în odaie, nu punea măcar mâna să şteargă de praf, căuta să stea de vorbă ba cu vreo vecină, ba cu proprietăreasa, ba şi cu servitoarea. Şi nu ştia decât una: să laude pe Ionel, că Ionel e fecior de boier mare, că Ionel e învăţat ca nimeni în lume, că Ionel are părinţi putrezi de bogaţi, cu care s-a certat din pricina ei, că Ionel ar putea să iubească pe orice fată din lume, dar o iubeşte numai pe ea… în sfârşit, nu mai isprăvea. Şi cu toate acestea în odaie se certau şi se ocărau ca ţiganii, iar servitoarea a găsit-o de multe ori plânsă şi amărâtă, dacă nu şi bătută. Nu se plângea însă

niciodată şi răspundea necuviincios când vreo chiriaşă miloasă încerca s-o compătimească. D-na Arbor aş, văzând-o într-o zi cam mâhnită, i-a zis în chip de gentileţe:

— Eşti tânără şi frumuşică, madam Vulpescu, păcat numai că eşti cam rece...

— Sunt rece, doamnă, dar sunt iubită de cel mai cald bărbat din Bucureşti!

În urma acestui răspuns neruşinat d-na Arbor aş nu s-a mai sfiit să spună unei chiriaşe bătrâne şi vechi că n-a pomenit de când e dânsa oameni aşa de suciţi şi că trebuie să fie ţicniţi de-a binelea amândoi. Până seara toată curtea a adoptat concluzia proprietăresei.

Ei însă nu se sinchiseau de nimica. Ionel ieşea în oraş, Eugenia rămânea acasă şi-l aştepta să se întoarcă. Dacă era frumos, îl aştepta în curte, făcându-şi unghiile şi fredonând romanţe triste. În curte se aflau totdeauna frânghii întinse, pe care atârnau totdeauna cămăşi, pantaloni, cearceafuri... Pe la ora unu, Ionel apărea în poartă veşnic radios, cu un surâs mulţumit subt mustăcioara neagră. Eugenia, cum îl zărea, se repezea în întâmpinarea lui, strigând tare ca s-o audă toată curtea:

— Ionel! Ai venit?... Iubitul meu!

El, galant şi ceremonios, îi săruta mâna. Ea murmura vorbe dulci şi îi cădea moale la piept. Şi, cu o pasiune teatrală, Ionel o răsucea în braţe şi o săruta prelung. O pauză. Îmbrăţişarea. Apoi el, răguşit ca un actor în scena de rezistenţă, o cuprindea de mijloc şi striga de asemenea ca s-audă toată curtea:

— Te vreau, Eugenie!... Te vreau! Te vreau!

Şi intrau în camera lor, grăbiţi şi înfiguraţi, subt privirile chiriaşilor. Bărbaţii zâmbeau batjocoritor, femeile invidiau pe Eugenia şi toţi ziceau:

— Se iubesc mult ţicniţii, ce-i drept, nu-i păcat!

Într-o zi, spre sfârşitul lunii, pe o căldură moleşitoare, Ionel Vulpescu veni mai radios şi mai vesel ca totdeauna.

Îmbrăţişă pe Eugenia, ca de obicei, dar răcni mai pătimaş „te vreau”. Şi dispăru în odaie.

Iancu Arboraş, văzându-l aşa de vesel (deşi Ionel nici măcar nu-l salutase), socoti că tânărul a pus mâna pe franci şi are să plătească în sfârşit datoria, să-l scape şi pe dânsul din gura muierii. Se şi grăbi să vestească pe d-na Arboraş:

— Ei, Lenuş, mi se pare că ţicnitul se face om de omenie!

Lenuş însă, sceptică, tăcu.

Curtea rămase pustie în zăpuşeala soarelui de august. Doar cămăşile şi pantalonii pe frânghii se cutremurau de câte ori trecea duduind pe stradă vreun camion militar, răscolind praful şi umplând văzduhul cu aburi arşi de benzină…

Apoi, pe când liniştea era mai mare şi chiriaşii îşi sorbeau tihniţi cafeaua, o gălăgie infernală răbufni din camera îndrăgostiţilor. Toată lumea năvăli în curte. Proprietăreasa se speriase, în primul moment, să nu se fi aprins casa. Când ai asemenea chiriaşi, să te aştepţi la orice.

— Hoţule! Escrocule! Nemernicule! răsună din odaie glasul Eugeniei, ascuţit ca împunsăturile de ace.

— Taci, cocotă! Taci! răspundea răcnind baritonul lui Ionel.

Şi dialogul era mereu întrerupt de bufnituri, de zgomot de farfurii trântite, de ţipete desperate şi nearticulate. Pe urmă:

— Săriţi, mă omoară!… Ajutor!

În clipa următoare ţâşni afară Eugenia, cu părul vâlvoi, cu bluza sfârticată, cu faţa schimonosită, cu gura încleştată:

— Ajutor!…

Un pahar zbură din cameră, pe uşa deschisă, peste capul ei şi se zdrobi ţăndări pe caldarâmul de lângă cişmea.

Ajunsă în curte, Eugenia, în acelaşi loc unde-şi aştepta totdeauna iubitul, începu să plângă cu hohote, blestemând pe cel care o ţine în mizerie şi în bătăi, după ce i-a sucit capul şi-a nenorocit-o... Vecinele făcură îndată cerc în jurul ei, o compătimiră şi o mângăiară. Dar ea nu voia să se mulcomească şi plânse până ce femeile se plictisiră şi, una câte una, se retraseră. Rămasă singură, Eugenia mai vărsă un rând de lacrimi în mijlocul rufelor încremenite pe frânghii. Apoi se plictisi şi ea, îşi şterse ochii, îşi strânse părul, îşi potrivi bluza şi, încetişor, se strecoră în casă.

În curte se împânzi iarăşi liniştea. Doar căldura soarelui, nestingherită, fierbea mai înfundat...

Deodată tăcerea fu zgâlţâită prelung de zbârnăitul soneriei. Servitoarea, ostenită, se întinsese să se odihnească puţin înainte de-a se apuca de vase. Ce poznă o mai fi iar? îşi zise văzând că tocmai din camera îndrăgostiţilor s-a sunat. Se repezi în curte, apoi la uşa lor şi bătu. Uşa nu se deschise, ci auzi dinlăuntru doar glasul poruncitor al domnului:

— Să vie imediat proprietarul!

Servitoarea, care împreună cu toată curtea ştia că noii chiriaşi sunt în urmă cu plata, se duse speriată şi într-un suflet la stăpâni:

— Coniţă, chiriaşul cel nou cheamă degrabă pe domnul!

D-na Arboraş avu o tresărire. De mulţumire că totuşi va vedea bănişorii, de puţină jicnire că prevederile ei pesimiste nu s-au împlinit şi că Iancu a putut, fie chiar numai de astă dată, să aibă dreptate. Ca o consolare, îşi făcu planul în gând că la sfârşitul lunii, dacă nu i se plăteşte chiria întreagă înainte, le va arunca boarfele în stradă, fără multă vorbă.

— Nu-ţi spusei adineaori? zise Arboraş, care aţipise niţel pe canapea, grăbindu-se acuma să-şi alunge moleşeala din oase.

Triumfător şi gâfâind, alergă la camera tinerilor. Un „intră” energic îl pofti să deschidă. Găsi pe Ionel cu Eugenia pe genunchi, îmbrăţişaţi şi strălucitori de fericire. Cu o mândrie zdrobitoare şi cu glas pătrunzător, Ionel strigă proprietarului uluit:

— Te-am chemat, domnule, numai ca să vezi cu ochii d-tale cât de mult ne iubim!

Eugenia şi-ascunse obrajii la pieptul lui Ionel, gângurind ceva ca o turturică. Iancu Arboraş însă îşi şterse sudorile pe frunte, râse prosteşte şi bâlbăi:

— Bată-vă să vă bată…

Cu acelaşi râs prostesc se retrase pe urmă, şi tocmai în curte, când se dezmeteci şi-şi aduse aminte de nevastă-sa, adaogă mormăind:

— Firea-ţi ai dracului cu iubirea voastră să fiţi… D-na Elena Arboraş, în culmea revoltei, îi zise cu dispreţ:

— Piersică ţi-a trebuit, babalâcule!

[PĂDUCHII]

— Trăiţi! murmură ordonanţa, cu o bucurie respectoasă când căpitanul Turcoman îi porunci să strângă de grabă toate catrafusele căci diseară pleacă amândoi acasă, în concediu.

Cele câteva ceasuri, până să pornească la Iaşi singurul tren, i se părură o veşnicie căpitanului care stătea pe ghimpi. Dorul şi nerăbdarea îl chinuiau. Astfel tresări de mulţumire când locotenentul Cojocel veni să-i ţină de urât înainte de plecare. Mai ales că locotenentul avea să-l şi înlocuiască până la întoarcere.

— Mor de nerăbdare, mărturisi Turcoman cu ochii muiaţi în lacrămi de emoţie. S-a isprăvit... Şapte luni de zile nici n-am ştiut ce-i dorul, şi acuma mă topesc... Aş zbura, mi-aş da jumătate din viaţă, numai să mă văz c-o clipă mai curând acasă...

Locotenentul zâmbi.

— Dar dacă nu venea concediul? Ce se făcea dorul?...

— Dacă nu venea? O, atunci nici nu se năştea poate... Tu mă ştii, că doar împreună am fost în înaintare, în retragere, în toate mizeriile şi toate clipele de înălţare, puţine, nu-i vorba... în mijlocul tuturor primejdiilor mi-am păstrat veselia şi calmul. Mi-e drag războiul ca o fată mare, de ce-aş tăgădui. Sunt doar militar de meserie şi meseria mi-am ales din iubire. Am dat şi dovezi, adăogă puţin mai domol, parcă s-ar fi sfiit.

— Slavă Domnului, ai luat printre cei dintâi „Mihai-Viteazul” — zise Cojocel cu o admiraţie sinceră care-i aprinse toată faţa.

Căpitanul se zăpăci o clipă. Îşi dădea seama în sufletul său că faptele lui merită un cuvânt bun, dar totuşi laudele îl ruşinau. S-a bătut bine, a făcut acte de îndrăzneală, care au salvat de câteva ori situaţii crezute pierdute, dar toate acestea el le considera lucruri naturale, pe care trebuia să le facă, dacă norocul l-a pus în poziţia să le poată face. Urmă, după o scurtă şovăire, făcând un gest cu mâna, ca şi când ar fi vrut să înlăture vorbele locotenentului:

— Nu de-aceea... nu... Vroiam să zic numai că, dacă aş mai fi pe front, nici n-aş fi avut vreme să mă gândesc la viaţa cealaltă, aceea unde nu bat tunurile şi mitralierele. În faţa primejdiei gândurile se concentrează fără să vrei... Dar acuma suntem în repaos, linia de foc e depărtişor... Nici nu mai auzim bubuiturile aducătoare de moarte. Ne-am întors în lumea obişnuită şi îndată s-au redeşteptat dorinţele...

Scoase ceasul. Mai era.

— Toată vremea stau cu ceasul în mână. Minutele se târăsc ca secolele...

— Ferice de tine, rosti locotenentul clătinând din cap. Te invidiez. Eu degeaba aş căpăta concediu. N-aş avea unde merge. Casa mea e dincolo... Cine ştie ce liftă se lăfăieşte acuma într-însa... Bah! O să ne vie şi nouă rândul...

Când sosi vremea, Cojocel îl petrecu până la gară. Era seară. Ţârâia. Noroiul clefăia subt paşii grăbiţi. Întunerecul era des şi trist, străbătând până-n suflete.

Gara gemea numai de ostaşi. Două lămpi se sugrumau în beznă. Oamenii, umblând grăbiţi, cu feţele îngândurate, păreau nişte stafii.

— Ei, acuma te las, zise Cojocel, strângându-i mâna cu căldură. Mergi sănătos! Dar ia seama să nu te mănânce

păduchii, c-am auzit că bântuie cumplit...

Zâmbiră amândoi, privindu-se drept în ochi, prieteneşte.

— Dacă nu m-au mâncat ele gloanţele şi schijele nemţeşti şi ungureşti!... murmură căpitanul. De mine nici dracul nu se leagă...

Trenul intră în gară scârţâind şi pufăind rupt de oboseală. Era lung de nici nu i se vedea sfârşitul. Şi toate vagoanele tixite ca nişte butoaie cu peşte. Turcoman se urcă într-un vagon de ofiţeri, la întâmplare, cu ordonanţa după el, cu bagajele. Pe coridor însă dormeau, prăpădiţi, pe jos, soldaţi fără număr, davalma, unul peste altul, parc-ar fi fost cadavre. Ordonanţa izbuti să aşeze lada într-un compartiment.

— Rămâi şi tu pe-aici, cum îi putea... Ce să facem? îi zise căpitanul.

În compartiment erau vreo nouă ofiţeri ruşi, care dormeau încolăciţi, întocmai ca şi soldaţii afară pe coridor. O duhoare cumplită de sudoare stăpânea, cu toată că geamurile erau toate sparte, iar uşile deschise vraişte. Turcoman se coborî pe peron să-şi treacă urâtul plimbându-se până să plece trenul. Îmbulzeala din vagon îl răcorise puţin, dar nerăbdarea-i de a ajunge acasă rămase aceiaşi, nepotolită. Plimbându-se se gândi numai acasă, închipuindu-şi cum o să-i sară de gât mama lui bătrână, cum o să tremure barba căruntă a tatălui său când îi va vedea decoraţiile, el care-i aşa de mândru şi ţine atât de mult la cinstea neamului, şi care cu patru zeci de ani în urmă s-a întors de la Plevna cu un glonte în coapsă şi o cruce rusească pe piept — în mijlocul acestora însă îi răsunară deodată cuvintele locotenentului: „Să nu te mănânce păduchii!” Zâmbi iar, dar totuşi îi veniră în minte îndată toate veştile ce le aduceau din ţară oamenii, că pretutindeni bântuie molima păduchilor şi oamenii pier ca muştele, că nu există leac împotriva lor... O fi multe exagerări, se gândi dânsul, adăogându-şi că şi pe front

sunt destui, soldaţii în tranşee îi vânează toată ziua şi-i numără şi fac glume pe seama lor…

Sirena gemu prelung. Trenul se smuci brusc, ca un cal care vrea să ia repede în piept o povară mare. Căpitanul Turcoman se agăţă din mers pe scara vagonului.

Gândindu-se la duhoarea şi vălmăşeala din compartiment, mai stătu pe scară o bucată bună de vreme, privind în întunerecul din care nu se desprindea nimic din ţară, pe care îl punctau din când în când mii de scântei roşii care se legănau speriate puţin şi apoi se stingeau ca nişte globuleţe electrice sparte brusc. Vântul umed i se strecura în oase, stăruitor. Se urcă.

Dădu la o parte nişte picioare adormite şi-şi făcu puţin loc pe bancă, tocmai atâta cât să poată sta. Chiar lângă dânsul, un rus bărbos, cu nasul foarte gros şi cu gura căscată, în care se vedeau nişte dinţi albi lucitori, chiar în lumina moartă din compartiment, sforăia cumplit, urcând şi, coborând game întregi. Turcoman ascultă sforăitul, încercă să adoarmă, nu izbuti. Atunci văzu că în faţa lui un rus nu doarme, ci se zvârcoleşte mereu, când furios, când mai domol. Era un om tânăr, tuns până la piele, cu o faţă rotundă ca o lună şi cu o expresie extrem de blândă şi de copilăroasă. Căpitanul se uită la dânsul cu simpatie, ca şi când l-ar fi compătimit că nu poate dormi. Rusul răspunse cu un zâmbet larg, care-i lumină toată faţa, scărpinându-se deodată mai vijelios şi bombănind ceva. În clipa următoare apoi îşi scoase tunica, se sculă în picioare, se apropie de lumină şi începu a o cerceta cu mare băgare de seamă, strivind din când în când între unghii. După un răstimp se opri, se uită la Turcoman şi zise ceva, arătând cu degetul la el. Căpitanul nu înţelegea, dar răspunse tot zâmbind, cu vorba pe care o rostea toată Moldova pe atunci:

— Niet…

Rusul râse larg, boscorodi iar şi urmă să-şi cerceteze tunica, şi pe urmă să-şi mai vază şi cămaşa.

Când se aşeză iar, Turcoman vru să închidă ochii, dar deodată zări pe mâneca mantalei un punct: alb ce se mişca încet, greoi şi liniştit. Sări drept în picioare, parcă l-ar fi înţepat cu un fir înroşit. Se uită la mânecă mai bine, în lumină. Era un păduche. Se cutremură fără să vrea. Îl scutură jos şi-l călcă, în vreme ce rusul râse subţire, zicând cine ştie ce cu un glas în care parcă era o bucurie. Căpitanul însă nu se mai aşeză, jos. Ieşi pe coridor, în capul scării.

— Exagerarea e o copilărie, îşi zise dânsul gândindu-se. Ei şi Slavă Domnului, franci să am câţi am văzut de când a început războiul. Nu se poate războ fără păduchi, degeaba... Ce tot îmi fac sânge rău..

Cu toate acestea simţea pe tot corpul ca şi când i-ar furnica ceva, sute, poate mii de lighioane. Nu voia să dea importanţă şi totuşi senzaţia rămânea scârboasă, plictisitoare şi neliniştitoare. Soldaţii oftau prin somn sau sforăiau. Ochii i se obişnuiră cu întunerecul. Îi auzea cum se scarpină câte unul cu furie, parc-ar vrea să-şi rupă pielea sau măcar hainele. Şi iar simţea şi dânsul cum i se plimbă parcă pe piept, între spate, pe picioare, pe braţe... în cele din urmă aprinse un chibrit, să vază ce este... Nu era nimic.

— Închipuiri... Parc-aş fi copil sau muiere! îşi zise dânsul privind iarăşi în întunerecul punctat mereu de scânteile locomotivei. Apoi, în ritmul boncănitului roatelor de oţel, murmură de multe ori scandat: Prostii... prostii... prostii...

Şi totuşi iar simţea senzaţia aceea enervantă. Pielea i se zbârlea şi i se cutremura mereu. Îl cuprindea groaza numai gândindu-se. În viaţa lui n-a putut suferi insectele. A fost de o sensibilitate feciorelnică. Un purice nu-l lăsa să se odihnească toată noaptea. Aceasta şi-a păstrat-o şi în război. A făcut ce-a făcut, a rămas curat totdeauna, ferit de lighioane... Şi tocmai acuma? Râse în sine, dar totuşi fără să vrea se scărpină între spete frecându-şi

spinarea de uşciorul uşii vagonului…

Târziu, oboseala îl copleşi. Se târî, printre corpurile de soldaţi pierdute de somn, în compartiment. Rusul cu păduchii sforăia uşor, cu faţa în sus, cu capul şi faţa înflorite de sudoare. Căpitanul Turcoman îşi făcu iarăşi loc, se aşeză, îşi întinse picioarele subt canapeaua din faţă, hotărât să nu adoarmă de frica lighioanelor. Prin creieri îi trecură deavalma gânduri de pe front, de-acasă, din copilărie… O pestriţătură caldă, moleşitoare… Ochii i se închiseră fără să bage de seamă…

Când se trezi era ziuă, un soare sărăcuţ, fricos. Dar în compartiment toţi dormeau încă potoliţi nemişcaţi, ca nişte morţi, încât îţi făcea groază nemişcarea aceasta.

Turcoman sări speriat, parcă i-ar fi fost ruşine că l-a doborât somnul. Ieşi repede în coridor. Şi aici soldaţii, ruşi amestecaţi deavalma cu români, dormeau nemişcaţi, suflând greu. Zări şi pe ordonanţa lui, în capătul coridorului, ghemuit, îmbrăţişând cu grije o lădiţă ce nu încăpuse în compartiment, dormind dus.

Se duse iar la uşa vagonului care rămăsese deschisă şi se balansa în mersul trenului. Simţul cela greu de aseară nu-l părăsise. Dar acum era hotărât să sfârşească, să se convingă. Îşi scoase mantaua, o cercetă amănunţit pe faţă, pe dos, prin toate îndoiturile şi tiviturile. Nimic. O agăţă într-o ţâţână. Îşi scoase tunica. O cercetă. Nimic. Îşi cercetă cămaşa, pantalonii, până şi chipiul. Nimic. Răsuflă uşurat:

— Slavă Domnului… ştiam eu că-i închipuire…

De altfel nu-i întâia oară… De câte ori am auzit sau am văzut lighioane, am avut pe urmă ceasuri întregi impresia că mă mănâncă…

Trenul mergea foarte încet. Se oprea ceasuri prin halte neînsemnate, uneori chiar în mijlocul câmpului, pufnea aprig, slobozea nouri uriaşi de fum şi totuşi de abia se târa. Turcoman însă a mers de-acuma liniştit. În staţii se dădea jos, se plimba pe peron, printre oamenii îngrijoraţi,

grăbiţi. Totuşi pretutindeni vedea oameni care se păducheau în câte-un colţ şi fura parcă în treacăt vorbe ciudate, în care veşnic reveneau păduchii…

Într-o gară mai mărişoară, unde stătuse aproape două ceasuri, întâlni un prieten, civil, administrator de plasă de prin împrejurimi. De la cele dintâi vorbe izbucni:

— Murim, dragul meu… ne prăpădim. Am sate întregi pustiite de păduchi… E cumplit… Urgia lui „Dumnezeu… Nu s-a mai pomenit aşa ceva. Şi niciun leac, nicio apărare… Doctorii sunt seceraţi ca şi ţiganii din bordeiele cele mai ticăloase… Degeaba toate încercările… Ne-au invadat duşmanii cei mai cumpliţi, pe care nu-i poţi potoli nici cu tunuri, nici cu muniţii…

Vieţi omeneşti cer vrăjmaşii aceştia, multe, zeci de mii, poate sute de mii…

Căpitanul Turcoman încercă să observe că poate se mai şi exagerează, că poate e ceva trecător. Dar prietenul îi povesti repede zeci de cazuri, îi pomeni nume cunoscute care s-au stins fără putinţă de ajutor. Avea o groază cumplită, sinceră în vorbă şi înfăţişare, cu toate că Turcoman îl ştiuse o fire veselă, chiar uşuratecă.

— Războiul e suferinţă, fără îndoială,. Îşi zise căpitanul mai pe urmă, în tren, gândindu-se la vorbele administratorului. Toţi suferim, unii într-un fel, alţii într-alt fel…

Totuşi în inimă îi intrase un cui, care-i mai astâmpărase bucuria. Mai ales îl îngrijeau părinţii, să nu cază cumva şi ei pradă molimei în zăpăceala generală. Venirea lui are să-i întărească şi să-i încurajeze de altfel…

După amiazi ajunse la Iaşi… Inima îi tremura de fericire şi i se strânse ca un puişor speriat. Trenul se opri în gară extenuat.

Gara era un vălmăşag cumplit de oameni şi de murdărie. Coji de seminţe de dovleac pretutindeni, soldaţi nenumăraţi, încărcaţi sau fără nicio treabă. Peronul era tixit. Glasurile se amestecau într-un tărăboi asurzitor. Dar

pe lângă pereţi şi pe lângă stâlpi muscali în uniforme dormeau...

Pe Turcoman zăpăceala aceasta îl durea. Stătu lângă un stâlp, la picioarele căruia dormeau duşi şi liniştiţi câţiva militari ruşi, să aştepte până ce ordonanţa îi va coborî bagajele. Îi făcu rău ceea ce-i vedeau ochii. Era uluit... Unde e laşul de odinioară, liniştit, tihnit, curat? Ruşii lângă el respirau atât de greu încât îi auzea în tot vălmăşagul cela de gălăgie. Se uită la dânşii cu scârbă şi milă. Dar deodată tresări. Gulerul mantalei unuia era aproape alb şi albeaţa mişca încet greoi ca un furnicar... înţelese: erau păduchi... se uită fără să vrea şi la ceilalţi. Pe toţi pete albe... câte mii o fi fost, câte mii?

Se îngrozi... Iată deci adevărul!... Ne mănâncă păduchii cu adevărat...

Pe jos, pe asfaltul peronului, printre sâmburii de dovleci, văzu de asemenea mişcându-se o linie albă... Păduchi... E îngrozitor...

Închise ochii. I se părea că toată lumea e cuprinsă de păduchi... Îi vedea parcă mari, uriaşi, mişcând alene picioarele multe, de abia târându-şi pântecele late, scârboase...

Îl cuprinse o frică stranie, pe care n-a simţit-o niciodată în cele mai crâncene lupte... I se păru că i se urcă pe cizme, pe haine, că-l înfăşoară în lanţurile lor de picioare şi pântece îngrozitoare. Şi totuşi nu se putea mişca din loc...

— Vino băiete, că nu mai pot, murmură către ordonanţa ce venea încărcat. Haidem, să ieşim d-aici, din iadul acesta murdar.

În trăsură se mai potoli. De-acu în câteva minute e acasă.. Of, ce uşurare!... Coşul era ridicat; nu vedea nimic. Nici nu voia să vază. Acuma parcă-i era frică să nu dea cu ochii de ceva ca că-i tremure iarăşi inima. Stătu strâns în fundul birjei, cu ochii închişi, numărând clipele, căutând să ghicească străzile pe unde trece trăsura. Voia

să-şi alunge din minte îngrijorarea. Ce-i pasă lui că alţii suferă? Are câteva zile de fericire în faţă, trebuie să le exploateze. El cât a suferit pe când alţii huzureau?

Nici nu-şi dădu astfel seama cum se pomeni acasă, în braţele mamei sale bătrâne care-i luase capul între 6 mâini şi-l săruta nesăţioasă pe păr, pe frunte, pe obraji, plângând şi murmurând neîncetat.

— Dragul mamii... viteazul mamii drag...

Tatăl său privea mişcat, cu faţa luminată de un zâmbet de bucurie mare, cu barba albă tremurând, bătând din palme din când în când şi zicând cu un glas muiat de lacrămi:

— Destul... Ei... Măi lasă-l... Uite, Doamne, cum s-a vârtoşit băiatul. Destul!...

În cele din urmă îl smulse din braţele bătrânei, îi strânse mâna privindu-l drept în ochi, vrând să păstreze o demnitate gravă şi mută. Dar în clipa următoare uită tot, îl cuprinse în braţe şi izbucni într-un hohot de plâns...

Vreun sfert de ceas trecu numai cu interjecţii de emoţii şi de bucurie. Pe urmă se mulcomiră toţi trei, iar bătrânul pomeni să-i aducă ceva să se desmorţească băiatul. Mama alergă, deşi ar fi vrut să stea să-l descoase la repezeală de tot ce-a păţit în atâtea luni de primejdii.

— Întâi să te odineşti, să te faci comod, să-ţi vii în fire şi apoi să ne povesteşti tot, zi cu zi, ceas cu ceas! hotărî tatăl.

— Stai, stai, nu începe până nu vin şi eu! strigă mama care intrase după zahamiţă.

De-abia acuma bătrânul se puse să-l examineze mai bine. Văzându-i decoraţiile, se sculă în picioare, solemn.

— Ei, iaca, mie nici nu mai e nevoie să-mi povesteşti nimic... Alea din piept mi-au spus tot... Bravo! De-acu pot să mor liniştit!... Aşa te-am vrut...

Totuşi când mama sosi cu ceaiul aburind şi când Turcoman începu, în fraze repezi, să schiţeze crâmpeiele de război pe care le-a trăit, bătrânul îşi uită mereu-mereu

ţigara, încât trebui s-o aprinză de vreo câteva ori şi în cele din urmă s-o arunce necăjit că-i proastă.

Dar în sfârşit veni vremea cinei, apoi vremea culcării.

— Să nu uităm, zise bătrânul, că băiatul a îndurat destule. Eu ştiu ce-i războiul... Acuma să-l lăsăm să se odihnească.

Odaia lui era păstrată întocmai cum o lăsase. Părinţii lui îl conduse, mama singură îi făcuse patul, îngrijise de toate.

— Vezi, ce egoist m-am făcut, le zice Turcoman, cu un glas parcă le-ar fi cerut iertare. Am torăit numai despre mine şi nici nu v-am întrebat câte-aţi suferit d-voastră?

— Am suferit, dar ce-are a face cu greutăţile voastre, murmură bătrânul.

Mama însă, cuprinsă parcă de-o îngrijorare mare, începu să se plângă.

— Ne mănâncă, păduchii, bradul mamii drag... Ce-i aici să ferească Dumnezeu pe toată lumea... Cu miile se prăpădesc şi leac nu-i. Vai de sufletul nostru...

Încotro te-ntorci numai de ei dai... Ne prăpădesc, şi ne omoară...

Turcoman avu o înfiorare. Bătrânul păru a o fi simţit, căci interveni:

— Aş, nu te uita la femei... Ele-s fricoase... De, boale de război. Omul se fereşte, se păzeşte şi trece.

— Să te păzeşti, dragul mamii, să ai mare grije, adăogă mama înfricoşată.

Turcoman rămase singur, căzu pe gânduri o clipă... Dar apoi îşi reveni repede.

— Bah, parcă-s copil! Cum aud de păduchi, cum mă moleşesc. Am devenit chiar ridicol!

Îşi aşeză revolverul pe mescioara de noapte, îşi potrivi puţin prin casă lucrurile. Căldura din odaie îl cuprinse în braţele ei moi. Se simţea fericit. O, de câte ori n-a văzut el în suflet odăiţa aceasta, cu pătuceanul curat, cu lumina dulce în clipele când aţipea pe câmpuri sau prin cine ştie

ce corturi şi noroaie. Becurile luminau vioaie odaia, împrăştiind parcă o dragoste de viaţă care-i pătrundea în toate fibrele. De-abia aici îşi dădea seama ce înseamnă viaţa şi în acelaşi timp ce urâtă e moartea.

Stătu în mijlocul odăii, cu braţele încrucişate pe piept, cu ochii în lumina electrică, sorbind-o şi dându-şi vânt gândurilor. Cum nu i-a fost frică de moarte niciodată? Iată, acuma îşi aduce aminte că niciodată nu s-a gândit la moarte. În încăierările cele mai crâncene se gândea la toate-n lume, numai la moarte nu. Îşi amintea cum într-un atac cu baionete, în mijlocul prăbuşirii generale, îşi ferea mereu capul ca să nu-l lovească vreun pat de puşcă şi cum se gândea într-una numai să nu rămână şchiop. Acuma se spăimânta gândindu-se de câte ori l-a împrejmuit moartea, de câte ori viaţa-i atârna numai de-un fir de păr... Azi, dacă întâmplarea nu l-ar fi ferit, ar zăcea poate în cine ştie ce noroi, fără un semn la căpătâi...

Îl cuprinse brusc o groază de moarte. Se cutremură şi începu să umble de ici-colo. Zâmbi:

— Dac-ar fi aşa, nimeni n-ar mai pleca la război... Asta-i laşitate... La-şi-ta-te!... Parcă nu tot trebuie să mori odată şi odată?

Dar în suflet groaza îi rămase, gonindu-i toate gândurile generoase, învârtindu-i în creier numai crâmpeie de frică. Nu mai voia să moară. Trebuie să trăiască... Viaţa e atât de frumoasă! Trebuie, trebuie să trăiască! îi tremura inima. În suflet i se ivi un chip drăgălaş:

— Dina! şopti dânsul înfrigurat.

Era o fată blândă şi dulce. Nu erau logodiţi şi totuşi în adâncul inimei Dina stăpânea suverană. Mâine dimineaţă o va revedea!... Cum are să se bucure!... Dac-ar fi murit, n-ar mai fi văzut-o niciodată... Cum să moară? Nu se poate să moară!

Îi râdea inima de plăcerea vieţii.

Se dezbrăcă încet, vesel, cu toate gândurile la ziua de mâine, la Dina, la viaţă. Se apropie de pat, îşi aruncă ochii pe aşternutul ca zăpada. Apoi deodată încremeni. Pe pernă, într-un colţ, un punct cenuşiu, nemişcat şi totuşi ameninţător.

— Ce-i asta?

Se uită. Erau trei păduchi, strânşi grămadă, puşi parcă înadins la pândă. Cum se uita la ei, lui Turcoman i se părea că că-l sfidează. Se repezi nebuneşte şi-i strivi cu greaţă.

— De unde? De unde? se căzni dânsul răsturnând tot patul, căutând cearceafele, plapoma, pernele.

Dar nu mai găsi nimic. În cele din urmă râse. Atâta groază pentru nimic. I-o fi adus chiar el că doar a călătorit împreună cu milioane de asemenea lighioane. Ce trebuie să se gândească numai decât la cine ştie ce?

Dimineaţa se sculă devreme. Voia să plece îndată la Dina. Cel dintâi drum să-l facă la ea... Îmbrăcându-se îi căzură ochii iar pe pat şi deodată iar încremeni. Pe pernă, în acelaşi loc, zări iarăşi punctul cenuşiu. Acuma însă parcă păduchii se lingeau pe bot, parcă râdeau batjocoritor spre dânsul.

— Mă urmăresc lighioanele! murmură el, simţind deodată o căldură tăioasă în tot corpul.

Îi strivi însă iarăşi.

Dar nu mai putea sta în odaie. Se înăbuşea, îl cuprinse o frică ciudată, ca şi când o mână nevăzută l-ar fi înşfăcat de gât cu furie să-l zugrume. Vrea aer şi scăpare de groaza care-l înlănţuieşte ca pe-o babă idioată.

Ieşi încet în curtea largă, care vara era o adevărată grădină, iar acuma părea murdară din pricina zăpezii îngheţate şi topite şi înnoroiate. Respiră lung şi sorbi din ochi lumea care-i era acuma nespus de dragă şi pentru care simţea o teamă cumplită. Aerul însă era greu, plin de umezeală; nourii pluteau jos şi dintr-înşii se scurgea o ceaţă nevăzută care însă îi apăsa pieptul ca o povară.

Ordonanţa, în fundul curţii îi curăţa hainele fluierând bucuros şi încetând brusc văzându-l. Turcoman vru să-i vorbească, sperând să-i fure ceva din veselie. Îi zise însă morocănos:

— Ei, să bagi de seamă, băiete, cu hainele…

— Trăiţi, don’ căpitan, am găsit destule lighioane…

Turcoman se înfurie, dar nu răspunse. Simţea că-l strânge ceva de gât şi ieşi pe poartă în stradă să plece prin oraş să-şi alunge din creier gândurile apăsătoare.

Oraşul dormea ca un bolnav, de-abia respirând. Ici-colo câte-un fum subţire fâlfâia greoi din coşuri. Gara, cu nenumărate vagoane înşirate de-a valma…

---- Sfârşit ----

Volumul 2
(1909-1919)
Din volume
Inedite

Volumul II al prezentei ediții critice cuprinde creația nuvelistică tipărită de Liviu Rebreanu după sosirea în Capitală, începînd cu prima colaborare din *Convorbiri critice* (25 octombrie 1909), continuînd cu scrierile publicate în periodice pînă în anul 1919 inclusiv (preluate ulterior în diverse culegeri) și sfîrșind cu unele pagini inedite.

Din volume : *Cîntecul iubirii* • *Proștii* • *Culcușul* • *Golanii* • *Dintele* • *Nevasta* • *Ocrotitorul* • *Mărturisire* • *Strănutarea* • *Vrăjmașii* • *Cearta* • *Idilă de la țară* • *Talerii* • *Cuceritorul* • *Cerșetorul* • *Hora morții* • *Bibi* • *Norocul* • *Soacra sfîntului Petru* • *Pozna* • *A murit o femeie* • *Catastrofa* • *Cîntecul lebedei* • *Cuibul visurilor.*

Inedite : *Pantofii galbeni* • *Oamenii* • *Pungașul* • *Tainele iubirii.*

Editura pentru Literatură